

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

GÜMBED AĞZI'NDAN DERLEMELER
(GİRİŞ-GRAMER-METİNLER-SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Zeynep YILDIRIM

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sultan TULU

MAYIS, 2008
MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

**GÜMBED AĞZI'NDAN DERLEMELER
(GİRİŞ-GRAMER-METİNLER-SÖZLÜK)**

Zeynep YILDIRIM

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 23.05.2008

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 25.04.2008

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Sultan TULU

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Aslan EREN

MAYIS, 2008

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Zeynep YILDIRIM'ın "Günbed Ağızından Derlemeler (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)" adlı tezini incelemiş ve aday/...../..... tarihinde saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Üye

Üye

Üye

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Günbed Ağzı’ndan Derlemeler (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)’’ adlı alışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynaka’da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28 / 12 / 2007
Zeynep YILDIRIM
İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı : YILDIRIM

Adı : Zeynep

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : GÜNBED AĞZI'NDAN DERLEMELER (GİRİŞ-GRAMER-METİNLER-SÖZLÜK)

Y. Dil :

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : TULU, Sultan

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Günbed Ağız'ının Ses Bilgisi (Fonetik) ve Şekil Bilgisi (Morfoloji) Özellikleri
- 2.
- 3.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Türkmençe
2. ağız
3. İran
4. Günbed-i Kavus

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.

1. Turkoman language
2. local dialect
3. Iran
4. Gonbad-e Qāvus

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih :/...../.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XI
ÖZET	XII
ABSTRACT	XIII
TABLolar DİZİNİ	XIV
FONETİK İŞARETLER	XV
KISALTMALAR	XVII
GİRİŞ	1
GRAMER	4
I. BÖLÜM: SES BİLGİSİ (FONETİK)	4
I.1. ÜNLÜLER (VOKALLER)	4
I.1.1 UZUN ÜNLÜLER (UZUN VOKALLER)	5
I.1.1.1. Asli Uzun Ünlüler	7
I.1.1.2. İkincil Uzun Ünlüler	8
I.1.1.2.1 Ünsüz Erimesi ve Düşmesi Sonucu Oluşan Uzun Ünlüler	9
I.1.1.2.2. Uzun Ünlülü Ekler	10
I.1.1.2.3. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklanan Uzunluklar	11
I.1.1.2.4. Sözcük Birleşmeleri Yoluyla Oluşan Uzun Ünlüler	12
I.1.1.2.5. Alınma Kelimelerdeki Uzunluklar	12
I.1.2. ÜNLÜ (VOKAL) TABLOSU	13
I.1.3. ÜNLÜ DEĞİŞMESİ	14
I.1.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	14
I.1.3.1.1. a-, -a-, -a > α	14
I.1.3.1.2. -a- > -ä-	15
I.1.3.1.3. -ı-, -ı > i, i	15
I.1.3.1.4. -u- > -ú-	17
I.1.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	17
I.1.3.2.1. ä-, -ä- > α	17
I.1.3.2.2. -i- > -ï-	18
I.1.3.2.3. ö-, -ö- > ó	18
I.1.3.2.4. -ü-, -ü > ú	18
I.1.3.3. Geniş Ünlülerin Daralması	19
I.1.3.3.1. -a- > ı, i	19
I.1.3.3.2. -ä- > -i-	20

I.1.3.3.3. -e- > -i-	20
I.1.3.3.4. -e- > -ê-	21
I.1.3.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi	21
I.1.3.4.1. -ê- > -í- > -e-	21
I.1.3.4.2. -i- > -e-	22
I.1.2.4.3. u-, -u- > ö	22
I.1.3.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	22
I.1.3.5.1. a-, -a- > â	22
I.1.3.5.2. -a- > -o-	23
I.1.3.5.3. -a- > -õ-	24
I.1.3.5.4. a- > œ-	24
I.1.3.5.5. -a- > -ö-	24
I.1.3.5.6. -ä- > -ü- > -i-	24
I.1.3.5.7. -ä- > -ü	25
I.1.3.5.8. -e- > -o-	25
I.1.3.5.9. -e- > -œ-	25
I.1.3.5.10. -e- > -ö-	26
I.1.3.5.11. -ı-, -i- > u, v	26
I.1.3.5.12. -i-, -i- > î	26
I.1.3.5.13. -i-, -i- > ü	27
I.1.3.5.14. -u- > -õ- > -o-	27
I.1.3.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	28
I.1.3.6.1. -u- > -ı- > -i-	28
I.1.3.6.2. -u-, -u- > v	28
I.1.3.6.3. -ü- > -i-	29
I.1.3.6.4. -ü- > -v	29
I.1.3.6.5. -ü-, -ü- > -i-	29
I.1.3.6.6. o- > œ-	30
I.1.3.6.7. -ö- > œ	30
I.1.4. ÜNLÜ DÜŞMESİ	30
I.1.4.1. a düşmesi	30
I.1.4.2. ı düşmesi	30

I.1.4.3. i düşmesi	31
I.1.4.4. u düşmesi	32
I.1.4.5. ü düşmesi	32
I.1.5. ÜNLÜ TÜREMESİ	32
I.1.5.1. ı türemesi	32
I.1.5.2. i türemesi	32
I.1.5.3. ö türemesi	33
I.1.6. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ	33
I.2. ÜNSÜZLER (KONSONANTLAR)	34
I.2.1. ÜNSÜZ (KONSONANT) TABLOSU	37
I.2.2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ	37
I.2.2.1. Tonlulaşma	37
I.2.2.1.1. b-, -b- > p	38
I.2.2.1.2. -ğ- > -γ-	38
I.2.2.1.3. k-, q- > g-, ğ-	38
I.2.2.1.4. -q-, -q > ğ	39
I.2.2.1.5. -k- > -w-	40
I.2.2.1.6. -p-, -p > b	40
I.2.2.1.7. p- > B-	40
I.2.2.1.8. t-, -t-, -t > D	41
I.2.2.1.9. t-, -t- > d	42
I.2.2.2. Tonsuzlaşma	43
I.2.2.2.1. -c- > -C-	43
I.2.2.2.2. c-, -c- > ç	43
I.2.2.2.3. d-, -d- > D	43
I.2.2.2.4. -d- > -t	44
I.2.2.2.5. -d- > -y-	44
I.2.2.2.6. -g- > k	45
I.2.2.3. Akıcılaşma	45
I.2.2.3.1. b- > m-	45
I.2.2.3.2. -l- > -λ-	45
I.2.2.4. Süreksizleşme	46

I.2.2.4.1. f- > p-	46
I.2.2.4.2. j- > c-	46
I.2.2.5. Dudaksılaşma	46
I.2.2.5.1. -g- > -w-	46
I.2.2.5.2. -ŋ- > -w-	47
I.2.2.6. Sızıcılaşma	47
I.2.2.6.1. -b- > -w-	47
I.2.2.6.2. -ç-, -ç > ř	48
I.2.2.6.3. -k-, -q-, -q > h, x	48
I.2.2.6.4. -k-, -q-, -q > ğ, ȳ	49
I.2.2.7. Gırtlaksılaşma	50
I.2.2.7.1. -ġ- > -ȳ-	50
I.2.2.7.2. -ŋ- > -ȳ-	50
I.2.3. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ	50
I.2.3.1. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	51
I.2.3.1.1. -nl- > -ll-	51
I.2.3.1.2. -fl- > -ll-	51
I.2.3.2. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	51
I.2.3.2.1. -ld- > -ll-	51
I.2.3.2.2. -mb- > -mm-	52
I.2.3.2.3. -m b- > -m m-	52
I.2.3.2.4. -nd- > -nn-	52
I.2.3.2.5. -pt- > -tD-	53
I.2.3.2.6. -sl- > -śś-	53
I.2.2.2.7. -št- > -śś-	53
I.2.3.2.8. -td- > -tt-	53
I.2.3.2.9. -t- -p- > -t- -t-	53
I.2.3.2.10. -dl- > -dđ-	53
I.2.3.2.11. -dd- > -dđ-	53
I.2.4. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ	54
I.2.4.1. -d- > -dd-	54
I.2.4.2. -k- > -kk-	54

I.2.4.3. -f- > -ff-	54
I.2.5. ÜNSÜZ DÜŞMESİ	54
I.2.5.1. b düşmesi	54
I.2.5.2. h düşmesi	55
I.2.5.3. k düşmesi	55
I.2.5.4. q düşmesi	55
I.2.5.5. l düşmesi	56
I.2.5.6. n düşmesi	56
I.2.5.7. r düşmesi	56
I.2.5.8. y düşmesi	57
I.2.6. ÜNSÜZ TÜREMESİ	57
I.2.6.1. h türemesi	57
I.2.7. ÜNSÜZ KORUNMASI	57
I.2.7.1. Kelime başı b'nin korunması	57
I.2.7.2. Kelime başı t'nin korunması	58
I.2.7.3. Kelime başı k'nin korunması	58
I.2.7.4. ŋ'nin korunması	59
I.2.8. YER DEĞİŞTİRME (GÖÇÜŞME / METATHÉSÉ)	59
I.2.8.1. Yakın Yer Değişirme	59
I.2.8.1.1. -gś- > -śg-	59
I.2.8.2. Uzak Yer Değişirme	59
I.2.8.2.1. -λ-δ- > -δ-λ-	59
I.2.9. HECE KAYNAŞMASI	60
I.2.10. HECE YUTUMU	60
I.2.11. SES UYUMLARI	61
I.2.11.1. ÜNLÜ UYUMU	61
I.2.11.2. ÜNSÜZ UYUMU	62
I.2.12. VURGU	63
I.2.12.1. Kelime Vurgusu	63
I.2.12.2. Cümle Vurgusu	64
II. BÖLÜM: ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)	64
II.1. KELİME YAPIMI	64

II.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	64
II.1.1.1. +a	64
II.1.1.2. +An	64
II.1.1.3. +ca	65
II.1.1.4. +can	65
II.1.1.5. +cik, +ciq, +cuq, +caq, +cáq	65
II.1.1.6. +çe, +çä	66
II.1.1.7. +çılıq	66
II.1.1.8. +daş	66
II.1.1.9. +II, +IU	67
II.1.1.10. +IIq, +IUq	67
II.1.1.11. +kek	68
II.1.1.12. +ki, +qī	68
II.1.1.13. +mān	69
II.1.1.14. +faq	69
II.1.2. Farsça İsimden İsim Yapım Ekleri	69
II.1.2.1. bí+	69
II.1.2.2. +dāf	70
II.1.2.3. +í	70
II.1.2.4. +ištān	70
II.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri	71
II.1.3.1. +a-	71
II.1.3.2. +al-	71
II.1.3.3. +IA	71
II.1.3.4. +f-	71
II.1.4. Fiilden İsim Yapma Ekleri	72
II.1.4.1. -aq	72
II.1.4.2. -cäk	72
II.1.4.3. -çaq	73
II.1.4.4. -ğa	73
II.1.4.5. -ı	73
II.1.4.6. -q, -k	74

II.1.4.7. -kl	74
II.1.4.8. -(I)m	74
II.1.4.9. -mA	75
II.1.4.10. -mAK	75
II.1.4.11. -(I)n	75
II.1.4.12. -u	76
II.1.4.13. -w	76
II.1.5. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	76
II.1.5.1. -ar-	76
II.1.5.2. -dîf-, -dûf-, -tîf-	77
II.1.5.3. -kâð-	77
II.1.5.4. -(I)l-	77
II.1.5.5. -lA-	78
II.1.5.6. -mA-	78
II.1.5.7. -n-	78
II.1.5.8. -(I)î-	78
II.1.5.9. -fa-	79
II.1.5.10. -ş-, -(I)ş-, -(U)ş-	79
II.1.5.11. -t-	79
II.2.KELİME TÜRLERİ	80
II.2.1. İSİM	80
II.2.1.1. İSME GELEN ÇEKİM EKLERİ	80
II.2.1.1.1. ÇOKLUK EKİ	80
II.2.1.1.2. HÂL EKLERİ	81
II.2.1.1.2.1. Yalın Hâl (Nominatif Hâli)	81
II.2.1.1.2.2. İlgi Hâli (Genetif Hâli) +(n)In, +(n)Uñ	81
II.2.1.1.2.3. Yükleme Hâli (Akkuzatif Hâli) +n, +(n)l, +(n)U	82
II.2.1.1.2.4. Yönelme Hâli (Datif Hâli) +A, +gA	83
II.2.1.1.2.5. Bulunma Hâli (Lokatif Hâli) +dA	84
II.2.1.1.2.6. Uzaklaşma Hâli (Ablatif) +dAn	84
II.2.1.1.2.7. Vasıta Hâli (Instrumental Hâli) +lAn, +lA	85
II.2.1.1.2.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif) +rA	85

II.2.1.1.3. İYELİK ÇEKİMİ	86
II.2.1.1.4. SORU EKİ	87
II.2.1.1.5. AİTLİK EKİ	88
II.2.1.2. İSİM ÇEKİMİ	88
II.2.1.2.1. Şimdiki Zaman	88
II.2.1.2.2. Görülen Geçmiş Zaman	89
II.2.2. SIFATLAR	90
II.2.2.1. NİTELEME SIFATLARI	90
II.2.2.2. BELİRTME SIFATLARI	91
II.2.2.2.1. İŞARET SIFATLARI	91
II.2.2.2.1.1. bu	91
II.2.2.2.1.2. şu	91
II.2.2.2.1.3. o	91
II.2.2.2.1.4. ol	92
II.2.2.2.1.5. şol	92
II.2.2.2.2. SAYI SIFATLARI	92
II.2.2.2.2.1. ASIL SAYI SIFATLARI	92
II.2.2.2.3. SORU SIFATLARI	93
II.2.2.2.4. BELİRSİZLİK SIFATLARI	93
II.2.3. ZARFLAR	93
II.2.3.1. HÂL ZARFLARI	93
II.2.3.2. YER-YÖN ZARFLARI	94
II.2.3.3. ZAMAN ZARFLARI	94
II.2.3.4. MİKTAR ZARFLARI	95
II.2.4. ZAMİRLER	95
II.2.4.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ	95
II.2.4.1.1. ŞAHIS ZAMİRLERİNİN HAL EKLERİYLE ÇEKİMİ	97
II.2.4.2. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ	98
II.2.4.3. İŞARET ZAMİRLERİ	99
II.2.4.3.1. bu / mu	99
II.2.4.3.2. şu	100
II.2.4.3.3. o / ol	100

II.2.4.3.4. şol	101
II.2.4.4. SORU ZAMİRLERİ	101
II.2.4.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ	102
II.2.5. FİLLER	102
II.2.5.1. FİİL ÇEKİMİ	102
II.2.5.1.1. ŞAHIS EKLERİNİN ÇEKİMİ	102
II.2.5.1.2. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ	103
II.2.5.1.2.1. HABER KİPİ ÇEKİMLERİ	103
II.2.5.1.2.1.1. GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ	103
II.2.5.1.2.1.2. ŞİMDİKİ ZAMAN ÇEKİMİ	105
II.2.5.1.2.1.3. GELECEK ZAMAN ÇEKİMİ	108
II.2.5.1.2.1.4. GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ	109
II.2.5.1.2.1.5. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ	112
II.2.5.1.2.2. TASARLAMA KİPİ ÇEKİMLERİ	113
II.2.5.1.2.2.1. EMİR/İSTEK KİPİ ÇEKİMİ	113
II.2.5.1.2.2.2. ŞART KİPİ ÇEKİMİ	115
II.2.5.1.2.2.3. GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ	116
II.2.5.1.2.2.4. YETERLİLİK KİPİ ÇEKİMİ	117
II.2.5.1.2.3. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ	117
II.2.5.1.2.3.1. GENİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ	117
II.2.5.1.2.3.2. GELECEK ZAMANIN HİKÂYESİ	118
II.2.5.1.2.3.3. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ	110
II.2.5.1.2.3.4. ŞİMDİKİ ZAMANIN HİKÂYESİ	119
II.2.5.2. SIFAT-FİİLLER	120
II.2.5.2.1. -An	120
II.2.5.2.2. -dıq	120
II.2.5.2.3. -(I)yĀn	121
II.2.5.2.4. -(A)cak	121
II.2.5.2.5. -mediq	121
II.2.5.2.6. -miş	122
II.2.5.3. ZARF-FİİLLER	122
II.2.5.3.1. -qa	122

II.2.5.3.2. -AndA	122
II.2.5.3.3. -InçA, -IncA	123
II.2.5.3.4. -p, -Ip, -Up	123
II.2.5.3.5. -mān	124
II.3. Arapça ve Farsça'nın Etkisi	124
II.4. Azeri Türkçesinin Etkisi	124
METİNLER	126
TANIKLI SÖZLÜK	146
KAYNAKÇA	311

ÖNSÖZ

İran’da konuşulan Türkmen ağızları üzerine bildiğimiz kadarıyla, bir çalışma dışında (Doerfer G.-W. Hesche, “Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs, Materialia Turcica Band 19, 1998.) yayımlanan herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Bunun yanısıra Prof. Dr. Sultan Tulu’nun da konu üzerinde bir çalışması yayıma hazırlanmıştır (Tulu, S. İran’a Yapılan Bir Araştırma Gezisi ve Günbed Ağzı, 2008). Bu çalışmayla, Türkmen-Sahra olarak adlandırılan bu bölgenin merkezi Günbed-i Kāvus şehrinden yaptığımız derlemelerle bu ağzın özelliklerini ortaya koymayı, bu alandaki eksikliklere katkıda bulunmayı amaçladık.

İran’a düzenlediği araştırma gezisine katılmamı sağlayan, beni bu çalışmayı yapmaya yönlendiren, kütüphanesini kullanmama izin veren, her konuda destekleyen, yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Sultan Tulu’ya; dizin programı ile çalışmam sırasında kısa sürede uzun bir yol almamı sağlayan Halil Açıkgöz hocama; derlemeleri yazıya geçirmem esnasında anlaşılmayan noktaların açığa çıkarılması için yardımlarını esirgemeyen Ahmed Khataminia’ya, Cemaletddin Dibaei’ye, Yusuf Gocuk’a ve Rahman Deveci’ye; bu tezin oluşumunun temelini oluşturan dil malzemelerini derlediğimiz, İran’da bize evlerinin kapılarını açan, Atagözlü ailesinden Kurbantaç Atagözlü, Mahmut Atagözlü, Menice Atagözlü ve Zöhre Atagözlü’ye ; yaşamım boyunca maddi, manevi her konuda beni destekleyen aileme, özellikle babam Mustafa Yıldırım’a teşekkür ederim.

ÖZET

İran’da eski zamanlardan bu yana Türk lehçeleri ve ağızlarının varlığı kendini korumaktadır. Bu lehçe ve ağızların araştırılması için birçok bilim adamı araştırmalarda bulunmuştur. Son olarak, İran Türkolojisi alanında Prof. Dr. Gerhard Doerfer, bu bölgeye inceleme gezileri düzenleyerek yayınlar yapmıştır. Ancak, bildiğimiz kadarıyla, İran’daki Türkmencenin ağızları üzerine şimdiye dek -bir çalışma dışında (Doerfer G.-W. Hesch, “Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs, Materialia Turcica Band 19, 1998.) - herhangi bir yayın yapılmamıştır.

2005 Yılıının Ağustos ayında Prof. Dr. Sultan Tulu’nun İran’ın Horasan Bölgesi’ne düzenlediği araştırma gezisine katıldım. Bu gezi esnasında Türkmen-Sahra’nın merkezi Günbed-i Kāvus’tan da derlemeler yapıldı. Çalışmamız, burada derlenen materyaller esasında Günbed ağzının özelliklerini ortaya koymak amacıyla hazırlandı.

Çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır: Gramer, metinler ve tanıklı sözlük. Gramer ise iki ana bölümden oluşmaktadır: Ses bilgisi (fonetik) ve şekil bilgisi (morfoloji). Bu bölümlerde Günbed Ağzı’nın eş zamanlı olarak Standart Türkmençe ile, art zamanlı olarak ise Eski Türkçe ile karşılaştırılması yapılmaya çalışıldı.

Tanıklı sözlükte, metinlerde geçen bütün kelimeler tarandı ve tespit edildi. Ayrıca, bunların metinlerde geçen anlamları verildi. Daha sonra kelimenin geçtiği cümleler sıralandı. Karşılaştırma açısından, Standart Türkmencedeki, Azericedeki, Eski Türkçedeki ve Farsçadaki karşılıkları verilmeğe çalışıldı. Doerfer / Hesch’e (1998) geçen kelimeler de metinlerimizdekilerle karşılaştırıldı.

Çalışmamızın son bölümünde ise, tarafımızdan dinlenerek yazıya geçirilen metinler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmençe, ağız, İran, Günbed-i Kavus.

ABSTRACT

In Iran, Turkish dialects and local dialects have been conserving their origin for a long time. To find these dialects and local dialects lots of scientists have made researches. Lastly, Prof. Dr. Gerhard Doerfer got his researches published after taking a trip to this area. But, as we know, there are not so many publications about accents of the Turkoman language used in Iran except for one work (Doerfer G.-W. Hesche, "Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs, Materialia Turcica Band 19, 1998.).

In August 2005, I joined a research trip to Horasan, Iran with Prof. Dr. Sultan Tulu. During our trip, compilations were also done in Gonbad-e Qāvus, the centre of Turkoman-Sahra. Our work's aim is to explain the characteristic of Gonbad based on the materials compiled.

Our work consists of three parts: Grammar, texts and dictionary. Grammar consists of two main sections: Phonetics and morphology. In these sections, Gonbed accent is compared to Standard Turkomoan Language, following it, to Old Turkish.

In dictionary, all the words in texts have been found out and analysed. Besides, their meanings used in the texts have been given. Then, sentences which include each words have been arranged in order. To make a comparison, their translations in Standard Turkoman Language, Old Turkish and Persian Language have been given. Words which were used in Doerfer/Hesche (1998) have been compared to the ones in our texts.

In the last part of our work, there are the texts which were listened and written down by us.

Key Words: Turkoman language, local dialect, Iran, Gonbad-e Qāvus.

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Ünlü (Vokal) Tablosu	13
Tablo 2. Ünsüz (Konsonant) Tablosu	37
Tablo 3. İyelik Çekimi	86
Tablo 4. İsim Çekimi / Şimdiki Zaman Çekimi	88
Tablo 5. İsim Çekimi / Görülen Geçmiş Zaman	89
Tablo 6. Şahıs Zamirleri Tablosu	95
Tablo 7. Şahıs Zamirlerinin Hal Ekleriyle Çekimi	97
Tablo 8. İşaret Zamirleri ve Hâl Ekleriyle Çekim Tablosu	99
Tablo 9. 1. Tip Şahıs Ekleri Çekim Tablosu	102
Tablo 10. 2. Tip Şahıs Ekleri Çekim Tablosu	103
Tablo 11. Geniş Zaman Çekimi	103
Tablo 12. Şimdiki Zaman Çekimi	105
Tablo 13. Gelecek Zaman Çekimi	108
Tablo 14. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	109
Tablo 15. Öğrenilen Geçmiş Zaman	112
Tablo 16. Emir/İstek Kipi Çekimi	113
Tablo 17. Şart Kipi Çekimi	115
Tablo 18. Geniş Zamanın Hikâyesi Çekimi	117

FONETİK İŞARETLER

ā	: uzun a
ɑ	: a ~ ä
á	: a ile ä arası, uzun ve vurgulu
â	: yuvarlak a (a ~ o)
ä	: açık e (a ~ e)
ä'	: uzun açık e
ē	: uzun e
δ	: peltek z
B	: b ~ p
β	: b ~ v
D	: d ~ t (t'ye yakın)
ē	: uzun e
ə	: a ~ ı
è	: kapalı e (e ~ i)
γ	: kalın ğ
x	: hırıltılı h sesi
ī	: uzun ı
ï	: ı ~ i
í	: uzun i
q	: kalın k
ŋ	: nazal n
ō	: uzun o
ö	: o ~ u
ó	: o ~ ö
ő	: uzun ö
õ	: nazal o
œ	: ö ~ ä
ř	: peltek r
ś	: peltek s
u	: u ~ ı

ū	: uzun u
ú	: u ~ ü
ũ	: uzun ü
ı	: ü ~ i
`	: vurgu

KISALTMALAR

(?)	: anlamı anlaşılamayan kelimeler
-	: konuşmacının düzeltisi
(MeA)	: Menije Atagözlü'nün konuşmaları.
(MaA)	: Mahmut Atagözlü'nün konuşmaları.
(ZA)	: Zöhre Atagözlü'nün konuşmaları.
(BK)	: başka bir kaynak kişinin konuşması.
a.	: aynı
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.y.	: aynı yer
bk.	: bakınız
krş	: karşılaştırınız
s.	: sayfa
S.	: sayı
St. Trkm	: Standart Türkmençe
Az.	: Azeri Türkçesi
Özb.	: Özbek Türkçesi
MK	: Mahmut Kaşgari, Divānū'l Lūgāti't Türk
EUT	: Eski Uygur Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Ar.	: Arapça
AG	: A. Von Gabain, Eski Türkçenin Grameri
Doe/He.(Gu):	Gerhard Doerfer / Wolfram Hesse, Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qâbûs
TMEN	: Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen (Doerfer, G., 96)

GİRİŞ

İran’da tarihî ve coğrafi bakımdan çok eski zamanlardan bu yana Türk lehçeleri ve ağızlarının varlığı kendini korumaktadır. Bu Türk lehçelerinin araştırılması için batılı bilim adamları sayılı araştırma gezileri yapmışlardır. Son olarak, İran Türkolojisi alanında tanınan Gerhard Doerfer, bu bölgeye inceleme gezileri düzenleyerek yayınlar yapmıştır. Bu gezilerin neticesinde, yeni ve tarihî bakımdan günümüzde en eski Türk lehçesi sayılan Halaç Türkçesini, 70’li yıllarda ise Horasan Türkçesini keşfetmiştir. Bunların keşfiyle Türk dillerinin sınıflandırılması da yeniden değişmiştir.

İlk defa Poceluevskiy bugünkü Türkmenistan Cumhuriyeti’ndeki ağızlar üzerine çalışma yapmış ve araştırmalarda bulunmuştur. Daha sonra Türkmen İlimler Akademisi’nin yaptığı çalışmalar bunu takip etmiştir. Buna karşın, İran’daki Türkmenlerle ilgili olarak şimdiye değin pek az araştırma yapılmıştır. Bildiğimiz kadarıyla, bölgedeki Türkmen ağızları üzerine -yabancı dilde yayımlanan bir çalışma dışında (Doerfer G.-W. Hesehe, “Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs, Materialia Turcica Band 19, 1998.)- herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Bundan başka Prof. Dr. Sultan Tulu’nun bu konu üzerinde bir çalışması yayıma hazırlanmıştır (Tulu, S. İran’a Yapılan Bir Araştırma Gezisi ve Günbed Ağzı, 2008).

2005 yılının Ağustos ayında tez danışmanım Prof. Dr. Sultan Tulu’nun İran Horasan’ına düzenlemiş olduğu araştırma gezisine katıldım. Bu araştırma gezisinde, Türkmenlerin bulunduğu Türkmensahra bölgesinden ve bu bölgenin merkez şehri olan Günbed-i Kavus’dan da derlemeler yaptık. İşte bu çalışma, Türkmensahra olarak adlandırılan bu bölgenin merkezi sayılan Günbed-i Kavus (Kavus’un şehri)’ta konuşulan ağzın özelliklerini ortaya koymak amacı ile hazırlandı.

Coğrafi bakımdan İran’da Türk nüfusu dağınık bir halde, daha çok kuzey-batı, kuzey-doğu ve güney bölgelerinde yaşamaktadır. Buradaki Türk nüfusu, yayıldığı alan içinde değişik lehçe ve ağız özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir: Kaşkay Türkçesi, Sungur Türkçesi, Azeri Türkçesi, Horasan

Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Halaç Türkçesi v.b. Bu lehçe ve ağızlar, resmî dil olan Farsçanın egemenliği altında varlıklarını sürdürmektedirler. İran'ın Türk nüfusu içinde Azerbaycan Türklerinden sonra en büyük çoğunluğunu Türkmenler oluşturmaktadır. İran Türkmenleri genellikle Gümbed-i Kavus şehrinde toplanmıştır. Bu çalışmada da bu bölgedeki Türkmenlerin yoğunlukta bulunduğu merkez olan Gümbed Ağzı temel alındı.

Günbed'de yaptığımız ve çalışmamıza esas olan ses kayıtları Prof. Dr. Sultan Tulu ile Gümbed'de bulunduğumuz esnada, Atagözlü ailesinden derlendi. Geleneklerine ve etnik kimliklerine son derece bağlı olan Atagözlü ailesi, Ata Tayfası'na mensuptur. Burada yaşayan diğer tayfalar tarafından Ata Tayfasına mensup olan fertler dinî bir güce sahip olarak kabul edilmekte ve saygı görmektedirler. Atalar, Seyit soyundan geldiklerine inanmaktadırlar. Soylarının devamlılığı için kendi tayfaları içerisinde kız alıp vermektedirler.

İran'da yaşayan günümüz Türkmenlerinin çoğu çok dillidir (Farsça, Azerice, Tati, Mazenderanî vb.)¹. Derleme yaptığımız kaynak kişilerden Menice ve Mahmut Atagözlü hem Türkmenceyi hem de Farsçayı kullanmaktadırlar. Zöhre Atagözlü, Farsçayı ve Türkmenceyi günlük yaşamında kullanmasının yanısıra -uzun bir süre Türkiye'de yaşamasından ötürü- Türkiye Türkçesini de çok iyi bilmektedir. Çalışmamızda istifade ettiğimiz esas kaynak kişi, Kurbantaç Atagözlü Farsçayı pekiyi bilmemektedir; dolayısı ile elimizdeki metinler orijinal Gümbed Ağzı'nın özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak, Türkiye'den gelen konuklar olmamız nedeniyle, derleme esnasında yer yer Azeri Türkçesi ve kimi yerde de Farsça söyleyişler olmuştur. Bunlar tarafımızdan ilgili yerlerde dipnotlarda ve sözlükte belirtildi. Günbed'de Türkmenlerin çeşitli tayfalarına mensup, başta Yomut, Teke, Göklen boyları olmak üzere Azeriler, Farslar, Beluciler v.b etnik kimliğe mensup birçok aile yaşamaktadır. Bu çok çeşitlilik, konuşulan dile de etki etmekte double gramer hususiyetinin oluşmasına yol açmaktadır.

¹ bkz. Blaga, R., **İran Halklarının El Kitabı**, s.315-323

Çalışmamız esnasında, derlenen metinler önce tarafımızdan dinlenip yazıya geçirildi. Yazıya geçirilen derlemeleri, konuları itibarı ile on metin şeklinde sınıflandırdık. Bu metinlerde geçen satırlar numaralandırıldı. Gramer ve sözlük kısımlarında, ilgili bölümdeki örneğe işaret edilirken, örnekten sonra önce metin numarası, ardından satır numarası verdik. Örnek: töwöröğü 03/24. (yani: 3 numaralı metnin 24. satırı).

Gramer kısmında Günbed Ağzı'nın fonetik ve morfolojik özelliklerini iki bölümde ele aldık. Eş zamanlı olarak Standart Türkmençe ile, art zamanlı olarak Eski Türkçe ile karşılaştırmalar yaparak farklılık ve benzerlikleri de ortaya koymaya çalıştık.

Tanımlı sözlükte ise; metinlerde geçen kelimelerin anlamları verilmeğe çalışılarak, aynı kelimenin geçtiği tüm cümleler sıralandı. Sözlük bölümünde, karşılaştırma açısından varsa Standart Türkmençedeki, Azeri Türkçesindeki, Eski Türkçedeki, Farsçadaki karşılıkları ile Doerfer ve Hesche'nin Günbed'den yaptıkları derlemelerdeki [Doe/He. (Gu)] kelimelerin karşılığı verildi. Zöhre Atagözlü'den alınan kayıtlar Tükiye Türkçesinin etkisinde olduğundan sözlük kısmına alınmadı.

GRAMER

I. BÖLÜM: SES BİLGİSİ (FONETİK)

I.1. ÜNLÜLER (VOKALLER)

- a** : Kısa, düz ve geniş bir art damak ünlüsüdür: **yaqamığı** 01/13, **ayayımıñ** 01/16, **ğudaçlığa** 04/5, **yayratmıyaq** 09/1.
- ɑ** : a ile ä arasında, açık bir ünlüdür: **fɑmiliñ** 01/4, **fɑsımlɑfimiđiñ** 01/10, **ɑlinnɑn** 03/10.
- ə** : a ile ı arasında bir ünlüdür: **ğawəfya** 06/35.
- ɑ̃** : yuvarlak a, a ile o arasında bir ünlüdür: **oylɑn** 03/20, **doğɑnlarımıđı** 04/28, **hɑwa** 05/28, **ğɑwı** 06/5, **ɑwad lap** 06/14.
- ä** : Kısa, düz ve geniş bir ön damak ünlüsüdür. “a-e” arası bir sestir: **türkm nl r** 01/6, **d n ** 02/3, **ediy 'll r** 02/4, **beyl ** 03/10, **bil n** 03/25.
- e** : Kısa, düz ve geniş bir ön damak ünlüsüdür: **geçipdiş** 03/31, **ec si** 04/3, **befelim** 04/5, **heş** 06/4, **yetirsin** 06/17.
-  ** : e ile i arasında dar ve kapalı bir ünlüdür: **ğec d ** 08/21, **p ygamb rl r** 10/22, **k D ** 10/31; **ğeydirip** 05/16.
- ı** : Kısa, düz ve dar bir orta damak ünlüsüdür: **řowaDıñıđ** 01/8, **naqış** 01/11, **ayırmağlır** 02/6, **ğaliy 'mışDıq** 03/20, **ğudaçlığa** 04/5.
-  ** : ı ile i arasında bir ünlüdür. Normalden kısa olan ı ünlüsü kelime sonundaki kullanımında   ünlüsüne değişmektedir: **q qaşı** 04/6, **alıy ll r** 04/9, **till şı** 07/8, **yali** 08/1, **f řlarıñqi** 09/1.
- i** : Kısa, düz ve dar bir ön damak ünlüsüdür: **Daqiy ll r** 01/45, **diyy '** 03/23, **bil n** 03/25, **inni** 10/2, **ikki** 04/1, **beşelim** 04/5.
- o** : Kısa, yuvarlak ve geniş bir art damak ünlüsüdür: ** nşon** 04/30, **şonları** 05/39, **xofladılar** 05/40, **noğul** 06/4, **poşsuq** 06/13, **oğulcuq** 07/21, **bolşın** 08/14, **nowfuğ** 09/1.
-  ** : nazal o ünlüsüdür: ** nşon** 09/7, 01/35.
-  ** : o ile u arasında bir ünlüdür: ** ruş^hat** 04/6, **payt n** 04/42.

- ó** : o ile ö arasında bir ünlüdür: kókát 01/30, góððä 01/41, yórtíþip 03/9, óyá 03/20, yó'f 05/35, ólsün 07/56.
- ö** : Kısa, yuvarlak ve geniş bir ön damak ünlüsüdür: köyneğimiðin 01/11, töwörögü 03/24, götērdik 04/28, öyá 05/7, göwek enāni 06/25, çöfög 08/20.
- œ** : ö ile ä arasında bir ünlüdür: kófrökœnimið 01/2, döşädið 04/19, çófrœyi 05/29, œwliya 10/9, œwlaDī 10/22, yürœkden 10/51.
- u** : Kısa, yuvarlak ve dar bir art damak ünlüsüdür: doqu 01/6, çúçebuñnu 01/12, şucúfú 01/31, bunuη 03/24.
- u** : u ile ı arasında bir ünlüdür: şoqu 03/25, muñı 04/1, yóqtu 04/44, 'āxunumið 05/4, goyup 05/19, şuffa 09/2, mahmut 10/37.
- ú** : u ile ü arasında bir ünlüdür: bucúfú 10/41, çún 10/59, çúçebuñnu 01/12, gúlyaqaη 01/42, dúrbina 02/10, gúnim 02/15.
- ü** : Kısa, yuvarlak ve dar bir ön damak ünlüsüdür: kümüş 01743, bileδük 01744, düδülsün 02/18, düşiniyálláf 03/33, üş 04/29.
- i** : ü ile i arası bir ünlüdür: öðimiñki 01/58, dökildilä'n 05/7, düşündir 08/16, döfdi 08/21, göðli āta 10/35, söylicäk 10/47.

I. 1.1 UZUN ÜNLÜLER (UZUN VOKALLER)

- ā** : Uzun, düz ve geniş bir art damak ünlüsüdür. Dil ardının iyice geri çekilmesi ve alt çenenin dil ile birlikte iyice aşağı inip ağız boşluğunun açılışının yavaş yavaş genişleyip gitmesiyle oluşmaktadır. "ā", kısa "a"dan biraz geride ve aşağıda meydana gelmektedir: bāliq 01/20, āytyālláf 02/2, dāşī 03/25, šārfwāðlafī 05/7, āwfimaşim 06/17.
- á** : ā ünlüsünden daha açık, a ile ä arası, uzun ve vurgulu bir ünlüdür: bölđifiyáláf 06/26, šāyálláf 08/2, alyán 10/45, tutiyá' 10/57.
- ä'** : Uzun, düz ve geniş bir ön damak ünlüsüdür: nā'me 0173, diyyä'lláf 01/19, gāliyä'mişDıq 03/20, nā'neşi 04/2, dā'l 04/40, kā'n 10/60.
- ē** : Uzun, düz, geniş bir ön damak ünlüsüdür. Kullanım alanı oldukça sınırlıdır: şēylä 08/25, dēp 01/6, dē 01/42, tēngeli 03/7, götērdik 04/28.

- ĩ** : Uzun, düz ve dar bir orta damak ünlüsüdür. “ĩ” ünlüsünün oluşumu “i”dan farklıdır. Dilin ucu biraz hareket öne doğru yavaşça hareket edip ön damağa iyice yaklaşır. “ĩ” böylece biraz daha önde ve yukarda meydana gelir. “iy” şeklinde telaffuz edilir. Bu bakımdan “ĩ” söyleyişte yarı diftonglu bir ünlüdür: layĩr layĩr 01/63, alayĩm 01/72, otĩrdım 05/1, pĩygambār 06/5.
- ı** : Uzun, düz, dar bir ön damak ünlüsüdür. “ı”nin oluşumu “i” ünlüsünden farklıdır. Dilin ucu iyice öne doğru hareket edip üst ve ön fişlerin dibine yaklaşır, biraz da ön damağa doğru yükselir. “ı”, böylelikle biraz önde ve yukarıda meydana gelir. “iy” şeklinde telaffuz edilir. Bu bakımdan “ı”, söyleyişte yarı diftonglu bir ünlüdür: qadımlār 01/86, ıyđı 02/2, bır 03/1, dıyşlı 3/15, dıymā 04/4.
- õ** : Uzun, yuvarlak ve geniş bir art damak ünlüsüdür. Oluşumu, dudakların iyice yuvarlaşıp öne uzaması, dilinse öncekinden biraz geri çekilmesiyle gerçekleşir ve bu özelliğiyle “o” ünlüsünden farklılık gösterir. Yani “õ” ünlüsü, “o”dan biraz geride meydana gelmektedir: oloqõ’n 04/21, bõldıđ 04/27, yõqtı 05/29, đõf 05/42, onsõđ 06/10.
- ö** : Uzun, yuvarlak ve geniş bir ön damak ünlüsüdür. Dudakların iyice yuvarlaklaşıp öne uzaması, dilinse alt çeneyle birlikte biraz aşağı inmesiyle oluşmaktadır. “ö”den biraz önde ve aşağıda meydana gelen “ö” ünlüsü, Türkmençe kelimelerin ilk hecesinden sonra bulunmaz: dõft 04/15, õwünçäk 04/25, bõriđi 07/51, ‘õy ‘āhhā 10/26.
- ū** : Uzun, yuvarlak ve dar bir art damak ünlüsüdür. Türkmençe kelime tabanlarının sadece ilk hecesinde bulunur. Söyleyişte diftong özelliği taşır. Oluşumu “u” ünlüsünden farklıdır. Dudaklar yuvarlaklaşıp iyice öne doğru uzar ve ağız boşluğu yavaş yavaş daralır. Sonuçta “ū” ünlüsü “uv” şeklinde telaffuz edilir: balaqyūp 01/22, nūrılār 02/20, ‘arūslā 04/22, xūdāyçırım 05/43, deđDūşlārı 06/30, bıhūş 10/53.
- ü** : Uzun, yuvarlak ve dar bir ön damak ünlüsüdür. Diftong özelliği taşır. Oluşumu “ü”den farklıdır. Dudaklar ve dil ucu biraz öne doğru hareket eder ve ağız boşluğu

yavaşça daralır. Sonuçta “ú” ünlüsü “üy” şeklinde telaffuz edilir. Türkmençe kelime tabanlarının sadece ilk hecesinde bulunur: órūm 01/76, ũşış'ya'llār 06/27.

I.1.1.1. Asli Uzun Ünlüler

Günbed Ağzı	Talat Tekin	Doerfer/Hesche
ālaca köynäk giydirmä, 04/13	āla	āla
ārdi tēngeli gālāk 03/7	ārt	ārt
āyıñ on dördiñä nä şalkımseçef. 08/23	āy	āy
bä'ş dönä emmuşi βārdi; hemmäsi ayrıldı. 10/67	bēş “beş”	bēş
bír tafafta ğıyð duñiyá bír tafafta oğlān duñiyá. 03/1	qīz “kız”	kīz
bóřiği pullu bä'wek 07/51	bēbek “bebek”	
bu şaçi óriyā'ñ. 01/75	ór- “ör-”	ór-
çuyın çuyın bíð gāfāk 08/10	bíz “bez”	bēz
dāşī bölüyá; ğıdıl soqu dāşī bölüyá. 03/25	tāş “taş”	tāş
dört órūm şaçli, ğıyð gālām gāşli. 01/76	qāş “kaş”	qāş
ēē muñ qāqaşi -muñ qāqaşi marıdlaşi, dālılāři ğāwı ediyamışDıq. 10/3	qāqa “baba”	
feýð berýä'n adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43	bār “var”	bār
gālin bölannan şoñ āndayini şol ālin giycāğini āndayini ğoy'yá. 01/37	ālin “alın”	ālin
gālin ğıyða bír iştir 07/34	bír “bir”	bír
ğıyðim, māñ qāqam ādi tāytişān. 10/41	āt	āt
ğıyðin ğaptalında ğıdıl soqu bilān óð dāDi bölüyá - soqu dā'mi dā'l. 03/25	óz “öz, kendi”	óz
hā, séktā hā, tamāmsi beylā bōldi. 10/71	bōl- “ol-”	bōl-
inni ol faşim gāldi. 01/7	qāl- “kal-”	qāl-

íyði yafaşın íymānlī bōlśm.02/27	īz “iz; ard, arka”	
mıñ qāqaşı ki ayfıllı, başqa hiç kimde yōq -āδ βā, o güyçdā āδ βā. 10/46	yōq “yok”, küç “güç, āz “az”	yōq
mıñá ğaııfaq dıyyā'llār; ol bālıq tutılmıyá, onıñ ğaııfaq naqşı. 01/20	bālıq “balık”	
nā'çā yāşında? 01/5	yāş “yaş”	yāş
oğlan bōlanda nā'me faşımlāfımıδ bār bığım? 06/23	bār “var”	bār
süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaııa nā ğāfāk 08/9	süt “süt”	süt
tamām œwliyalafı çāııfıyállaııf dā. 10/25	çāğır- “seslen-”	çāqır-
ūn βefıyā'llār, çöröğ βefıyā'llār, Őeker βefıyā'llār, çay βefıyā'llār – qadııı faşıııdır dā. 08/20	ūn “un”	
alıııığ ā'ııfıımaşın 01/8	āğır- “< ağır- ; āğırı- <*ağırğ” “ağır-”	āıırı-
yumfı yumfı Őēylā yalpıllanıı duııyá, Őaçwāııımıđa atıı dıyā'llār. 01/51	bāğ “bağ”	

I.1.1.2. İkincil Uzun Ünlüler

İkincil uzun ünlüler, dillerin bilinen ilk örneklerinden sonraki dönemlerde ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, ünlü birleşmesi ve hece kaynaşması gibi nedenlerle

oluşurlar². Söyleyiş ve vurgudan kaynaklanan ikincil uzun ünlüler de vardır. İkincil uzunluklar ağızlarda veya yakın dönemde yazı dili olmuş lehçelerde görülür³.

1.1.1.2.1 Ünsüz Erimesi ve Düşmesi Sonucu Oluşan Uzun Ünlüler

“h, k, l, ɳ, r” ünsüzleri diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi eriyerek veya düşerek ünlü uzamasına neden olurlar.

bif ɣıyɣımın ădi đóřă. 01/1 (St Trkm Zóhră); o qa'ymăcik (yaŋcaq?) kiçicik alıp găliyă', ŧeylă. 01/18; (< kiçik + cik); ónsoŋ taqřıban nă'me yeddi gún geçănnăn sóřa, ɣatlamă Bıřırıp, ŧăçaq edip mămasımın ăyünă giDiyă'lăř. 06/32 (St Trkm soŋra); oloqó'n qăqaşı bilăn bulă sóđ ed'yă'lăř. 04/4 (St Trkm bular); inni olă oqiyatDılăř. 10/69 (St Trkm olar); ónsoŋ nă'me biđă đóř ettilă' 05/42 (St Trkm ettilăr); onu bu ɣıyđlară äytip gălăllă' 01/69 (St Trkm gălărlăr); œwliyală nıřdedıř ey 10/10 (St Trkm ävliyalar)

Bu durum, bazen kelimedede bulunan bir ünsüzün erimesi veya düşmesi ile karşılaşan iki ünlünün kaynaşması sonucunda da oluşur:

bu ɣıřřün beřip otıqălă bir Đonă ođlan tăđăřfũ ediyă' řuluđluđ ediyă'. 05/5 (<otıřqălăř <otır-ır- qă-lar); onı äytmăna mahmut gărăk. 10/37 (ăyt-mAG+I+n+A); onı dűřündürmă'nă, oŋa qaynımıđ gărăk. 10/36 (dűř-ü-n-dür-mAG+I+n+A); bayă äytip duřır đă. 08/18⁴; bunu dűřündıř đă nă'me üçün äytařlăř. 08/16; năřăxatçılıq tutıyăđ đă. 10/57; đă'mi tăđă eyinbař giydiriyă'llăř. 06/43 (< dăđil mi, St Trkm đă'l mi).

² krş. Buran, A., “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, <http://turkoloji.cu.edu.tr>, s.3.

³ bkz. Buran, a.g.e., s.11.

⁴ krş. Buran, a.g.e., s.9. sabă < sabaha.

I.1.1.2.2. Uzun Ünlülü Ekler

-mān

Olumsuz gerindum eki -mān⁵ Standart Türkmencede olduğu gibi uzundur.

arqamıδda doğanlar bölman bölman üş dönä doğanım böldi. 04/28

-qā

Türkiye Türkçesindeki -ken zarf fiil ekinin karşılığıdır⁶. Zaman belirten bu ekin ünlüsü uzundur.⁷

bu güfrün berip otıqālā bíf Dönä oğlan tādārfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5.

-yĀn

Standart Türkmencede de olduğu gibi sıfat fiil eki -yĀn'ın ünlüsü uzundur.

bıfıbfıfıfınnān güyç alyūn gālyā'n adamló tā muñ qāqāşına yetiyä'. 10/45; feyð berýä'n adamló öldi, aytıqları bā. 10/43, oqıyān muñ qāqāşı. 10/27; sonraqı Daqınyānımıđı, āmcākli halqa díyā'llār. 01/48.

-yĀr

Şimdiki zaman ekinin ünlüsü uzundur.⁸

⁵ ber-mā'n "vermeden, vermeyerek), bolmān "olmadan, olmayarak) Hanser, O. (2003), **Türkmençe El Kitabı** (Çev. Ölmez K., Z.), Türk Dilleri Araştırmaları s.23.

⁶ obadaqām, obadaqāñ, obadaqā, obadaqāq, obadaqāñız, obadaqalar vb. Azmun, Y. (1990), "Türkmencede Aslı ve Dolaylı Uzun Ünlüler", **Türklük Bilgisi Araştırmaları**, Fahir İz Armağanı, Volume 14, s.92.

⁷ kiçikā "küçükken", işleyä'rkā'm "çalışırken". krş. Hanser, **a.g.e.**, s.47.

⁸ bkz. Hanser, **a.g.e.**, s.22.

bif diyäniñ falän, iki diyäniñ falän diyip äytmayāñ mı? 08/3; içtän oqıyşa oqıyıβefsä feyð befabıl'yä'f. 10/58; qāqaşı bilän nä'neşi -ecäsi öfúsğat befiyä'f. 04/10; kitabı düşünsäm biliyä'n. 10/38; onıñ hıqmatnóm yetişip bilmäyä'f. 10/50; bilmiyä'ñ mi? 10/39; yüföckden oqiyānlar fäyð bilän yıkılıyá. 10/51; sonraqı Daqinyānımıdı, ämcäkli halqa díyá'lláf. 01/48; nä'me yenimiði naqış ediyärdik, köyneğimiðiñ eteğini awádan ğıra diyyä' naqış ediyärdik. 01/11; gälişyāñı şallançıq 07/28; gäliniñ gäliyä'ni mälum böliyá. 01/65; šið şäkär ðāD ğoyıyāñıð, bið ğoymıyaq. 09/5; emmā, oqiyāllarımıð ayıllı. 10/63; bu şaçı öfiyä'ñ. 01/75; bif donā oylān gäliyä'mışDıq - bif óyā gäliyä'mışDıq. 03/20.

I.1.1.2.3. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklanan Uzunluklar

Anlatımı etkili hale getirmek için vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ortaya çıkan uzun ünlülere sıklıkla rastlanır:

tüfkmänlär nä'me, qadımlär ā dā'mí doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dafārdi käche edärdi. 01/6; húwdilāyim män šāni 07/15; bif gún otı'tdıq önsön bu oylallañ süydü, çöföeyi yöqtı -çöföği. 05/29; bu díydim, ğödi ğörmäyā', böyük bābadır bu, díydim. 05/23; cān xudāy āwfi bilän, āwfi bilän. 06/17; çöfek ðāD alanını äyt nä'ne. 05/29; çún ğoca- ğafıyıptır, -ğafı böliptır, ya'ni ğöca böliptır. 10/59; dē ğulyaqañ āyt. 01/42; gälini ālıyá, aldıqtan sonra nänäşiniñ öyünä ğoyı'yá. 01/88; yaşıyáf hā. 10/61; inni män nä'me şu waxtlar bif āydıç çıqtı.02/1; köfökçenimiñ ādi abdulmahmut. 01/2; män yāylıq alayīm, yāylıq alayīm. 01/72; muñ bābaşı da şeylä, dā'dāşi de şeylä - dā'dāşi ír ayıllı. 10/68; muña fayām fayām bā heP bifi äwwälki Dakiyān dökülmä halqa díyá'lláf. 01/47; önsön, üç gūnnān sonra döş getirdilär. 04/31; pīyğambār yaşında -pīyğambār yaşında ahā fāsimdir. 06/5; şāçaq ediyä'lláf, önsön munı gälinläriñ - munı öfúsğat aliyólláf. 04/9; süyt allım, hólwa āllım, çöfäy āllım. 05/37; tüfkmän fāsimlāf yowaş yowaş yitip bañıyá. 01/29; yā bāhawättin cewliya 10/9; yaqamıdı da çāqmaq edärdik, ðincır edärdik. 01/13; yätım oğlan çāyırdım 08/6.

I.1.1.2.4. Sözcük Birleşmeleri Yoluyla Oluşan Uzun Ünlüler

kókót türkmän türkmän yāylıq iştä góddä. 01/30 (< kör-kät-, Stn Türkm kokat); gälin nırde ölsa o güppälaf biđä haβaf βerıfıdı, laγır laγır laγır laγır edip. 01/63.

I.1.1.2.5. Alınma Kelimelerdeki Uzunluklar

Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerdeki uzun ünlüler Günbed Ağzı'nda da özelliklerini korurlar.

önsoñ oğlan diyyä' nänäsinä āxır bıf gún şunı alaşın diyyä'. 03/23; bāqıyāsi allā āmin. 08/30 (< Ar. bāqiye باقیه; Allah الله); toylārda -toylārda āxırınna āyDıp nemayış ediyä'llāf, şucúřú film çekiyä'llāf, nemayış ediyä'llāf. 10/30 (< Ar. āxır آخر); cennättän cāyī bōlsın 02/21; emmā dāifemde adam yōktıf. 10/48 (< Ar. dāire دایره); bıf du'ā oqıyáflāf. 08/30 (< Ar. duā' دعاء); emmā, oqıyıp bilmiyä'. 10/61 (< Ar. ammā اما); hiç dāD aydanımıđōq. 06/20; gāfađ cān xudāy şaylıq bōlsın, şalāmatlıq bōlsın. 06/48; icāđä, idin. 04/23 (< Ar. icāzet اجازت); “ıyđi yaraşın ıymānlı bōlsın” dıyā'llāf, bāřamıđda. 02/2 (< Ar. ımán ایمان); nāřaxatçılıq tutıyó'f dā. 10/57 (< Far. nā na + Ar. rahat راحت + Tü. çı + lıq); mān dıydım, nā'me günācıkıřılāf bulaş diyāndä, “şāniñ işiñ bōlmaşın” dıydi şāřwāđ. 05/18 (Far. sārbāz سرباز); şonñā 'āxunımıđ otışıp güşfün beřcāk dıydi. 05/4 (< Far. āxund آخوند); inni yāda gālmıyā', waxt geç'yä' onu āytıp bōlmıyā. 03/35 (< Far. yād یاد); ohōm bu bay-ı millımiğ βā. 05/2 (< Ar. millı ملی); biđ ya'ni 'ařūslā başma'đdıq. 04/21 (< Ar. arūs عروس); lāyır layır lāyır lāyır edip, heř mōge ki gālin gāliyākān o şās bilān bilışdik. 01/60 (< Far. mōqe' موقع); inni şānnā mōnişini āytabeř. 10/2 (< Ar. māni' مانع); bōštālli bōřük, tekenaşlı bōřük, üyşürməli bōřük, o nā o tıřālli bōřük, şucúřā bōřük tōkölür gurwāllıqDa. 01/33 (< Ar. qurbān قربان + lıq); mānim şūyamiñ tamām çāřgaDıni, yāylıynı, tamām dāDlařını aldılā. 05/26 (< Far. hām-sāye همسایه).

I.1.2. ÜNLÜ (VOKAL) TABLOSU

Tablo 1 Ünlü (Vokal) Tablosu

		düz			düz - yuvarlak		yuvarlak		
		geniş	yarı geniş	dar	geniş	dar	geniş	yarı geniş	dar
kalın		a	ə	ı	â	u	o	ö	u
ince		e	ê	i	œ	î	ö		ü
açık	kalın								
	ince	ä							
yarı kalın				ï			ó		ú

Zayıflamış vokaller, metinlerde yukarıda yazılarak gösterildi:

mıya da śāqçan diyyä'llä, bucürü bālıya tikiyäk giy'yäk. 01/26; (MaA. āndayını kimlär göyiyá gıyđlaf göyiyá mi?) türkmän goymiyá –gıyđi, türkmäniñ gıyđlafı bórük giy'yä'. 01/32; gälin bōlannan śoñ āndayını, -şol alın giycəğini- āndayını göy'yá. 01/37; bu táyda õnśoñ bu táyda aś'b Dakiyálar. 01/53; o da yenciñ dincirli diwānanı gāwı ediyä', şafā ber'yä' 10/29; õnśoñ biđim bu gālinimiđ beylä otufanna gāyin^{an}āśi gāliyä', alin dāDli śowgatli gāliniñ yüzün açiyá. 01/39.

I.1.3. ÜNLÜ DEĞİŞMESİ

I.1.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

I.1.3.1.1. a-, -a-, -a > α

İlk hecedeki a ünlüsünün, **akit-** (< al-ıp ket-) fiil kökünde yarı kalın α ünlüsüne değiştiği görülür:

dört danəsi bilän **akittilär**... 04/40; önsöj gälini **akitip** oğlânın öyünä **akitiyáláf**. 04/46; kân maşın yōqtu; afaşa bilän **akitirdilär** şucúfú. 04/43; ... yeddi yılda, şakkið yılda gälini gaytarıp **akitirdilär**. 01/86.

Kelime içinde, Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerdeki kısa a ünlüsü, şu örneklerde yarı kalın α ünlüsüne değişir:

... öñ yäləq **fāsimlär** yāddan çıqtı, gitti. 06/48 (Ar. rasm رسم); **fāmi**'lim tayyiB. 01/4 (< Far. fāmil فاميل, St. Trkm. familiya); ohöm şadaqa tamām molannan şōfa boşə gitmäşin diyip hef kime fuşāficik bilän üş, dört danä gantı goyiyálláf içinä. 06/15 (St Trkm dāna); dört danä gıyð, dört danä oğlānı goyup bu tēyda öldürcäkdı. 05/17; yō mән ata minä'mōq, mән maşınä mindim, -dört danä maşınä mindim. 04/48.

Kelime sonunda ise şu örnekleri vardır:

mıya qa'ym**α** diyä'lläf. 01/23 (St Trkm gayma); ... gätlam**α** ediyä'lläf. 06/13 (St. Trkm gätlama, gätlaqlı); ... gätlam**α** Bışırıp, şāçaq edip māmāsının öyünä giDiyä'lläf. 06/32.

I.1.3.1.2. -a- > -ä-

Türkmencenin ağız ve alt ağızlarında yaygın olarak görülen bir ses değişmesidir. Özellikle başka dillerden alınma kelimelerde görülür⁹. Aynı değişim, Azerbaycan Türkçesinde de vardır. Azerbaycan Türkçesinde Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerde bulunan a, u, i ünlülerinin uzunları kendilerini korurken, kısa olanları genelde değişir. Bunlardan a ünlüsü ä, u ünlüsü ü, i ünlüsü de bazen ı olur¹⁰. Bu ses değişmesini, Günbed Ağzı'nda şu örneklerde görürüz:

dört öfüm şacli, gıyδ galām gāşli. 01/76 (< Far. galam, St Trkm galam), gıyδ galām gāşli 01/91.

I.1.3.1.3. -ı-, -ı > i, i

Aşağıdaki örneklerde y ünsüzünün etkisi ile ı ünlüsünün incelmesi görülür:

oqıyp oqıyp onu qaldırmalı ya da ölmıyá, xūşa getırmalı. 10/55 (< oqıyip, St Trkm oka-; Az. oxu-; MK oqı-); oylállaf hef yıl aradada oqıyállá. 08/26; - emmā, oqıyıp bilmıyá'. 10/61; oqıyállaf hāmmāşı ayfıldı -tamām ayfıldı -oqıyanlafıñ hāmmāşı gitti. 10/74 (Ersarı, Yomut, Sarık: oqı-¹¹; St. Trkm. oqa-).

Kalın ı ünlüsü bazı durumlarda, özellikle 3. şahıs iyelik ekleri ve akkuzatif eklerinde incelmeye eğilim gösterir. Bu değişim genellikle inceltici etkisi olan r ve l ünsüzlerinin yanında bulunan ı seslerinde görülür.

gālin bōlannan şoñ āndayını, -şol ālın giycāğını- āndayını goy'yá. 01/37; gārad cān xudāy şaylıq bōlsın, şalāmatlıq bōlsın. 06/48; bulaf nā'me günācıktır, öyüñ içinde

⁹ bkz. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve (1970), **Türkmen Diliniñ Dialektleriniñ Oçerki**, Aşgabat: Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Magtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı, s.56.

¹⁰ Ergin, M. (1981), **Azerî Türkçesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, s.89.

¹¹ bkz. Annanurov, A. P. Berdiyev, N. Durdiyev, K. Şamıradov (1972), **Türkmen Diliniñ Ersarı Dialekti**, Aşgabat: Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyası Magtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı/t/1, s. 36.

baxıyıflar otıfıllá, díydim. 05/14; alıñıđ ā'ýrımásın 01/8; bíf gún otı'tdıq ðnşon bu oylallañıñ süydü, çófcęyí yóqtı –çóföğí. 05/29. (< otıf-ıp-dı-q)

Hece kaynaşması sonucu oluşan ı'lar kaynaşma sırasında düşen y'nin etkisi ile incelirler¹²:

tut ayaçtan pay alım 07/16 (< al-ayım).

“húwdilayım” örneğinde de y ünsüzünün inceltici etkisi ile -ı- ünlüsü -i- ünlüsüne değişir.

húwdilāyım män šáni 07/13.

Standart Türkmencenin söyleyişinde olduğu gibi kelime sonundaki -ı sesi genelde -i sesine deęiřir¹³.

allā beşsin mōraDı (< Far. morād + ı) 10/21; āllı yoşan doeřadıñ 04/18 (St Trkm allı); ārdı tēngeli gālāk 03/7; ayayımın naqşı işlişi βā. 01/16 (St Trkm ārt + ı); ayayımı beylā beylā beylā beylā bařıyá, bu ğıyđıñ alindān tutıyá. 03/27 (St Trkm ayaq + ı + nı); cennāttān cāyı bōlśın 02/21 (St Trkm cāy+ı, Far. cāy); çapatı piřıfıyā'llāf, poşsuq edıyā'llāf, ekmek piřıyā'llāf, ğatlamā edıyā'llāf. 06/13; dōřtlařı, deñtūřlařı, bā'cılaşı, ğarđařlařı hāmmāři úřiřıyá, ođlanıñ dāřından toy edıyā'llāf, şadaqa edıyā'llāf. 06/41; eřki oylāllar ki annām yalı oylallaş bilāf. 08/1 (St Trkm yalı); nowfud fārřlařıñqı. 09/1; ğıyđım, māñ qāqam āđı tāytiřān. 10/41 (St Trkm āt + ı); o da yençip ðıncıflı diwānanı ğāwı edıyā', řafā beř'yā'. 10/29 (St. Trkm. dívāna); ðnşon bu ífanıñ da řārwāđlařı bā axıfı bulaş da ğāldı, öyā dōkıldilā'n. 05/7 (St Trkm āxırı); ðnşon oña ādamřı ğořıyá: 01/90 (< ādam + ı + sı); tamām muñ āyalāfı bātdı, āmūlařı. 10/64; üř danā řēylā ğuppāři yoqarđan bō'lmalı, bā'ř danā ğu'ppa eteyındā bō'lmalı. 01/55 (St Trkm bōl-malı); xanı şoqı da xanı şoqı, xanı şoqı da xanı şoqı da,

¹² bkz. Korkmaz, Z. (1994), **Nevşehir ve Yöresi Ağzıları**, Ankara: TDK Yay., s.32 (alim < alayım).

¹³ krş. Ercilasun, A. B. (2002), **Kars İli Ağzıları**, Ankara: TDK Yayınları. Kars, Aradahan ve Pasof yerli ağızlarında da son seste ı sesleri i'ye değişir.

vuřuřiyálláf. 03/29 (St Trkm hanı, soqu) ; yüfcek řuņa yandı mi02/14 (St Trkm yandı).

Kelime sonundaki -ı seslerinin bazen -i'ye değiştiği de görölür.

cān xudāy āwfi bilān, āwfi bilān. 06/17 (St Trkm āęırı); bōřtālli bōřük, tekenaşlı bōřük, üyřüfmāli bōřük, o nā o tıfālli bōřük, řucúfā bōřük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33 (Far. bostān بستان); muņá řāqçan díyā'llāř; türkmān malayıņ naqşı ol türkmān naqşıdı'f, tamām. 01/21 (St Trkm naqşı < naqış + ı); muņá ğaņřaq diyyā'llāř; ol bālıq tutılmiyá, onuņ ğaņřaq naqşı. 01/20.

I.1.3.1.4. -u- > - ú-

Bazı çok heceli kelimelerde bulunan kalın u ünlüsü yan hecesinde bulunan ince ünlünün etkisi ile ú sesine değişir.

beylā oqıyıp bucúřü oqıyıp œwliyalāřı çāyırıp bış deřsā ādam olup hemmā'sı 'öy 'āhhā 'öy āhhā ğüyç befiyā'f. 10/26; yeņimiđi çúçebuřnu edāřdik. 01/12; húwdilāyim mān sāni 07/13; çún ğoca- ğāřfıyıptır, -ğāřfı bōlıptır, ya'ni ğōca bōlıptır. 10/59 (Far. çon / çun چون).

I.1.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

I.1.3.2.1. ä-, -ä- > α

Standart Türkmencede "äl" şeklinde telaffuz edilen kelimenin ünlüsü Günbed Ağzı'nda yarı kalınlaşarak α sesine değişir.

o tāyda õnřoņ oęlanıņ -ğıyđiņ αli bilān oęlanıņ alini beylā ğoy'yáfláf. 04/12 (St Trkm el); õnřoņ biçim bu ğālinimiđ beylā otufanna ğāyin^{ān}āři ğāliyə', αlin dāDli şowğatli ğāliniņ yüzün açıyá. 01/39; bu ğıyđiņ şoqrıynna aliyá αliņā, ğaçıyá, ğaçānna yaņqı dœwlä. 03/28; ayayını beylā beylā beylā beylā bařıyá, bu ğıyđiņ αlindān

tutiyá. 03/27; šárwāđıñ -şu šárwāđ- ya‘ni goyup šárwāđıñ **al**indän tutup alıp öldürmäyá gittiláf. 05/19; ođlanıñ **al**iñe pul βefiyä'lláf. 06/42; **al**iñid ā'γfimaşın. 01/9.

Bu ses değişimi kelime içinde sadece bir örnekte görülür:

içm**al**hdan payı bölşın 02/2.

I.1.3.2.2. -i- > -i-

Sadece bir örneği bulunmaktadır:

o da yençip ðincifli diwānanı gāwı ediyä', şafä ber'lyä'. 10/29 (St Trkm zıncırlı).

I.1.3.2.3. ö-, -ö- > ó

İnce ö ünlüsü bazen o ile ö ünlüsü arası yarı kalın bir sesle telaffuz edilir.

góđdä ol tüřkmän şaşım. 01/41 (St Trkm gözlä); yó'f git, diydi. 05/35; öñşoñ birbifinä yórtişip bařiyáláf. 03/9 (St Trkm yöre-).

“öl-” ve “öy” kelimelerindeki değişim metinlerde sadece aşığıdaki örneklerde görülür.. Bu kelimelerinin geçtiği diğer yerlerde bu ses değişimi görülmez.

düşman ólsün şancıdan 07/56 (St Trkm öl-; Az. öl-; MK öl-); bíf danä oylán gäliyä'mişDıq - bíf óyä gäliyä'mişDıq. 03/20 (Stn Türkm öy).

I.1.3.2.4. -ü-, -ü > ú

Bazı kelimelerin söylenişinde ince ü sesinin ú sesine değişerek yarı kalınlaştığı görülür:

dúrbinä baq, diyyä'f. 02/10; üç gún tutiyaq. 09/4 (St Trkm gün, MK kün); o gúyç bōlmali ki tafaf mafiği gāwı etmek için o gúyç faqat, muñ qāqaşında bārdi - dā'dāşında bārdi -qāqaşında. 10/34 (< ET kūç)¹⁴; neCúr edäyim, diydim. 05/31; şucúfä tafaf goymiyáláf. 03/18 (St Trkm şucürä); onı görmasām gēwún bir xoştı diyyä'f. 01/77 (St Trkm gövün, < ET köngül); gēwún bir coştı, diyyä'f dā. 01/94.

Bu değişim metinlerde üyş- kelimesinin geçtiği iki örnekten birinde bulunmaktadır¹⁵. Kaynak kişi, bazı yerlerde çok hızlı, bazı yerlerde ise söylediklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için yavaş konuşmaktadır. Bu sebeple kelimelerin ünlülerinde söyleyişe bağlı olarak bu tür farklılıklar görülmektedir.

dōstlafi, deñtūşlafi, bā'cılafi, garđaşlafi hämmäsi úşiyá, oęlanıñ dāşından toy ediyä'lláf, şadaqa ediyä'lláf. 06/41 (St Trkm üyş-).

I.1.3.3. Geniş Ünlülerin Daralması

I.1.3.3.1. -a- > ı, i

y ünlüsünün yanında bulunan a ünlüleri genelde daralmaktadır:

ohom onna ęyda şeçki sáçiyálláf, çüçük sáçiyálláf, pişennik sáçiyálláf, pişmä sáçiyálláf, ęulayımı deşiyálláf, awādanlıyálláf. 06/46 (St. Trkm avadanla-yar-lar); šiđ şākāf dāD ęoyiyāñıđ, biđ ęoymyaq. 09/5.

Fiillerden olumsuz kelimeler türeten -mA ekinin ünlüsü şimdiki zamanın olumsuz çekiminde daralarak ı sesine değişir. Bu daralmaya, geniş bir ünlünün kulağa hoş gelmemesi ve y ünsüzünün daraltıcı etkisi neden olur.¹⁶

¹⁴ “gúyç” kelimesinde görülen bu ses değişmesi kelimenin metinlerde geçtiği diğer yerlerde görülmemektedir.

¹⁵ krş. oğlanli bōlup beylä geçirännän sorā, bir göweği kāsılännän soñ, önsoñ ęyđıñ ęāyınları, ęāyıntaları hämmäsi ũşiyä'llär. 06/27

¹⁶ Korkmaz, Z. (2003), **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara: TDK Yayınları, s.128.

õnsoň bu ođlân gâliýä' atlayıp; bu tâý bõlmiýá; õnsoň bu dæw yatanmışDıq dâ. 03/26 (< bõl-ma-yar); inni yâda gâlmıyâ', waxt geç'yä' onu âytıp bõlmiýá. 03/35; muň annäsi dâ bā -annäsi de wâli, şeşi dâD inni bõlmiýá. 10/59.

Standart Türkmencede fiilden isim yapma fonksiyonunda kullanılan -çak ekinin ünlüsü Günbed Ağzı'nda aşağıdaki örnekte dar ı ünlüsüne değişmiştir.

gâlişyâni şallançıq 07/28 (St Türkm sallançaq).

I.1.3.3.2. -ä- > -i-

Genellikle şimdiki zaman eki -yâf / -yâf, eklendiği geniş ünlü ile biten kelimelerin sonundaki ünlüyü daraltır. Özellikle olumsuzluk eki -mA'dan sonra şimdiki zaman eki geldiğinde ortaya çıkan bu değişim, Türkiye Türkçesinde de görülür.¹⁷

inni yâda gâlmıyâ', waxt geç'yä' onu âytıp bõlmiýá. 03/35 (< gâl-mä-yä'f); ödiň äytıp bilimiyä'ň mi? 10/39 (<bil-mä-yä'-ň).

Aşağıdaki örnekte de aynı değişmeyi görürüz:

ohõm dâ'mi bið diyâm üç waqtá türkmen faşimlâfimiðiň bifniçägi yitip gitti. 01/10.

I.1.3.3.3. -e- > -i-

Kelime içinde e'nin i'ye değişmesi Türkmenenin Ersarı, Yomut, Salır, Alili, Hasar Enev Ağzılarında ve Karakalpakistan Türkmenlerinin gepleşiginde de görülür.¹⁸ Günbed Ağzı'nda bu ses olayına aşağıdaki örneklerde rastlanır:

¹⁷ Korkmaz, a.g.e., a.y.

¹⁸ geyim > giyim, geydirmek > giydirmek (Enev Ağzı, Nohur Ağzı, Kıraç Ağzı); çeynemek > çiyńemek (Sarık Ağzı); nire > niri (Sarık Ağzı); Ar. hekâýät حكایت > hekaya > hikâye (Karakalpakistan Türkmenlerinin II Topar Ağzı). Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliýev, a.g.e., s.74.

o gıyđlařa tikip gıydışışdik 01/34 (St Trkm gey-); tıřkmän goymiyá –gıyđı, tıřkmäniň gıyđlařı bõřük gıy'yä'. 01/32; män de ginä goşxtum. 05/15.

ET'de kapalı e ile talaffuz edilen “er” kelimesinin ünlüsü í'ye değişir:

moň bābařı da řēylā, dā'dāřı de řēylā - dā'dāřı íř ayrılı. 10/68

I.1.3.3.4. -e- > -è-

Standart Türkmencede kapalı e sesi söyleyişte bulunmaz. Ancak e/è sesi e, ē, i ve í sesleri ile temsil edilir. Bu seslerden i ve í'nin è'ye karşılık geldiği düşünölmektedir.¹⁹

pēygambārlāř œwlaDı 10/22 (< Far peygambar, St. Trkm. pīgamber); etmädi, gētti yoqarı. 05/11; dā'dālāřiniň gēyimini, dā'dālāřiniň kōlāxlāřını, dā'dālāřiniň papayını gēydıřip bu tāyda řātıř řātıř řātıř goydi. 05/16.

I.1.3.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

I.1.3.4.1. -è- > -í- > -e-

ET'de kapalı e ünlüsü ile telaffuz edilen bazı kelimelerin ünlüsü Standart Türkmencede í'ye değişir. Bu kelimelerden biri olan Standart Türkmencedeki “giç-” kelimesi Günbed Ağzı'nda e ünlüsü ile telaffuz edilir.

õnsoň taqřıban nā'me yeddi gún geçānnān šōřa, gātlamā Bıřıřip, řāçaq edip māmasınıň öyünā giDiyā'lāř. 06/32 (<MK kēç-, St. Trkm. giç-); õnonn šōřā bıř yenā wax't geçānnān māmařı öyünā akitiyālāř. 06/31

¹⁹ AT e/è'ye karşılık i gösterilen řu kökler vardır: bıl 'bel', bışık 'beşik', íge 'eđe', íl 'ülke', ín 'genişlik, en', ín- 'inmek', ír 'erken', giç, gıce, gıň, gıniş 'geniş', dí- 'demek', díř- 'dermek', í-, íy- 'yemek', ít- 'gütmeğ, yetmeğ'. Yılmaz C., E. (1991), “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, **Türk Dilleri Araştırmaları**, S. I, s. 162.

I.1.3.4.2. -i- > -e-

Tüm metinlerde “hiç” veya “hiş” şeklinde olan kelime tek bir örnekte “heç” şeklinde telaffuz edilmiştir²⁰. Bu değişimin örnekleri, Enev, Hasar, Kıraç, Nohur Ağızlarında ve Stavrapol Türkmenlerinin Gепleşiginde hiç > heç/heş/xeç/xeç kelimesinde; yine Enev, Kıraç, Hasar, Nohur Ağızlarında git- > get- kelimesinde görülür.²¹

heç ayırmáđláf, beylä.02/6

I.1.2.4.3. u-, -u- > ö

Sık rastlanmayan bu değişimin şu örnekleri bulunur:

dä'däläfiniň gëyimini, dä'däläfiniň köläxlärini, dä'däläfiniň papayını gëydifip bu täyda şätif şätif şätif göydi. 05/16; inni xüdäyçiyim şu şalamättä, fäxat mađäli; xömäyni gäldi fäxat böldüq. 05/43; türkmänläf paytön bilän äkitifdiläf. 04/42 (St Trkm paytün); paytön diyäf türkmänläf. 04/41.

I.1.3.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

I.1.3.5.1. a-, -a- > ä

w ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisi ile düz, geniş a ünlüsü yarı yuvarlak ä'ya değişir.

hämmä däDi oftada äwadölap göyiyälláf, şöfradan (çüfiyn?) ediyä'lläf. 06/14

w'nin etkisi ile gerçekleşen bu değişim kelime içinde de görülür:

²⁰ Bu kelime metinlerde dört yerde geçmektedir. Bunların ikisinde “hiç” şeklinde (10/46, 06/20); birinde “hiş” şeklinde (01/61) ve birinde de “heç” şeklindedir.

²¹ Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkulyev, **a.g.e.**, s.91.

nä'me yejimiði naqış ediyärdik, köyneğimiđiň eteğini awâdan gıra diyyä' naqış edyärdik. 01/11; ohom onna gıyda şeçki sâçiyálláf, çüçük sâçiyálláf, pişennik sâçiyálláf, pişmä sâçiyálláf, gılayını deşiyálláf, awâdanlıyálláf. 06/46; beylä büdelük Daqıniyálláf, õnsoň yüdüğünü Daqiyálláf şeýlä, hâwa. 01/45; hâwa äyt. 06/1

Bazı kelimelerin birinci hecesinde bulunan yuvarlak ünlünün etkisiyle sonraki hecedeki a ünlüsü â ünlüsüne değişir. Bu şekilde oluşan -a- > -â- değişimine sıkça rastlanır.

sófä ortaşından õň oğlânıň dişinjä gawêrğa goyiyálláf. 06/37; õnsoň gälini akitip oğlânıň öyünä akitiyáláf. 04/46; gıppâmıđi mi? 01/57; gälin nırde õlsa o gıppäláf biđä haβar βerifdi, laýır laýır laýır laýır edip. 01/63, yoxsa ódiminđi βä, öyle oloqõ'n şeýläf, bäs danä gıppäsî βärdi. 01/58; oylâllaıñ hämmäsini çıkarcaq män, öldürcäk, diydi. 05/12; toylâfda -toylâfda âxırınna äyDıp nemayiş ediyä'lláf, şucürü film çekiyä'lláf, nemayiş ediyä'lláf. 10/30; góddä kişicikqaq doýanlarımıđi gótērdik. 04/27; gadım goşma gıppälâfi βä. 01/56

I.1.3.5.2. -a- > -o-

Kelimenin ilk hecesinde bulunan yuvarlak ünlünün tesiriyle sonraki hecede bulunan a ünlüsü yuvarlaklaşarak o olur. Bu değişim Türkmencenin diğer ağızlarında da görülür²².

biğim oğlallarıımıği yayınıň aşayına goyup bir sa'at, ikki sa'at õnnon sófä öyä salıp - õnnon sófä çıxıp gittilä'. 05/27; õnnon sófä bir yenä wax't geçännän mämäsi öyünä akitiyáláf. 06/31; şonnon öyümä gäldim. 05/38

Bunların dışında “tomä'sä” kelimesinin ilk hecesinde de bu değişim görülür.

²² ullaqan > ulq'on (Ersarı, Yomut, Salır, Sarık Ağızları). bk. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve, **a.g.e.**, s.66. tovuk < tavuq, tovşan < tavşan, kovalamak < qavalamaq (Yomut Ağızı'nın Batı ve Ata alt ağızlarında); tomaşa < tamaşa (Eneve, Nohur Ağızları'nda, Alili Ağızı'nın Mehin, Küren alt ağızlarında ve Stavrapol Türkmenlerinin alt ağızında). bkz. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve, **a.g.e.**, s.109-110.

el çarþıþıp tomā'şā edip toy edip öwünçák āndađını ğoyıyá, idinden de bu yāylıđı ğoyıyá. 01/38; yenā tomāşādan ceng tuşdu. 05/39.

I.1.3.5.3. -a- > -õ-

w ünsüzünün yuvarlaklaştıracı etkisi ile ortaya çıkan bir yuvarlakmadır.

hāmmā đāDī oftada āwadōlap²³ ğoyiyálláf, sóřfadan (çüfiyn?) ediyā'lláf. 06/14

I.1.3.5.4. a- > œ-

w ünsüzünün yuvarlaklaştıracı etkisi ile “œwlaDī” kelimesinin başında bulunan a sesi yarı yuvarlak œ sesine değişir.

pēyġambāřlāř œwlaDī 10/22 (< Ar. awlad)

I.1.3.5.5. -a- > -ö-

Metinlerde a- > ö-değişiminin tek örneği bulunmaktadır. Bu örnekte, ilk hecede bulunan yuvarlak ö ünlüsünün etkisi ile sonraki hecede bulunan ünlü yuvarlaklaşmıştır.

kóřökēnimiņ ādi abdulmahmút. 01/2 (St Trkm kóřakān, Moğ. kürgen)

I.1.3.5.6. -ä- > -ü- > -i-

mān ödīm sóylıcāk. 10/47

²³ < awadanlap < awadan+la-p

I.1.3.5.7. -ä > -ü

“şucúfú” kelimesindeki ä ünlüsü önceki hecelerede bulunan yuvarlak ünlülerle benzeşerek yuvarlaklaşmıştır:

şeyriyerek, oynayaraq deňDüşläfi tamām oğlanıñ yüdüni şıyırmāna gāliyā'llār, ğutlamana gāliyā'llār şucúfú²⁴ hämmä δād. 06/30; toylârdâ -toylârdâ āxırınna āyDıp nemayış ediyä'llār, şucúfú film çekiyä'llār, nemayış ediyä'llār. 10/30; türkmän yāylıq, türkmäniñ şasımi şucúfú δādlaři - bu da āndağı iştä. 01/31; şucúfú ğadım δamanna oloqō'n dā'dälār bilän ecälār βeriyä'fdi. 04/20

I.1.3.5.8. -e- > -o-

w'nin yuvarlaklaştırıcı tesiriyle ortaya çıkan bir ses olayıdır. Farsça bir kelimenin telaffuzunda görülen bir örneği bulunmaktadır.

türkmäniñ şasımi nā'me inni şid ya'ni oylâllār şowaDıñıδ kâ'n bōlup türkmän řasımlārini öwe geçirşāñıδ biđe eyē bōluř, memnūn şiden. 01/8 (< Far sevad, St. Trkm. sovat)

I.1.3.5.9. -e- > -œ-

Kelimedede bulunan yuvarlak ünlünün tesiri ile ortaya çıkan yarı benzeşmedir..

bif ğún otı'tdıq õnsõñ bu oylallařıñ şüydü, çõřœġi yõqtı -çõřõġı. 05/29; bunı yürœkden oqiyānlar fāyδ bilän yıkılıyā. 10/51; kõřœkœnimiñ ādi abdulmahmut. 01/2; onı ğõrmāşām yürœġim işliyā'f" diyyā'f. 01/95; yürœk şuñā yandı mi02/14

²⁴ < şu + cürä

I.1.3.5.10. -e- > -ö-

Bir örneği bulunan bu benzeşme önceki hecelerde bulunan yuvarlak ünlülerin tesiri ile ortaya çıkar:

önsöň bunun dört töwöföğü döwüx öliýä; ortaşınna gıyδ bölüyä. 03/24

I.1.3.5.11. -ı-, -i > u, v

ağduq yaşlı bölmedi 02/12; üç donä gıyđım oluptu. 08/18; bu güffün beşip otıqälä bíf Donä oğlan tädärfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5; şuluğluğ edennä yaňqı ceng tuğı - ceng tuğı; tamām da halqtan gälän ädamlä hamlättilän. 05/6; süyt, çöřäy nasıl alıp giden, axşam böluptı. 05/29; gödünü äşgawar goyıp källäsinä šellä goyđım; üssünä dä içmäk goyđım. 05/21; fäyđi ki bunı dolduruptı; şol bíf fořm bunu boşaltmalı. 10/56; önsöň biğim bu gäliniđ beylä otufanna gäyin^{an}äsi gäliýä', alin äädli şowgatlı gäliniň yüzün açıyä. 01/39;

yeňimiđi çúçebuřnu edäřdik. 01/12

I.1.3.5.12. -i-, -i > ĩ

Standart Türkmencede belirtme hal ekinin yuvarlak şekilleri yoktur ek ünsüzle biten kelimelere -ı, -i; ünlüyle biten kelimelere -nı, -ni şeklinde eklenir²⁵. Günbed Ağzı'nda ek yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiğinde bazen ilk hecede bulunan yuvarlak ünlünün etkisi ile yarı yuvarlaklaşarak ĩ sesine değişir.

bíf gún otı`tdıq önsöň bu oylallařıň süydü, çöřäyĭ yōqtı –çöřöđĭ. 05/29; řamađan äyda, äy ofta olanna ön döřdĭ gécädä bíf aydılyān ääd. 08/21; äyĭ on döřdĭňä nä şalkımşeçef. 08/23

²⁵ bkz. Hanser, a.g.e., s. 55.

Standart Türkmencede -dIr ekinin yalnızca dar ünlülü şekilleri vardır. Günbed Ağzı'nda ek yuvarlak ünlülü eklere eklendiği zaman genellikle uyuma girer. Aşağıdaki örnekte bu durum yarı değişim şeklinde görülür:

bunu düşündiş dā nā'me üçün āytaflaf. 08/16.

I.1.3.5.13. -i-, -i > ü

Standart Türkmencede akkuzatif ekinin ünlüsü dardır (-I). Yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiğinde de ekin ünlüsü imlada dar ünlü ile gösterilir. Günbed Ağzı'nda ise akkuzatif ekinin ünlüsü yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiğinde genelde yuvarlaklaşır.

ohōm māmasī öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33; bir gün otı`tdiq õnşoň bu oylallaıñ süydü, çóřæyi yōqtı –çóřögi. 05/29; beylä büdelük Daqıniyállá, õnşoň yüdügünü Daqıyállár şēylä, hāwa. 01/45

MK'nin sözlüğünde “bilezük”, St Trkm.'de “bilezik şeklinde olan kelimenin ünlülerinde de bu değişim görülür:

õnşoň aliňe Daqıliyá kümüş ğulp, kümüştäñ bu büdelüğü bölüyá, ğoşma büdelük díyá'llár oňa. 01/43

I.1.3.5.14. -u- > -ö- > -o-

şu ayaşlıq díyá'llár türkmänlär, şu aģası, şonı bir oloqō'n bir dāřacā beřiyä'llär. 06/12; böyük díymä dā oloqō'n. 04/4; onnan sófa oloqō'n üç ğuppalı halqa díyá'llár. 01/49

I.1.3.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

I.1.3.6.1. -u- > -ı- > -i-

bu güfrün beşip otıqālā bīř Dānā oğlan tāđāffū ediyā' şuluğluğ ediyā'. 05/5; ğıyđ bōlsa ğulacryını deřiyāllāř, halqa taqıyāllāř -halqacıq taqıyāllāř awādanlıyāllāř řicire²⁶ cān ođul. 06/45

I.1.3.6.2. -u-, -u > v

Kelime içinde u'nun yarı daralarak v sesine değişmesine sıkça rastlanır. Bu durum kelimenin kökünde veya kelimeye eklenen ekte görülebilir.

onī āytmāna mahmūt gāřāk. 10/37; ōnřođ mōniđ nā'neři bilān. 04/2; allā beşene ođul beşsin, beşmediğide ğıyđi olşun. 08/17; tāđā yıl kutlamaşi bā; emmā şuffra yayfatmıyaq emmā, şamağan ayDı řāř, fetř ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2; řonđa 'āxunōmıđ otışıp güfrün beřcāk dıyđı. 05/4; heř kim onığ pulna ğuşanış şattılaş cānım, đāD ğoyış. 01/65; inni hāmānāDān nā'me, bīř ğıyđ öyđā mi, ikki Dānā ğoca nānā ğāliyā' mōni ğudaçlığa. 04/1

Standart Türkmence'deki "yuvaş" kelimesindeki "u" sesi Enev, Alili Ağızları'nda, Küren Ağzı'nın Mehin Gepleşiği'nde (St Trkm yuvaş > yovoş/yovaş) w'nin etkisi ile genişleyerek o'ya deđiřir²⁷. Günbed Ağzı'nda ise bu ünlü daralıp düzleşerek "v" ünlüsüne değişir. Bu değişim de muhtemelen y'nin daraltıcı özelliğinin etkisi vardır.

inni bulaş da yāddan çıxış řāfiyā yovaş yovaş. 01/27 (Stn Türkm yuvaş yuvaş); türkmān řāřimlāř yovaş yovaş yitip bāfiyā. 01/29

u'nun v'ya değişmesinin örneklere kelime sonunda da görölür:

²⁶ Bu kelime, bu örnek dıřında metinlerde 'řucūrā' veya 'řucūrū' řeklindeđir.

²⁷ Berdiyev, R., S. Kürenov, K. şamıradov, S. Arazkuliyev, **a.g.e.**, s.101.

bunv düşünür dā nā'me üçün āytaflar. 08/16; bu kitabı oqıysalar. 10/38; dāşi bōliyā; ğıdıl soqv dāşi bōliyā. 03/25 (<MK soku / soku, St. Trkm. soku); ğıyđıñ ğaptalında ğıdıl soqv bilān ōđ dāDī bōliyā - soqv dā'mi dā'l. 03/25

I.1.3.6.3. -ü- > -i-

Bu deĝişim sadece aşığıdaki örneklerde görülür:

ayđi kümüş ey xaltanī 10/16 (< MK kümüş, St. Trkm. kümüş); ellāri bār kümüştī'f 07/22; ğıyđ bōlsa ğulacıymı deşiyāllār, halqa taqıyāllār -halqacıq taqıyāllār awādanlıyāllār şicire cān oğul. 06/45

I.1.3.6.4. -ü- > -v-

Yalnızca bir örneği bulunmaktadır.

gæwnvm şuņa ğoştı mi 02/13

I.1.3.6.5. -ü-, -ü > -ı-

Kelimenin ilk hecesinde bulunan yuvarlak ünlünün tesiri ile ortaya çıkan bir deĝişimdir.

önsoñ bu íranıñ da şār wāđları bā axırı bular da ğaldi, öyā dökıldilā'n. 05/7; bārān cāyıñ düdülsin 02/18; āyım ğunım sōnā ğıyđ 02/17; mān ōđim sóylicāk. 10/47; yoxsa ōđiminki bā, öyle oloqō'n şeylar, bā'ş donā ğuppāşı bārđi. 01/58; önsoñ bu dāDī örtip ğaytiyā. 01/40

Kelime sonunda tek örneği vardır:

o da ayırdı, vefāt etti gitti o, wāli –ĝöđli āta. 10/35

I.1.3.6.6 o- > œ-

Farsçadan alınma “ovliya” kelimesinin ünlüsü yarı düzleşir.

yā bāhāwāttin œwliya 10/23 (< Far ovliya); tamām œwliyalarfī çāyırýýállaf dā. 10/25; beylā oqyyp bucúrū oqyyp œwliyalarfī çāyırıp bir deśśā ādam olup hemmā'si ‘öy ‘āhhā ‘öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26; yā bāhāwāttin œwliya 10/9

I.1.3.6.7 -ö- > œ

Kelime içi ö ünlüsünün bazen yarı düzleşerek œ sesine değiştiği görölür:

āllī yořđan dœşādiň 04/18; gœwnum řuņa gořti mi02/13; gœwún bir xořti. 01/83; õnsoň bu ğiydi dœw alıp ğaçiyá, - dœw alıp ğaçiyá. 03/22 (< St. Trkm. döv); õnsoň bu ođlān ğāliyā' atlayıp; bu tāy bōlmiyá; õnsoň bu dœw yatanmıřDıq dā. 03/26, bu ğiydiň řoqıyınna aliyá alıñā, ğaçiyá, ğaçānna yaňqı dœwlä. 03/28

I.1.4. ÜNLÜ DÜŞMESİ

I.1.4.1. a düşmesi

ođlanli bōlup beylā geçifānnān řofā, bir göweđi kāsılānnān řoň, õnsoň ğiydiň ğāyınlarfī, ğāyıntalarfī hemmāsi ũřiř'yā'llāf. 06/27 (< ğāyın + ata +larfī)

I.1.4.2. ı düşmesi

Standart Türkmençe ve Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi birden fazla heceden oluşan bir kelimeye ünlüyle başlayan bir ek eklendiği zaman vurgusuz kalan orta hece vokali düşer.²⁸

²⁸ Ergin, M.; **Türk Dilbilgisi**, İstanbul: Bayrak Basım /Yayın/ Tanıtım, s. 49.

aydiŋa ballaş damśın 02/19 (< ayığ + ı + n + ga); o đāD **aqlimiğ** -yāddan çıqtı. 01/14 (< aqıl + imiđ); đnsöŋ oŋa **ādamśı** 01/90 (< ādam + ı + śı); đnsöŋ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dā; **bayrı** dāş bōliyā. 01/89 (< bayır + i); onı düşündürmä'nä, oŋa **qaynımığ** gāfāk. 10/36 (< qayın +ımığ); üş danā şēylä guppāśı **yoqarđan** bō'lmali, bā'ş danā ğu'ppa eteyindä bō'lmali. 01/55 (<yoqarı + dan); şeyriyerək, oynayaraq deŋDūşları tamām oğlanıŋ yüdüni **śıyırmana** gāliyā'llār, ğutlamana gāliyā'llār şucuru hämmä đāD. 06/30; onı bilmäsāŋ śāni şışiriya'f -**ġarñıŋ** şışir'ya'. 10/49 (< ġarın +ıŋ); inni hämānāDān nā'me, bir ğıyđ öydä mi, ikki Danā ğoca nānā gāliyā' mını **ġudaçlıġa**. 04/1 (ġudaçı + lıq + a); hā, śektā hā, **tamāmśı** beylä bōldi. 10/71 (< tamām + ı + śı); bu ğıyđıŋ **śoqrınnā** aliyā alıŋä, ġaçiyā, ġaçānna yaŋqı dēwlä. 03/28 (< śoqı + ġ + ı + nı + da); bu şuhiyecan bilān menicācān **hāletti**. 06/3 (< halı et + ti)

Aşağıdaki kelimelerde de “ı” ünlüsünün düştüğü görülür.

ġıyn bōlvf. 02/7 (< Özb. qıyn); **śāy** śāyā'llāf. 08/2 (< śayı)

I.1.4.3. i düşmesi

Vurgusuz kalan orta hece ünlüsü “ı” düşer.

đerāngdi. 10/72 (< đerāng-i-di)

Birleşik bir kelime olan aşağıdaki örnekte birleşme sırasında vurgusuz kalan i ünlüsü kaybolmuştur.

bırbırlārinnān ğüyç alyón gālyā'n adamló tā muŋ qāqaşıŋa yetiyā'. 10/45

“cūwśı” (< cūb+i +si) kelimesi iki defa iyelik eki almıştır. Bunun sonucunda, vurgusuz kalan orta hece ünlüsü “ı” düşmüştür.

cūwśı dolu küncilān 07/54

I.1.4.4. u düşmesi

iðin weřsãñid ğıyđıñıđı **oğlumıda** gãlin edip alcaq. 04/23 (< oğul + ımığ + a); weñimiđi **çúcebuřnu** edãrdik. 01/12 (< cuce + buşun + u); şeyfiyefek, **oynayaşaq** deñDüşlařı tamãm ođlanıñ yüdüñü sıyırmãna gãliya'llãř, ğutlamana gãliya'llãř şucúřü hämmã dãD. 06/30 (< oyun + a + y + ařaq)

I.1.4.5. ü düşmesi

gæwnum şuňa ğoştı mi 02/13; **göwsün** şışış'ya'. 10/49; oňa üç danã **qulxwallah** oqıyãllãř, bir danã alkım oqıyãllãř.02/3; ãl yãřaqtan **öpşãdin** 04/17 (< öp-üş ä

I.1.5. ÜNLÜ TÜREMESİ

Ünlü türemesi genellikle kelime ortasında ve özellikle alınma kelimelerde görülmektedir.

I.1.5.1. ı türemesi

o damanna maşın tädã çıqıptı –moDtı dã şucúřü moD tädã, maşın ğıt'faqtı. 04/49; na'me weñimiđi naqış ediyãrdik, köyneğimiđiñ eteğini awãdan ğışa diyyã' naqış ediyãrdik. 01/11.

I.1.5.2. i türemesi

Standart Türkmencede tek heceli sözcüklerin sonunda çift ünsüz bulunmadığından bu ünsüzler arasında bir ünlü türer. Günbed Ağzı'nda da bu ses olayı görülür.

ün beřiyã'llãř, çöşöy beřiyã'llãř, şekeş beřiyã'llãř, çay beřiyã'llãř – qadım řãsimdiř dã. 08/20 (< Far. rãsm, St. Trkm. resim); qadım řãsimlãř kã'ndi. 06/47; altmış üç yaşına

barānda nā'me edip cāşinlār tutuşillaş. 06/1; õnonn sófā bir yenā wax't geçānnān māmaşı öyüñā akitiyólář. 06/31

I.1.5.3. ö türemesi

Türkmencede kelime başında r ünsüzü bulunmadığından bu ünsüz ile başlayan alınma kelimelerin başında ünlü türemesi olayı gerçekleşir.²⁹ Bunu Günbed Ağzı'nda şu kelimedede görmek mümkündür:

qāqaşı bilān nā'neşi -ecāşi öşuşgat beřiyä'f. 04/10; büyük büyük ecālār beşif - öşuşgat alıp giDāřdik. 04/22; ohöm gaşrı ecām muña öşuşgat beşdi. 04/30; - münī öşuşgat aliyóllář. 04/9; gāliβeř, öşuşgat diyyä'llář. 04/6

I.1.6. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

İlk kelimenin son, ikinci kelimenin ilk ünlüsünün tek ünlü haline gelmesi olayına ünlü birleşmesi denilir.

Standart Türkmencede de görüldüğü gibi şahıs zamirlerinden sonra gelen bağlama edatı “ham” kelimeye ekelenirken edatın başında bulunan h ünsüzü düşer.³⁰

onıñ **hıqmatınóm** yetişip bilmäyä'f. 10/50 (< hıqmat+ı+n+a+ham)

“daha” kelimesindeki h ünsüzünün düşmesi ile yan yana gelen a ünlüleri birleşirler.

baýa āytip duşış dā. 08/18; bunv düşündiş dā nā'me üçün āytařlař. 08/16; nāfāxatçılıq tutıyá' dā. 10/57; õnşoñ bu oğlān gāliyä' atlayıp; bu tāy bōlmiyá; õnşoñ bu dāw yatanmışDıq dā. 03/26

²⁹ Örneğin: recep > irecep, rexim > irexim, rayōn > irayōn “bölge, ilçe”. bkz. Hanser , a.g.e., s. 32.

³⁰ Sarı, B., N. Güder (1998), **Türkmenenin Grameri (I Fonetika: Ses Bilgisi)**, Ankara: Türk Dünyası Gençleri'nin Mahtumkulu Yayın Birliğı, s.84-85.

I.2. ÜNSÜZLER (KONSONANTLAR)

- b** : Sedalı bir çift dudak ve ağız ünsüzüdür: **b**ölur 01/8, **bi**ð 01/10, çúçebuñnu 01/12, **beylä** 02/6, **befelim** 04/5, **kitābī** 04/20, **bif** 05/33.
- B** : Yarı sedalı bir çift dudak ünsüzüdür: **Bi**şiriyä'llär 04/7
- β** : Patlamalı çift dudak ünsüzü b ile, patlamalı diş dudak ünsüzü v arasında yer alan bir ünsüzdür: haβar 01/63, guβanıp 01/65, βārdī 04/38, afaβa 04/44, βeriyä'llär 06/12.
- c** : Sedalı, sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: cawānlār 01/28, coşti 01/94, **cip** 03/40, şucufü 04/44, befcäk 05/4, **ceng** 05/6, dāfäcä 06/12.
- C** : Sedalı, yarı tonlu bir dil ucu-ön damak ünsüzüdür: neCuf 05/31, 05/34.
- ç** : Sedasız, sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: nā'çä 01/5, geçirşāñið 01/8, uç 01/10, çúçebuñnu 01/12, şacıyāllār 04/46, öwünçäk 06/25.
- d** : Sedalı bir dil ucu-diş dibi ve ağız ünsüzüdür: ödñden 01/5, **dīyā'**llär 02/2, **dufan** 03/8, **dīyşli** 03/15, **dä'däsi** 04/3, **etmädi** 05/11, **bařānda** 06/5.
- D** : Yarı sedalı bir diş-dudak ünsüzüdür: gāliyā'mişDıq 03/20, giD'yāllār 04/11, çarğaDinī 05/26, δāD 05/29, ayDaf 06/5, **Daqıyā'**lār 06/11.
- f** : Sızıcı, sedasız bir dudak arası ve ağız ünsüzüdür: **fami**ñ 01/4, **fořmettä** 02/9, taşafta 03/1, **tüfāñ** 05/11, **tayfa** 10/35.
- ğ** : Sedalı bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: ğurwāntāç 01/1, ğaytiyām 01/19, ğoyiyāllār 06/15, ğarđaşlarī 06/41, ağaçtan 07/16, oğlan 08/6; ğiydi 08/8, ğarñıñ 10/49.
- g** : Sedalı bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: **gúnim** 02/15, **yengāli** 03/6, **geçiriyä'**lār 03/10, **gālin** 04/27, **ceng** 05/6, **giydirdilār** 06/2, **gēcädä** 08/21, **güyç** 10/26.
- γ** : Sedalı, sızıcı bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: oylāllār 01/8, **ayayımñ** 01/16, **malayñ** 01/21, **ayđıña** 02/19, **şoqıyınna** 03/28, **day** 04/51, **öldürmäyā** 05/19, **çóřāy** 05/29.
- ğ** : Sedalı, sızıcı bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: birñiçāği 01/10, **köyneğimiđñ** 01/11, **giycağini** 01/37, **töwöföğü** 03/24, **böşiği** 02/51.

- h** : (ince ve hırıltılı h) Sedasız, sızıcı bir dil ardı-damak ve ağız ünsüzüdür: **h**awa 01/45, **halqa** 01/46, **heläyläf** 02/5, **hā** 04/40, **hamlättilän** 05/6, **hämmäşini** 05/12, **cähännäm** 05/32, **haşşaşi** 07/19.
- x** : Sedasız, sızıcı bir dil ardı- art damak ve ağız ünsüzüdür: **x**anī 01/64, **xoştī** 01/77, **waxtıñda** 01/97, **döwüx** 03/24, **çıxıpdır** 03/31, **çı'xma** 05/10, **baxıyıflaf** 05/14, **axşam** 05/29, **xofladılar** 05/40, **xudāy** 06/17.
- q** : Sedasız bir dil ardı-art damak ve ağız ünsüzüdür: **doqār'dī** 01/06, **yaqamığı** 01/13, **çıqtı** 02/01, **oqıyállaf** 02/3, **damāñqı** 03/19, **gāliyä'mışDıq** 03/20, **şoqıyınna** 03/28, **oloqō'n** 04/4, **qāqaşı** 04/6.
- k** : Sedasız bir dil ardı-orta damak ve ağız ünsüzüdür: **köynäk** 04/13, **giDäfdik** 04/23, **dökildilä'n** 05/7, **öldürcäkdı** 05/17, **içmäk** 05/21, **käşilännän** 06/27, **akitiyälaf** 06/31, **ikki** 06/35, **gäraf** 08/10.
- l** : Akıcı, sedalı, yandan sızıcı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: **ol** 01/7, **oylälläf** 01/8, **ıymānlı** 02/2, **biläf** 02/7, **olinnän** 03/10, **βeriyä'lläf** 08/20, **böliyümüştıq** 10/1, **däliläfi** 10/3.
- λ** : Akıcı sedalı, yarı titreşimli bir dil ucu-ön damak ünsüzüdür: **büdelüğü** 01/43, **biλeδük** 01/44, **dökülmä** 01/47, **şaylap** 03/8.
- m** : Akıcı, sedalı bir çift dudak ve geniz ünsüzüdür: **ğoymiyälaf** 03/18, **dä'mi** 03/25, **mını** 04/1, **beşelim** 04/5, **ğatlama** 04/7, **män** 05/13, **öyümüdgä** 07/27, **ğıydım** 08/18.
- n** : Akıcı, sedalı bir dil ucu-diş dibi ve geniz ünsüzüdür: **şännä** 10/2, **aylanınça** 10/6, **nä'me** 01/4, **bilän** 01/15, **yandı** 02/14, **biδden** 03/3, **inni** 09/6, **ayayını** 03/27, **nä'neşi** 04/10.
- ñ** : Akıcı, sedalı bir dil ortası-orta damak ve geniz ünsüzüdür: **yāñaqtan** 04/17, **yatdıñ** 04/27, **şäfwāđıñ** 04/38, **mindıñ** 04/49, **aydannıfşıñıδ-a** 06/20, **dişıñä** 06/35, **yaşırıñ** 07/19.
- p** : Sedasız bir çift dudak ve ağız ünsüzüdür: **balaqyüp** 01/22, **ğoyıpDı'flaf** 01/25, **ğuppalı** 01/49, **yalpıllanıp** 01/51, **gepleβerşin** 07/21, **pullu** 07/51, **diyip** 08/3, **palta'nı** 10/15.
- P** : Sedasız çift dudak ünsüzü p ile sedalı, akıcı, titreşimli dil ucu-ön damak ünsüzü r arasında bir ünsüzdür: **heP** 01/47.

- ř** : Akıcı, titreşimli, sedalı bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: **türkmän** 01/21, **gäliyä'ř** 01/61, **yaşaşın** 02/27, **ařpa** 04/14, **gürřüñ** 05/5, **yetişsin** 06/17, **şeçeş** 08/23.
- ś** : Peltek ve sızıcı, sedasız bir dil ucu-diř arası ve ağız ünsüzüdür. Türkmen Türkçesindeki bütün s'ler peltektir: **śaś** 01/60, **śattılař** 01/65, **görmäśäm** 01/84, **yařařın** 02/2, **śaylap** 03/8, **śaya** 02/12, **orfařınna** 03/24, **śäniñ** 04/5, **üştine** 04/46, **çıqśañ** 05/10, **śüydü** 05/29.
- ş** : Sızıcı, sedasız bir dil ucu-ön damak ve ağız ünsüzüdür: **şä'rdäřa** 05/36, **şonnon** 05/38, **düşünmäđdim** 05/41, **ğarış** 06/4, **ağaşlıq** 06/12, **kümişti'ř** 07/22, **aş** 08/5, **şu** 10/5.
- t** : Sedasız bir dil ucu-diş dibi ve ağız ünsüzüdür: **altmış** 01/5, **türkmän** 01/6, **täydan** 01/67, **tēngeli** 03/7, **yóftiřip** 03/9, **getiriyä'lläř** 04/7, **ğitti'** 04/35, **tüfäñ** 05/11, **qutlu** 10/3.
- v** : Akıcı, sızıcı, sedalı bir dudak arası ve ağız ünsüzüdür: **waqtá** 01/10, **vuruřiyálläř** 03/29, **dıyvá** 06/1, **wax't** 06/31, **vurđım** 10/15, **vefät** 10/35.
- w** : Sedasız, sızıcı, tonlu bir çift dudak ünsüzüdür: **şowaDıñıđ** 01/8, **oquw** 01/15, **cawānlá'f** 01/28, **dæw** 03/22, **töwöşöğü** 03/24, **āşgawar** 05/8, **göweği** 06/27, **göwsün** 10/49, **ğawı** 10/57.
- y** : Akıcı, sızıcı, sedalı bir dil ortası-orta damak ve ağız ünsüzüdür: **toy** 01/38, **ğäyinläři** 06/27, **öldiriyä'ř** 06/28, **yengäři** 07/5, **dayđalı** 07/14, **yalı** 08/1, **süyt** 08/9, **yayın** 08/16.
- đ** : Peltek, sızıcı, sedalı bir dil ucu-diş arası ve ağız ünsüzüdür. Türkmen Türkçesindeki bütün z'ler peltektir: **đāDlaři** 01/31, **öđünüñ** 01/36, **ğyđ** 02/11, **düğülsin** 02/18, **ğyđıl** 03/15, **şöğ** 04/4, **yüğük** 06/11, **nowruğ** 09/1, **āđ** 10/46.

I.2.1. ÜNSÜZ (KONSONANT) TABLOSU

Tablo 2 Ünsüz (Konsonant) Tablosu

	süreksiz			sürekli								kaybolmak üzere olanlar
	tonlu	tonsuz	yarı tonlu	sızıcı				akıcı				
				tonlu	tonsuz	yarı tonlu	geniz	yanak	titrek	nefesli		
çift dudak	b β	p	B	w				m				
diş-dudak	d	t	D	v	f							
diş-dişeti				ð	ş			n				
dişeti öndamak	c	ç	C		ş							
ön damak	g	k			h			ŋ	l	í, λ	y	í
artdamak	ğ	q		ğ								
gırtlak	γ				x							

Zayıflamış ünsüzler, metinlerde yukarıda yazılarak gösterildi: cawānlá^f giymiyä^f onî; cawānlár inni yād böldî. 01/28; ðnşoŋ biðim bu gālinimið beylā otufanna gāyin^{an}āsi gāliyā', alin dāDlî şowgatli gāliniŋ yüzün açıyá. 01/39; ohōm gāfí ecām muŋa öruşg^hat be^fdi. 04/31.

I.2.2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

I.2.2.1. Tonlulaşma

Tonsuz ünlülerin kendi karşılıkları olan tonlu ünlülere dönüşmelerine tonlulaşma adı verilir.

I.2.2.1.1. b-, -b- > p

Günbed Ağzı'nda ET'deki kelime başında bulunan b'lerin p'ye değiştiği görülür³¹.

ohom onna gıyda şeçki sáçiyálláf, çüçük sáçiyálláf, pişennik sáçiyálláf, pişmä sáçiyálláf, gılayımı deşiyálláf, awâdanlıyálláf. 06/46 (< ET bışur-; St. Trkm. bişir-); çapatı pişiriyä'lláf, poşsuq ediyä'lláf, ekmek pişiriyä'lláf, gatlama ediyä'lláf. 06/13.

Bu ses değişimi kelime içinde şu örneklerde bulunur:

gälin nırde ölsa o guppálar biðä haþar berıfıdi, layır layır layır layır edip. 01/63 (Ar. qubba); gädım goşma guppáları þä. 01/56; onnan sóra oloqō'n üç guppalı halqa díyä'lláf. 01/49

I.2.2.1.2. -ğ- > -γ-

sófä ortaşından öñ oğlânıñ dişñä gawərya goyıyálláf. 06/37; dişñä gawərya goyıyáláf. 06/35

I.2.2.1.3. k-, q- > g-, ğ-

ET'de kelime başında g sesi bulunmuyordu. Standart Türkmencede ve Günbed Ağzı'nda kelime başında gördüğümüz g sesleri ET'de k şeklindeydi. Türkmen Türkçesi ve ağızlarında kelime başında sıkça görülen bu ses değişiminin Günbed Ağzı'nda da birçok örneği vardır.

onu bu gıyðlar äytıp gälällä', toya gidálláf, oları Daqı'nıfıdi. 01/69 (< MK kit-); gäliniñ gäliyä'ni mälum böliyä. 01/65 (< MK kel-, St. Trkm. gel-); öñsoñ taqşıban

³¹ Türkmen dilinin ağız ve alt ağızlarında b ünsüzünün p'ye değişmesi düzenli değildir. Başka bir deyişle çoğu ağızlarında ve alt ağızlarında ayrı ayrı kelimelerde görülür. Ersarı, Göklen, Salır Ağızlarında ve Karakalpakistan Türkmenlerinin ağızında: berhiz > perhiz (Far. perhiz); Ersarı, Salır, Kıraç, Yamut Ağızlarında bişirmek > pişirmek; Yomut ve Nohur Ağızlarında bölüşmek > pölüşmek / pölüşmek. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkulyev, **a.g.e.**, s. 117-118.

nä'me yeddi gún geçännän şöfa, gatlama Bışırıp, şaçaq edip māmāsının öyünä giDiyä'läf. 06/32 (< MK kəç-, St. Trkm. gıç-); gödünü aşğawar göyip källäsinä şellä goydum; üssünä dä içmək goydum. 05/21 (< MK köz, St. Trkm. göz); önsöñ gälini akıtip oğlânın öyünä akıtiyäläf. 04/46; ayıdla ğaptırma', 04/15 (MK qap-, Stn Türk ğap-); çuyın çuyın biş ğäräk 08/10, bişden şaya kim ğäräk, diyyä'f. 03/12 (< MK kerek, St. Trkm. gerek); onı ğörmäsäm yüröğim işliyä'r' diyyä'f. 01/95 (< MK kör-, St. Trkm. gör-) süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña nä ğäräk 08/9, süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña nä ğäräk 08/9 (< MK kazğan); döşläri, deñtüşläri, bā'cıları, ğardaşları hämmäsi üşişyá, oğlanın dāşından toy ediyä'lläf, şadaqa ediyä'lläf. 06/41 (< MK qafındaş, St. Trkm. ğardaş); emmä äğär boşaDan adam bölmaşa şişişyä'f - ğarñi şişişyä'f, ğawı ölmüyä'f. 10/57 (< MK qarın, St. Trkm. ğarın); sayrap tufan ğıydıl diyşli ğıyd ğäräk. 03/15 (< MK qızıl, St. Trkm. ğızıl); famağan āyın on döfdi ğecäsi. 08/27; döft danä ğıyd, döft danä oğlânı goyup bu täyda öldürcäkdi. 05/17 (< MK qız, St. Trkm. ğız); gäliniñki ğıydıñqı' fağ ediyä'f: 01/70; män de ginä ğorxtum. 05/15 (< MK qorq-, St. Trkm. ğorq-); türkman ğoymiyá - ğıydı, türkmaniñ ğıydıları bórük ğıy'ya'. 01/32 (< MK qoy-, St. Trkm. ğoy-); birnäçemiş ğoyun öldiriyä'f -şadaka ediyä'f. 06/28 (< MK qoyun, St. Trkm. ğoyun); şorā ortasından öñ oğlânın dişinā ğawarğa goyiyäläf. 06/37, o waxt oğlân alıp ğaçıyá gidiyä'. 03/32 (< MK qaç-, St Trkm qaç-); ā böstalli bórük, tekenaşlı bórük, üşüfmäli bórük, o nä o tirälli bórük, şucurā bórük tökülür ğurwällıqDa. 01/33 (< Ar. qurbān + lıq)

I.2.2.1.4. -q-, -q > ğ

ç, k, p, t sert ünsüzleri ünlüyle başlayan bir ek aldıkları zaman yumuşarlar. Bu ünsüzlerden biri olan q ünsüzü de yumuşayarak ğ'ya değışir.

allā befene oğul beşsin, beşmediğide ğıydı olsun. 08/17; bu ğüffün beşip otıqālā bir Danā oğlan tādārfü ediyä' şuluğlug ediyä'. 05/5; el çarpışıp tomā'sā edip toy edip öwünçäk āndağini goyiyá, işinden de bu yāylıği goy'yá. 01/38; gödi ğörmäyā' aşğawar bölša öñ munıñki mundan çıqşın. 05/25; inni hämānāDän nä'me, bir ğıyd öydä mi, ikki Danā ğoca nānā gäliyä' munı ğudaçlığa. 04/1; lāyır lāyır lāyır lāyır edip, hef möğe ki gälin gäliyäkän o şās bilän bilirdik. 01/60

Bu değişime, kelime sonunda sadece “şuluğluğ” kelimesinde rastlanır.

bu güffünj beşip otıqālā bīř Dānā oğlan tāđāřfū ediyā' şuluğluğ ediyā'. 05/5; şuluğluğ edennā yanqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan gālān ādamlā hamlättilān. 05/6

I.2.2.1.5. -k- > -w-

ōnşonj bununj dōřt töwōřöęü döwüx öliyā; ortaşınna ğıyđ böliyā. 03/24

I.2.2.1.6. -p-, -p > b

Standart Türkmencede p ile biten sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldıkları zaman iki ünlü arasında kalan p ünsüzü v ünsüzüne deęişir³². Ancak, Günbed Ağzı'nda bu değişim (p > b > v) tamamlanmamış olup bu durumdaki p'ler yumuşayarak b'ye değişir.

bu kitābī bunlā bāřdır. 04/19; şektā -ęalbiņ tutiliyā. 10/70; bu kitābī oqıyşalaş. 10/38; kitābī dūşünşām biliyā'n. 10/38

Kelime sonunda şu aşığıdaki örneği vardır:

bu tāyda ōnşonj bu tāyda aş'b Dakiyālıř. 01/53

I.2.2.1.7. p- > B-

ET ve OT dönemine ait bazı kelime başı b'ler Türkmencede p'ye dönüşmüştür. Günbed ağzında bu değişim süreci tamamlanmamıştır.

³² Hanser, O. (1977), **Turkmen Manual (Descriptive Grammar of Contemporary Literary Turkmen Text, Glossary)**, Wien, s.42.

āş **Bişirdim**, Bişirdim 08/11, āş Bişirdim, **Bişirdim** 08/11; bulaş gāliyā'llāř, giDiyā'llāř öylāřinā ğatlama **Bişiriyā'llāř**; poşluq **Bişiriyā'llāř**; dōş getiriyā'llāř. 04/7

I.2.2.1.8. t-, -t-, -t > D

Standart Türkmencede ET ve OT dönemlerinde kelime başında bulunan t'lerin bir kısmı d olmuştur. Günbed Ağzı'nda ise bu değişim tamamlanmamış olup bazı kelimelerde t'li şekiller korunmakta, bazı kelimelerde ise aşağıdaki örneklere olgu gibi d ile t arası bir sesle telaffuz edilmektedir.

bucúřu biribirinā biribirinā' **Daqniyā** gidiyā' dā. 10/41; beylā büdelük **Daqniyāllā**, ōnsoň yüdügünü Daqiyāllāř şeylä, hāwa. 01/45; bu täyda ōnsoň bu täyda aś'b **Dakiyāllāř**. 01/53

d ünsüzü Türkmençe kelimelerin sonunda bulunmadığı için Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonunda bulunan d'ler t olur.

ōnsoň bu dāDī öştip ğaytiyā. 01/40; şamağan āyda, āy ofta olanna ōn dōřdi ğecādā bir aydılıyān dāD. 08/21; hocamanıň maşını dōřD danā maşını day bāyır gidāřdi. 04/50 (< MK tōřt, St. Trkm. dōřt, Az dōřd); hiç dāD aydanımıdōq. 06/20; o şamanna maşın tädā ııııpti –moDtı dā řucúřu moD tädā, maşın ğit'raqtı. 04/49; kā'n dāDlař řāřdi, öđim nā'me yāddan ııııpti. 04/24

Standart Türkmencede ç, k, p, t ünsüzleri ile biten kelimelere ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde bu sert ünsüzler yumuşarlar. Günbed Ağzı'nda da bu değişim görülür. Ancak, bazı kelimelerde bu değişimin (-t- > -D- > -d-) ara merhalesini oluşturan yarı sedalı D ünsüzü kullanılmaktadır.

bulaş gāliyā'llāř, giDiyā'llāř öylāřinā ğatlama **Bişiriyā'llāř**; poşluq **Bişiriyā'llāř**; dōş getiriyā'llāř. 04/7; tädā yıl kutlamaşı bā; emmā şufra yayřatmıyāq emmā, şamağan ayDı řāř, fetř ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2; män āytDım: 05/10; inni hāmānāDān nā'me, bir ğyđ öydā mi, ikki Dōnā ğoca nānā gāliyā' mōni ğudaçlığa. 04/1

I.2.2.1.9. t-, -t- > d

ET'de kelime başında bulunan t'lerin bir kısmı Standart Türkmencede olduğu gibi Günbed ağzında da d olmuştur.

hocamanıň maşını döfD dönä maşını **day** bāyır gidārdi. 04/50 (< ET tağ); önsöň yeddi yılda, altı yılda oylāni görüp bilmeyä' dā; bayır **dāş** bölüyā. 01/89³³, sofā ortaşından öň oğlāniň **dişinā** gawəfya goyuyāllāf. 06/37 (< MK tış, St. Trkm. dış); sayfap tufan gıyđıl **dıyşli** gıyđ gāfāk. 03/15; famağan āyda, āy orta olanna ön **dördi** gēcādā bíf aydılyān dāD. 08/21 (< MK tört, St. Trkm. dört, Az dörd)³⁴; önsöň, üç gūnnān sofā **dōş** getirdilāf. 04/31 (< MK tōş, St. Trkm. dōş); biđā bíf saylap **dufan** gıyđ gāfāk, diyyä'. 03/8 (< MK tur-, St. Trkm. dur-); bíf taşafta gıyđ **dufiyā** bíf taşafta oğlān dufiyā. 03/1; toynuqla' **deptirmā**, 04/16 (< MK tep-, St. Trkm. dep-); ikki dönä dişeti üstünde çiqıyāf. 06/35 (< EUT tana, St. Trkm. dāna); türkmānlāf nā'me, qadımlāf ā dā'mı doqu doqār'di, tikiñ tikāf'di, yūñ **dafārdi** kāçē edārdi. 01/6

t ünsüzü ile biten kelimeler ünlü ile biten bir ek aldıklarında iki ünlü arasında kalan ünsüz sedalılaşarak d olur.

yāddan çiqmāşın diyyä' wāli **edilmiyä'**. 10/32; lāyır layır lāyır lāyır **edip**, heř mōge ki gālin gāliyākān o šās bilān bilirdik. 01/60; šamıřacān **gidān** gıyđ 02/11; bařqa řaşımlāf dāDlāf yādmıđa düşüyä'n bölša šiđ de bíf āy**dıñ** biđe aydıp aydıp gutařdıq onı. 06/19; ā**rdi** tēngeli gālāk 03/7; yefiñ yū**rduñ** šaltanı 10/18; o waxt oğlān alıp gāçiyā **gidiyä'**. 03/32; bíf gūn otı'tdıq önsöň bu oylallařıñ süy**dü**, çöfœyi yōqtı – çöřögi. 05/29; a**gduq** yaşli bölmadı 02/12; önsöň bu řonnan yanqı ay**danim** yālēq öyā gıřiptiř, bu dā'dāşı yatıydı. 05/20

³³ Kıraç, Nohur Ağızlarında taş (< MK tāş) Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, **a.g.e.**, s. 135.

³⁴ Ersarı, Salır, Sarık, Kıraç, Alili, Ata, Teke Ağızlarında, Marı, Karakalpakistan Türkmenlerinin ağzında dört < tört. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, **a.g.e.**, s.134.

I.2.2.2. Tonsuzlaşma

I.2.2.2.1. -c- > -C-

Bu ses olayına sadece aşağıdaki tek örnekte rastlanır.

neCúf edäyim, diydim. 05/31, ğadınım šän neCúf allıñ bunı, diydim. 05/34

I.2.2.2.2. c-, -c- > ç

yeñimiði çúçeburnu edärdik. 01/12³⁵; yeñimiði çúçeburnu edärdik. 01/12; šäniñ ğıyđıñ ğudaçlığa beřelim; maya beřçäk mi? 04/5; inni xūdäyçırım şu šalamättä, fāxat mađālī; xömäyni ğaldi fāxat bōlduq. 05/43; muğa inçäcik çekmä diyä'llär. 01/24 (ET yinçgä)

I.2.2.2.3. d-, -d- > D

Kelime başında sadece “Dänä” ve “Da” kelimlerinde görülür. d'den t'ye geçişin ara merhalesini oluşturan yarı bir değişimdir.

bu ğüffüñ beşip otıqālā bir Dänä oğlan tädäffü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5; inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfini ğörüp. 01/57, inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfini ğörüp. 01/57; inni hāmānāDän nä'me, bif ğıyđ öydä mi, ikki Dänä ğoca nänä ğäliyə' mını ğudaçlığa. 04/1

Kelime içinde ise aşağıdaki örneklerde görülür:

muğa da ğańraq diyä'llär; bälıyı şēylä tu'tmayá, onuñ naqşını bu bälıya ğoyıpDı'flär. 01/25; pēyğambärlär cewlaDı 10/22; kim çäyifsa şonnaDıf ey 10/11; bif dänä oylān

³⁵ Günbed Ağzında “çüçe” olan kelime Yomut Ağzının Batı Ağzında “çüyce / çüyce”; Göklen Ağzında “çüyce / çüçe” şeklinde söylenir. bkz. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, a.g.e., s. 153.

gäliyä'mişDıq - bîr óyâ gäliyä'mişDıq. 03/20; bōstālli bōrük, tekenaşlı bōrük, üşürmäli bōrük, o nâ o tîfälli bōrük, şucúrá bōrük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33; o damanna maşın tādä çıqıptı –moDtı dâ şucúru moD tādä, maşın ğıt'faqtı. 04/49; ókitDilär; akıtDilär. 04/33; şeyfiyefek, oynayafaq deñDüşlafi tamâm oğlanıñ yüdüni sıyırmāna gäliyä'llär, ğutlamana gäliyä'llär şucúru hämmä dāD. 06/30

I.2.2.2.4. -d- > -t

Seda bakımından ortaya çıkan bir benzeşmedir. Sedasız bir ünsüz ile biten kelimeler sedalı d sesi ile başlayan bir ek aldıkları zaman d sesi sedasız t sesine değişir.

mān āyttım: 05/13; cennättān cāyī bōlsın 02/21; yeŕ demif oğlan çıqtı ey 10/17; toynuqla' deptirmä, 04/16; õnsõj nā'me biđä ðõf ettilä' - kâ'n ðõf ettilä', ediyät berdilä'. 05/42; şamifācani bîf foımettä āyt-a.02/9; bucúru dāstānlar -hāwa, şārwāđlar gäliptiŕlär, kâ'n bōlõp. 05/28; bular nā'me ğünācıkıttıf, öyüñ içinde baxıyırlar otirillā, dıydım. 05/14, bu fūhiyecan bilān menicācān hāletti. 06/3; ā ol pāridā dā'mi, yeddi ğarış etti ğıyđlarıñ hef (ğayşî?) da bîf dā'mi şaçki şaçtilär, noğul şaçtilär. 06/4; ğul yaştıqta källäsi 07/4; emmā dāifemde adam yõktıf. 10/48;ballım attan düşince 07/55; õnsõj aliñe Daqıliyā kümüş ğulp, kümüştān bu büdelüğü bōliyā, ğõşma büdelük dıyā'llär oña. 01/43; dõft maşın bilān akıttılär. 04/35

I.2.2.2.5. -d- > -y-

ET'deki d'ler bu dönemin sonlarına doğru önce peltek z'ye daha sonra y veya z'ye değişmiştir. Batı Türkçesinde bu değişim y tarafında olmuştur³⁶.

inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfini ğörüp. 01/57 (< ET adır-, St. Trkm. ayır-)

³⁶ Ergin, M. a.g.e., s.90.

I.2.2.2.6. -g- > k

türkmenlär paytön bilän α kitirdilär. 04/42; önsöj gälini α kitip oğlanıñ öyünä α kitiyälär. 04/46; dört maşın bilän α kittilär. 04/35; apardılar diymä, α kitDilär! 04/33; dört danäsi bilän α kittilär; ama o damanlar maşın yōqtı, gıttı. 04/40

I.2.2.3. Akıcılaşma

I.2.2.3.1. b- > m-

Kelime başında görülen bu ünsüz değişikliğinin sebebi n ünsüzünün nazallaştırıcı özellięidir³⁷.

ohöm gārı ecäm muña öruşgat beşdi. 04/30; oğlanı ata mindi'riyällär. 04/45; yō mән ata minä'mōq, mән maşınä mindim, -dört danä maşınä mindim. 04/48 (< ET bin-); ğıyđim, mäj qāqam ādı täytişän. 10/41; säniñ ğıyđıñ ğudaçlığa beşelim; maya beřçäk mi? 04/5; muni heyweřä ğāwı tutıyaq. 09/3

I.2.2.3.2. -l- > -λ-

Kelime içinde bazı kelimelerde görülen yarı değişmedir.

ğoşma bilēđük diyällär. 01/44; muña fayām fayām bā heP bırı äwwälki Dakiyän dökülmä halqa diyällär. 01/47

³⁷ Bu ses değişimini Alili Ağzında, Stavropol, Karakalpakistan Türkmenlerinin Ağzında, Yomut Ağzının Batı Ağzında “boyun > moyın”; Ersarı, Salır Ağzılarında “bina > mına < Ar. benā بنا”; Ersarı Ağzı ve Stavropol Tğrkmenlerinin Ağzında “bödüremek > müdüremek”, Salır Ağzında ve Stavropol, Karakalpakistan Türkmenlerinin Ağzında “bol > mol (çok anlamında)” gibi kelimelerde görürüz. bk. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyev, **a.g.e.**, a.116.

I.2.2.4. Süreksizleşme

I.2.2.4.1. f- > p-

Standart Türkmencede genellikle Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerdeki f sesleri p'ye değişir. Günbed Ağzı'nda ise bu f sesleri genelde korunmakla beraber bazı kelimelerde p'ye değişir.

türkmänlär **p**aytön bilän akitiřdilär. 04/42; **p**aytön dıyär türkmänlär. 04/41; ā ol **p**āridā dā'mi, yeddi ğarış etti ğıyđlarıñ heş (ğayış?) da bış dā'mi şaçki şaçtilär, noyul şaçtilär. 06/4

I.2.2.4.2. j- > c-

Türkçede bulunmayan “j” sesi Standart Türkmencede olduğu gibi Günbed Ağzı'nda da “c” sesine değişir.

hā, cip dā'l, sırtı açıq. 04/39

I.2.2.5. Dudaksılaşma

I.2.2.5.1. -g- > -w-

g sesi yumuşayarak önce y'ye daha sonra da w'ye değişir³⁸. Bu değişimin metinlerde tek örneği vardır:

cān xudāy āwří bilän, āwří bilän. 06/17

³⁸ öğmek > övmek, döğmek > dövme vb. bkz. Ergin, **a.g.e.**, s. 85.

I.2.2.5.2. -ŋ- > -w-

ö'nün dudaksılaştırıcı etkisi ile bu ünlünün yanında bulunan ŋ ünsüzleri genelde w'ye değişir.

öwünçäk dä'mi göwek enäni gätiriyä'llä. 06/25; el çarpışıp tomā'sā edip toy edip öwünçäk āndağınī gōyiyá, idinden de bu yāylığı gōy'ýá. 01/38; ğıyđlar śaçları öwden öfállāf.01/66; tūrkmaniğ fāsımi nā'me inni śiđ ya'ni oylállāf śowaDıñıđ kā'n bölup tūrkman fāsımlāfını öwe geçirśāñıđ biđe eyē bölur, memnūn śiđden. 01/8; ğālin śıftında Daqımıf, ğıyđlar öwlarınde Daqımıf. 01/70

I.2.2.6. Sızıcılışma

I.2.2.6.1. -b- > -w-

b'nin sızıcılışarak w'ye değişmesi çok sık görülür³⁹.

yā qutlu beyk ya bawam10/13; bōstālli bōfūk, tekenaqşli bōfūk, üyşürmäli bōfūk, o nā o tifälli bōfūk, şucurā bōfūk tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33; ğurwāntóç ādim. 01/1; mān díydım, nā'me ğünācıkıtlar bular diyānda, “śāniğ işiğ bōlmaşın” díydi śārwāđ. 05/18; śārwāđıñ -şu śārwāđ- ya'ni ğoyup śārwāđıñ alından tutup alıp öldürmäyā gittilər. 05/19; ay öylärdä yat bā'wek 07/26, yaqaşı kirlī bā'wek 07/50; cūwśi dolu küncilān 07/54; oğlanlı bölup beylā geçirānnān śorā, bir ğöweği kāsılānnān śoñ, önsöñ ğıyđıñ ğāyınları, ğāyıntaları hemmäsi üşiş'ýä'llāf. 06/27; öwünçäk dä'mi göwek enäni gätiriyä'llä. 06/25; yumrı yumrı şeylä yalpıllanıp duřiyá, śaçwāyımda atıp díyā'llāf. 01/51

³⁹ Bu ses olayını Türkiye Türkçesinin ağızlarında da görürüz. Kars ili ağızlarından Terekeme Ağzı'nda bu değişim karakteristik olarak gerçekleşir: aravar, baravar, ğurvan, savın, növat vb. bk. Ercilasun, a.g.e., s.114.

I.2.2.6.2. -ç-, -ç > ş

Standart Türkmencede de görülen bu değişime Günbed Ağzı'nda da rastlanır.⁴⁰

şu ayaşlıq diyä'llär türkmenlär, şu ağası, şonı bir oloqō'n bir dārəcə βeriyä'llär.
06/12; gōddā kişicikqaq doyanlarımıği gōtērdik. 04/27

Kelime sonunda aşığıdaki örnekleri vardır:

ohōm şadaqa tamām molannan sōfa boşa gitmāşin diyip hef kime fuşāficik bilān üş,
dōrt donā ğantı goyiyāllār içinä. 06/15; arqamığda doğanlar bōlmān bōlmān üş donā
doğānım bōldi. 04/28; inni nā'me xanī, hiş dāD yōq. 01/64

I.2.2.6.3. -k-, -q-, -q > h, x

Türkmen Türkçesinin Enev, Hasar, Nohur Ağzıları'nda, az da olsa Kıraç Ağzı'nda ve Karakalpakistan Türkmenlerinin Topar Gepleşiginde kelime sonundaki q ve k'ler x sesine deęişir⁴¹. Bu özellik Günbed Ağzı'nda da bazı kelimelerde görülür.

yayın yaymax üçün. 08/16; õnşoğ bunun dōrt töwōfōğü dōwüx õliyá; ortaşınna ğıyđ
bōliyá. 03/24

Bazı Anadolu Ağzıları'nda olduğu gibi kelime ortasında da bazen k ve q'lar x'ye değişir.

⁴⁰ Bu değişimin örneklerini Anadolu Ağzıları'nda da görürüz: geşler 'gençler', ağaşlar, bışxı 'bıçkı', işgi 'içki'... vb. bk. Korkmaz, Z. (1994), **Nevşehir ve Yöresi Ağzıları**, Ankara: TDK. Yayınları, s.105.

krş. Gülseren, C. (2000), **Malatya İli Ağzıları**, Ankara: TDK Yayınları, s. 84. uçkur < uçkur, üşden < üşden, aşmış < açmış, işlisini < içlisini, işkici < içkici gençlerde < gençlerde...vb.

⁴¹ çıq- > çix-, baq- > bax-, ğorq- > ğorx-, balıq > balıx vb. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, **a.g.e.**, s.172.

şüyt, çöfäy nasıl alıp giden, axşam bölüptü. 05/29; biðim oğlallařımıðı yayınıñ aşayına goyup bir şa'at, ikki şa'at õnnon sōfā öyā şalıp -õnnon sōfā çıxıp gittilä'. 05/27; oğul dıydım; çı'xma yoqarı dıydım. 05/10; yoxsa öðimiñki bā, öyle oloqō'n şeylār, bā'ş danā ğuppāşı bārdı. 01/58; õnnon sōfā bif yenā wax't geçännän māmaşı öyüñā akitiyālāf. 06/31 (< Ar. waqt, St. Trkm. vağt, Az. waxt); yāddan çıxıpdıf inni, waxt geçıpdıf. 03/31; içmā^hdan payı bölşın02/22, içmā^hdan payı bölşın 02/26; mән de ginā ğorxtum. 05/15

I.2.2.6.4. -k-, -q-, -q > ğ, γ

Sedasız k ve q ünsüzleri ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında sondaki ünsüz sedahlılaşır.

ayayımın naqşı işlişi bā. 01/16; bir ğun otı'tdıq õnsoñ bu oylallaşın şüydü, çöfœyi yōqtı -çöföği. 05/29; bōriği pullu bā'wek 07/51; dā'dälāřiniñ ğeyimini, dā'dälāřiniñ köläxlařını, dā'dälāřiniñ papaşını ğeydifip bu tāyda şätif şätif şätif ğoydı. 05/16; hāssa yaşırın ğaşaşı 07/19; muñā sāqçan dıyā'llār; türkmän malaşın naqşı ol türkmän naqşidi'f, tamām. 01/21; muya da ğañraq dıyā'llār; bālıyı şēylā tu'tmayā, onıñ naqşini bu bālıya ğoyıpDı'flāf. 01/25; nā'me yeñimiðı naqış ediyārdik, köyneğimiðin eteğini awādan ğıfa diyyā' naqış ediyārdik. 01/11; oğlanlı bölup beylā geçirännän sōfā, bir ğöweği kāsılännän soñ, õnsoñ ğıyđın ğāyınlařı, ğāyıntalařı hemmaşı üşiş'yā'llār. 06/27; onı ğörmāşām yüreğim yaniyā'f” diyyā'f dā 01/85; õnsoñ bunıñ dört töwöföğü döwux öliyā; ortaşınna ğıyđ bölüyā. 03/24; õnsoñ yene mamaşınnan ğälännän sōfa dişçayı çıqıyā. 06/34; ohōm dā'mi bið diyām üç waqtā türkmän raşimlařımıðın birniçāği yitip gitti. 01/10.

Bu değışim kelime sonunda sadece aşāğıdaki örnekte bulunur:

allāy allāy ay bā'wek 07/25; ay öylārdā yat bā'wek 07/26; ay öyümüðgā işik 07/27

I.2.2.7. Gırtlaksılaşma

I.2.2.7.1. -ğ- > -γ-

mıŋa fayām fayām bā heP bífí äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'lläf. 01/47; dä'dä diydi oγulcuq. 07/21, ayaçıŋ eē - ayaçıŋ bíf şāxasını alıp eē däliläfi şu dikfi oqıyıp däliläfi yençip ğāwı ediyamışDıq. 10/4; yenä oγlallař inni vilayet bilän ğatıřansaŋ onıŋ üçün olá edenseŋ biđ de ediyaq. 09/6; inniki oγlállar bilmär onı. 08/1; oγlállar hef yıl afağada oqıyállá. 08/26; bíf ğún otı'tdıq ðnıŋ bu oγlallařıŋ süydü, çóřceyi yóqtı -çóřöği. 05/29; ðnıŋ yeddi yılda, altı yılda oγlını ğörüp bilmeyä' dā; bayfı dāř bōliyá. 01/89; oγlanıŋ nānāsi āytiyá, nānāsi. 01/96; tāytiřanıŋ dä'dāsinıŋ adı tāγanyađ şıyx, tāγanyađ řıyxıŋ oγlı atacan nācminğ dä'dāsi. 10/41

I.2.2.7.2. -ŋ- > -γ-

“ŋ” ünsüzü tarihî gelişimi içerisinde kendini koruyamadığında “n” veya “ğ”ye değiřmiřtir⁴². Günbed Ağzı'nda ŋ ünsüzü genel olarak varlığını korumuştur. Ancak, aşağıdaki kelimelerde “ğ” yönünde bir değişim olduğu ğörölür:

mıŋa qa'yma diyä'lläf. 01/23; mıŋa inçäcık çekmä diyä'lläf. 01/24; baya āytıp duşıf dā. 08/18; ðnıŋ ğälin bōlanda bōřük ayırıp ğāynayařına şerirdik. 01/35; řāniŋ ğıyđıŋ ğudaçlığa şerelim; maya řerçäk mi? 04/5; biğden şaya kim ğaräk, diyyä'ř. 03/12

I.2.3. ÜNSÜZ BENZEşMESİ

Boğumlanma noktaları birbirinden farklı veya yan yana söylenmesi zor olan sesler kelimenin söylenişini kolaylaştırmak için yazı dilinde, özellikle ağızlarda birbirine yaklaştırılır veya benzeştirilir.

⁴² bkz. Ercilasun, a.g.e., s.119.

I.2.3.1. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

I.2.3.1.1. -nl- > -ll-

bōstālli bōrük, tekenaqşli bōrük, üşürməli bōrük, o nā o tifālli bōrük, şucúra bōrük tōkülür gurwāllıqDa. 01/33; emmā, oqiyāllarımdı ayıllı. 10/63; oylāllarıñ hāmmāsini çikaşcaq mān, öldürçäk, dıydı. 05/12; onsōñ nā'me gālinlār, ğıyđlār, oğlāllār hediye ğatıryāllār. 06/10, ğıyk da çıyq oğlāllār dūşınyāllār ofayı, yórtışıyāllār. 03/33; yenā oylāllār inni vilayet bilān ğatışansañ onoñ üçün olā edenseñ biđ de edıyaq. 09/6

I.2.3.1.2. -fl- > -ll-

awādanlıyāllār oğlanı. 06/45; bulār ğāliyə'llār, ğıDıyā'llār öylārinā ğatlama Bişiriyā'llār; poşluq Bişiriyā'llār; dōş ğetiriyā'llār. 04/7; toylārda -toylārda āxırınna āyDıp nemayış ediyā'llār, şucurū film çekiyā'llār, nemayış ediyā'llār. 10/30; beylā büdelük Daqınyāllā, õnsōñ yüdüğünü Daqıyāllār şeýlä, hāwa. 01/45; onu bu ğıyđlār āytıp ğālāllā', toya ğidāllār, olārı Daqı'nırdı. 01/69; sórā ortaşından õñ oğlanıñ dişınā ğawēřya ğoyıyāllār. 06/37; nemayışı oqıyāllār; emmā dikf beřmiyā'llār. 10/75; şaçını bu tāydan bir õriyā'f, bu tāydan bir õriyā'llār. 01/67; onna tamām ediyā'llār, õnsōñ ğürfün edip otiriyāllār. 02/4; bulār nā'me ğünāciktıf, öyün içinde baxıyıflār otirillā, dıydım. 05/14; oğlanıñ üstine pul şaçıyāllār. 04/45; şāy şāyāllār. 08/2; xanı soqı da xanı soqı, xanı soqı da xanı soqı da, vuruşıyāllār. 03/29; õnsōñ yórtışıyāllā. 03/16; şoña āytıyāllār: 02/2

I.2.3.2. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

I.2.3.2.1. -ld- > -ll-

mıñ qāqaşı ki ayıllı, başqa hiç kimde yōq -āđ βā, o ğüycdā āđ βā. 10/46; mıñ bābası da şeýlä, dā'dāşı de şeýlä - dā'dāşı íf ayıllı. 10/68; yumrı yumrı şeýlä yalpıllanıp duřıyā, şaçwāřımıda atıp diyā'llār. 01/51; şüyt allım, hālwa allım, çórāy allım. 05/37;

ğadınım şän neCür allıñ buni, diydim. 05/34; yumfı yumfı şeýlä yalpillanıp duříyá, şaçwāymıða atıp diyä'lläf. 01/51 (St Trkm yalpılda-)

I.2.3.2.2. -mb- > -mm-

kümmetğawuş. 05/3 (< Günbed-i Kāwus)

I.2.3.2.3. -m b- > -m m-

ohöm şadaqa tamām molannan sófa boşa gitmäşin díyip hef kime fuşäficik bilän üş, dört danä ğantı goyiyá'lláf içinä. 06/15

I.2.3.2.4. -nd- > -nn-

oğlanlı bölup beýlä geçirännän sófä, bir göweği kāsılännän şoñ, õnsõñ ğıydiñ ğāyınlafı, ğāyıntalafı hemmäşi üşiş'ya'lläf. 06/27; şuluğluğ edennä yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan ğälän ädamlá hamlättilän. 05/6; onna ğıyđ - ğälännä oğlan oña āşıq õliyómışDıq. 03/21; õnsõñ üç ğünnän ğāliyā'llä; bu ğıyđı alıp ğıD'ıyá'lláf. 04/11; ğālıf atlıñ içinne 07/38; inni hāli yōq, yaşı kā'n. 10/60; õnsõñ bunun dört töwōfōğü döwüx õliyá; ortaşınna ğıyđ bölüyá. 03/24; añfıśı hadfāti ośmannan ğāliyā'f -hadfāti ośmannan ğāliyā'f- 10/37; õnsõñ biğim bu ğālinimiđ beýlä otufanna ğāyin^{ān}āśı ğāliyā', alın dāDlī şowġatlı ğāliniñ yüzün açıyá. 01/39; efkāçi olan bölśa bir yaşınna oğlāni şünnet ediyā'lläf. 06/39; şucúfü ğadım đamanna oloqō'n dā'dālār bilän ecālār ßefiyā'rdi. 04/20; şārwād düşünmäđdim mānnā farśı bilemoq dā türkmän. 05/41; bu ğıydiñ soqıyınna aliyá ulıñä, ğaçıyá, ğaçānna yañqı döwlä. 03/28; birbiflāfınnän ğüyc alyón ğālyā'n adamlá tā muñ qāqāşıña yetiyā'. 10/45; ğālin bölannan şoñ āndayıñı, -şol ālın ğıycāġını- āndayıñı goy'ıyá. 01/37; inni şānnā mānişini āytaber. 10/2; āyt díy dā oğul ğıyđı ğāwı ayDaş mennän. 06/5.

I.2.3.2.5. -pt- > -tD-

inni olā oqiyatDılaş. 10/69; muŋ bir ämmisi bätđi; gāwı oqiyatDı heyweřä đeřängdi.
10/72

I.2.3.2.6. -sl- > -śś-

çapati pişiriyä'llär, pośśuq ediyä'llär, ekmek pişiriyä'llär, gatlamā ediyä'llär. 06/13

I.2.2.2.7. -št- > -śś-

beylä oqıyıp bućurü oqıyıp æwliyaları çāyırıp bir deśśä ādam olup hemmä'si 'öy
'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyä'f. 10/26, ğıyđıl ğülün deśśäsi 07/18; ğöđünü āşġawar
ġoyıp källäsinä sellä ġoydum; üśśünä dä içmək ġoydum. 05/21; hāśśa yaśśıyıŋ
haśśası 07/19; hāśśa yaśśıyıŋ haśśası 07/19 (< Far. hasta, St. Trkm. hassa)

I.2.3.2.8. -td- > -tt-

önsöŋ gittim - hattā şä'fdāra, şä'fdāra gittim diydim ki: 05/30

I.2.3.2.9. -t- -p- > -t- -t-

bir ġun otı'tdıq önsöŋ bu oylallarıŋ süydü, çöřæyi yöqtü -çöřöġi. 05/29 (< otır-ıp-dı-
q)

I.2.3.2.10. -dl- > -đđ-

yāylıyī kókát türkmän türkmän yāylıq iştä góđđä. 01/30.

I.2.3.2.11. -dd- > -đđ-

arqamıđđa doġanlar bölmän bölmän üş dönä doġanı böldi. 04/28

I.2.4. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

I.2.4.1. -d- > -dd-

õnsoŋ taqşiban nā'me y**ddi** gún geçännän sóřa, ğatlamα Bışırıp, šāçaq edip māmasınıŋ öyünä ğıDiyā'lar. 06/32; o qadımlār ğalini kökädmäddilār, y**ddi** yılda, šäkkiđ yılda ğalini ğaytarıp αkitirdilār. 01/86 õnsoŋ y**ddi** yılda, altı yılda oylanı ğörüp bilmeyä' dā; bayrı dāř böliyā. 01/89; ā ol päřidä dā'mi, y**ddi** ğarış etti ğıyđlarıŋ heř (ğayşı?) da bış dā'mi šäçki šäçtilār, noyul šäçtilār. 06/4

I.2.4.2. -k- > -kk-

inni hāmānāDān nā'me, bış ğıyđ öydä mi, **ikki** Dānā ğoca nānā ğāliyā' mōnı ğudaçlığa. 04/1; biğim oğlallaşımığı yayınıŋ aşayına ğoyup bış ša'at, **ikki** ša'at õnnon sóřā öyā šalıp -õnnon sóřā çıxıp gittilā'. 05/27; **ikki** dānā dişeti üstünde çıqıyāř. 06/35; o qadımlār ğalini kökädmäddilār, y**ddi** yılda, šä**kk**iđ yılda ğalini ğaytarıp αkitirdilār. 01/86

I.2.4.3. -ř- > -řř-

ohōm ğaşşı ecām mōŋa õřuřğat beşdi. 04/30 (< MK qarı, St. Trkm. ğarı); çün ğoca-ğaşşıyıptış, -ğaşşı bölıptış, ya'ni ğōca bölıptış. 10/59

I.2.5. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

I.2.5.1. b düşmesi

ET'de kelime başında bulunan b'ler genel olarak korunurken çok nadir olarak düştüğü ğörölür.

õnsõj bunõj dõrt tõwõrõgõ dõwõx **õliyá**; ortaşınna gıyð bõliyá. 03/24; äyDıp äyDıp feyð alıp, feyð alıp bıhüş **õliyá**, hãldan giDiyä' onı galdırmaýına bifi gäfäk feyð alıp xüşdan gidiyá. 10/53; gıyn **õliyá**, ðõr **õliyá**.02/8

I.2.5.2. h düşmesi

“h” düşmesi hem iç seste hem de son seste görülür. Günbed Ağzı’nda “h” ünsüzünün iç seste düşmesine sıkça rastlanır:

bulaf nä'me **günäciktür**, öyün içinde baxıyıflar otifillá, díydim. 05/14; onıj **hıqmatınóm** yetişip bilmäyá'f. 10/50 (< hıqmat+i+n+a+ham); baýa äytıp dufır **dä**. 08/18; õnsõj bu oglân gäliyä' atlayıp; bu täy bõlmiyá; õnsõj bu dëw yatanmışDıq **dä**. 03/26; şükf ediyä'llär **dä**. 08/31; gitdim; **şä'rdäfa** bardım. 05/36; bíf gıyðımıj adı **ðõrä**. 01/1

“h” ünsüzünün son seste düşmesine ait tek örnek bulunmaktadır. Alınma bir kelime olan “allāh” kelimesindeki bu ses olayı Standart Türkmencede de vardır. bāqıyāşi **allā** āmin. 08/30

I.2.5.3. k düşmesi

+cIk, +cUk eki “k” ünsüzü ile biten kelimelere eklendiğinde kelimenin sonunda bulunan k ünsüzü düşer.

o qa'ymäcık (yañcaq?) **kiçcık** alıp gäliyä', şëylä. 01/18

I.2.5.4. q düşmesi

Metinlerde “q” düşmesinin tek örneği bulunmaktadır:

yõ män ata minä'mõq, män maşınä mindim, -dõrt dõnä maşınä mindim. 04/48

I.2.5.5. l düşmesi

Bazı kelimelerde “l” ünsüzünün iç seste düştüğü görülür:

emmā āgār **boşaDan** adam bōlmaşa şışiyä'f -ğarnī şışiyä'f, ğāwı ōlmıyáf. 10/57; ā ol päfidä **dä'mi**, yeddi ğafış etti ğıyđlařıñ hef (ğayşı?) da bir **dä'mi** säçki säçtiläf, noyul säçtiläf. 06/4; ohōm dä'mi biđ **diyām** üç waqtá türkman fásimlärimiđiñ birniçägi yitip gitti. 01/10;

I.2.5.6. n düşmesi

hämmä dādī örtada **âwadōlap** ğoyıyálláf, sofradan (çüriyn?) ediyä'lláf. 06/14 (< awadanlap < awadan+la-p)

I.2.5.7. r düşmesi

Kelime sonunda bulunan -r sesi söyleyişte genellikle kendinden önceki ünlünün uzamasına sebep olarak düşer. Bu durum özellikle şimdiki zaman eki ve 3. çoğul şahıs ekinde sıklıkla görülür.

bif gún **otı'tdıq** õnsõñ bu oylallařıñ süydü, çórcęyi yóqtı -çóróğı. 05/29 (<otıf-ıp-dı-q); ohōm bu bağ-ı millimiğ **βā**. 05/2; onu bu ğıyđlar äytıp **gälällä'**, toya gidälláf, olaşı Daqı'nırdı. 01/69; õnsõñ aliñe **Daqıliyá** kümüş ğulp, kümüştan bu büdeleüğü bölüyá, ğoşma büdeleük diyá'lláf oña. 01/43; õnsõñ oğlan **diyyä'** nänäşinä ahıf bif gún şunu alaşın **diyyä'**. 03/23; yāylıyı **kókát** türkman türkman yāylıq iştä góđđä. 01/30 (< kör-kät-. St. Trkm. kokat kókát); birbiflärinnän güyç alyón gälyä'n **adamló** tā muñ qāqasıña yetiyä'. 10/45; bu ğıyđıñ soqıyınna **aliyá** aliñä, ğaçıyá, ğaçänna yanqı döwlä. 03/28; ayağını beylä beylä beylä beylä **başiyá**, bu ğıyđıñ alindän tutiyá. 03/27; ohōm **bu** bağ-ı millimiğ **βā**. 05/2; õnsõñ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp **bilmeyä'** dā; bağfı dāş bölüyá. 01/89; süyt, çóřäy nasıl alıp giden, axşam **böloptı**. 05/29; inni **olā** oqiyatDılaf. 10/69; oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da **ölmüyá**, xūşa

getirmäli. 10/55; yenä oylallaş inni vilayet bilän gatişanşaş onoř üçün **olá** edensę biđ de ediyaq. 09/6; tũrkman **rásimlä** řeylä gũlyaqası bōliyá, tegälák. 01/42

I.2.5.8. y düşmesi

şimdiki zaman çekimi “fiil + -An (sıfat fiil eki) + şahıs eki + yōq” şeklinde de yapılır. Bu şekilde oluşturulan şimdi zaman çekiminde “yōq” kelimesinin başında bulunan “y” ünsüzü düşer.

yō mán ata **minä'mōq**, mán mařınä mindim, -dōrt donä mařınä mindim. 04/48; hiç đāD **aydanımıđōq**. 06/20; řárwāđ düşünmäđdim mánä fařsí **bilemoq** dā tũrkman. 05/41; onv äytmařını **bilämōy**-a. 06/18

I.2.6. ÜNSÜZ TÜREMESİ

I.2.6.1. h türemesi

inni **hāmānā**Dän nā'me, bir ğıyđ öydä mi, ikki Donä ğoca nānā ğāliyā' monı ğudaçlığa. 04/1; mäniğ ballim **hıncıdı** 'f 07/53

I.2.7. ÜNSÜZ KORUNMASI

ET'de kelime başında bulunan bazı ünsüzlerin daha sonraki dönemlerde değişime uğradıkları görölür. Ancak, Günbed Ağzı'nda bu ünsüzler ET'deki şekillerini korumaktadır.

I.2.7.1. Kelime başı b'nin korunması

ET'de kelime başında bulunan “b” sesleri tarihsel gelişim içerisinde çoğu lehçede düşmüş veya v'ye değişmiştir. Günbed Ağzı'nda kelime başı b ünsüzü korunur.

elläri **bār** kümişti'f 07/22 (<ET bār); oğlan **bō**landa nä'me fāsımlārımıδ **bār** biδim? 06/23 (<ET bol-); hā, šektā hā, tamāmsi beylā **bō**ldi. 10/71; bucúfā ğıyn **bō**liyā'f. 01/87; bucúfü dāstānlar -hāwa, šārwāδlar ğalıptıflār, kā'n **bō**lop. 05/28; **ba**fān yefiñ **ba**fılsın 02/16 (<ET bār-); altmış üç yaşına **ba**fānda nä'me edip cāşınlar tutuşıllar. 06/1; türkmān fāsımlā'f yuwaş yuwaş yitip **ba**fiyā. 01/29; biδ ya'ni 'afūslā **ba**rma'δdıq. 04/21; içtān oqıysa oqıyıβefsā feyδ **be**fābil'yā'f. 10/58 (<ET *bēr); **be**fāniñ oğlu **be**lsın 08/13; şonña 'āxunımıδ ötürüp ğüffün **be**fācāk dıydi. 05/4; qāqaşi bilān nä'neşi -ecāşi öruşgat **be**fiyā'f. 04/10; o tāyda önsön oğlanıñ -ğıydiñ ali bilān oğlanıñ alini beylā ğoy'yāflār. 04/12 (<ET *bıflā, bilān).

1.2.7.2. Kelime başı t'nin korunması

ET'de kelime başında bulunan “t” ünsüzleri Standart Türkmencede “d” ünsüzüne değişir. Günbed Ağzı'nda ise ET'deki eski şekil korunur.

türkmānlār nä'me, qadımlār ā dā'mı doqu doqār'di, **tikin tikā**'di, yün dafārdi kāçē edārdi. 01/6 (< ET tik-); o ğıyδlara tikip ğıydıfırdık 01/34; muğa da sāqçan diyyā'llā, bucúfü bālıya **tikiyāk** ğiy'yāk. 01/26; ğıyδ bōlsa ğulacıyıñı deşiyā'llār, halqa taqıyāllār -halqacıq taqıyāllār awādanlıyāllār şicife cān oğul. 06/45 (<ET tak-); bōştālli bōfük, tekenaşlı bōfük, üşüfmāli bōfük, o nā o tıfālli bōfük, şucúfā bōfük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33 (< MK tōk-, St. Trkm. dōk-) ⁴³

1.2.7.3. Kelime başı k'nin korunması

o qadımlār ğālini **kō**kādmāddilār, yeddi yılda, šakkiδ yılda ğālini ğaytarıp akıfırdilār. 01/86 ⁴⁴ (St Türkm görkez-)

⁴³ Ersarı, Salır, Nohur, Enev, Hasar Ağızlarında; Stavropol Türkmēnlerinin alt ağzında: tōkmek. bkz. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve, **a.g.e.**, s.134.

⁴⁴ kōrkōzmek / kō(r)ketmek (Yomut, Salır Dialektlerinde ve Stavropol Türkmēnlerinin Ağzında); qara (Kıraç Ağzında ve Karakalpakistan Türkmēnlerinin Ağzında); qādım (Salır, Sarık, Kıraç Ağızlarında). bkz. Berdiyev, R. S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve, **a.g.e.**, s.164.

I.2.7.4. η'nin korunması

“η” ünsüzü ET’de olduğu gibi kelime köklerinde, ilgi hâli ekinde, isim ve fiil çekimlerinde ikinci tekil şahıs eklerinde varlığını sürdürmektedir.

ğiyδlařımıη 01/1; tāyfaη 01/3; yūη 01/6; śowaDıηıδ 01/8; geçirśāηıδ 01/8; yeηimiδi 01/11; muηá 01/19; ğiyδıη 03/10; dæşādiη 04/19; yatdıη 04/27; yaηqı 05/6; çiqśaη 05/10; tūfaη 05/11; baqyáη 06/6; aydannırśıηıδ-a 06/20; öwünçāk 06/25; śoη 06/27; ballimiη 07/7; befeniη 08/7.

I.2.8. YER DEĞİŞTİRME (GÖÇÜŞME / METATHÉSÉ)

I.2.8.1. Yakın Yer Değıştirme

I.2.8.1.1. -ğś- > -śğ-

qāqaśi bilān nā'neśi -ecāśi öruśġat beřiyā'f. 04/10; böyük böyük ecālāř beřir - öruśġat alıp ğiDāřdik. 04/22; ohōm ğāřrı ecām muηa öruśġat beřdi. 04/30

I.2.8.2. Uzak Yer Değıştirme

I.2.8.2.1. -λ-δ- > -δ-λ-

ōnśoη aliηe Daqıliyá kümüş ğulp, kümüştān bu büdeλüğü bōliyá, ğoşma büdeλük díyā'llāř oηa. 01/43; beylā büdeλük Daqıniyállá, ōnśoη yüdüğünü Daqiyállāř şeyle, hāwa. 01/45.

1.2.9. HECE KAYNAŞMASI

Hece kaynaşması, kelime içinde yanyana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin ya da iki kelimededen birincisinin son sesi ile ikincisinin ilk sesinin birleşerek kaynaşması olayıdır⁴⁵.

bif gún **otı`tdıq** õnşoñ bu oylallañıñ süydü, çórfœyi yóqtı –çóřöğı. 05/29 (< otur-ıp-dı-q) tut ayaçtan pay **alim** 07/16 (< al-a-y-ım); onu äytmaşını **bilämöy**-a. 06/18 (bil-än-im + yóq); şadaqa ßefiliyâ'f **dâ**. 09/8 (< daha) şâşi gâliyâ'f diyârdik **dâ'**. 01/61; ohöm dâ'mi bið **diyäm** üç waqtá türkmän fáşimlâfimiðiñ bifniçägi yitip gitti. 01/10 (< diy-äyim); nowfuð biðimki **dâ'l**. 09/1 (< dâğil); inni nä'me hef kim **dâ'mi** õñ yälœq fáşimlâf yâddan çıqtı, gitti. 06/48 (< dâğil mi); türkmänlâf nä'me, qadımlâf â dâ'mi doqu **doqâr'di**, tikin tikâr'di, yün dâfârdi kâçê edârdi. 01/6 (< doqa-ar-dı); türkmänlâf nä'me, qadımlâf â dâ'mi doqu doqâr'di, tikin tikâr'di, yün **dâfârdi** kâçê edârdi. 01/6 (< dara-ar-dı); şuluğluğ edennâ yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamâm da halqtan gälân âdamló **hamlättilân**. 05/6 (< hamlâ + ât-ti-lân); onıñ **hıqmatınóm** yetişip bilmâyâf. 10/50 (< hikmat + ı + n + a + ham); gälin **nırde** õlsa o ğuppâlar biðâ haßâf ßerifdi, layır layır layır layır edip. 01/63 (ne + yirdä); beş**mediñ** ğıyõđi bõlsın 08/8 (< ber -mä - dig + iñ).

1.2.10. HECE YUTUMU

Sonu ünlüyle biten kelimeler genitif eki -nıñ, -niñ ekini aldığında ekin -nı, -ni kısmı düşürülerek telaffuz edilir.

mıñ qâqaşı wâli gitti. 10/33; **mıñ** bâbaşı da şeylä, dâ'dâşi de şeylä - dâ'dâşi íf ayfıllı. 10/68; ğıyõđim, **mäñ** qâqam âdi täytişân. 10/41; täytişânıñ dâ'dâşiniñ adı täyanyað şıyx, täyanyað şıyxıñ oğlu atacan **näcmiñ** dâ'dâşi. 10/41; şol dâ'mi **şoñ** bâ'şi şoña gidip gâldik. 06/22.

⁴⁵ bkz. Korkmaz, Z. (2007), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yay., s. 116.

“alıp ber-”, “alıp gel-”, “alıp git-” gibi kelime birleşimlerinde “alıp” zarf fiilindeki kapalı olan ikinci hecedeki -lıp düşer ve kalan kısmı yani a ünlüsü ikinci kelime ile birleşerek bir birleşik fiil oluşturur⁴⁶.

õnsõŋ gälini **akitip** oĝlânıŋ öyünä **akitiyälär**. 04/46; o qadımlär gälini kökädmäddilär, yeddi yılda, säkkið yılda gälini ğaytarıp **akitirdilär**. 01/86

Aşağıda örneklerde de hece yutumu olayı görülür:

- birbirlärfinnän güyç alyán gälyä'n adamlá **tä** muŋ qäqasıŋa yetiyä'. 10/45; **õnsõŋ** bu dädİ örtip ğaytiyá. 01/40; büyük diymä **dä** oloqõ'n. 04/4; dõstlarİ, deŋtüşlarİ, bā'cılarİ, **ğarđaşlarİ** hämmäsi úşışyá, oĝlanıŋ dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41; biðim oĝlallarımıðı yayınıŋ **aşayına** ğoyup bir şa'at, ikki şa'at õnnon şõfä öyä şalıp -õnnon şõfä çıxıp gittilä'. 05/27; mänim **şáyamiŋ** tamām çarĝaDını, yāylıynı, tamām dādılarını aldılá. 05/26; bu ğüffün beşip **otıqälä** bir Danä oĝlan tādärfü ediyä' şuluĝluĝ ediyä'. 05/5; **gepleberşin** oylucıq. 07/21; ğóððä kişicikqaq doyanlarımıðı **ğöterdik**. 04/28; bu ğüffün beşip **otıqälä** bir Danä oĝlan tādärfü ediyä' şuluĝluĝ ediyä'. 05/5 (otırqalar <otır-ır-qá-lar); õŋ yenä bíf danä dāştān βā - o ğadım **ðamāŋqı**. 03/19; **húwdilāyim** män šāni 07/13; õwünçäk dā'mi ğöwek enāni ğatiriyä'llä. 06/25 (< õŋ + n + çäk); õwünçäk dā'mi ğöwek **enāni** ğatiriyä'llä. 06/25 (< enā + ši + ni).

1.2.11. SES UYUMLARI

1.2.11.1. ÜNLÜ UYUMU

Ünlü uyumu, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık olmak üzere iki kolda ele alınır. Günbed Ağzı'nda kalınlık-incelik uyumu düzenli değildir. Bazen kalın ünlülü kelimeler ince ünlülü ekler, ince ünlülü kelimeler ise kalın ünlülü ekler alabilmektedir.

⁴⁶ krş. Sarı, a.g.e., s.83.

(MaA. türkmänçä gepleş.) alinjıd **ā'yrımaśın**. 01/9; o δād **aqlimiδ** -yāddan çıqtı. 01/14; sonfaqı **Daqinyānımıđi**, ämcäkli halqa dıyā'llār. 01/48; bíf nāfāf çórek alıp **gāliyóımıştıq**. 05/33; **húwdilāyim** män śāni 07/15; mänim qāqam oqıtıp **açıyóımıştıq**. inni śānnā móniśini āytabef. 10/02.

Günbed Ağzı'nda düzlük-yuvarlaklık uyumu kalınlık-incelik uyumuna göre daha kuvvetlidir.

düşman ólsün śancıdan 07/56; ğadım ğoşma ğuppālāfi βā. 01/56; yürcek şuña yandı mi 02/14; õnsoñ bu ğıyđi dæw alıp ğaçıyá, - dæw alıp ğaçıyá. 03/22; bucúfü dāştānlār βā ğadım. 03/34; biğim oğlallaşımıği yayınıñ aşayına ğoyup bíf śa'at, ikki śa'at õnnon sóřā öyā śalıp -õnnon sóřā çıxıp gittilā'. 05/27; türkülœfi? 01/79; şeyriyefek, oynayaraq deñDüşlāfi tamām oğlanıñ yüdüni śıyırmaña gāliyā'llār, ğutlamana gāliyā'llār şucúřü⁴⁷ hämmā δād. 06/30.

Standart Türkmencede yükleme hāli ekinin ve görülen geçmiş zaman ekinin sadece düz ve dar ünlülü şekilleri vardır. Ancak, Günbed Ağzı'nda bu ekler yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiklerinde ekin ünlüsü uyuma girerek yuvarlaklaşır.

beřāniñ oğlu bolśın 08/13; kā'n maşın yōqtu; ařaβa bilān akitiřdilār şucúřü. 04/43; çuyın çuyın bíd ğāřāk 08/10; inni yāda gālmıyā', waxt geç'iyā' onu āytıp bōlmıyā. 03/35; onu qaldırmalāfi içün biri ğāřāk. 10/52; yenā tomāşādan ceng tuşdu. 05/39

1.2.11.2. ÜNSÜZ UYUMU

Günbed Ağzı'nda ünsüz uyumu vardır. Eklerin ünsüzlerinin sedalı ve sedasız şekilleri vardır.

õnsoñ nā'me biđā dōř **ettilā'** - kā'n dōř **ettilā'**, eđiyāt beřdilā'. 08/42; inni xūdāyçıyım şu śalamāttā, fāxat mađālī; xōmäyni **gāldi** fāxat bōlduq. 08/43; altmış yaşımna śadaqa edip ohōm köynāk giydiřdilār, ğatlamā **örtilār**. 06/2; dōş geřirānnān sóřā, õnsoñ

⁴⁷ < şu + cürä

äyttan sónfa apaşdılaş. 04/33; oňa dóřt ğuppa Daqaflardı. 01/68; o đāD aqlimiğ - yāddan ıqtı. 01/14

I.2.12. VURGU

I.2.12.1. Kelime Vurgusu

Günbed Ağzı'nda kelime vurgusu Standart Türkmencede de olduğu gibi son hecededir. Kimi yerlerde vurgu uzunlukla karışır.

onnan sóřa oloqō'n üç ğuppalı halqa díyā'llāř. 01/49; muňā balaqçak diyyā'llāř, muňā köçir –qa'yma diyyā'llāř. 01/17; (MeA. gäliniňki ğıyđıňqı' fařg ediyā'ř: gälin sířtında Daqınış, ğıyđlař öwläřinde Daqınış.) 01/70; toynuqla' deptıřmä, 04/16; oy otışma' yengäși (yağçauqa?) gidäyli. 07/5; ağığla ğaptışma' 04/15;

Standart Türkmencede -dlış, -tlış eki vurgusuzdur. Vurgunun bir önceki heceye kaymasına yol açar. Günbed Ağzı'nda bu ekinde vurgulu olarak söylendiğini görürüz.

muňā śāqçan díyā'llāř; türkman malayıň naqşı ol türkman naqşidi'ř, tamām. 01/21; muňa da ğaňřaq díyā'llāř; bālıřy şeýlä tu'tmayá, onuň naqşini bu bālıřa ğoyıpDı'řlař. 01/25; ata mindi'řmäk –ođlāni mindi'řiyā'llāř; gälini mindi'řmäyā'llāř. 04/45; ellāři bāř kümiřti'ř 07/22;

Bazı yerlerde anlatımı daha etkili kılmak için vurgu daha önceki hecelere kayar.

o qa'ymacik yaňcaq kiçicik alıp gäliyə', şeýlä. 01/18; (MeA. gälinlāř, böyük ğıyđlař da Daki'yāř, ğıyđlař śaçlařı öwden öřällāř.) 01/66; biđ ya'ni 'afüslā bāřma'đdıq. 04/22; đnsöň muňi dā'yımıň – dā'yım bilān dā'yımıň heläyi gäldi, qudaçlıgā. 04/30; dōřtlařı, deňtüşlařı, bā'cılařı, ğarđařlařı hämmäși úřiřyá, ođlanıň dāřından toy ediyā'llāř, śadaqa ediyā'llāř. 06/41; yeře vuřdım palta'nı 10/15.

I.2.12.2. Cümle Vurgusu

Bir cümledeki kelimelerden birinin diğerlerine göre daha baskın söylenmesine cümlü vurgusu denir. Türkçede cümle vurgusu yüklemdedir⁴⁸. Günbed Ağzı da bu genel kurala uyar.

mıya inçacik çekmä **dıyâ'llär**. 01/24; inni män nä'me şu waxtlar bîr âydış çıqtı. 02/01; iydi yaşasın ıymānlı **bölśın**. 02/27; onna ğıyđ - gālānnā oğlan oņa āşıq **öliyómıřDıq**. 03/21; dā'dālāřınıñ ğeyimini, dā'dālāřınıñ kōlāxlāřını, dā'dālāřınıñ papayını ğeydirip bu tāyda šatır šatır šatır **ğoydı**. 05/16.

II. BÖLÜM: ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

II.1. KELİME YAPIMI

II.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

II.1.1.1. +a

İşlek olamayan bir ektir. Metinlerde bir örneği vardır:

ālaca köynäk ğıydıřmä, 04/13 (St Trkm ālaca)

II.1.1.2. +An

ET'de bağlılık, güçlendirme ve çokluk görevinde kullanılan bu ek canlılığını yitirerek bazı kelimelerde kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır⁴⁹.

⁴⁸ Özkan, N. (1996), **Gagavuz Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK Yayınları, s.99.

⁴⁹ Korkmaz, **a.g.e.**, s. 35.

türkmäniñ fásimi nä'me inni síð ya'ni oylállar sówaDıııð ká'n bölup türkmän fásimläřini öwe geçirfäñið biðe eyé böluf, memnün síðden. 01/8 (< oğul+an+laf)

II.1.1.3. +ca

Metinlerde “älaca” kelimesinde bulunan +ca eki, “gibi olma” anlamı taşıyan sıfat yapma⁵⁰ fonksiyonundadır.

älaca köynäk giydirmä, 04/13 (< äl+a+ca)

II.1.1.4. +can

dä'mi gälinimið halime**can**ıñ doğãñi ayfılıptıf. 06/21 (< halime+can); bu ruhiy**can** bilän menicäcän häletti. 06/3 (< ruhiye+can); şamıfäc**an** gidän giyð 02/11; bu ruhiy**can** bilän menicäc**an** häletti. 06/3 (< meniye+can)

II.1.1.5. +cik, +cıq, +cuq, +caq, +cáq

İsim ve sıfatlara eklenerek küçültme ve sevgi belirten kelimeler türetir. Sonunda k ünsüzü bulunan kelimelere eklendiğinde, kelimenin sonundaki k ünsüzü düşer.⁵¹

giyð bölśa gulac**ıq**ını deşiyállar, halqa taqıyállar -halqac**ıq** taqıyállar awãdanlıyállar şicire cän oğul. 06/45 (St Trkm gulaq+cıq+i+nı; St Trkm halqa+cıq); sünnät edip bu tayda dād paçac**ıq** gëydifiyä'llar. 06/44 (St Trkm paçca+cıq); o qa'ymacik (yañcaq?) kiçic**ik** alıp gäliyə', şeylä. 01/18 (St Trkm kiçi+cik); şonı pay befiyä'llar, şakär goyiyállar -dóft Buşluqlı şakär**cik**. 06/15 (St Trkm şeker+cik); inni xudäyçiyim şu salamättä, faxat maðali; xomäyni galdi faxat bölbuq. 05/43 (St Trkm xudäy+cıq+ım); muğa inçac**ik** çekmä diyä'llar. 01/24n (St Trkm inçe+cik); dä'dä diydi oğul**cuq**. 07/21 (St Trkm oğul+cuq), ðnsöñ yene mamasınnan gälännän söfa diş**caqı** çıqıyó.

⁵⁰ Korkmaz, a.g.e., s.341.

⁵¹ Sarı, a.g.e., s. 27.

06/34 (St Trkm diş+çik+i); muňá balaqçak diyyä'lläf, muňá köçir –qa'yma diyyä'lläf. 01/17.

II.1.1.6. +çe, +çä

Bu ek, ulusların adlarına gelerek o ulusa ait dil veya lehçe adı türetir.

türkmänçe, türkmänçe. 04/3; türkmänçä gepleş. 01/9

II.1.1.7. +çılıq

Standart Türkmencede ET'de olduğu gibi ek -çI şeklindedir. Bu ekin çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır.⁵² Buradaki örneklerde +çı eki, +lıq eki ile +çılıq şeklinde genişletilmiştir. Ek, buradaki örneklerde uğraş adı yapma fonksiyonunda kullanılmıştır.

inni hämänäDän nä'me, bir gıyð öydä mi, ikki Dönä göca nänä gäliyä' monı gudaçlıgä. 04/1 (St Trkm gudaçlıq+a); õnsoň monı dā'yımıŋ – dā'yım bilän dā'yımıŋ heläyi gäldi, qudaçlıgä. 04/29; nāfāxatçılıq tutıyá' dā. 10/57 (Far. nā نا + Ar. rahat راحت + Tü. çı + lıq)

II.1.1.8. +daş

Bu ek ortaklık, aynı durumda bulunma gibi anlamlar ifade eden kelimeler türetir⁵³. Metinlerde sadece bir örneği bulunmaktadır:

dōstlaŋı, deňtüşlaŋı, bā'cılaŋı, gāfdaşlaŋı hämmäşi úşişyá, ođlanıŋ dāşından toy ediyä'lläf, şadaqa ediyä'lläf. 06/41 (St Trkm gardaş+ları)

⁵² krş. Sarı, a.g.e., s. 23-24; Clark, L. (1998), *Turkmen Reference Grammar*, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, s. 519.

⁵³ Clark, a.g.e., s. 519.

II.1.1.9. +II, +IU

Eski Türkçede +IIğ, +IUğ⁵⁴ şeklinde olan bu ek Türk Lehçelerinin hepsinde kullanılan bir sıfat yapım ekidir⁵⁵.

önsoň biðim bu gälinimið beylä oturanna gäyin^{an}äsi gäliyä', alin dāDli söwgatli gäliniň yüzün açiyá. 01/39 (St Trkm zāt + lı; sovgat + lı); o da ayfıldı, vefāt etti gitti o, wäli –göðli äta. 10/35 (St Trkm göz + li); böstalli bórük, tekenaşli bórük, üşürmäli bórük, o nä o tıfälli bórük, şucúra bórük tökülür guřwällıqDa. 01/33(< Far. bostān بستان + lı; < Stn Trkm teke + Far. naş نقش + lı; < üş + (ü)r + mä + li; < tiran + lı)); onnan söfa oloqō'n üç guppali halqa diyä'lläf. 01/49 (St Trkm gupba + lı); sonfaqi Daqinyānımıdi, ämcäkli halqa diyä'lläf. 01/48 (St Trkm emcek + li); tädä yılıñ mübaräk bölşin, şälāmät bölşin, önsoň gälän yılı beřäkätli bölşin. 09/7 (St Trkm bereket + li); bulañiñ hettäsi güyçli adamlá - ya'ni feyð berýä'n adamlá, güyçli ädamlá. 10/44 (St Trkm güyç+li); “iydi yafaşin íymänli bölşin” diyä'lläf, bāramıðda.02/2 (St Trkm iman + lı); ärdi tēngeli gäläk 03/7 (St Trkm teñge + li); acaba ey şifli bendädir ey 10/12 (St Trkm sır + lı); sayrap tuşan gıyđıl diyşli gıyđ gäřäk. 03/15 (St Trkm diş + li); älli yoşğan döşädiñ 04/18 (St Trkm äl + lı); yā qutlu beyk yā bawam 10/13; yaqaşı kifli bā'wek 07/50 (St Trkm kir + li).

II.1.1.10. +IIq, +IUq

ET'den beri kullanılan bu ek Günbed Ağzı'nda sıkça kullanılmaktadır. Bu ekin metinlerdeki fonksiyonları şu şekildedir:

Eklendiği varlığın topluca bulunduğu yer adları yapar⁵⁶.

şu ayaşlıq diyä'lläf türkmänlär, şu ağası, şoni bir oloqō'n bir dāřacä beriyä'lläf. 06/12 (< MK yıgaç, St Trkm ağaç + lıq)

⁵⁴ bkz. Ergin, a.g.e. s. 151.

⁵⁵ **Türkmen Diliniñ Grammatikası (Morfologiya)**, (2000), Aşgabat: Ruh Neşriyatı, s. 80-81.

⁵⁶ Clark, a.g.e. s. 519.

Zaman bildiren kelimelere eklenerek onların belli bir sürede yapıldığına işaret eden kelimeler yapar⁵⁷.

bōstālli bōrūk, tekenaqşlı bōrūk, üyşürmäli bōrūk, o nä o tifālli bōrūk, şucurā bōrūk tökülür ğurwāllıqDa. 01/33 (St Trkm ğurbān + lıq + da); tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffa yayfatmıyaq emmā, famađan ayDı βār, fetr ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2 (St Trkm ğurbān + lıq)

Eklendiği isim ve sıfatların anlamlarını genişleterek nitelik belirten isimler yapar⁵⁸.

ġarađ cān xudāy şaylıq bōlsın, şalāmatlıq bōlsın. 06/48 (St Trkm saġ + lıq); şuluġluġ edennā yañqı ceng turdı - ceng turdı; tamām da halqtan ġālān ādamlá hamlättilān. 05/6 (St Trkm şuluq + lıq); ohom onna ġıyđa şeçki şacıyálláf, çüçük şacıyálláf, pişennik şacıyálláf, pişmä şacıyálláf, ġulayını deşiyálláf, awādanlıyálláf. 06/46 (< piş + en + lik)

II.1.1.11. +kek

ET'de de kullanılan bu ek eklendiği kökün anlamını belirginleştirme ve kuvvetlendirme fonksiyonu taşır.⁵⁹

ohöm erkek bōlsa şünnetliyä'fláf. 06/38 (St Trkm er + kek)

II.1.1.12. +ki, +qı

Kelime kök ve gövdelerine eklenerek sıfat yapan bu ek, metinlerde varlıkların ve şahısların belli bir zamandaki durumlarını gösteren kelimeler türetme fonksiyonu ile kullanılmıştır⁶⁰.

⁵⁷ Clark, a.g.e. s. 519.

⁵⁸ **Türkmen Diliniġ Grammatikası (Morfologiya)**, s. 24.

⁵⁹ ET'de ekin -ġak, -gek, -qaq, -kek şeklinde uyuma girmiş dört şekli bulunuyordu. Ergin, a.g.e., s.166.

⁶⁰ **Türkmen Diliniġ Grammatikası**, s. 83.

moŋa řayām řayām bā heP bifi āwwālki Dakiyān dökülmā halqa diyā'llāf. 01/47; sonfaqi Daqinyānımıđi, āmcākli halqa diyā'llāf. 01/48 (St Trkm sonra + ki); inniki oylāllāf bilmār onī. 08/1 (St Trkm indi + ki)

II.1.1.13. +mān

Bu ekin ET'de önceleri büyütme anlamıyla kullanıldığı farzedilmektedir (Türkmenler 'Koca Türkler', Kögmen 'Sayan Dağları', Azman 'Köl Tegin'in bir atı, Az bir ulus adıdır')⁶¹. Günbed Ağzı'nda bu eki kalıplaşmış olarak "türkmān" kelimesinde görürüz.

paytōn diyār türkmānlāf. 04/41 (St Trkm türk + men + ler); türkmān yāylıq, türkmāniñ şasımi şucúfü dāDlāfi - bu da āndađi iştä. 01/31 (St Trkm türk + men + iñ); türkmānlār nā'me, qadımlār ā dā'mí doqu doqār'di, tikiñ tikār'di, yünj darārdi käche edārdi. 01/6; türkmānçā gepeş. 01/9

II.1.1.14. +çaq

İsimlerden karşılaştırma sıfatları kuran bu ek kelimelelere çokluk anlamı katar⁶².

o şamanna maşın tādā çıqıpti –moDtı dā şucúfü moD tādā, maşın gıt'şaqti. 04/49.

II.1.2. Farsça İsimden İsim Yapım Ekleri

II.1.2.1. bî+

Eklendiği kelimeye olumsuzluk anlamı veren bir ön ektir⁶³.

⁶¹ Banguoğlu, T. (2007), **Türkçenin Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları., s.196.

⁶² Ergin, a.g.e., s.163.

⁶³ **Türkmen Diliniñ Grammatikası**, s.27.

āyDıp āyDıp feyð alıp, feyð alıp **bîhûş** öliyá, hâldan giDiyä' onî ğaldırmaýına bîfi ğäräk feyð alıp xûşdan gidiyá. 10/53 (< Far. bî بی + huş هوش)

II.1.2.2. +dār

Mülkiyet bildiren isimler türetir⁶⁴.

önsoñ gittim - hattā şä'rdāra, şä'rdāra gittim diydim ki: 05/30; gitdim; şä'rdāra başdim. 05/36 (< Far. şāhr شهر + dār دار)

II.1.2.3. +ı

Bu ekin çeşitli fonksiyonları bulunur. Metinlerde yer alan örneklerden birinde ya-yı masdarî (matar y'si) fonksiyonundadır⁶⁵:

nemayışi oqiyóllař; emmā ðikř beřmiyä'llāř. 10/75 (< Far. namayeş + i)

Diğer örnekte ise ya-yı nisbet (ilgi y'si) fonksiyonunda kullanılmıştır⁶⁶.

şärwāð düşünmāðđim mānnā faşı bilemoq dā türkmān. 05/41 (< fars + i)

II.1.2.4. +iştān

Bu ekin fonksiyonu yer ismi türetmektir. Metinlerde bir örneği bulunmaktadır.

höw guliştān miywaşı şān 07/1 (< Far. gol گل + iştān استان)

⁶⁴ Öztürk, M. (2001), **Farsça Dilbilgisi**, Ankara: Murat Kitabevi Yayınları.

⁶⁵ Öztürk, **a.g.e.**, s.164

⁶⁶ Öztürk, **a.g.e.**, a.y.

II.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

II.1.3.1. +a-

Bu ek eklendiği isim ve isim soylu kelimelerin kök ve gövdelerinden geçişli ya da geçişsiz fiiller türetir⁶⁷. Metinlerimizde bu ekin kullanımına bir örnek bulunmaktadır. Bu örnekte ek, eklendiği ismin anlattığı düşünce ile meşgul olma ifadesi taşıyan fiil türetme fonksiyonunda kullanılmıştır⁶⁸.

şeyriyefek, oynayaaraq deňDüşläfi tamām oğlanıñ yüdüni şıyırmāna gāliyä'llär, gutlamana gāliyä'llär şucürü hämmä dād. 06/30 (< MK oyun, St Trkm oyun + a - y - araq)

II.1.3.2. +al-

Bu ek eklendiği ismin anlamına bağlı olarak hareket ifade eden geçişsiz fiiller türetir⁶⁹.

emmā ägāf boşaDan adam bölmaşa şışıyā'f -ğafnī şışıyā'f, gāwı ölmıyáf. 10/57 (St Trm boş + al - t - an); fäydi ki bunı dolduróptır; şol bir foım bunı boşaltmalı. 10/56.

II.1.3.3. +la

Standart Türkmencede olduğu gibi Günbed Ağzı'nda da bu ek işlek olarak kullanılır. İsmi temel anlamı ile ilgili iş, hareket, oluş ifade eden fiiller türetir.⁷⁰

hämmä dādİ örtada áwadölap göyiyállár, sóffadan (çüfiyn?) ediyä'llär. 06/14 (St Trkm avadan + la - p); at sıftıña afaba baylaş. 04/41 (St Trkm bay + la-); altmış

⁶⁷ Türkmen Diliniñ Grammatikası, s.197.

⁶⁸ bkz. a.g.e., a.y.

⁶⁹ bkz. a.g.e., s.199.

⁷⁰ bkz. a.g.e., s.188.

yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirdilär, gatlama örttilär. 06/2; täðä yıl gutlama gadımdän bā mı? 09/6 (St Trkm gut + la -ma); húwdilāyim män šāni 07/15; dāmifi giymiş şaylanmış 10/8 (St Trkm şay + la -n - mış); kâ'n xoşladılar māni ediyät beřdilär. 05/40; türkmänçä gepleş. 01/9 (St Trkm gep + le - ş); geplebeşsin oğulcuq. 07/21; ohöm erkek bōlsa sünnetliyä'rlär. 06/38 (St Trkm sünnet + lä - yä'r - lār).

II.1.3.4. +r-

Olma ifade eden fiiller türeten bu eki metinlerde yalnızca “çāyır-” fiilinde kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde de görülen ekin kullanımı işlek değildir⁷¹.

yätim oğlan çāyırđım 08/12 (< çāγ + ı + r -dı -m); beylä oqıyıp bucúřü oqıyıp œwliyalāfi çāyırıp bif deşsä ādam olup hemmä'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyä'f. 10/26

II.1.4. Fiilden İsim Yapma Ekleri

II.1.4.1. -aq

Metinlerde “şāçaq” kelimesinde görülen bu ek Türkçede işlek olarak kullanılan bir ektir. Burada, araç-gereç adları türetme fonksiyonunda kullanılmıştır⁷²:

önsoņ bu şāylāři šāçaq ediyä'llä – buņa türkmän šāçaq diyyä'f. 04/8 (< MK saç-, st Trkm saç - aq); šāçaq ediyä'llär, önsoņ moni gālinläřiñ - moni öřuşgat aliyä'llär. 04/9

II.1.4.2. -cäk

İşlek olmayan bir ektir. Metinlerde tek örneği bulunmaktadır.

şonraqı Daqinyānımıđi, āmcäkli halqa diyä'llär. 01/48 (St Trkm em-cek+li)

⁷¹ Ergin, a.g.e., s.173.

⁷² Korkmaz, a.g.e., s.70.

II.1.4.3. -çaq

Metinlerde tek bir örnekte görülen -çaq eki, eklendiği fiilin anlamına bağlı araç-gereç adı türetme fonksiyonu⁷³ ile kullanılmıştır.

gälişyānī śallançıq 07/28 (St Trkm salla - n - çaq)

II.1.4.4. -ğa

Standart Türkmencede de çok işlek olarak kullanılmayan bu ekin metinlerde bir örneği bulunmaktadır. Bu ekin işlevi fiilin sonucu olan veya fiilden etkilenen adlar türetmektir⁷⁴.

şofā ortaşından õň oğlānıň dişinjä ğawərya ğoyıyállár. 06/37; dişinjä ğawərya ğoyıyállár. 06/35

II.1.4.5. -ı

“ET’de fiilden isim türeten -(I)g, -(U)g eki Güney Batı Türk lehçelerine uzanan gelişme sürecinde eriyip kaybolunca fiilin son ses ünsüzü ile eki kaynaştıran -(I), -(U) bağlantı ünlüleri, -g ekinin yerini almış, böylece fiilden ad türeten bir ek niteliği kazanmıştır.”⁷⁵

Bu ek, metindeki örneğinde durum adı⁷⁶ türetme fonksiyonu ile kullanılmıştır.

düşman ólsün śancıdan 07/56 (St Trkm sanc-ı)

⁷³ Türkmen Diliniñ Gramatikası (Morfologiya), s.32.

⁷⁴ a.g.e., s. 19.

⁷⁵ Korkmaz, a.g.e., s. 82.

⁷⁶ Hanser, a.g.e., s.155.

II.1.4.6. -q, -k

Standart Türkmencede işlek olarak kullanılan bu ekin metinlerde iki örneği bulunmaktadır.

hâwa, açyq beylä. 04/39 (< MK açyq, St Trkm aç-ı-q); önsöñ bunöñ döft töwöföğü döwüx öliyä; ortaşınna gıyδ bölüyä. 03/24 (< döq-ü-q)

II.1.4.7. -ki

İşlek olamayan bu eki⁷⁷ Günbed Ağzı'nda "şäçki" kelimesinde görürüz:

ä ol päridä dä'mi, yeddi gafıñ etti gıyδlafıñ hef (gıyşı?) da bir dä'mi şäçki şäçtiläf, noyl şäçtiläf. 06/4 (St Trkm seç - ki); ohom onna gıyda şeçki şäçiyälläf, çüçük şäçiyälläf, pişennik şäçiyälläf, pişmä şäçiyälläf, gulayını deşiyälläf, awâdanlıyälläf. 06/46

II.1.4.8. -(I)m

Bu ekin temel fonksiyonu fiilin gösterdiği işin sonucunu gösteren soyut isimler türetmektir⁷⁸.

gäliniñ äydımlafı bā mī gäliniñ? 01/79 (St Trkm aydım < ayt-ı-m); onıñ aydımı ßä. 01/78

Standart Türkmencede de olduğu gibi bazen somut isimler türettiği de görülür.

⁷⁷ Hanser, a.g.e., s.153.

⁷⁸ Türkmen Diliniñ Grammatikası, s. 30.

dä'däläriniň geyimini, dä'däläriniň köläxlärini, dä'däläriniň papayını geydirip bu täyda şatir şatir şatir goydi. 05/16 (St Trkm gey - i -m + i + ni); dört öfüm saçli, gıyð galäm gāşli. 01/76

II.1.4.9. -mA

Standart Türkmencede de işlek olarak kullanılan bu ek ile türetilmiş bir çok kelime Günbed Ağzı'nda da kullanılmaktadır.

muňa inçäcäk çekmä diýä'llär. 01/24 (< çek - mä); muňa fayäm fayäm bā heP bifi äwwälki Dakiyän dökülmä halqa diýä'llär. 01/47 (< dök - ü - l - mä); muňä iltirmä diyyä'llär, iltirip iltirip gaytiyäm. 01/19 (St Trkm ildir - mä); arpa çörek ýydirmä, 04/14 (St Trkm iy - dir -mä); ohom onna gıyða şeçki şaçiyällär, çüçük şaçiyällär, pişennik şaçiyällär, pişmä şaçiyällär, gulayını deşiyällär, awādanliýällär. 06/46 (St Trkm piş-mä) bōštalli bōrük, tekenaqşli bōrük, üyşürmäli bōrük, o nä o tirälli bōrük, şucürä bōrük tökülür guřwälliqDa. 01/33.

II.1.4.10. -mAK

-mAK ekinin kullanımı yaygındır.

āyDıp āyDıp feyð alıp, feyð alıp bihüş öliyä, häldan giDiyä' onı galdırmaýına bifi gäfäk feyð alıp xüşdan gidiyä. 10/53 (St Trkm galdır - maq - ı + n + a); ata mindi'rmäk –öglänı mindi'riyä'llär; gälini mindi'rmäyä'llär. 04/44 (St Trkm mündür - mäk); önsöň üç dört gün şofä bulamaq ediyä'llär. 06/29 (St Trkm bula - maq); yaqamıdı da çä'qmaq edärdik, dıncış edärdik. 01/13; çapatı pişiriyä'llär, poşsuq ediyä'llär, ekmek pişiriyä'llär, gatlamä ediyä'llär. 06/13; o gúyç bölmali ki tafaf mafıdı gāwı etmek için o gúyç faqat, muň qāqaşında bārdi -dä'däşindä bārdi - qāqaşında. 10/34; yayın yaymax üçün. 08/16 (St Trkm yağ - maq)

II.1.4.11. -(I)n

Fazla işlek olmayan bu ekin, metinlerde Standart Türkmencede de görülen örnekleri bulunmaktadır.

õnsõj gäliniň oğlanını böldiriyálar. 06/26; gäliniňki gıyđıñqı' fağ ediyä'f: 01/70 (MK kelin, St Trkm gäl- i- n + iň); türkmenläf nä'me, qadımläf ä dä'mí doqu doqār'đi, tikin tikäf'đi, yün daşardı kaçē edardı. 01/6 (MK tik-, St Trkm tik -i - n); yağın yağmax üçün. 08/16 (St Trkm yağ - ı - n)

II.1.4.12. -u

ET'de kullanılan bu ek daha sonraları işlekliliğini ve kullanımını kaybetmiştir⁷⁹. Metinde klişeleşmiş olan bir örneği bulunmaktadır.

cūwśi dolu küncilän 07/54 (St Trkm dol - ı)

II.1.4.13. -w

Kıpçakça mastar eki -w'nin metinlerde bir örneği bulunmaktadır:

inni siđ oquw bilän öwe geçirśäñid eyē oluf -hāwa. 01/15 (St Trkm oqu - v)

II.1.5. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

II.1.5.1. -ar-

Geçişsiz fiillere eklenerek onları geçişli yapan bir ektir. Günbed Ağzı'da sıklıkla kullanılmaktadır.

oylāllarıň hämmäsini çikařcaq män, öldürçäk, dıydi. 05/12 (MK çiq-, St Trkm çiq - ar - caq)

⁷⁹ Ergin, a.g.e., s. 172.

II.1.5.2. -dir-, -dür-, -tir-

Standart Türkmencede sadece tonlu şekilleri kullanılan bu ekin Günbed Ağzı'nda tonsuz şekli de kullanılmaktadır.

o gıyðlafa tikip giy**dir**irdik 01/34; onı qal**dir**malañi gäfäk. 10/54 (St Trkm gey -dir -i - r - di -k); bunu düş**ündir** dä nä'me üçün äytañlaf. 08/16; älace köynäk giy**dir**mä, 04/13; arpa çörek iy**dir**mä, 04/14; fäydi ki bunu dold**ur**uptıñ; şol bir form bunu boşaltmalı. 10/56; oylallañıñ hämmäşini çakañcaq män, öld**ür**cäk, diydi. 05/12; μηγά ίλτιρμά diyyä'llär, ίλτιρ ip ίλτιρ ip gaytiyäm. 01/19; toynuqla' dept**ir**mä, 04/16

II.1.5.3. -käd-

Türkmencede işlek olmayan bir ektir. “kör-“ fiiline hareketi başkasına yaptırma anlamı katar⁸⁰:

o qadımlar gälini kö**käd**mäddilär, yeddi yılda, şakkið yılda gälini gaytañıp akitiñdilär. 01/86 (St Trkm gör - kez- mez - di - ler)

II.1.5.4. -(I)I-

Standart Türkmencede de kullanımı yaygın olan bu ek edilgen fiiller türetilir.

ramañan äyda, äy orfa olanna ön döfdi gëcädä bir aydılyän däD. 08/21; dä'mi gälinimið halimecanıñ doýañi ayfılıptıñ. 06/21; μηη qäqası ki ayfıllı, başqa hiç kimde yōq -äd bā, o güyçdä äd bā. 10/46; ðñşoñ añıñe Daqılıyá kümüş gūlp, kümüştän bu büdelüğü böliyá, goşma büdelük diyä'llär oña. 01/43; ðñşoñ bu ífanıñ da şärwäðlañi bā axıñi bular da gäldi, öyä dökiñdilä'n. 05/7; barān cäyıñ düdülsin 02/18; oğlanlı

⁸⁰ Bu ek Standart Türkmencede de sadece “görkezmek” fiilinde kullanılır. bkz. Hanser, a.g.e., s.167.

bölup beylä geçirännän sófä, bir göweği kāsılännän son, önsön gıyđıñ gäyınlaří, gäyıntalaří hemmäsi üşiş'yä'lläf. 06/27; yād illeerde söyülsä 07/23; sektä -galbiñ tutılıyá. 10/70; bunı yüröckden oqıyānlar fáyđ bilān yıkılıyá. 10/51; bařān yefiñ ßāfılsın02/16

II.1.5.5. -IA-

önsön bu oglān gāliyā' atlayıp; bu tāy bölmiyā ... 03/26; mān öđim söylicäk. 10/47

II.1.5.6. -mA-

Eklendiği fiile olumsuzluk anlamı katan bir ektir.

onı bilmäsāñ sāni şışıriyā'f -ğarñıñ şışir'yä'. 10/49; yāddan çıqmaşın diyyä'. 10/32; emmā, oqıyıp bilmiyā'. 10/61; şucúrā taraf goymiyálar. 03/18; ağduq yaşlı bölmadı 02/12; oğul díydim; çı'xma yoqarı díydim. 05/10; etmädi, getti yoqarı. 05/11; allāfiñ āwřimaşın -āwřimaşın āh. 06/17; emmā äğāf boşadan adam bölmaşa şışıyā'f -ğarñı şışıyā'f, gāwı ölmıyá'. 10/57

II.1.5.7. -n-

-n- eki Standart Türkmencede⁸¹ olduğu gibi Günbed Ağzı'nda da dönüşlü fiiller türetir.

aylanınça aylanıñın 10/6; gālin sırtında Daqıñıf, gıyđlaf öwlāfinde Daqıñıf. 01/70 kitabı düşünsām biliyā'n. 10/38; gālişyāni şallançıq 07/28; dāmifi giymiş şaylanmış 10/8; yumfi yumfi şeýlä yalpıllanıp duřıyá, şaçwāyımıda atıp díyā'lläf. 01/51

II.1.5.8. -(I)ř-

⁸¹ krş. Türkmen Diliniñ Grammatikası, s. 213, 222-228.

Bu ekin fonksiyonu oldurma ve yaptırma ifade eden geçişli fiiller türetmektir⁸².

inni şid oquw bilän öwe geçirşänið eyè oluş -håwa. 01/15; türkmaniñ fásimi nä'me inni şid ya'ni oylállaf şowaDıñıð kä'n bõlup türkman fásimlâfini öwe geçirşänið biðe eyè bõluř, memnün şidden. 01/8; bulaf gâliyâ'llâf, giDiyâ'llâf öylâfinä gatlama Bişiriyâ'llâf; poşluq Bişiriyâ'llâf; döş getiriyâ'llâf. 04/7; aş Bişirdim, Bişirdim 08/5; o gıydiñ alinnän tutup beylä geçiriyâ'llâf; şucurâ äytiyâlâf – yenä o taraf äytiyâ. 03/10; göwsün şişir'iyâ'. 10/49

II.1.5.9. -ra-

İşlek olmayan bir ektir. Sadece aşağıdaki örnekte görülür:

tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şofra yayratmıyaq emmā, famaðan ayDı ßāf, fetf ayDı, guşbanlıq ayDı bā. 09/2

II.1.5.10. -ş-, -(I)ş-, -(U)ş-

Standart Türkmencede⁸³ temel fonksiyonu isteş fiiler türetmek olan bu ek Günbed Ağzı'nda sıkça kullanılır.

el çarpışıp tomā'şā edip toy edip öwünçäk āndağini göyiyâ, idinden de bu yāylığı göyiyâ. 01/38; gâlişyāni şallançiq 07/28; türkmança gepleş. 01/9; āl yāñaqtan öpşādin 04/17; altmış üç yaşına barānda nä'me edip cāşinlâf tutuşıllaş. 06/1; döştlâfi, deñtüşlâfi, bā'cılâfi, gardeşlâfi hämmäsi uşışyâ, oğlanıñ dāşından toy ediyâ'llâf, şadaqa ediyâ'llâf. 06/41; onıñ hıqmatınóm yetişip bilmäyâ'f. 10/50; gıw gıw diye yórtişiyâ'llâf. 03/17; xanı şoqı da xanı şoqı, xanı şoqı da xanı şoqı da, vuruşiyâ'llâf. 03/29

II.1.5.11. -t-

⁸² bkz. Ergin, a.g.e., s.199.

⁸³ bkz. Türkmen Diliniñ Grammatikası (Morfologiya), s. 232-239.

Eklendiği fiilden oldurma ve yaptırma ifade eden fiiler türetir. ET'den itibaren yaygın olarak kullanılır⁸⁴.

fäyði ki bunı dolduruptıf; şol bir fořm bunu boşaltmalı. 10/56 (< boş - al - t -malı); mänim qāqam oqıtıp açıyómıştıq. 10/2; oğlānı otırtıyállá. 06/36; tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayratmıyaq emmā, famağan ayDı βāf, fetf ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2; ðnsoñ birbirinā yórtışıp bařıyállá. 03/9

II.2.KELİME TÜRLERİ

II.2.1. İSİM

II.2.1.1. İSME GELEN ÇEKİM EKLERİ

II.2.1.1.1. ÇOKLUK EKİ

Günbed Ağzı'nda çokluk eki -lAf'dır.

āndayını kimlār ğoyiyá ğıyđlar ğoyiyá mi? 01/32; ayđıña ballar damşın 02/23; bucúřü dāştānlar qadımdā bā. 03/30; ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaşını alıp eē dālılārı şu dikşi oqıyıp dālılārı yençip ğāwı ediyamışDıq. 10/4; nowruğ fāfşlarıñqı. 09/1; ğıyđıl gúllār şayalim 07/17; yüđünā nūflar yayşın02/24; qadım faşimlār k'andi. 06/47; yād illerde şöyülşā 07/23; inni mān nā'me şu waxtlar bir āydış çıqtı. 02/1; ğadım ğoca helāylar beylā yapıpdıf.02/5.

Çokluk ekinin sonunda bulunan “f” sesi bazen düşer. “f” ünsüzünün düşmesi ekin ünlüsünün uzamasına yol açar. Nohur, Göklen, Alili Ağzılarında ve Yomut Ağzının kuzey gepleşiğinde çokluk ekinin sonundaki “f” ünsüzü düzenli olarak düşer⁸⁵.

⁸⁴ ET ti-t- 'dedir-', sev-it- vb. bk. Ergin, a.g.e., s.200.

⁸⁵ Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeve, a.g.e, s.238.

birbirlärinnän güyç alyón gälyä'n adamlá tã muñ qāqāşına yetiyä'. 10/45; oloqō'n qāqāşi bilän bulā şöd ed'ya'llär. 04/4; œwliyalá nırdedir ey 10/10.

II.2.1.1.2. HÂL EKLERİ

II.2.1.1.2.1. Yalın Hâl (Nominatif Hâli)

ün beriyä'llär, çöröy beriyä'llär, şeker beriyä'llär, **çay** beriyä'llär – qadım faşimdir dā. 08/20; **dä'dä** diyyä'f, dā'dā diyyä'f. 07/21; türkmän **dēp** āyt diyyä'. 01/6, türkmän **dēp** mi? 01/6; **düşman** ólsün şancıdan 07/56; ohöm oğlana dā'mi tādā **eyinbaş** giydiriya'llär. 06/43 ; ğıydlarımınñ ādī menicā. 01/1; çórek δāD alanını āyt **nä'ne**. 05/29; oğlanınñ αlije **pul** beriyä'llär. 06/42, oğlanınñ üstine **pul** şaçıyállár. 04/45; oylállar hef **yl** aradada oqıyállá. 08/26

II.2.1.1.2.2. İlgi Hâli (Genetif Hâli) +(n)Iñ, +(n)Uñ

İlgi hali eki ünlü ile biten kelimelerden sonra -nIñ, -nUñ; ünsüzle biten kelimelerden sonra ise -Iñ, -Uñ şeklindedir.

āyıñ on dórđiñä nā şalkımşeçer. 08/23; hocamanıñ maşını dórD dönā maşını day bāyır gidardı. 04/50; kórköcnimiñ ādī abdulmahmut. 01/2; nā'me yeñimiđi naqış ediyärdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan ğıra diyyä' naqış ediyärdik. 01/11; şárwād alıp gitti māni - şárwādıñ maşını. 04/38; mānim sóyamiñ tamām çafğaDını, yāylıyını, tamām δāDlarını aldılá. 05/26; tayışanıñ dā'dāşiniñ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıñ oylu atacan nācmiñ dā'dāşi. 10/41; ğalini ālıyá, aldıqtan sonfa nānāşiniñ öyünä ğoy'ya. 01/88; dā'däläriniñ ğeyimini, dā'däläriniñ köläxlarını, dā'däläriniñ papayını ğeydifiş bu tāyda şatır şatır şatır ğoydı. 05/16; hāwa, hef kim ödünüñ beylä faşimlári bārdi dā. 01/36; ğıydıl ğülüñ deşşäşi 07/18; oqıyān māniñ ballım hıncıdı'f 07/53; şāniñ ğıyđiñ ğudaçlığa befelim; maya beçäk mi? diyyä'f. 04/5.

İlgi hali eki ünlüyle biten bazı kelimelere eklendiğinde, orta hecede vurgusuz kalan kısmı düşer. Bunun sonucunda ekin “ñ” şeklinde kaldığı durumlar ortaya çıkar.

Ersarı, Salır, Sarık, Göklen, Yomut, Çovdur, Alili Ağızları'nda ve Stavrapol ve Karakalpakistan Türkmenlerinin alt ağızlarında da aynı durum söz konusudur.⁸⁶

moŋ qāqaşı. 10/27

“men, sen, ol” kişi zamirlerine ve “şol” işaret zamir veya sıfatına ilgi eki -İŋ eklendiğinde Teke, Yomut, Göklen; Alili, Salır, Sarık, Çovdur, Ersarı Ağızları'nda ve Karakalpakistan Türkmenlerinin Gepleşğinde n ve l sesleri ile birlikte ekin ünlüsü düşer⁸⁷. Günbed Ağzı'nda ise bu durumu sadece aşağıdaki örnekte görürüz.

şol dā'mi şoŋ bā'şi şoŋa gidip gāldik. 06/22

II.2.1.1.2.3. Yükleme Hâli (Akkuzatif Hâli) +n, +(n)I, +(n)U

Standart Türkmencede ekin yalnızca düz ve dar ünlülü (ı, i) şekilleri bulunur. Günbed Ağzı'nda ise yükleme hâli eki yuvarlak ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde genelde uyuma girer. Bu nedenle ekin dar ve yuvarlak ünlülü (u, ü) şekilleri de kullanılır.

dünyanī dōrt aylanmış 10/7; awādanlıyāllāf oĝlanī. 06/45; ğadınım šān neCūr allıŋ bunı, diydim. 05/34; aĝdi kümiş ey xaltanī 10/16; inni šānnā mānišini āytabeŋ. 10/2; inniki oĝlāllāf bilmār onī. 08/1; bu ğıydiŋ ōqıyınna aliyā aliŋā, ğaçiyā, ğaçānna yaŋqı dāwla. 03/28; ayaçıŋ eē - ayaçıŋ bir şāxaşını alıp eē dālılāfi şu dikŋi oqıyŋ dālılāfi yençip ğāwı ediyamışDıq. 10/4; şucúfā şey edip şaqladım şonlāfi. 05/39; ōnsōŋ aliŋe Daqıliyā kümüş ğulp, kümüştan bu büdelüĝü bölüyā, ğoşma büdelük diyā'llār oŋa. 01/43; beylā büdelük Daqıniyāllā, ōnsōŋ yüdüĝünü Daqiyāllāf şeyle, hāwa. 01/45; şeyfiyefek, oynayaŋaq deŋDūşlāfi tamām oĝlanıŋ yüdüñü şıyırmaŋa ğāliyā'llār, ğutlamana ğāliyā'llār şucúfü hämmā dāD. 06/30; çıqşāŋ, diydim ayayınī

⁸⁶ patıšanıŋ > pāşşa(nı)ŋ, xazımanıŋ > hazınā(nı)ŋ, arçanıŋ > arçā(nı)ŋ, ğamçınıŋ > ğamçī(nı)ŋ, deryanıŋ > deryā(nı)ŋ vb. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeŋ, a.g.e, s.246.

⁸⁷ seniŋ > se(nı)ŋ, onuŋ > o(nu)ŋ, şonuŋ > şo(nu)ŋ, meniŋ > meŋ. bkz. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyeŋ, a.g.e, s.249.

dıydım sādeme düşār -yafa düşār, dıydım. 05/10; mänim sáyamiñ tamām çarğaDıñı, yāylıyını, tamām dāDlañını aldılá. 05/26

İyelik sonrasında yükleme hâli eki +n'nin şu örnekleri vardır:

onı bilmäsāñ sāni şışır'yāf -ğarñıñ şışır'yā'. göwsün şışıfıyā'. 10/49; õnsoñ biðim bu gālinimið beylā otufanna gāyin^{an}āsi gāliyā', alin dāDlī sowgatlı; gāliniñ yüðün açıyá. 01/39.

II.2.1.1.2.4. Yönelme Hâli (Datif Hâli) +A, +gA

Yönelme hâli eki +A veya +gA şeklindedir. Alili, Salır, Sarık, Ersarı, Teke, Çovdur Ağızları'nda ekin dudak uyumuna bağlı olarak +O şekli⁸⁸ bulunmasına karşın Günbed Ağzı'nda ekin ünlüsü her zaman düz ve geniş ünlülüdür.

bağa āytıp duırıf dā. 08/18; biðim oğlallañımıðı yayınıñ aşayına goyup bir sa'at, ikki sa'at õnnon sōfā öyā salıp -õnnon sōfā çıxıp gittilā'. 05/27; õnsoñ birbirinā yórtişip bafiyólá. 03/9; gālin ğıyda bir iştir 07/34; õnsoñ biðim öyā gāldilāf. 05/9; şonnon öyümā gāldim. 05/38; biðden sağa kim gāfāk, diyyāf. 03/12; şidā dā xudāy yetifşin. 06/17; altmış üç yaşa bafānda diyi; bir cāşin tutiyáflāf, diyi. 06/5; yeře vuşdım palta'nı 10/15; muğa da ğarñraq dıyā'llāf; bālırı şēylā tu'tmayá, onuñ naqşini bu bālırğa goyıpDı'flāf. 01/25.

ET'de yönelme hâli eki -gA'dır. Günbed Ağzı'nda ekin bu eski şekli de kullanılmaktadır. Ersarı ve Yomut Ağızları'nda da ET'deki -gA eki varlığını sürdürmektedir⁸⁹.

õnsoñ oña ādamşı ğoşıyá: 01/90; ağ öyümüðgā ışık 07/27; oğlanıñ üstine pul saçıyólá. 04/45; ağđıña ballāf damşın 02/19 (< ağığ + ı + n + ğa); õnsoñ gālin

⁸⁸ gözüne > gözünö, söze > sözö, sülgüne > sülgünö, kervene > kervönö, oduna > özuno, özünje > özünö, oğlana > oğlono, gözümö > gözümö vb. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, a.g.e, s.252.

⁸⁹ güyçlä-güyşlüge, Sara-Sārığa, patışa-patışşāğa vb. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, a.g.e, s.252.

bōlanda bōrük ayırıp ġāynaşaıña beřifdik. 01/35 (< ġayın + ana + sı + n + ġa); gödünü āşġawaf ġoyıp källäsinä šellä ġoydum; üššüñä dä içmək ġoydum. 05/21 (< üst + ü + n + ġä).

II.2.1.1.2.5. Bulunma Hâli (Lokatif Hâli) +dA

Bulunma hâli ekinin ET'de +ta, +tä, +da, +dä olmak üzere dört şekli bulunuyordu⁹⁰. Günbed Ağzı'nda da ekin bu dört şekli kullanılır. Bunun yanı sıra ekin ünsüzü nadiren d ile t sesi arasında bir sesle telaffuz edilir.

allā beşene oġul beşsin, beřmediġide ġıydı olsun. 08/17; altmış üç yaşlarında pıygambār yaşı diyip şadaqa ediyä'llär. 06/9; bōštälli bōrük, tekenaşlı bōrük, üyşürmäli bōrük, o nā o tırälli bōrük, şucufä bōrük tökülür ġurwällıġDa. 01/33; bucufü dāštānlar qadımdä bā. 03/30; bu kitapta bā. 08/24; nā'çä yāşında? 01/5; ohōm dä'mi biđ diyām üç waqtā türkmän řasimlāfimiđiñ birniçäġi yitip gitti. 01/10; oylāllar heř yıl aradada oqiyällä. 08/26; ġumbättä āycan, fahimiñ öyläriñnä. 10/62.

Ek, ünsüzle biten bir kelimeye eklendiġinde sıklıkla ünsüzü kelimenin sonundaki ünsüze benzeşerek deġişir.

altmış yaşınna şadaqa edip ohōm köynäk ġıydırdilär, ġatlamā öřtilär. 06/2; ohōm māmaşı öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33; önsöñ bunıñ dört töwöřöġü döwüx öliyä; ortaşınna ġıyđ böliyä. 03/24; toylärda -toylärda āxırınna āyDıp nemayış ediyä'llär, şucufü film çekiyä'llär, nemayış ediyä'llär. 10/30; ġälif atlıñ içinne 07/38.

II.2.1.1.2.6. Uzaklaşma Hâli (Ablatif) +dAn

cennättän cāyi bölşin02/21, cennättän cāyi bölşin 02/25; inni bular da yāddan çıxıp βafiyä yuwaş yuwaş. 01/27, yāddan çıxıpdır inni, waxt geçıpdır. 03/31; ayayını beylä beylä beylä beylä başıyä, bu ġıyđiñ alindän tutiyä. 03/27; içtän oqıyşa

⁹⁰ aġrıġ+ta, baş+ta, yol+ta, ıraġ+ta; yir+dä, ködüġ+dä, aya+da. Gabain, A. V. (2000), **Eski Türkçenin Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.64.

oqıyıβeřsä feyð beşabil'yä'f. 10/58; bu kimiñ gälini bu şeyit mätir häciñ gälini, dāşındın šäsi gäliyä'f diyärdik dā'. 01/61 (<daş+i+n+dın 'dışardan' sporadik Doğu Türkçesinin etkisi).

Yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiğinde ekin ünlüsü genelde yuvarlaklaşır. Teke, Ersarı, Sarık, Göklen, Çovdur, Alili Ağızları'nda, Emreli, Garadaşlı, Yomut Ağızları'nın kuzey alt ağızlarında da uzaklaşma hâli ekinde aynı ses olayı görülür: obadan > övodon, suvdan > suwdon, yaşuludan > yaşul(u)don, yokardan > yoqordon, toydan > toydon, gözünden > gözündön, günden < günnön vb.⁹¹

biðim oğlallarıımıdī yayınıñ aşayına göyüp bir ša'at, ikki ša'at önnon šöfä öyä šalıp - önnon šöfä çıxıp gittilä'. 05/27; añrısı hađfäti ösmannan gäliyä'f -hađfäti ösmannan gäliyä'f- 10/37; şonnon öyümä gäldim. 05/38.

Sonu "n" ünsüzü ile biten kelimelere eklendiğinde ekin ünsüz benzeşerek n'ye değışir.⁹²

bifbifläfinnän güyç alyón gälyä'n adamlá tā muñ qāqasıña yetiyä'. 10/45; öñsoñ, üç gúnnän sonfa döş getifdilär. 04/31; döş getifännän šöfa, öñsoñ äyttan sonfa aparıldılar. 04/32; äyt diy dā oğul gıydī gāwı ayDaş mennän. 06/5;

II.2.1.1.2.7. Vasıta Hâli (İ n s t r u m e n t a l H â l i) +IAn, +IA

toynuqla' deptirmä, 04/16; şahlan (ökefe?) gidär 07/45; cūwśi dolu küncilän 07/54

II.2.1.1.2.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif) +rA

gıyk da çıyq oğlallär düşiniyállär ofayı, yörtişiyállär. 03/33.

⁹¹ krş. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamradov, S. Arazkuliyeu, a.g.e, s.262.

⁹² krş. a.e., s. 261.

II.2.1.1.3. İYELİK ÇEKİMİ

Tablo 3 İyelik Çekimi

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t.ş.	-Im, -Um	-(I)m, -(U)m
2. t.ş.	-Iŋ, -uŋ	-(I)ŋ, -(U)ŋ
3. t.ş.	-I /-U, -sI	-I, -sI
1. ç.ş.	-ImIδ, -mIδ	-(I)mIz, -(U)mIz
2. ç.ş.	-IŋIδ	-(I)ŋIz, -(U)ŋIz
3. ç.ş.	-laI	-I, -sI

1. Tekil Şahıs İyelik Eki

emmā dāire**m**de adam yōktıf. 10/48; şonnon öy**üm**ä gäldim. 05/38; āyım gún**ım** sōnā ğıyδ02/17, āyım gún**ım** maya ğıyδ 02/15; inni xūdāyçıyım şu şalamättä, fāxat maδālī; xōmäyni gäldi fāxat bölduq. 05/43; onı gör**mäs**äm yūfeğ**ım** yaniyā'f" diyyā'f dā 01/85; ðnsoŋ munı dā'yı**mı**ŋ – dā'yı**m** bilän dā'yı**mı**ŋ heläyi gäldi, qudaçlıgā. 04/29; yoxsa öđ**ım**iŋki bā, öyle oloqō'n şeylāf, bā'ş dōnā ğuppāšī bārdi. 01/58.

2. Tekil Şahıs İyelik Eki

qāqaŋ kimmiştik –dā'dāŋ? 10/40; öđ**i**ŋden āyt. 01/5.

3. Tekil Şahıs İyelik Eki

onıŋ hıqmatnām yetişip bilmäyā'f. 10/50 (< hıqmat + ı + n + a + ham); “ıy**đi** yaşasın ıymānlı bölśın” dıyā'llāf, bāramıδda.02/2; bu kimiŋ gālini bu şeyit mātıf hācīŋ gālini, dāşındın şāšī gāliyā'f diyārdik dā'. 01/61 (< daş+ı+n+dın); āyDıp āyDıp feyδ alıp, feyδ alıp bıhüş öliyá, hāldan giDiyā' onı galdırmağına bifi gārāk feyδ alıp xūşdan gidiyá. 10/53; bíf gún otı'tdıq ðnsoŋ bu oylallaŋıň süy**ü**, çóřæyī yōqtı –çóřöğī. 05/29; bōřiğī pullu bā'wek 07/51; cūw**si** dolu küncilän 07/54; dāşī bölliyá; ğıdıl soqu dāşī bölliyá. 03/25; emmā āğār boşāDan adam bölmaşa şışiyā'f -ğāf**ni** şışiyā'f, ğāwı

ölmüyáf. 10/57; gödünü āşgawař goyıp källäsinä sellä goydom; üssäünjä dä içmək goydom. 05/21; hämmäsi yaddan çıqıp qaldı. 06/49; inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfını görüp. 01/57; önsöñ bunıñ dört töwörögü döwüx öliyá; oftaşımna gıyđ bōliyá. 03/24; önsöñ munı dā'yımın – dā'yım bilän dā'yımın heläyi galdi, qudaçlıgā. 04/29; önsöñ oña ādamşı goşıyá: 01/90; önsöñ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bōliyá. 01/89; pëygambäflär cewlaDı 10/22; qāqası bilän nä'neşi -ecäsi öruşgat befiyäf. 04/10; önsöñ biçim bu gālinimiđ beylä oturanna gāyin^{an}ası gāliyä', alin dāDli şowgatli; gāliniñ yüdüñ açıyá. 01/39.

1. Çoğul Şahıs İyelik Eki

nä'me yeñimiđi naqış ediyärdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan gıra diyyä' naqış ediyärdik. 01/11; arqamıdā doğanlar bōlmān bōlmān üş dānā doğanım bōldı. 04/28; oğlan bōlanda nä'me rāşimlārimiđ bār biçim? 06/23; birnä'çemiğ goyun öldiriyä'f - şadaka ediyä'f. 06/28; guppāmıdı mi? 01/57; 'āxunımıđ otırıp gürfün beřcäk diydi. 05/4; ay öyümüdgä işik 07/27; emmā, oqiyāllārimiđ ayfıllı. 10/63

2. Çoğul Şahıs İyelik Eki

için verşäñiđ gıyđıñıdı oğlumıdā gālin edip alcaq. 04/23; oliñiđ ā'ğırmaşın. 01/9

3. Çoğul Şahıs İyelik Eki

şeyfıyerək, oynayaşaq deñDüşläři tamām oğlanıñ yüdüñü sıyırmāna gāliyä'llär, gutlamana gāliyä'llär şucúřü hämmä dāD. 06/30; döştläři, deñtüşläři, bā'cıları, ğarđaşläři hämmäsi úşışyá, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41; birbiflärinnän güyç alyón gālyä'n adamlá tā muñ qāqasıña yetiyä'. 10/45

II.2.1.1.4. SORU EKİ

Soru eki -mI şeklindedir. Yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmaz. İsme veya fiile eklenebilir.

ohöm dä'**mi** bið diyäm üç waqtá türkmen fásimláfimiðin bifniçägi yitip gitti. 01/10 ; öwünçäk dä'**mi** göwek enäni gätiriyä'llä. 06/25; oylan fásimi bölanda **mi**? 06/24; gäliniň äydımlafı bā **mī** gäliniň? 01/79; yürcek şuňa yandı **mi** 02/14; aydım biláf **mi** diyyä'f, aydım. 02/7; şän ata mindiň **mi**? 04/48; duřbinä baqýaň dä'l **mi**? 06/6; öđiň äytup bilmiyäh **mi**? 10/39

II.2.1.1.5. AİTLİK EKİ

gödi görmäyäh äşgawar bölä öň muniň**ki** mundan çıqsın. 05/25; gäliniň**ki** gıyđıňqı' fařg ediyäh'f: 01/70; yoxsä öđimiň**ki** bā, öyle oloqō'n şeyläh, bā'ş dönä ğuppāšı bārdı. 01/58; yōq çarşamba, o çarşamba vilayätiň**ki** hāwa, hāwa. 08/28; nowruđ fārsłarıňqı'. 09/1

II.2.1.2. İSİM ÇEKİMİ

II.2.1.2.1. Şimdiki Zaman

Tablo 4 İsim Çekimi / Şimdiki Zaman Çekimi

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t.ş.	—	-dIrIn
2. t.ş.	—	-dIrşIň
3. t.ş.	-dIş, -DIş, -tIş	-dIr
1. ç.ş.	—	-dIrIs
2. ç.ş.	-dIřşIňIđ	-dIrşIňIđ
3. ç.ş.	-tIşlar	-dIrlAr

İsmin şimdiki zaman çekiminin 1., 2. tekil şahısla ve 1. çoğul şahısla çekimlenen örneği yoktur. Diğer şahıslar ile şu şekilde çekimlenir:

3. Tekil Şahıs

pīygambār yaşında -pīygambār yaşında ahā fāsim**dir**. 06/5; acaba ey şırlı bendä**dir** ey 10/12; bu dıydım, gödi görmäyä', büyük bāba**dir** bu, dıydım. 05/23; bu kitābı bunlá bār**dir**. 04/19; bular nä'me günäcikt**ir**, öyün içinde baxıyıflar otıfillá, dıydım. 05/14; mäniñ ballım hıncı**dir** 07/53; gälin gıyda bíf iş**dir** 07/34; elläri bār kümişt**ir** 07/22; muñá şāqçan dıyá'llä**ir**; türkmän malayıñ naqşı ol türkmän naqşı**dir**, tamām. 01/21; cewliyalá nıfde**dir** ey 10/10; kim çayırśa şonna**Dir** ey 10/11; emmä däifemde adam yökt**ir**. 10/48; türkmän fāsimlär kã'nd**ir**. 06/49

2. Çoğul Şahıs

ğawı δāDlar aydannırśıñı**đ**-a! 06/20

3. Çoğul Şahıs

män dıydım, nä'me günäcikt**ir**lar bular diyändä, “şäniñ işiñ bölmaşın” dıydi şärwäd. 05/18;

II.2.1.2.2. Görülen Geçmiş Zaman

Tablo 5 İsim Çekimi / Görülen Geçmiş Zaman

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t.ş.	—	-dIm
2. t.ş.	—	-dIñ
3. t.ş.	-dI, -tI	-dI
1. ç.ş.	—	-dIk
2. ç.ş.	—	- dIñIđ
3. ç.ş.	—	-dIIAr

Günbed Ağzı'na ait metinlerde, isimlerin yalnızca görülen geçmiş zamanın üçüncü tekil şahıs çekimine örnekler vardır.

bu şeylä kitāptı. 08/25; kâ'n dāDlāf βārdī, ödīm nā'me yāddan çıqtı. 04/24; yoqarısında üç dōnā ğuppāşī βārdī, işitir Daqınardıq. 01/59; bā'ş dōnā emmuşī βārdī; hemmāşī ayrıldı. 10/67; yoxsa ödimiñki βā, öyle oloqō'n şeylār, bā'ş dōnā ğuppāşī βārdī. 01/58; o δamanna maşın tādā çıqıptı –moDtı dā şucúfü moD tādā, maşın ğıt'raqtı. 04/49; onı görmäsām ğewún bīf xoştı diyyā'f. 01/77, ğewún bīf xoştı 01/92; muñ bīf ämmişi bātdī; ğāwı oqiyatDī heywefā đefāngdi. 10/72; qadım řasımlār kâ'ndi. 06/47; ğewún bīf xoştı. 01/83

II.2.2. SIFATLAR

II.2.2.1. NİTELEME SIFATLARI

Niteleme sıfatları niteledikleri ismin iç bünyesi, durumu, yapısı, hacmi gibi doğrudan öz niteliği ile ilgili vasıfları gösterme fonksiyonuna sahip kelimelerdir⁹³.

ay öyümüdgä ışık 07/27; muñ bīf ämmişi bātdī; ğāwı oqiyatDī **heywefā** đefāngdi. 10/72; **ālaca** köynäk giydirmä, 04/13; **ğadım** δamanna oloqō'n dā'dälār bilän ecälār βefiyä'rdi. 04/20; **āl** yāñaqtan öpşädin 04/17; **feyδ befyä'n** adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43; döft öfüm saçlı, ğıyδ **ğalām** ğāşlı. 01/76; bularıñ hemmāşī **ğüycli** adamlá - ya'ni feyδ befyä'n adamlá, ğüycli ādamlá. 10/44; bu **şeylä** kitāptı. 08/25; **şucúrü** ğadım δamanna oloqō'n dā'dälār bilän ecälār βefiyä'rdi. 04/20; **yätim** oğlan çāyırđım 08/12; ğadım **ğoca** heläylār beylä yapıpdır. 02/5; hā ğara maşın βār - šār wādiñ **ğara** maşını bā'f di. 04/37; ohöm **ğarfı** ecām muña öfúşgat befdi. 04/30; **ğawı** dāDlār aydannırşınığ-a! 06/20; dāşī bōliyá; **ğıdı**l şoqu dāşī bōliyá. 03/25; **ğoşma** bileğük díyā'llār. 01/44; **tādä** maşın çıqıptı dā; inni kâ'n maşın çıqıpdır dā. 04/51; **inniki** oylállār bilmār onı. 08/1; **kâ'n** maşın yōqtu; afaβa bilän akitiřdilār şucúfü. 04/43

⁹³ bk. Açıkgöz, H., M. Yelten (2005), **Kelime Grupları**, İstanbul: Doğu Kütüphānesi Yayınları, s.37.

II.2.2.2. BELİRTME SIFATLARI

Nesneleri belirten bu sıfatlar dörde ayrılırlar: İşaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları.

II.2.2.2.1. İŞARET SIFATLARI

Adları göstererek belirten sıfatlardır. Çekim eki almazlar. Günbed Ağzı'nda kullanılan işaret sıfatları şunlardır:

II.2.2.2.1.1. bu

õnsõn bu şonnan yanqı aydanım yālõq õyā giriptir, **bu** dā'dāsi yatıydı. 05/20; õnsõn **bu** ğıyđı dõw alıp ğaçıyá, - dõw alıp ğaçıyá. 03/22; **bu** tāyda õnsõn bu tāyda as' b Dakiyáláf. 01/53; õnsõn **bu** ífanıñ da şárwāđlafı bā axıfı bulaf da ğāldı, õyā dõkildilā'n. 05/7; bir ğún otı`tdıq õnsõn **bu** oylallaıñ süydü, çõrõeyı yõqtı –çõfõğı. 05/29

II.2.2.2.1.2. şu

inni mān nā'me **şu** waxtlaf bir āydış çıqtı. 02/1; ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaasını alıp eē dālılāfı **şu** dikfı oqıyıp dālılāfı yençip ğāwı ediyamışDıq. 10/4

II.2.2.2.1.3. o

o ğıyđlara tikip ğıydirıfıdik 01/34; **o** waxt oglān alıp ğāçıyá gidıyā'. 03/32; muñ qāqaşı ki ayfıllı, başqa hiç kimde yõq -āđ βā, **o** ğüyçdā āđ βā. 10/46; lāyır layır lāyır lāyır edip, hef mõğe ki ğālin ğāliyókān **o** şās bilān bilıfıdik. 01/60;

II.2.2.2.1.4. ol

mənə gənəq diyyə'llär; **ol** bəliq tutilmiyə, onı gənəq naqşı. 01/20; gəddə **ol** tükman fəsim. 01/41

II.2.2.2.1.5. şol

şol oylanıma iymişti'f 07/24; gəlin bəlannan şoñ āndayini, -**şol** əlin giycəğini-āndayini goy'yə. 01/37

II.2.2.2.2. SAYI SIFATLARI

İsimlerin önlerine gelerek onların sayısını belirten sıfatlardır.

II.2.2.2.2.1. ASIL SAYI SIFATLARI

Tek başlarına sayı ismi görevinde bulunan kelimeler, bir ismin önüne gelerek onu sayı bakımından belirttiklerinde asıl sayı sıfatı fonksiyonunda kullanılırlar.

Tek kelimelik asıl sayı sıfatları: ol bíf aliñə yüdük Daqıyá'lóf, **bíf** çarğaD Daqıyá'lláf. 06/11; önsöñ üç, **dórt** gün sórə bulamaq ediyə'lláf. 06/29; oña **üç** dónə qulxwallah oqıyá'lláf, **bíf** dónə alkım oqıyá'lláf. 02/3; inni hāmānəDān nə'me, bíf gıyō öydə mi, **ikki** Dónə goca nənə gəliyə' mənı gudaçlığa. 04/1; hāmāsi šektə etti, **əlli** yaşta, əlli bíf yaşta. 10/66; **altmış** yaşınna şadaqa edip ohōm köynək giydirdiləf, gatlama örttiləf. 06/2; yoxsa ödimiñki βā, öyle oloqō'n şeyləf, **bə's** dónə guppāsi βārdi. 01/58; o qadımləf gəlini kökədməddiləf, **yeddi** yılda, **şakkiō** yılda gəlini gəytafıp əkitirdiləf. 01/86

Sayı topluluğundan meydana gelen asıl sayı sıfatları: **altmış dört** yəşimda. 01/5; o da beylə öldi, **əlli bíf** yaşta. 10/73; fəmađan āyda, āy ofta olanna **ön dördü** gəcədə bíf aydılyān dəD. 08/21; **altmış üç** yaşlarında pıyğambəf yaşı diyip şadaqa ediyə'lláf. 06/9

II.2.2.2.3. SORU SIFATLARI

Birlikte kullanıldığı adı soru yönünden belirten sıfatlardır.

nä'me yatdıñ önnan sōfa **nä'çä** yaşınğa yetändä gälin böldıñ? 04/26; **nä'çä** yášınğa? 01/5; oğlan bōlanda **nä'me** rāsımlārımıñ bār biñim? 06/23

II.2.2.2.4. BELİRSİZLİK SIFATLARI

İsimlerin özelliklerini belirsiz olarak ifade eden sıfatlardır.

başqa rāsımlār dāDılañ yādınıñda düşüyä'n bōlsa sıñ de bñr äydıñ biñe aydıñ aydıñ aydıñ gütardıñ onı. 06/19; **bñr** dōnā oylān gäliyä'mışDıq - bñr óyā gäliyä'mışDıq. 03/20; öñsoñ oğlan diyyä' nänäsiniñ ahır **bñr** gün şunu aların diyyä'. 03/23; **bñr** rāsım ya'ni artıq bağı kädē toylarda. 10/31; **bñr** nāfār çórek alıp gäliyümıştıq. 05/33; **heñ** şay üç dōnā guppāşı bā. 01/50; bñr rāsım ya'ni artıq **bağı** kädē toylarda. 10/31

II.2.3. ZARFLAR

Fiilleri, sıfatları, sıfat-fiilleri ve başka zarfları çeşitli yönlerden (yer, zaman, hâl, miktar) pekiştiren kelimelerdir. Genellikle fiillerin önünde kullanılırlar.

II.2.3.1. HÂL ZARFLARI

Hâl ve tavır ifade eden bu zarflardır. Sıkça kullanılırlar.

beylä oqıyıp bucúfü oqıyıp cewliyalārı çāyırıp bñr deşsä ādam olup hemmä'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beñiyä'f. 10/26; äyt dıy dā oğul gıyđı **gāwı** ayDañ mennān. 06/5; dā'däläriniñ geyimini, dā'däläriniñ köläxlärini, dā'däläriniñ papayını geydirip bu tāyda **sätir sätir sätir** goydı. 05/16; **yenä** tomāşadan ceng tuşdu. 05/39; tükman rāsımlā'f **yowaş yowaş** yitip bañiyä. 01/29; ayayını **beylä beylä beylä beylä** bañiyä,

bu ğıyđıñ ǎlındǎn tutıyǎ. 03/27; **bucúřǎ** ğıyn bōlıyǎ'f. 01/87; inni şığ oquw bilǎn öwe geçırřǎñıđ **eyé** olur -hǎwa. 01/15; muǵa da ğańfaç dıyǎ'llǎř; bǎlırǵı **řeylä** tu'tmayǎ, onuñ naçşını bu bǎlırǵa ğoyıpDı'flǎř. 01/25; muǵa **řayǎm řayǎm** bǎ heP bıfı äwwǎlki Dakıyǎn dōkūlmǎ halqa dıyǎ'llǎř. 01/47; **řucúřǎ** taraf ğoyımıyǎlǎř. 03/18; toylǎřda - toylǎřda āxırınna āyDıp nemayış edıyǎ'llǎř, **řucúřü** film çekıyǎ'llǎř, nemayış edıyǎ'llǎř. 10/30; mǎn de **ğınǎ** ğorxtum. 05/15; başqa řasımlǎř dǎDlǎř yǎdınıda dūřúyǎ'n bōlsa şığ de **bır** āydıñ bıde aydıp aydıp ğutaşdıq onı. 06/19; bu tǎydan **bır** óřıyǎ'ñ; bu şaçı óřıyǎ'ñ, bu tǎydan bış óřıyǎ'ñ, bu tǎydan óřıyǎ', bu tǎydan bış óřıyǎ'. 01/75; ğæwún **bır** coştı, dıyyǎ'f dǎ. 01/94; şaçını bu tǎydan **bır** óřıyǎ'f, bu tǎydan bış óřıyǎ'llǎř. 01/67

II.2.3.2. YER-YÖN ZARFLARI

Belirsiz bir yeri işaret eden yer isimleridir. Hepsi fiilin yönüne işaret eden bir anlam tařır⁹⁴.

etmǎdi, ğetti **yoqarı**. 05/11; oğul dıydim; çı'xma **yoqarı** dıydim. 05/10

II.2.3.3. ZAMAN ZARFLARI

Fiilin ğoşterdiği iş, oluş veya hareketin zamanını ğoşteren kelimelerdir.

onna ğıyđ - ğǎlännǎ oğlan oña āřıç dōlıyǎmıřDıq. 03/21; **đñ** öldürüp öldürüp ğoycaç. 05/24; **hemıřǎ** toya ğǎledıñıđ. 06/48; bu ğıyđıñ řoçırǵınna alıyǎ alıñǎ, ğaçıyǎ, ğaçǎnna **yañqı** dæwlǎ. 03/28; şuluğluğ edennǎ **yañqı** ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamǎm da halqtan ğǎlǎn ādamlǎ hamlǎttılǎn. 05/6; bış şasım ya'ni **arıtq** bağı kǎDè toylǎřda. 10/31; **inni** hǎmǎnǎDǎn nǎ'me, bış ğıyđ öydǎ mi, ikki Dǎnǎ ğoca nǎnǎ ğalıyǎ' mını ğudaçlığa. 04/1; **inni** mǎnim dǎ'dǎm de öldi -qǎqam da öldi. 10/42; cawǎnlǎř ğıymıyǎ'f onı cawǎnlǎř ğıymıyǎ'f onı; cawǎnlǎř **inni** yǎd bōldi. 01/28; muñ bǎbařı da řeylä, dǎ'dǎřı de řeylä - dǎ'dǎřı **ır** ayrılı. 10/68

⁹⁴ Ergin, a.g.e., s.246.

II.2.3.4. MİKTAR ZARFLARI

Fiilin, sıfatların ya da başka zarfların anlamlarını miktar ve derecelendirme bakımından belirten zarflardır⁹⁵.

heç ayırmáđlář, beylä.02/6; muň qāqāšī ki ayfıllī, başqa hiç kimde yōq -**āđ** βā, o güyçdä **āđ** βā. 10/46; inni nä'me xanī, **hiş** δāD yōq. 01/64; bucúřú dāštānlar -hāwa, šārwāđlar gāliptiflar, **kä'n** bōlop. 05/28; mařid bōliyāmiştıq **kä'n -çoq** mařid bōliyāmiştıq. 10/1; türkmāniň řašimi nä'me inni šiđ ya'ni oylāllar šowaDıňıđ **kä'n** bōlop türkmān řašimlarini öwe geçiršāniđ biđe eyē bōluř, memnūn šiđden. 01/8

II.2.4. ZAMİRLER

II.2.4.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ

Tablo 6 Şahıs Zamirleri Tablosu

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t. ş.	mān	men
2. t. ş.	šān	sen
3. t. ş.	o	ol
1. ç. ş.	biğ	biz
2. ç. ş.	šiđ	siz
3. ç. ş.	olar	olar

1. Tekil Şahıs Zamiri

inni **mān** nä'me şu waxtlar bir āydıř çıqtı.02/1; **mān** şol otıřdım. 05/1; **mān** āytDım: 05/10; oylālların hāmmāşini çıkarcaq **mān**, öldürçäk, dıydı. 05/12; hūwdilāyim **mān** šāni 07/13; hūwdilāyim **mān** šāni 07/15; **mān** de ginā gořxtum. 05/15; **mān** dıydım, nä'me günācıkıtlar bular diyändä, “šāniň işiň bōlmasın” dıydı šārwāđ. 05/18; **mān**

⁹⁵ bk. Ergin, a.g.e., s.248.

nä'me dä'l mi yani? 06/21; **män** ödim mi? 04/25; **män** yāylıq alayīm, yāylıq alayīm. 01/72; onı **män** görməšäm 01/93

2. Tekil Şahıs Zamiri

höw guliştān miywašı **šän** 07/1; šän āyalı yengäli 07/12, **šän** dä'yılı daydalı 07/14; gadınım **šän** neCúr allıñ bunı, diydim. 05/34; eē şu şikrī oqiyāñ **šän**. 10/5

3. Tekil Şahıs Zamiri

o da ayfıldı, vefāt etti gitti **o**, wāli –göğli āta. 10/35; **o** da yençip dıncırlı diwānanı gāwı ediyä', şafā be'lyä'. 10/29; onıñ hıqmatınám yetişip bilmäyä'f. 10/50; hef kim onıñ pulına guşanıñ şattılaf cānım, dāD gıoyıp. 01/65; **o** da beylä öldi, elli bir yāşta. 10/73; **o** gālinçä yüfeği işliyä'fdi āfınıñ. 01/87; önsöñ **o**ña ādamšı gıoşıyá: 01/90

1. Çoğul Şahıs Zamiri

ohöm dä'mi **biđ** diyām üç waqtá tüfkmān fāsımlāfimiđiñ birniçäği yitip gitti. 01/10; **biđ** ya'ni 'afūslá başma'đdıq. 04/21, šiđ şākār dāD gıoyıyāñıđ, **biđ** gıoymıyāq. 09/5; yenä oylallaş inni vilayet bilān gatişansāñ onoñ üçün olá edensēñ **biđ** de ediyāq. 09/6

2. Çoğul Şahıs Zamiri

başqa fāsımlāř dāDlař yādınıda dūşüyä'n bōlsa **šiđ** de bir āydıñ biđe aydıñ aydıñ gutařdıq onı. 06/19; **šiđ** oyunlařı bilyāñıđ mi? 08/2; **šiđ** şākār dāD gıoyıyāñıđ, biđ gıoymıyāq. 09/5

3. Çoğul Şahıs Zamiri

olař āytiyář, qāqašı bilān ecāšı āytiyář: 04/6; yenä oylallař inni vilayet bilān gatişansāñ onoñ üçün **olá** edensēñ biđ de ediyāq. 09/6

II.2.4.1.1. ŞAHIS ZAMİRLERİNİN HAL EKLERİYLE ÇEKİMİ

Tablo 7 Şahıs Zamirlerinin Hal Ekleriyle Çekimi

	nominal	akkuzatif	genitif	datif	lokatif	ablatif
1. t.ş.	mān	māni	māniḡ	maḡa	-	mānnān
2. t.ş.	śān	śāni	śāniḡ	śaḡa	śānnā	-
3. t.ş.	o	onī, onv	oniḡ	oḡa		-
1. ç.ş.	biḡ	-	biḡde	biḡe	biḡden	-
2. ç.ş.	siḡ	-	-	siḡā	śiḡdān	-
3. ç.ş.	olaḡ	olarī				

mān

yō mān ata minā'mōq, **mān** maşinā mindim, -dōft dānā maşinā mindim. 04/48; śārwād alıp gitti **māni** - śārwādiḡ maşini. 04/38; kā'n xoḡladılar **māni** eḡiyāt beḡdilāḡ. 05/40; **mānim** qāqam oqıtıp aḡiyāmiştiq. 10/2; **mānim** śáyamiḡ tamām çarḡaDini, yāylıḡını, tamām ḡāDlāḡını aldıla. 05/26; inni **mānim** dā'dām de öldi -qāqam da öldi. 10/42; **māniḡ** ballim ulalśa 07/33; **māniḡ** uşaqıḡım āç, diydim. 05/30; āyt diḡ dā oḡul ḡiyḡi ḡāwı ayDaḡ **mennān**. 06/5; śāniḡ ḡiyḡiḡ ḡudaçlıḡa beḡelim; **maḡa** beḡçāk mi? 04/5; **baḡa** āytıp duḡıḡ dā. 08/18

śān

śān ata mindiḡ mi? 04/48; mān diydim, nā'me ḡünācıktıḡıḡ bulāḡ diyāndā, “**śāniḡ** işḡiḡ bōlmaşın” diydi śārwād. 05/18; **śāniḡ** ḡiyḡiḡ ḡudaçlıḡa beḡelim; maḡa beḡçāk mi? 04/5; inni **śānnā** mōnişini āytabeḡ. 10/2; hūwdilāyım mān **śāni** 07/13; onī bilmāşāḡ **śāni** şişifiyāḡ -ḡarḡniḡ şişifı'ya'. 10/49; biḡden **śaḡa** kim ḡarāk, diyyāḡ. 03/12

o

o bir tafafta āytiyā, o da āytiyā: 03/13; **onv** sūnnet edānnān śōrā toy eḡiyā'llāḡ, qoyun öldüḡüyā'llāḡ. 06/40; **onv** qaldıḡmalāḡı için biri ḡarāk. 10/52; oqiyp oqiyp **onv**

qaldırmalı ya da ölmüyä, xüſa getirmäli. 10/55; onı qaldırmaladı gäfäk. 10/54, onı görnäſäm yüregim yanyä'f” diyyä'f dā 01/85; emmä oña güyç befiyä'llär - ‘öy ‘ähhä ‘öy ähhä güyç befiyä'llär. 10/28; oña üç dānä qulxwallah oqıyällär, bir dānä alkım oqıyällär.02/3

bið

gälin nırde ölsa o guppalar **biðä** haſar befiridi, layır layır layır layır edip. 01/63; **biðä** bir ſaylap duşan gıyð gäfäk, diyyä'. 03/8; **biðde** famağan āyı on döfdi gécäſi ſükf ediyä'llär. 08/32; **biðden** ſaya kim gäfäk, diyyä'f. 03/12; baſqa faſimlar dāDılar yādımıda düſüyä'n bölsa ſið de bir āydıñ **biðe** aydıp aydıp gutafdıq onı. 06/19; türkmäniñ faſimi nä'me inni ſið ya'ni oylallar ſowaDıñıð kēn bölup türkmän faſimlarını öwe geçirſäñið **biðe** eyē böluf, memnün ſiðden. 01/8; öñsoñ **biðim** öyā gäldilär. 05/9; oñlan bölanda nä'me faſimlarımıð bār **biðim**? 06/23

sið

inni **sið** oquw bilän öwe geçirſäñið eyē oluf -hāwa. 01/15; **siðä** dā xudāy yetirſin. 06/17; türkmäniñ faſimi nä'me inni **sið** ya'ni oylallar ſowaDıñıð kēn bölup türkmän faſimlarını öwe geçirſäñið **biðe** eyē böluf, memnün **siðden**. 01/8

olar

inni **olā** oqıyatDılar. 10/69; onu bu gıyðlar āytıp gälällä', toya gidällär, **oları** Daqı'nırdı. 01/69

II.2.4.2. DÖNÜſLÜLÜK ZAMİRİ

“Kendi” manasına gelen ve iyelik ekleri ile çekimlenerek tüm şahıslarda kullanabilen bir zarf çeſididir. Günbed Ağzı'nda dönüſlülük zamiri Standart Türkmencede olduğu gibi “öð” kelimesidir.

ğıyđın ğaptalında ğığıl ōoqu bilān ōđ đāDī bōliyā - ōoqu dā'mi dā'l. 03/25; kā'n đāDlaf βārdī, ōđim nā'me yāddan çıqtī. 04/24; mān ōđim ōyölicāk. 10/47; yoxsa ōđimiñki βā, öyle oloqō'n ōeylāf, bā'ş dānā ğuppāşī βārdī. 01/58; ōđiñ āyıtıp bilmiyā'ñ mi? 10/39; ōđiñden āyt. 01/5; hāwa, hef kim ōđünün beylā fāşimlāri bārdī dā. 01/36

II.2.4.3. İŞARET ZAMİRLERİ

Nesnelerin yerini işaret edip göstererek karşılayan kelimelerdir. İşaret zamirleri nesnenin yerinin uzak, yakın oluşuna; işaret edilen nesnenin tek veya çok olmasına göre çeşitlere ayrılırlar.⁹⁶

Tablo 8 İşaret Zamirleri ve Hâl Ekleriyle Çekim Tablosu

	nominal	akkuzatif	genitif	datif	lokatif	ablatif
bu, bu	bu, bu	bunı, bunu,	bunuñ, muñ	muñá, muya	-	mundan
şu, şol	şu, şol, şon	şonī, şunī		şoña, şuña	şonna	şonnan, şonnon
o, ol	o, ol	onī, onu	onuñ	oña	-	-

II.2.4.3.1. bu / mu

Yakında bulunan nesnelere işaret etme fonksiyonundadır. Günbed Ağzı'nda bu işaret zamirinin ünsüzü b- > m- değişimine uğrar. Ancak, her iki şekilde (bu, mu) kullanılır.

bī, balaqyūp diyā'llāf. 01/22; **bu**, dıydım, böyük bāba dıydım. 05/22; **bu** ğüffün befiñ otıqālā bīf Dānā oğlan tādarfū ediyā' şuluğluğ ediyā'. 05/5; ōnşoñ **bu** şonnan yanqı aydanım yālāq öyā ğifiptīf, bu dā'dāşī yatıydı. 05/20; mān dıydım, nā'me ğünāciktıflāf **bulaf** diyāndā, “şāniñ işiñ bōlmaşın” dıydi şārwād. 05/18; inni **bulaf** da yāddan çıxıp βāfiyā yuwaş yuwaş. 01/27; ōnşoñ bu ífanıñ da şārwādlafi bā axıfi

⁹⁶ krş. Özkan, a.g.e., s.139.

bulaf da galdi, öyâ dökildilä'n. 05/7; **bu** kimiñ gälini **bu** şeyit mätif häciñ gälini, dāşındın şāşi gāliyā'f diyārdik dā'. 01/61; gadımın şān neCūf allıñ **bunı**, diydim. 05/34; fāydi ki **bunı** doldıruptı; şol bíf fořm bunı boşaltmalı. 10/56; **bunı** düşündif dā nā'me üçün āytařlař. 08/16; õnsoñ **bunıñ** dōrt töwōřöğü dōwux õliyā; ortaşınna ğıyđ bōliyā. 03/24

bıřbıřlāřinnān güyç alyón gālyā'n adamlā tā **mıñ** qāqāşına yetiyā'. 10/45; eē **mıñ** qāqāşı -**mıñ** qāqāşı marıđlāřı, dālılāřı ğāwı ediyamışDıq. 10/3; ğōdi ğōřmāyā' āşğawāř bōlsa õñ **mıñıñki** **mıñdan** çıqşın. 05/25; **mıñ** annāşı dā bā -annāşı de wāli, şeşi đāD inni bōlmıyā. 10/59; oqıyān **mıñ** qāqāşı. 10/27; **mıña** řayām řayām bā heP bışı āwwāłki Dakıyān dōkūłmā halqa dıyā'llāř. 01/47; **mıña** yūdük Daqıyāllāř, **mıya** halqa dıyā'llāř. 01/46; **mıña** ğañřaq dıyyā'llāř; ol bālıq tutilmıyā, onıñ ğañřaq naqşı. 01/20; **mıya** inçācık çekmā dıyā'llāř. 01/24; ohōm ğāřı ecām **mıña** õřuşğat beşdi. 04/30

II.2.4.3.2. şu

bu'ya ğōre biraz daha uzakta olan nesneleri işaret eder.

õnsoñ oğlan dıyyā' nānāşınā ahış bış ğún **şunı** alaşın dıyyā'. 03/23; yūřek **şuña** yandı mi 02/14

II.2.4.3.3. o / ol

Uzakta bulunan nesnelerin yerini işaret eder. Günbed Ağzı'nda "ol" işaret zamirinin ünsüzü genelde düşer. Bu nedenle hem "ol" şekli hem de "o" şekli kullanılır.

ā **ol** päřidā dā'mi, yeddi ğāřış etti ğıyđlāřıñ heş (ğayşı?) da bış dā'mi şāçki şāçtilāř, noyul şāçtilāř. 06/4; başqa řāşımlāř đāDlāř yādınıđa düşüyā'n bōlsa şığ de bış āyđıñ bıde aydıp aydıp ğutaşdıq **onı**. 06/19; cawānlāř ğıymıyā'ř **onı** cawānlāř ğıymıyā'ř **onı**; cawānlā'ř inni yād bōldı. 01/28; inniki oylāllāř bilmāř **onı**. 08/1; **mıña** ğañřaq

diyyä'llär; ol bālıq tutılmıyá, onıñ ğañfağ naqşı. 01/20; onı äytmāna mahmút ğāfāk. 10/37; yenä oylallağ inni vilayet bilān ğatıšanşağ onoğ üçün olá edenseğ bið de edıyaq. 09/6; ðnsoğ alıñe Daqılıyá kümüş ğulp, kümüştān bu büdeľüğü böliyá, ğoşma büdeľük díyā'llär oña. 01/43; onu bu ğıyðlaf äytıp ğälällä', toya gidällär, olağı Daqı'nırdı. 01/69; ðñ yenä bíf dónä dāstān βā - o ğadım ðamāñqı. 03/19; oña dórt ğuppa Daqaflardı. 01/68

II.2.4.3.4. şol

“şol” zamiri “şu” ve “o” manasını taşır. “uş” gösterme edatı ve “ol” zamirinin birleşmesinden oluşur⁹⁷. “şol” ek alınca zamir n'si belirir.

fäyði ki bunı doldurıptır; şol bíf fořm bunu boşaltmalı. 10/56; şonı pay βeriyä'llär, şäkär ğoyıyállár -dórt Buşluqlı şäkärcik. 06/15; şucúfä şey edip şaqladım şonları. 05/39; kim çāyırśa şonnaDıf ey 10/11; ðnsoğ bu şonnan yanqı aydanım yāleq öyā ğışiptıf, bu dā'dāşı yatıydı. 05/20; şonnon öyümä ğaldım. 05/38; şol dā'mi şoğ bā'şı şoña gidip ğaldık. 06/22

II.2.4.4. SORU ZAMİRLERİ

Nesneleri soru şeklinde ifade eden zamirlerdir. Günbed Ağzı'nda kullanılan soru zamirleri şunlardır: kim “kim, nā'me “ne”

kim çāyırśa şonnaDıf ey 10/11, biðden śaya **kim** ğāfāk, diyyā'f. 03/12; bu **kim**in ğalini bu şeyit mātif hācīñ ğalini, dāşındın śāşı ğaliyā'f diyāfdık dā'. 01/61; āndağını **kim**lär ğoyıyá ğıyðlaf ğoyıyá mi? 01/32; qāqağ **kim**miştik –dā'dāñ? 10/40; altmış üç yaşına bafānda **nā'me** edip cāşinlär tutuşıllağ. 06/1; bunu düşündıf dā **nā'me** üçün āytařlaf. 08/16; inni **nā'me** xanı, hiş dāD yōq. 01/64; **nā'me** yatdıñ önnan śōfa nā'çā yāşıña yetändä ğalin böldıñ? 04/26; tāyfağ **nā'me**? 01/3

⁹⁷ Ergin, a.g.e., s.262.

II.2.4.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

İfade ettikleri nesnelere belirsiz bir biçimde karşılırlar. Günbed Ağzı'nda kullanılan belirsizlik zamirleri şunlardır:

heř nä'mä cähännäm, diydim. 05/32; şuluğluğ edennä yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; **tamām** da halqtan gälän ädamlá hamlättilän. 05/6; **birnä'**çemiğ ğoyun öldiriya'f - sadaka ediyä'f. 06/28; **hämması** yäddan çıqıp qaldı. 06/49; bā'ş dānā emmuśi βārdı; **hemması** ayırdı. 10/67; muña fayām fayām bā **heP birı** äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'lläf. 01/47; hāwa, **heř kim** ödününj beylä řasımlāfi bārdı dā. 01/36; **heř kim** onıñ puluna ğuβanıñ şattılāf cānım, δāD ğoyıp. 01/65; **hiç δāD** aydanımığoq. 06/20; muñ qāqaśi ki ayıllı, başqa **hiç kimde** yōq -āđ βā, o ğüyçdä āđ βā. 10/46; **tamām** muñ āyalāfi bātdı, āmūlāfi. 10/64; onu qaldırmala'fi için **birı** ğāřak. 10/52; bıf diyāniñ **falān**, iki diyāniñ **falān** diyip āytmayāñ mı? 08/3

II.2.5. FİLLER

II.2.5.1. FİİL ÇEKİMİ

II.2.5.1.1. ŞAHIS EKLERİNİN ÇEKİMİ

Şahıs eklerinin çekim tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 9 1. Tip Şahıs Ekleri Çekim Tablosu

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t.ş.	-Im	-Im
2. t.ş.	—	-sIñ
3. t.ş.	—	-
1. ç.ş.	—	-Is
2. ç.ş.	—	-sIñIz
3. ç.ş.	—	-lAr

Tablo 10 2. Tip Şahıs Ekleri Çekim Tablosu

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t.ş.	-m	-m
2. t.ş.	-ŋ	-ŋ
3. t.ş.	-	-
1. ç.ş.	-q, -k	-k, -q
2. ç.ş.	-nIδ	-ŋIz
3. ç.ş.	-lAǎ, -lǎǎ	-lAr

II.2.5.1.2. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

II.2.5.1.2.1. HABER KİPİ ÇEKİMLERİ

II.2.5.1.2.1.1. GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ

Tablo 11 Geniş Zaman Çekimi

	Günbed Ağzı	Standart Türkmençe
1. t. ş.	-arın	-Arın
2. t. ş.	—	-ArsIŋ
3. t. ş.	-Aǎ, Uǎ, -vǎ, Iǎ, -ǎ	-Ar
1. ç. ş.	—	-ArIs
2. ç. ş.	—	-ArsIŋIz
3. ç. ş.	-AǎlAǎ, -AllA, -IllA	-ArIAr

Standart Türkmençede geniş zaman eki -ar, -är şeklindedir. ET’de ek -ur, -ür; nadiren -ar, -ar ve bazen -ır, -ir şeklindedir; ünlü ile biten fiillere -yur, -yür ve

nadiren -r şeklinde eklendiği de görülür⁹⁸. Günbed Ağzı'nda ekin dar ünlülü şekilleri kullanılır. Ekin dar ünlülü şekilleri Ersarı ve Çovdur Ağızları'nda da vardır.⁹⁹

altmış üç yaşına barānda nā'me edip cāşinlār tutuşılla. 06/1; at sırtına afaba baylar. 04/41; baya āyıtıp duır dā. 08/18; bōstālli bōrük, tekenaqlı bōrük, üyşürmäli bōrük, o nā o tifālli bōrük, şucurā bōrük tōkülür gurwāllıqDa. 01/33; bular nā'me günāciktır, öyün içinde baxıyırlar otıfıllā, dıydım. 05/14; gālin sırtında Daqınır, ğıyđlar öwlarinde Daqınır. 01/70; ğıyn bōlör. 02/7; onu bu ğıyđlar āyıtıp gālāllā', toya gidāllār, oları Daqı'nırdı. 01/69; yārımıđan gālir geçer 08/22, yoqafında üç dōnā ğuppāsı βārdı, işitir Daqınardıq. 01/59.

Ek, bazen uyuma girmeyerek Standart Türkmencedeki gibi kullanılır.

aydım bilār mi diyyāf, aydım. 02/7, eški oylāllar ki annām yalī oylallār bilār. 08/1; āyt diy dā oğul ğıyđı ğāwı ayDar mennān. 06/5; bunu düşündir dā nā'me üçün āytařlar. 08/16; paytōn diyār türkmānlār. 04/41; çıqşan, dıydım ayayını dıydım şādeme düşār -yara düşār, dıydım. 05/10; gālinlār, bōyük ğıyđlar da Daki'yār, ğıyđlar şaçları öwden öfāllār. 01/66; oña dōrt ğuppa Daqarladı. 01/68; o qadımlār gālini kōkādōddilār, yeddi yılda, şakkiğ yılda gālini ğaytarıp akitiřdilār. 01/86; ōnşoğ oğlan diyyā' nānāşinā ahir bir gün şunı alar diyyā'. 03/23; onu bu ğıyđlar āyıtıp gālāllā', toya gidāllār, oları Daqı'nırdı. 01/69.

Olumsuz Çekimi: heç ayırmāđlār, beylā.02/6

⁹⁸ Gabain, a.g.e., s. 80.

⁹⁹ Ersarı: bilirin, bilirsın, bilir, biliris, bilirsınız, bilirlar. St Trkm bilerin, bilersın, biler, bileris, bilerler. Çovdur: alırım, alırsın, alır, alırs, alırsınız, alırlar. St Trkm aların, alarsın, alar, alarıs, alarsınız, alarlar. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyev, a.g.e., s. 304-305

II.2.5.1.2.1.2. ŞİMDİKİ ZAMAN ÇEKİMİ

Tablo 12 Şimdiki Zaman Çekimi

	Günbed Ağzı ¹⁰⁰		Standart Türkmençe	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. t. ş.	-iyón	—	-yĀrın	-mAyĀrın
2. t. ş.	-yĀñ	—	-yĀrsıñ	-mAyĀrsıñ
3. t. ş.	-iyá, -iyá, -iyá, -iyä'f, -yä', -iyáf	-miyá, -mayá, - miyä'f, -mäyä'	-yĀr	-mAyĀr
1. ç. ş.	-iyAq	—	-yĀrıs	-mAyĀrıs
2. ç. ş.	-yāñıđ, -yāñıđ	—	-yĀrsıñız	-mAyĀrsıñız
3. ç. ş.	-IyĀlAf, -IyĀflAf	-mäyä'lläf, -miyä'lläf	-yĀrlar	-mAyĀrlar

Standart Türkmencede şimdiki zaman eki -yar, -yär'dir. Ancak, ağızlarda ekin farklı allomorfları vardır¹⁰¹. Şimdiki zaman ekinin -yā, -yā' şekli Teke, Salır, Mehin, Arabacı, Batı Yomut ve Mürçe Ağızları'nda kullanılır. Teke Ağzı'nda, şimdiki zaman çekimi genelde -yā, -yā' ekleriyle yapılmakla beraber nadiren ekin kısa ünlülü şekilleri (-ya, -yā) de kullanılır. Batı Yomut ve Mürçe Ağızları'nda -ya, -yā'nin yanı sıra -yār, -yār ve -ye şekilleri de kullanılır. Göklen, Alili (Yazır), Küren, Yemreli, Sakar, Ata, Manış, İğdir ve Kuzey Yomut Ağızları'nda ekin kısa ünlülü şekillerinin (-ya, -ye) kullanımı yaygındır¹⁰². Günbed Ağzı'nda ise ek Horasan Türkçesinde olduğu gibi -IyA¹⁰³ ve bazen de -IyAf şeklindedir. Ekin başında bulunan "I" zayıflama ve düşme eğilimindedir.

¹⁰⁰ Doe/He.(Gu): gāleyn, gāli'yeñ, gāliyā, gāliyek, gāliyeñıđ, gāliyellā.

¹⁰¹ 1. [-yā, -yā'], [-ya, -ye], [-yo, -yör], [-o, ör] 2. [i, -i], [-i, -i] 3. [-adır, -edir], [-adı, -ädi], [-adür, -edür], [-a, -e] Erdem, M. (2000), "Türkmen Türkçesi Ağızlarında Olumlu Şimdiki Zaman Kullanımı", **bilig**, S.4, s.58.

¹⁰² Erdem, **a.g.m.**, s.59.

¹⁰³ krş. Tulu, S. (2005), **Bocnurd'dan Folklor Derlemeleri**, Ankara: Ürün Yayınları, s.18. Horasan Türkçesinin Kuzey-Batı Ağzı'nda çekim tablosu şu şekildedir: -IyAm, -IyAñ, -IyA, -IyAy, Iyañız, -IyallAn..

1. Tekil Şahıs

kitabı düşünsäm biliyâ'n. 10/38

Olumsuz Biçimi: Şimdiki zamanın olumsuzunun çekimi Günbed Ağzı'nda iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, olumsuzluk ekinin kullanımı ile¹⁰⁴ diğeri ise fiil tabanına -An sıfat fiil ekinin, daha sonra ise şahıs eki ve “yōq” kelimesinin eklenmesi ile yapılır. Metinlerde, şimdiki zamanın sadece, “-An + şahıs eki + yōk” şeklinde yapılan şu örnekleri bulunur:

yō mǎn ata minä'mōq, mǎn maşınā mindim, -dört dönā maşınā mindim. 04/48; onu āytmaşını bilämōγ-a. 06/18; şār wād düşünmädđim mǎnnā faşsı bilemoq dā türkmǎn. 05/41

2. Tekil Şahıs

bu tǎydan bíf öriyâ'η; bu şaçı öriyâ'η, bu tǎydan bíf öriyâ'η, bu tǎydan öriyâ', bu tǎydan bíf öriyâ'. 01/75; eē şu dikşi oqiyāη şǎn. 10/5

Olumsuz Soru Biçimi: bíf diyāniη falān, iki diyāniη falān diyip āytmayāη mı? 08/3; bilmiyâ'η mi? 10/39; ödiη āytıp bilmiyâ'η mi? 10/39.

3. Tekil Şahıs

önsoη bu dāDī öftip ğaytiyá. 01/40; o da yençip dīncifli diwānanī ğāwı ediyâ', şafā ber'yâ'. 10/29; türkmǎn faşimlā'f yowaş yowaş yitip bařiyá. 01/29; önsoη oηa ādamşı ğoşiyá: 01/90; inni yāda ğālmıyâ', waxt geç'yâ' onu āytıp bōlmiyá. 03/35; bīfnā'çemiğ ğoyun öldifiyâ'r -şadaka ediyâ'f. 06/28; bu ğıydiη şoqıyınna aliyá uliηā, ğaçiyá, ğaçānna yaηqı dēwlā. 03/28; dā'dā diyyâ'r, dā'dā diyyâ'r. 07/21; yaşıyór hā. 10/61; bunı yüröckden oqiyānlař fāyđ bilān yıkıliyá. 10/51; olař āytiyór, qāqaşı bilān

¹⁰⁴ krş. Hanser, a.g.e., s. 106. almayārin, gelmeyārin.

ecəsi äytiyür: 04/6; ucúfä gıyn böliyä'f. 01/87; ðnsoñ oğlan diyyä' nänäşinä ahif bir gün şunu alaf diyyä'. 03/23; ikki dönä dişeti üstünde çıqıyürf. 06/35

Olumsuz Biçimi: inni yāda gälmiyā', waxt geç'yä' onu äytip bölmüyä. 03/35; yāddan çıqmāsın diyyä' wāli edilmüyä'. 10/32; türkmän goymiyü –gıyđi, türkmäniñ gıyđlafı bōrük giy'yä'. 01/32; bu diydım, göđi görmüyä', böyük bābadıf bu, diydım. 05/23; göđi görmüyä' āşgawaf bōlsa ðñ münñki mündan çıqsın. 05/25; muğa da gāñfaq diyā'llāf; bālıyı şeylä tu'tmayü, onun naqsini bu bālıya goyıpDı'flāf. 01/25; inni yāda gälmiyā', waxt geç'yä' onu äytip bölmüyä. 03/35; cawānlāf giymiyä'f onı cawānlāf giymiyä'f onı; cawānlāf inni yād böldi. 01/28; şucúfä taraf goymiyüálāf. 03/18; onun hıqmatınóm yetişip bilmüyä'f. 10/50; emmā āgāf boşaDan adam bōlmaşa şışıyā'f - gārnı şışıyā'f, gāwı ölmüyürf. 10/57; oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da ölmüyü, xūşa getirmalı. 10/55

1. Çoğul Şahıs

münı heyweřä gāwı tutıyāq. 09/3; muğa da şāqçan diyyä'llä, bucúfú bālıya tikiyäk giy'yäk. 01/26; muğa da şāqçan diyyä'llä, bucúfú bālıya tikiyäk giy'yäk. 01/26; yenä oylallaş inni vilayet bilān gatişansāñ onon üçün olā edensēñ biđ de ediyāq. 09/6

Olumsuz Biçimi: şid şākār dāD goyiyāñıđ, biđ goymıyāq. 09/5; tādä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayratmıyāq emmā, famağan ayDı bār, fetr ayDı, guşbanlıq ayDı bā. 09/2; hiç dāD aydanımığoq. 06/20 (“-An + şahıs eki + yōq” şeklinde yapılan şimdiki zamanın 2. tip olumsuz çekimine örnektir.).

2. Çoğul Şahıs

şid şākār dāD goyiyāñıđ, biđ goymıyāq. 09/5; şid oyunlafı bilyāñıđ mi? 08/2

3. Çoğul Şahıs

ohom onna gıyda şeçki **sáçiyállár**, çüçük **sáçiyálláf**, pişennik **sáçiyálláf**, pişmä **sáçiyállár**, gılayını deşiyálláf, awâdanlıyálláf. 06/46; bu täyda õnsoň bu täyda aş'b **Dakiyállár**. 01/53; moğa da şāçqan diyyä'İlä, bucürü bālıya tikiyäk giy'yäk. 01/26; moğá iltirmä diyyä'İlä, iltirip iltirip gaytiyám. 01/19; gıyk da çıyq oğlálláf **düşiniyállár** ofayı, yórtişiyálláf. 03/33; çapatı pişiriyä'İläf, poşsuq ediyä'İläf, ekmek pişiriyä'İläf, gatlama ediyä'İläf. 06/13; öwünçäk dá'mi göwek enäni gätiriyä'İlä. 06/25; onsóň nä'me gälinläf, gıyðlaf, oğlálláf hediye gätiriyállár. 06/10; õnsoň üç gúnnän gäliyä'İlä; bu gıyðı alıp giDiyálláf. 04/11; dişinjä gawerıya goyiyállár. 06/35; tamām cewliyalafı çāyiriyállár dā. 10/25; õnsoň birbifinä yórtişip bafiyállár. 03/9; oña üç dánä qulxwallah oqiyállár, bir dánä alkım oqiyállár. 02/3; onu şünet edännän sófā toy ediyä'İläf, qoyun öldürüyä'İläf. 06/40; altmış üç yaşa bafānda diyi; bir cāşin tutiyärläf, diyi. 06/5; õnsoň bu şāylāfı şāçaq ediyä'İlä – boğa türkmän şāçaq diyyä'f. 04/8

Olumsuz Biçimi: ata mindi'fmäk –oğlāni mindi'riyā'İläf; gālini mindi'rmāyā'İläf. 04/44; nemayışi oqiyálláf; emmā dikr bermiyā'İläf. 10/75; gālini bermiyā'İlä dā, waxtında bermiyā'İläf gālini - waxt geçiyä'f. 01/97; inniki oylálláf bilmär onı. 08/1

II.2.5.1.2.1.3. GELECEK ZAMAN ÇEKİMİ

Tablo 13 Gelecek Zaman Çekimi

	Günbed Ağzı ¹⁰⁵	Standart Türkmençe
1. t.ş.	-cAk	-cAk
2. t.ş.	—	-cAk
3. t.ş.	—	-cAk
1. ç.ş.	-cAk	-cAk
2. ç.ş.	-cAk	-cAk
3. ç.ş.	—	-cAk

¹⁰⁵ Doe/He.(Gu): gälcek / män gälecek, sän gälecek, ol gälecek, bið gälecek, šið gälecek, ola gälcek.

Gelecek zaman çekimi Standart Türkçede olduğu gibi çekimlenir. Gelecek zaman ekinden sonra şahıs eki getirilmez. Şahıs eki yerine fiilin başına şahıs zamiri getirilerek çekim yapılır:

şonğa ‘āxunımıδ ötırıp güfrün beřcäk dıydı. 05/4; oylâllaşın hämmäsini çıkarcaq män, öldürçäk, dıydı. 05/12; idin veřsäniδ ğıydıñıđı oğlumıda ğälin edip alcaq. 04/23; säniñ ğıydıñ ğudaçlığa beşelim; maya beřcäk mi? 04/5; oylâllaşın hämmäsini çıkarcaq män, öldürçäk, dıydı. 05/12; män öđim söylicäk. 10/47

II.2.5.1.2.1.4. GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ

Tablo 14 Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

	Günbed Ağzı ¹⁰⁶		Standart Türkçence	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. t. ş.	dIm, -tIm, -Dım, -tum, -dım	—	-dIm, -dUm	-mAdIm, -mAdUm
2. t. ş.	-dIñ	—	-dIñ, -dUñ	-mAdIñ, -mAdUñ
3. t. ş.	-dI, -tI, -dU, -tU	-mAdI	-dI	-mAdI
1. ç. ş.	-dik, -dıq, -dUq	—	-dIk, -dUk	-mAdIk, -mAdUk
2. ç. ş.	—	—	-dIñIδ, -dUñUδ	-mAdIñIδ, -mAdUñUδ
3. ç. ş.	-dılá, -dIIAş, - tilä', - tilä', -dilä'n	—	-dIIAr	-mAdIIAr

Görülen geçmiş zaman çekiminin 2. çoğul şahıs çekimine metinlerde örnek bulunmamaktadır. Diğer şahısların çekimi aşağıdaki gibidir:

¹⁰⁶ Doe/He.(Gu): ğäldim, ğäldiñ, ğäldi, ğäldi, ğäldik, ğäldiñiδ, ğäldilä.

1. Tekil Şahıs

män äy**ttim**: 05/13; süyt all**ım**, hólwa äll**ım**, çóřäy äll**ım**. 05/37; män äy**tDım**: 05/10
git**dim**; şä'fdäfa ßa**rdım**. 05/36; şucúřa şey edip şaqla**dım** şonlaşı. 05/39; yefe vu**rdım**
palta'nı 10/15; äş Bişir**dim**, Bişir**dim** 08/11; bu díydim, göđi gör**mäyä'**, böyük
bäbadır bu, díy**dim**. 05/23; män de ginä gör**xtum**. 05/15; gödünü äşgawar goyıp
källäşinä sellä goy**duım**; üśşünä dä iç**mäk goyduım**. 05/21; yō män ata minä'mōq, män
maşınä mind**im**, -dört dänä maşınä mind**im**. 04/48; mäniş uşaq**larım** äç, diy**dim**.
05/30; män şol ot**ırdım**. 05/1

2. Tekil Şahıs

nä'me yat**dıñ** önnan şōfa nä'çä yäşına yetändä gälin bö**ldıñ**? 04/26; gadınım şän
neCúr all**ıñ** bunı, diydim. 05/34; älli yoşgan döşä**dıñ** 04/18; şän ata mind**ıñ** mi?
04/48

3. Tekil Şahıs

ayayına tüfän dey**di**. 05/11; muş qāqaşı ki ayfıll**i**, başqa hiç kimde yōq -äd ßä, o
güyçdä äđ ßä. 10/46; hä, şektä hä, tamämşı beylä bö**ldi**. 10/71; inni ol şaşım gäl**di**.
01/7; alläy ballım (arış**tı**?) 07/31; oqiyúllař hämmäşı ayfı**ldi** -tamäm ayfı**ldi** -
oqıyanlařıñ hämmäşı gı**tti**. 10/74; inni män nä'me şu waxtlaş bış äydış çıq**tı**. 02/1;
ohōm gärfı ecäm muşa öşuşgat be**rdi**. 04/30; inni mänim dä'däm de ö**ldi** -qāqam da
ö**ldi**. 10/42; gæwnum şuna goş**tı** mi02/13; bu şuhiyecan bilän menicäcän hälett**i**.
06/3; yenä tomäşädan ceng tu**rdı**. 05/39; kâ'n maşın yōq**tu**; afaşa bilän äkitıřdiläř
şucúřü. 04/43

Olumsuz Biçimi: ağduq yaşlı bö**lmadi** 02/12; et**madi**, gëtti yoqarı. 05/11.

1. Çoğul Şahıs

şol də'mi şoñ bə'şi şoña gidip gəldik. 06/22; inni ayır**dıq** Da s**attıq** Da, şeyfini görüp. 01/57; inni xūdāyçırım şu şalamättä, fāxat maḍālī; xömayni gəlidi fāxat bö**ldüq**. 05/43

3. Çoğul Şahıs

apaf**dılar** diymä, ak**itDilər!** 04/33; ā ol päfidä də'mi, yeddi ğarış **etti** ğıyḍlarıñ hef (ğayşi?) da bir də'mi şaçki şaç**tilär**, noyul şaç**tilär**. 06/4; mänim sáyamiñ tamām çarğaDinī, yāylıyını, tamām ḍāDlarıñı ald**ıló**. 05/26; hef kim onıñ pulna ğuβanıp s**attılar** cānım, ḍāD ğoyıp. 01/65; kə'n xoflad**ılar** мәni eḍiyät bef**dilər**. 05/40; altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydif**dilər**, ğatlamα ört**tilär**. 06/2; öñsoñ nə'me biḍä ḍōf **ettilä'** - kə'n ḍōf **ettilä'**, eḍiyät bef**dilä'**. 05/42; biḍim oğlallarıñı yayıñıñ aşayına ğoyup bir sa'at, ikki sa'at öñnon sōfā öyä şalıp -öñnon sōfā çıxıp gitt**ilä'**. 05/27; öñsoñ biḍim öyä gəld**ilər**. 05/9; öñsoñ bu ifanıñ da şārwāḍlarıñı bā axırī bulañ da gəldi, öyä dökild**ilä'n**. 05/7; altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydif**dilər**, ğatlamα ört**tilär**. 06/2; dōrt dānəsi bilän ak**ittilər**; ama o ḍamanlañ maşın yōqtī, ğittī. 04/40; şuluğluğ edennä yañqī ceng turdı - ceng turdı; tamām da halqtan ğälän ādamló hamlätt**ilän**. 05/6.

II.2.5.1.2.1.5. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ

Tablo 15 Öğrenilen Geçmiş Zaman

	Günbed Ağzı ¹⁰⁷	Standart Türkmençe
1. t. ş.	—	-pdIm, -IpdIm
2. t. ş.	—	-pdIrsInj, -IpdIrsInj
3. t. ş.	-IpdIf, IptIf, -vptif, -vpti, -ipti	-pdIr, -IpdIr
1. ç. ş.	—	-pdIrls, -IpdIrls
2. ç. ş.	—	-pdIrsInjId, -IpdIrsInjId
3. ç. ş.	-ıpdırlaş, -ıptırlaş	-pdIrlAr, -IpdIrlAr

Öğrenilen geçmiş zamanın 1. ve 2. tekil şahıslarda; 1. ve 2. çoğul şahıslarda çekimlenmiş örnekleri bulunmamaktadır. Diğer şahısların çekimleri şu şekildedir:

3. Tekil Şahıs

önsoň bu şonnan yanqı aydanım yäləq öyä gir**iptir**, bu dä'däsi yatıydı. 05/20; üç dönä ğıydım ol**uptur**. 08/18; süyt, çöfäy nasıl alıp giden, axşam böl**upti**. 05/29; maşın yöqtü, tädä çı**ıpti**. 04/36, tädä maşın çı**ıpti** dä; inni kä'n maşın çıqıpdır dä. 04/51; fäydi ki bunu doldur**uptur**; şol bir form bunu boşaltmalı. 10/56; çün göca- ğaffıy**ıptır**, -ğaffı böl**ıptır**, ya'ni göca böl**ıptır**. 10/59; tädä maşın çıqıpti dä; inni kä'n maşın çıqıpdır dä. 04/51; yäddan çı**ıpdır** inni, waxt geç**ıpdır**. 03/31; bulaşa äyt**ıptır**. 08/18; dä'mi ğälinimiđ halimecanıň doğanı ayırılı**ıptır**. 06/21.

Öğrenilen geçmiş zamanın -mİş eki ile yapılan ikinci bir tipi daha bulunmaktadır. Metinlerde, bu tipin yalnızca nazım içinde geçen 3. tekil şahısta çekimlenmiş aşağıdaki örnekleri vardır¹⁰⁸:

¹⁰⁷ Doe/He.(Gu): ğäli`pdim, ğäli`pdi (?), ğäldi (ğäli`pdi), ğäli`pdik, ğäli`pdilä, ğäli`pdilä.

¹⁰⁸ krş. Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: ğäliyä'mış**Dıq** 03/20; öliyümiş**Dıq** 03/21; yatanmış**Dıq** 03/26.

dünyanı dört aylanmış 10/7; dämifi giymiş şaylanmış 10/8.

3. Çoğul Şahıs

moya da ganıraq diyä'llär; bäliry şeylä tu'tmayá, onuñ naqşini bu bälrya goypDı'rlar.
01/25

II.2.5.1.2.2. TASARLAMA KİPİ ÇEKİMLERİ

II.2.5.1.2.2.1. EMİR/İSTEK KİPİ ÇEKİMİ

Tablo 16 Emir/İstek Kipi Çekimi

	Günbed Ağzı ¹⁰⁹		Standart Türkmençe	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. t. ş.	-ayım, -im, -AyIm, -äm,	—	-AyIn	-mÄyIn
2. t. ş.	-(γIn)	-mA	-(ğIn), -(ğUn)	-mA(ğIn), -mA(ğUn)
3. t. ş.	-sIn, -sUn, -sın, -sın	-mAşIn	-sIn, -sUn	-mAşIn, -mAşUn
1. ç. ş.	-elim	—	-AlIn, -AlI	-mÄlIn, -mÄlI
2. ç. ş.	-In, -ıñ	—	-In, -Uñ, -ñ	-mÄñ, -mAñ
3. ç. ş.	—	—	-sInlAr, -sUnlAr	-mAşInlAr, -mAşUnlAr

Emir/İstek kipi çekiminin 3. çoğul şahıs çekimine örnek yoktur. Diğer şahısların çekimi şöyledir:

¹⁰⁹ Doe/He. (Gu): gäläyi'n, gäl, gälsin, gä`lin / gäläliñ / gäläk, gä`liñ, gälsinlä. alayın, al, alşın, alalıñ, alıñ, a`lıñ, alşınlar.

1. Tekil Şahıs

män yāylıq alayīm, yāylıq alayīm. 01/72; húwdilāyım män şanı 07/13; tut ayaçtan pay alīm 07/16; neCúf edāyım, diydim. 05/31; ohōm dā'mi bið diyām üç waqtá türkmän řasimlāfimiðin birniçäği yitip gitti. 01/10

2. Tekil Şahıs

dē gúlyaqan āyt. 01/42; türkmänçä gepleş. 01/9; çófek δāD alanını āyt nā'ne. 05/29; āyt díy dā oğul ğıyđı ğāwı ayDaş mennän. 06/5; tut ayaçtan pay alīm 07/16; yó'ř git, diydi. 05/35; yāylıyı kókót türkmän türkmän yāylıq iştä góddä. 01/30, aylanınça aylanın 10/06

Olumsuz Biçimi: öltürmä, diydim. 05/13; oğul diydim; çı'xma yoqarı diydim. 05/10; apaşdılar diymä, akitDilār! 04/33; büyük diymä dā oloqō'n. 04/4

3. Tekil Şahıs

başan cāyın düdülsin02/18; “ıyđı yaşasın ıymānli bōlsın” díyā'llār, bāřamıđda. 02/2 gepleşerşin oğulcuq. 07/21; gödi görmäyā' ašgawař bōlsa öñ muniñki mundan çıqşın. 05/25; yüdüñä nūflar yağşın 02/24; allā beşene oğul beşşin, beşmedigide ğıyđı olşon. 08/17; şıđä dā xudāy yetirşin. 06/17; başan yeşin ßāřilşin 02/16; düşman ólşün şancıdan 07/56; allā beşene oğul beşşin, beşmedigide ğıyđı olşon. 08/17; cennättän cāyi bōlsin02/21

Olumsuz Biçimi: yāddan çıqmaşın diyyā'. 10/32; män diydim, nā'me günācıkıtlıflar bulaş diyändä, “şāniñ işin bōlmaşın” díydi şāřwāđ. 05/18; ohōm şadaqa tamām molannan şóřa boşa gitmäşin diyip heş kime fuşāricik bilān üş, dóřt dōnā ğantı ğoyiyāllār içinä. 06/15; alıñıđ ā'şfimaşın 01/8; allāřin āwfimaşın -āwfimaşın āh. 06/17

1. Çoğul Şahıs

şäniň gıydiň gudaçlıga befelim; maya befçäk mi? 04/5

2. Çoğul Şahıs

başqa raşimlär dāDlař yādınıda düşüýä'n bōlsa şid de bir āydıň biđe aydıp aydıp gutardıq onı. 06/19; āl yāñaqtan öpşädin 04/17

II.2.5.1.2.2.2. ŞART KİPİ ÇEKİMİ

Tablo 17 Şart Kipi Çekimi

	Günbed Ağzı		Standart Türkmençe	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. t. ş.	-şäm	-mäşäm	-sAm	-mAsAm
2. t. ş.	-şAň	-mAşAň	-sAň	-mAsAň
3. t. ş.	-şA	-mAşA	-sA	-mAsA
1. ç. ş.	—	—	-sAk	-mAsAk
2. ç. ş.	-şäňiđ	—	-sAňIđ	-mAsAňIđ
3. ç. ş.	-şalaş	—	-sAlAr	-mAsAlAr

Şart kipi çekiminin 1. çoğul şahısa ait örneği yoktur. Diğer şahısların şart kipinde çekimi şu şekildedir:

1. Tekil Şahıs

kitabı düşünsäm biliyä'n. 10/38

Olumsuz Biçimi: onı görmäsäm yüfeğim yaniyä'f” diyyä'f dā 01/85; onı män görmäsäm 01/93

2. Tekil Şahıs

çiqşan, dıydım ayağını dıydım şademe düşär -yaıra düşär, dıydım. 05/10;

Olumsuz Biçimi: onı bilmäsän şäni şışiriyä'f -ğarnıñ şışir'ya'. 10/49

3. Tekil Şahıs

erkäçi olan bōlsa bir yaşınna oğlānı şünnet ediyä'llär. 06/39; başqa fāsımlär dādla'f yādınıda düşüyä'n bōlsa şid de bir äydıñ bide aydıp aydıp gutafdıq onı. 06/19; yād ille'de söyülsä 07/23; kim çāyır'sa şonnaDıf ey 10/11; içtān oqıy'sa oqıyıβe'fä feyδ be'äbil'ya'f. 10/58; mäniñ ballım ulal'sa 07/33

Olumsuz Biçimi: emmā äğär boşadan adam bōlma'sa şışiyä'f -ğarnı şışiyä'f, gāwı ölmüyä'f. 10/57

2. Çoğul Şahıs

inni şid oquw bilān öwe geçir'säñid eyē olu'f -hāwa. 01/15; türkmäniñ fāsımı nā'me inni şid ya'ni oylālla'f şowaDıñıδ kā'n bōlup türkmān fāsımlärini öwe geçir'säñid bide eyē bōlu'f, memnūn şidden. 01/8; idin ver'säñid gıyđıñıđi oğlınıda gālin edip alcaq. 04/23

3. Çoğul Şahıs

bu kitabı oqıy'sala'f. 10/38

II.2.5.1.2.2.3. GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ

Gereklilik kipinin sadece, 3. tekil şahısta çekimlenmiş örnekleri vardır:

üş dónä şeylä guppâşi yoqárdan bō'lmali, bā'ş dónä gu'ppa eteyindä bō'lmali. 01/55; o gúyç bō'lmali ki taraf mafiði gâwı etmek için o gúyç faqat, muñ qāqasında bārdi - dā'dāsindä bārdi -qāqasında. 10/34; fāyði ki buni doldıfıptır; şol bir fofm bunu boşaltmali. 10/56; oqiyp oqiyp onu qaldırmali ya da ölmiyá, xūşa getirmali. 10/55

II.2.5.1.2.2.4. YETERLİLİK KİPİ ÇEKİMİ

Metinlerde, sadece şimdiki zamanın yeterliliğine bir örnek bulunmaktadır:

içtän oqıysa oqıyıberśä feyð be'äbil'yä'f. 10/58

II.2.5.1.2.3. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ

II.2.5.1.2.3.1. GENİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ

Tablo 18 Geniş Zamanın Hikâyesi Çekimi

	Günbed Ağzı		Standart Türkmençe	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. t. ş.	-(Uf)dIm	—	-ArdIm	-mArdIm
2. t. ş.	—	—	-AdIñ	-mAdIñ
3. t. ş.	-ardı, -ırdı		-ArdI	-mArdI
1. ç. ş.	-İrdIk, -ArdIk	-maðdıq	-ArdIk	-mArdIk
2. ç. ş.	—	—	-ArdIñIð	-mArdIñIð
3. ç. ş.	-ırdilär	-mäðdilär	-ArdIIAr	-mArdIIAr

Geniş zamanın hikâyesinin 2. tekil şahıs ve 2. çoğul şahıs çekimlerine ait örnek yoktur. Diğer şahısların çekimi aşağıdaki gibidir:

1. Tekil Şahıs

män şol otırdım. 05/1 (< ot-ur-ur-dum)

3. Tekil Şahıs

hocamanıñ maşını dõfD dónä maşını day bāyır gidārđı. 04/50; onu bu ğıyđlar āyıtıp gālällä', toya gidällär, olañı Daqı'nırdı. 01/69; türkmänlär nä'me, qadımlär ā dā'mı doqu doqār'đı, tikin tikār'đı, yün dafārđı käche edārđı. 01/6; bucürü şeş gālirdı. 01/62; gälin nırde õlsa o ğuppalar biđä hañar beñirdı, lañır lañır lañır lañır edip. 01/63

1. Çoğul Şahıs

böyük böyük ecälär beñir - õruşgat alıp giDārđık. 04/22; lāyır lañır lāyır lāyır edip, heñ mõge ki gälin gäliyäkün o şäs bilän bilirdik. 01/60; õnsoñ gälin bõlanda bõrük ayırıp ğāynayaşına beñirdik. 01/35; bu kimiñ gälini bu şeyit matır häcñ gälini, dāşındın şäsi gäliyä'f diyārđık dā'. 01/61; yoqarında üç dónä ğuppası ßardı, işitir Daqınardıq. 01/59; o ğıyđlara tikip ğıydirirdik 01/34; gõddä kişicikqaq doğanlarımığı gõtirdik. 04/28; yeñimiđi çućebuñnu edārđık. 01/12

Olumsuz Biçimi: biđ ya'ni 'afüslä bañma'đdıq. 04/21

3. Çoğul Şahıs

türkmänlär paytõn bilän akitiñdilär. 04/42; kã'n maşın yõqtu; añaña bilän akitiñdilär şucürü. 04/43; o qadımlär gälini kökãdmãddilär, yeddi yılda, şakkiğ yılda gälini ğaytarıp akitiñdilär. 01/86; oña dõrt ğuppa Daqarlarđı. 01/68 [gze + ggze (i- + -di)].

Olumsuz Biçimi: o qadımlär gälini kökãdmãddilär, yeddi yılda, şakkiğ yılda gälini ğaytarıp akitiñdilär. 01/86

II.2.5.1.2.3.2. GELECEK ZAMANIN HİKÂYESİ

dõrt dónä ğıyđ, dõrt dónä oğlãni ğoyup bu tãyda öldürçäkdı. 05/17

II.2.5.1.2.3.3. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi üç tipte yapılmaktadır:

1. Tip: -yAmIştıq¹¹⁰ eki ile yapılan bu şeklin sadece 3. tekil şahısta çekimlenmiş örnekleri bulunmaktadır:

mafiδ bōliyómıştıq kâ'n -çoq mafiδ bōliyómıştıq. 10/1; mánim qāqam oqıtıp açıyómıştıq. 10/2; eē muη qāqaşı -muη qāqaşı mafiδláfi, dānilāfi gāwı ediyómışDıq. 10/3, ayaçıη eē - ayaçıη bíf şāxaşını alıp eē dānilāfi şu dikfi oqıyıp dānilāfi yençip gāwı ediyómışDıq. 10/4; bíf dōnā oylān gāliyā'mışDıq - bíf óyā gāliyā'mışDıq. 03/20; bíf nāfār çófek alıp gāliyómıştıq. 05/33; onna gıyδ - gālānnā oğlan oηa āşıq ōliyómışDıq. 03/21.

2. Tip: -ıpdı + şahıs eki şeklinde yapılan bu şeklin sadece 1. çoğul şahısta çekimlenmiş bir örneği vardır:

bíf gún otı`tdıq ōnşoη bu oylallaşın süydü, çóřœyi yōqtı -çóřöği. 05/29(< otır-ıpdı-q)

3. Tip: 3. tipteki öğrenilen geçmiş zaman hikâyesi çekimi “-Anmışdı + şahıs eki” şeklinde yapılır. Metnlerde sadece 1. çoğul şahısta çekimlenmiş aşağıdaki örneği vardır:

ōnşoη bu dœw yatanmışDıq dā. 03/26

II.2.5.1.2.3.4. ŞİMDİKİ ZAMANIN HİKÂYESİ

nā'me yeñimiđi naqış ediyārdik, köyneğimiđiη eteğini awādan gıra diyyā' naqış ediyārdik. 01/11; şucúřü gādım đamanna oloqō'n dā'dālār bilān ecālār βefiyā'rdi. 04/20

¹¹⁰ bkz. Tulu, Sultan (2008), “İran’a Yapılan Bir Araştırma Gezisi ve Günbed Ağzı” (Yayıma hazır).

II.2.5.2. SIFAT-FİLLER

II.2.5.2.1. -An

Ek, ET'de -ğan, -gen şeklindedir. Eklendiği fiilin hareket özelliklerini gösteren isimler türetir¹¹¹.

beřāniñ oğlu bolśın 08/13; bir diyāniñ falān, iki diyāniñ falān diyip āytmayāñ mı? 08/3; biđā bir śaylap duřan ğıyđ ğāřāk, diyyā'. 03/8; çóřek đāD alanımı āyt nā'ne. 05/29; emmā āġār bořaDan adam bōlmařa řiřiyā'f -ġarñi řiřiyā'f, ġāwı ōlmıyāf. 10/57; ohom onna ğıyđa řeçki śāçiyāllāf, çüçük śāçiyāllāf, piřennik śāçiyāllāf, piřmä śāçiyāllāf, ġulayımı deřiyāllāf, awādanlıyāllāf. 06/46; ohōm śadaqa tamām molannan śōřa bořa ġitmāřın diyip hef kime fuřāřicik bilān üř, dōřt dānā ġantı ġoyıyāllāf içinā. 06/15; ōnnon śōřā bir yenā wax't geçānnān māmāři öyüñā ākitiyāllāf. 06/31; ōnřoñ bu řonnan yañqı aydanım yālēq öyā ġiriptif, bu dā'dāři yatıydı. 05/20; ōnřoñ yene mamařınnan ġālānnān śōřa diřçayı çiqıyā. 06/34; yenā oylallāf inni vilayet bilān ġatıřanřañ onoñ üçün olā edenřeñ biđ de edıyaq. 09/6

Ekin ünlüsü, yuvarlak ünlülü fiillere eklendiğinde genellikle benzeşerek yuvarlaklaşır:

ařqamıđđa doġānlāf bōlmān bōlmān üş dānā doġānım bōldi. 04/28; bařān yefiñ bāřılıřın 02/16, bařān cāyıñ düdülsiñ 02/18;

II.2.5.2.2. -dıq

Metinlerde bir örneġi bulunmaktadır. Azeri Türkçesi etkisi ile söylenmiştir.

ġālini ālıyā, aldıqtan şonfa nānāřiniñ öyüñā ġoyıyā. 01/88.

Ekin olumsuzu -mAdIK şeklindedir:

¹¹¹ bk. Berdiyev, R., S. Kürenov, K. şamıradov, S. Arazkuliyev, a.g.e, s. 384-386.

bermädiñ ğıyđı bolısın 08/14

II.2.5.2.3. -(I)yĀn

Şimdiki zaman/süreklilik anlamı taşıyan bir sıfat-fiil ekidir.

başqa ıraşım lar dāD lar yādını da düşüyä'n bōlsa şid de bir āydıñ biđe aydıp aydıp ğutardıq onı. 06/19; birbir larınnān ğüyç alyón ğalyä'n adamló tā muñ qāqasıña yetiyä'. 10/45; feyđ berýä'n adamló öldi, aytıqları bā. 10/43, ğāliniñ ğāliyä'ni mālum bōliyá. 01/65; ğālişyāni şallançıq 07/28; muña řayām řayām bā heP bırı āwwālki Dakiyān dökülmä halqa dıyā'llāf. 01/47; oqıyān muñ qāqası. 10/27; oqıyállař hāmmāši ayfıldı -tamām ayfıldı -oqıyan larıñ hāmmāši gitti. 10/74; şamağan āyda, āy orta olanna ōn dōrdi ğecāda bir aydılyān dāD. 08/21; sonırağı Daqınyānımıdı, āmcākli halqa dıyā'llāf. 01/48

II.2.5.2.4. -(A)caĸ

Metinlerde tek örnekte bulunan ekin kullanımını kalıplaşmış olarak şu örnekte görürüz:

ğālin bōlannan şoñ āndaşini, -şol ālın ğıycağini- āndaşini ğoyıyá. 01/37

II.2.5.2.5. -mediq

Genelde ğeçmiş zaman işlevinde sıfatlar türeten¹¹² -dik sıfat fiil ekinin olumsuzudur.

allā berene oğul berşin, bermediğide ğıyđı olşun. 08/17

¹¹² Korkmaz, a.g.e., s.77.

II.2.5.2.6. -miş

Türkmen Türkçesinde kullanımı işlek olamayan bir ektir. Sıfat fiil ekinin geçmiş dönemlerde kalıplaşması sonucunda birkaç kalıcı isim türetmiştir¹¹³. Bunlardan biri metinlerimizde yer alan şu kelimedir:

şol oylanıma íymişti'f 07/24

II.2.5.3. ZARF-FİLLER

II.2.5.3.1. -qa

Zaman belirten bu ek, eklendiği kelimeye “iken” anlamı katar¹¹⁴.

góddä kişicik**qaq** doýanlarımıđi götērdik. 04/27; bu güffün berip otıqālā bir Dónā ođlan tāđarfū ediyā' şuluđluđ ediyā'. 05/5

II.2.5.3.2. -AndA

Günbed Ağzı'nda çok sık kullanılan bir zarf fiil ekidir. -An ve -da eklerinin birleşmesinden olmaktadır. -AndA yanında benzeşmiş olarak -AnnA şeklide karşımıza çıkar.

altmış üç yaşına baş**anda** nā'me edip cāşinlar tutuşillar. 06/1; oğlan bō**landa** nā'me faşimlarımığ bāf biçim? 06/23; oylan faşimi bō**landa** mı? 06/24; önsöj gālin bō**landa** bōfük ayırıp gāynayaşınja berirdik. 01/35; män diydin, nā'me günāciktirlar bular diy**ändä**, “şāniñ işiñ bōlmaşın” diydi şārwāđ. 05/18; famağan āyda, āy orta ol**anna** ön dōrdi gecädä bir aydılyān dāD. 08/21; önsöj biçim bu gālinimiđ beylä otuf**anna** gāyin^{ān}āşi gāliyā', alin dāDli şowgatli gāliniñ yüzün açiyā. 01/39; nā'me yatdın önnan sōfa nā'çä yāşınja yet**ändä** gālin bōldin? 04/26; şuluğluğ ed**ennä** yanqı ceng tuşdi - ceng tuşdi; tamām da halqtan gālān ādamlā hamlātilān. 05/6; bu ğiydiñ

¹¹³ Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliye, **a.g.e.**, s. 304-305

¹¹⁴ Hanser, **a.g.e.**, s.47.

šoqrıyınna aliyá alıñä, ğaçıyá, ğaçä**anna** yañqı döwlä. 03/28; onna ğıyð - ğälä**nnä** oğlan oña äşıq öliyómişDıq. 03/21; şuluğluğ ed**ennä** yañqı ceng tuğı - ceng tuğı; tamām da halqtan ğäl**än** ädamlá hamlättilän. 05/6;

II.2.5.3.3. -Inça, -Inca

Ek ET’de -ğınça, -ğınçe şeklindeydi. Muhtemelen ek -ğın, -ğın yapım eki ile -ça, -çe eşitlik ekinin birleşiminden oluşur. Ek Batı Türkçesine -ınça, -inçe şeklinde geçmiş ve EAT’de uzunca bir süre bu şekliyle kullanılmıştır (ol-ınça, di-y-inçe, qıl-ınça, gör-inçe)¹¹⁵. Günbed Ağzı’nda da genelde -Inça şekli kullanılmaktadır. Metinlerde ekin -ince şeklindeki kullanımını da bir örnekte görmekteyiz.

aylan**ınça** aylanın 10/6; o ğäl**inçä** yüfeği işliyä’rdi äriñiñ. 01/87; ballim attan düş**ince** 07/55.

II.2.5.3.4. -p, -Ip, -Up

ET’den itibaren yaygın olarak kullanılan bir zarf fiil ekidir. İfade ettiği iş ve hareketin, kendisinden sonra gelen fiilden önce bittiğine işaret eder¹¹⁶.

bu täyda önsöñ bu täyda aš^{1b} Dakıyálárf. 01/53; äy**Dıp** äy**Dıp** feyð alıp, feyð alıp bñhüş öliyá, hãldan ğıDıyã’ onı ğaldırmaýına bñfi ğãfãk feyð al**ıp** xüşdan ğıdiyã. 10/53; bñ nãfãr çöfek al**ıp** ğãliyãmıştıq. 05/33; o qa’y mıcık (yañcaq?) kiçicik al**ıp** ğãliyã’, şeýlä. 01/18; yumrı yumrı şeýlä yalpillan**ıp** duřıyã, şaçwãýmıda at**ıp** dıyã’llãf. 01/51; önsöñ ğãlin bõlanda bõfük ayır**ıp** ğãynayãşıña ßefirdik. 01/35; baýa äyt**ıp** duşır dã. 08/18; bu ğüffünj beř**ıp** otıqãlä bñ Dãnã oğlan tãdãrfü ediyã’ şuluğluğ ediyã’. 05/5; şãrwãđıñ -şu şãrwãđ- ya’ni ğoyup şãrwãđıñ alindãn tut**ıp** al**ıp** öldürmãýã gittilãf. 05/19; biðim oğlallařımıdñ yayınıñ aşayına ğoy**up** bñ şã’at, ikki şã’at õnnon şõfã öyã şalıp -õnnon şõfã çıxıp gittilãf. 05/27; beýlä oqıyıp bucúfũ oqıyıp œwliyalařı çãyır**ıp** bñ deşşã ädam olup hemmã’si ‘öy ‘ãhhã ‘öy ähhã ğüyç beřıyã’f. 10/26; o qadımłãf ğãlini kökãdmãđdilãf, yeddi yılda, şãkkið yılda ğãlini

¹¹⁵ Ergin, **Türk Dilbilgisi**, s. 323.

¹¹⁶ Gabain, a.g.e., s. 84.

ğayta**ı**p akiti**ř**dil**ř**. 01/86; mu**ř**á ilti**ř**m**ř** diyy**ř**'ll**ř**, ilti**ř**ip ilti**ř**ip ğayti**ř**ám. 01/19; o ğiy**ř**la**ř** tik**ı**p ğiydi**ř**ir**ř**dik 01/34; yum**ř**i yum**ř**i ŧey**ř**l**ř** yalpıllan**ı**p du**ř**iy**ř**á, ŧa**ř**w**ř**ayımı**ř**da atı**ř** dıy**ř**'ll**ř**. 01/51; **ř**ns**ř** **ř**alıni ak**ı**t**ı**p o**ř**l**ř**n**ı** **ř**y**ř**n**ř** **ř**akit**ı**yi**ř**ál**ř**. 04/46; oq**ı**yp oq**ı**yp on**ı** qaldı**ř**mal**ı** ya da **ř**lm**ı**y**ř**á, x**ı**ŧa ğet**ı**ř**ř**m**ı**li. 10/55; **ř**ns**ř** bu **ř**á**ř**i **ř**ř**ı**p ğayti**ř**y**ř**á. 01/40; **ř** **ř**ld**ı**ř**ı**p **ř**ld**ı**ř**ı**p ğoyca**ř**. 05/24; o ğiy**ř**di**ř** **ř**l**ı**nn**ı**n tut**ı**p beyl**ř** ğe**ř**iri**ř**y**ř**'l**ř**; ŧuc**ı**ř**ř** **ř**yti**ř**y**ř**ál**ř** – yen**ř** o ta**ř**af **ř**yti**ř**y**ř**á. 03/10; inni ayı**ř**dı**ř** Da ŧattı**ř** Da, ŧey**ř**ini ğ**ř**ř**ı**p. 01/57; **ř**ns**ř** birbir**ı**n**ı** y**ř**ř**ı**ŧ**ı**p ba**ř**iy**ř**ál**ř**. 03/9

II.2.5.3.5. -m**ř**n

-Ip zarf-fiilin olumsuz ŧekli**ř**idir.

a**ř**qamı**ř**da do**ř**anla**ř** b**ř**lm**ř**n b**ř**lm**ř**n **ı**ŧ d**ř**n**ı** do**ř**anı**ř** b**ř**ld**ı**. 04/28

II.3. Arap**ř**a ve Fars**ř**a'nın Etkisi

řara**ř** c**ř**n xud**ř**y ŧaylı**ř** b**ř**l**ı**ŧ**ı**n, ŧal**ř**amatlı**ř** b**ř**l**ı**ŧ**ı**n. 06/48 (< Ar. ğaraz غرض); o da yen**ř**ip **ř**ıncı**ř**li diw**ř**an**ı** **ř**awı ediy**ř**'á, **ř**of**ř** be**ř**'y**ř**'á. 10/29 (< ŧafa شفا); **ř**ns**ř** ta**ř**ř**ı**ban n**ı**'me yeddi ğ**ı**n ğe**ř**ann**ı**n ŧ**ř**fa, ğatlam**ı** Bıŧı**ř**ip, ŧa**ř**aq edip m**ř**aması**ř**n **ř**y**ř**n**ı** **ř**y**ř**n**ı** gi**ř**iy**ř**'l**ř**. 06/32 (< Ar. ta**ř**ř**ı**ban تقريبًا); **ba**ŧ**ř**a ř**ř**ŧıml**ı**ř **ř**á**ř**la**ř** y**ř**adı**ř**ı**ř**da d**ı**ŧ**ı**y**ř**'n b**ř**l**ı**ŧ**ı** ŧı**ř** de bir **ř**y**ř**di**ř** bi**ř**e ayd**ı**p ayd**ı**p ğuta**ř**dı**ř** on**ı**. 06/19; mu**ř** q**ř**qaŧı ki ay**ř**ill**ı**, **ba**ŧ**ř**a hi**ř** kimde y**ř**q -**ř** **ř**á, o ğ**ı**y**ř**da **ř** **ř**á. 10/46; oh**ř**m d**ř**'mi bi**ř** diy**ř**m **ı**ç wa**ř**t**ı** t**ı**ř**ř**m**ı**n ř**ř**ŧıml**ı**řimi**ř**di**ř** bir**ı**ni**ř**á**ř**i yitip ğitti. 01/10 (< Af. wa**ř**t, St. Trkm. va**ř**t); b**ř**ŧ**ı**ll**ı** b**ř**ř**ı**k, teken**ı**q**ř**li b**ř**ř**ı**k, **ı**yŧ**ı**ř**ı**m**ı**li b**ř**ř**ı**k, o n**ı** o tı**ř**all**ı** b**ř**ř**ı**k, ŧuc**ı**ř**ř** b**ř**ř**ı**k t**ř**k**ı**l**ı**ř ğ**ı**ř**ı**w**ı**llı**ř**Da. 01/33; onı**ř** **hı**q**ı**mat**ı**n**ı**m¹¹⁷ yetiŧip bilm**ı**y**ř**'l**ř**. 10/50;

II.4. Azeri T**ı**ř**ř**esinin Etkisi

t**ı**ř**ř**m**ı**n **ř**ř**ı**mi n**ı**'me inni ŧı**ř** ya'ni oyl**ı**ll**ı**ř ŧowa**ř**ı**ř**ı**ř** k**ı**'n b**ř**l**ı**p t**ı**ř**ř**m**ı**n **ř**ř**ı**ml**ı**şini **ř**we ğe**ř**ir**ı**ŧ**ı**n**ı** bi**ř**e **ey**e b**ř**l**ı**ř, memn**ı**n ŧı**ř**den. 01/8; inni ŧı**ř** oquw bil**ı**n **ř**we ğe**ř**ir**ı**ŧ**ı**n**ı** **ey**e ol**ı**ř -h**ı**wa. 01/15; ŧey**ř**iy**ř**e**ř**ek, oynaya**ř**aq de**ř**D**ı**ŧla**ř**i tam**ı**m

¹¹⁷ < hı**ř**mat+ı+n+a+ham

ođlanıñ yüdüni şıyırmāna gāliyā'llār, ğutlamana gāliyā'llār şucúfü hämmä δāD. 06/30; bu, dıydım, **böyük**¹¹⁸ bāba dıydım. 05/22; bu dıydım, ğóđi ğörmāyā', **böyük** bābadır bu, dıydım. 05/23; **böyük böyük** ecālāf βerir - öruşğat alıp ğiDārdik. 04/22; apārdılāf diymā, αkitDilāf! 04/33.

Kaynak kişi şu örnekte “böyük” yerine “oloqōn” kelimesini kullandıklarını belirtmektedir: böyük dıymā dā oloqō'n. 04/4

¹¹⁸ Az. böyük, St. Trkm. beyik, Doe/He. (Gu) bāyük, MK bedük, EUT badük.

METİNLER

Kaynak Kişilerin Kısaltmaları:

1. Ğurwāntáč TayıyB (esas kaynak kişi)
2. Menice Atagözlü (MeA.)
3. Zöhre Atagözli (ZA.)
4. Mahmut Atagözlü (MaA.)
5. Başka Kaynak kişi (BK.)

METİN I

Türkmen Gelenekleri ve Giysileri Üzerine

1 Ğurwāntáč ādım. ğıyđlafımıñ ādi menicā. bīř ğıyđımıñ adı đóřā.

2 kóřökœnımıñ ādi abdulmahmut - mahmut.

3 (MaA. tāyfañ nā'me?) tāyfam ata.

4 (MaA. familiñ nā'me?) fami'lim tayıyB.

5 (MeA. óđiñden āyt.) (MaA. nā'çā yáşında?) altmış dört yáşımda.

6 (MeA. türkmān dēp āyt diyyā'.) türkmān dēp mi? türkmānlāř nā'me, qadımlāř ā dā'mı doqu doqāř'di, tikin tikāř'di, yūñ dařāřdi kāçē edāřdi.

7 inni ol řāşim ğāldi.

8 türkmāniñ řāşimi nā'me inni şid ya'ni oylāllāř şowaDıñıđ kā'n bōlup türkmān řāşimlāřini öwe geçirşāñıđ biđe eyē bōluř, memnūn şiden. aliñiđ ā'şfimaşın

9 (MaA. türkmānçā gepleş.) aliñiđ ā'şfimaşın.

10 ohōm dā'mi biđ diyām üç waqtā türkmān řāşimlāřimiđiñ birniçāđi yitip gitti.

11 nā'me yeñimiđi naqş ediyāřdik, köyneđimiđiñ eteğini awādan ğışa diyyā' naqş ediyāřdik.

12 yeñimiđi çúçeburñu edāřdik.

13 yaqamıği da çā'qmaq edāřdik, đincıř edāřdik.

14 o đāD aqlimiğ -yāddan çıqtı.

- 15inni sið oquw bilän öwe geçirsänjîð eyè olur -håwa.
- 16ayayımıñ naqşî işlişi ßā.
- 17muñá balaqçak diyyä'llär, muñá köçir –qa'yma diyyä'llär.
- 18o qa'ymacik yañcaq kiçicik alıp gāliyā', şēylā.
- 19muñá iltirmā diyyä'llär, iltirip iltirip ğaytiyām.
- 20muñá ğañraq diyyä'llär; ol bālıq tutilmıyā, onıñ ğañraq naqşî.
- 21muñá şāqçan dıyā'llär; türkmän malayıñ naqşî ol türkmän naqşidi'f, tamām.
- 22bí, balaqyūp dıyā'llär.
- 23muya qa'yma dıyā'llär.
- 24muya inçäcık çekmä dıyā'llär.
- 25muya da ğañraq dıyā'llär; bālıyı şēylā tu'tmayā, onıñ naqşini bu bālıya ğoyıpDı'rlär.
- 26muya da şāqçan diyyä'llä, bucürü bālıya tikiyäk giy'yäk.
- 27inni bulär da yāddan çıxıp ßafiyā yuwaş yuwaş.
- 28(MA. cawānlär giymiyä'f onı) cawānlä'f giymiyä'f onı; cawānlär inni yād böldi.
- 29türkmän řasimlä'f yuwaş yuwaş yitip ßafiyā.
- 30(MeA. yāylıyı kókāt türkmän) türkmän yāylıq iştä góððä.
- 31türkmän yāylıq, türkmäniñ şasimi şucürü ðāDlär - bu da āndağı iştä.
- 32(MaA. āndağını kimläř ğoyiyā ğıyðläř ğoyiyā mi?) türkmän ğoymiyā –ğıyði, türkmäniñ ğıyðläři böşük giy'yä'.
- 33böştälli böşük, tekenaqşli böşük, üyşürmäli böşük, o nā o tıfälli böşük, şucúfā böşük tökülür ğurwāllıqDa.
- 34o ğıyðläřa tikip giydışışdik
- 35önsoñ ğālin bölanda böşük ayırıp ğāynağasıña ßefıřdik.
- 36håwa, hef kim öðünüñ beylä řasimläři bā'đi dā.
- 37ğālin bölanan şoñ āndağını, -şol ālin giycāğini- āndağını ğoy'yā.
- 38el çarırıp tomā'şā edip toy edip öwünçäk āndağını ğoy'yā, idinden de bu yāylığı ğoy'yā.
- 39önsoñ biðim bu ğālinimið beylä otufanna ğāyin^{an}āşi gāliyā', ālin ðāDli şowğatli ğāliniñ yüzün açiyā.
- 40önsoñ bu ðāDı örtip ğaytiyā.
- 41 góððä ol türkmän şasim.

- 42(MeA. dē gúlyaqan āyt.) türkmän fásímlä şeylä gúlyaqası bōliyá, tegäläk.
 43ōnsōñ alıñe Daqıliyá kümüş ğulp, kümüştän bu büdelüğü bōliyá, ğoşma büdelük dıyá'llár oña.
 44ğoşma bileğük dıyá'llár.
 45beylä büdelük Daqıniyállá, ōnsōñ yüdüğünü Daqıyálláf şeylä, háwa.
 46mıña yüdük Daqıyálláf, mıña halqa dıyá'llár.
 47mıña fayām fayām bā heP bırı äwwälki Dakıyān dökülmä halqa dıyá'lláf.
 48sonraqı Daqınyānımıđı, ämcäkli halqa dıyá'lláf.
 49onnan šōfa oloqō'n üç ğuppalı halqa dıyá'lláf.
 50hef şay üç danä ğuppası βā.
 51yumfi yumfi şeylä yalpillanıp dufiyá, saçwāyımıđa atıp dıyá'lláf.
 52mıña şeylä öfiyá'llár.
 53bu táyda ōnsōñ bu táyda as'b Dakıyálláf.
 54şeylä şā'ngır şā'ngır şā'ngır ed'ya'.
 55üş danä şeylä ğuppası yoqarıdan bō'lmalı, bā'ş danä ğu'ppa eteyında bō'lmalı.
 56ğadım ğoşma ğuppáları βā.
 57ğuppamığı mi? inni ayırdıq Da sattıq Da, şeyfını ğötüp.
 58yoxsa öđimiñki βā, öyle oloqō'n şeyláf, bā'ş danä ğuppası βardı.
 59yoqarısında üç danä ğuppası βardı, işitir Daqınardıq.
 60lāyır layır lāyır edip, hef mōğe ki ğalın ğalıyákán o şās bilān bilirdik.
 61bu kimiñ ğalını bu şeyit mātir hāciñ ğalını, dāşındın şası ğalıyá'f diyárdik dā'.
 62bucúfü şeş ğalırđı.
 63ğalın nırde olśa o ğuppálar biđä haşar befirđi, layır layır layır layır edip.
 64inni nā'me xanı, hiş dāD yōq.
 65hef kim onıñ pulına ğuşanıp sattılar cānım, dāD ğoyıp. ğaliniñ ğalıyá'ni mālum bōliyá.
 66(MeA. ğalınlar, böyük ğıyđlar da Daki'yáf, ğıyđlar saçları öwden öfalláf.)
 67şāçını bu táydan bir öfiyá'f, bu táydan bir öfiyá'llár.
 68oña dōrt ğuppa Daqıflardı.
 69onu bu ğıyđlar āytıp ğälällä', toya gidällár, oları Daqı'nırđı.
 70(MeA. ğaliniñki ğıyđıñqı' farğ ediyá'f: ğalın sırtında Daqınır, ğıyđlar öwlarında Daqınır.)

71ğıyδlař kiçik.

72(MeA. män yāylıq alayīm, yāylıq alayīm.)

73ğıyδlařın?

74(MeA. dōřt öşüm, dōřt öşüm.) dōřt öşüm şaç.

75bu şaçi öřiyä'η. bu täydan bir öřiyä'η; bu şaçi öřiyä'η, bu täydan bir öřiyä'η, bu täydan öřiyä', bu täydan bir öřiyä'.

76dōřt öşüm şaçli, ğıyδ ğalām ğāřli.

77onı görmäřäm ğæwún bir xoşti diyyä'ř.

78onıñ aydımı ßā.

79türkülöşi? (MeA. ğaliniñ āydımları bā mī ğaliniñ? oqi.)

80ğıyδ ğalām ğāřli

81ğæwún bir xoşti

82ğıyδ ğalām ğāřli

83ğæwún bir xoşti.

84onı görmäřäm yüşeğim ğāřli, diyyä'ř.

85“onı görmäřäm yüşeğim yaniyä'ř” diyyä'ř dā

86o qadımlar ğalini kökädmäddilar, yeddi yılda, řakkiδ yılda ğalini ğaytarıp akıtıřdilär.

87o ğalinça yüşeği işliyä'řdi äřiniñ. bucúřä ğıyn bölüyä'ř.

88ğalini āliyá, aldıqtan şonra nänäřiniñ öyüne ğoy'yá.

89önşon yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dā; bayrı dāř bölüyá.

90önşon oña ādamři ğořıyá:

91ğıyδ ğalām ğāřli

92ğæwún bir xoşti

93onı män görmäřäm

94ğæwún bir coşti, diyyä'ř dā.

95“onı görmäřäm yüşeğim işliyä'ř” diyyä'ř.

96oylanıñ nänäři āydiyá, nänäři.

97ğalini ßermiyä'llá dā, waxtıñda ßermiyä'llar ğalini - waxt ğeç'yä'ř.

METİN II

1 inni mǎn nǎ'me şu waxtlaş bir āydiŝ ıqtı.

2 ŝoņa āytıyǎllař: “ıyđı yařaŝın ıymǎnli bōlŝın” dıyǎ'llǎř, bǎfamidđa.

3 oņa üç dǎnǎ qulxwallah oqıyǎllǎř, bir dǎnǎ alkım oqıyǎllǎř.

4 onna tamām edıyǎ'llǎř, ðnŝoņ gũřrũņ edip otıřıyǎllǎř.

5 (MeA. ğadım ğoca helǎylǎř beylǎ yapıpdış.)

6 heç ayırmáđlǎř, beylǎ.

7 (MeA. aydım bilǎř mi diyyǎ'f, aydım.) ğıyn bōlũř.

8 (MeA. ğıyn ðliyǎ, ðõř ðliyǎ.

9 ŝamıřacǎnı bir formettǎ āyt-a.

10 “dũrbınǎ baq”, diyyǎ'f. ŝamıřacǎnı āyt-a.)

11 ŝamıřacǎn ğıdǎn ğıyđ

12 ağduq yaşli bōlmadı

13 ğœwnum ŝuņa ğoştı mi

14 yũřœk ŝuņa yandı mi

15 āyım ğúnım maya ğıyđ

16 bǎřǎn yefıņ ßǎřılŝın

17 āyım ğúnım ŝõnǎ ğıyđ

18 bǎřǎn cǎyıņ dũdũlŝın

19 ağdıņa ballǎř damşın

20 yũdũņǎ nũřlař yağşın

21 cennǎttǎn cǎyı bōlŝın

22 imǎ^hdan payı bōlŝın

23 ağdıņa ballǎř damşın

24 yũdũņǎ nũřlař yağşın

25 cennǎttǎn cǎyı bōlŝın

26 imǎ^hdan payı bōlŝın

27 ıyđı yařaŝın ıymǎnli bōlŝın.

METİN III

- 1bíf tarafta ğıyδ duřiyá bíf tarafta oğlân duřiyá.
 2oη āy táfāk ğún táfāk
 3biδden śaya kim ğáfāk, diyyä'f.
 4o tarafta āytiyá:
 5āy táfāk ğún táfāk
 6öwi yengäli ğäläk
 7ārdi tēngeli ğäläk
 8biδä bíf śaylap dufan ğıyδ ğáfāk, diyyä'.
 9önsöη birbirinä yórtiřip bařiyáıláf.
 10o ğıydiη alinnän tutup beylä geçiriyä'lär; řucúřä āytiyáıláf – yenä o taraf āytiyá.
 11āy táfāk ğún táfāk
 12biδden śaya kim ğáfāk, diyyä'f.
 13o bíf tarafta āytiyá, o da āytiyá:
 14āy táfāk ğún táfāk
 15śayrap tuşan ğıydııl dıyşli ğıyδ ğáfāk¹¹⁹.
 16önsöη yórtiřiyáıllá.
 17'gīw gīw' diye yórtiřiyáılláf.
 18řucúřä taraf ğoymiyáıláf.
 19öη yenä bíf danä dāřtān βā - o ğadım δamāηqī.
 20bíf danä oğlân ğāliyā'mışDıq - bíf óyā ğāliyā'mışDıq.
 21onna ğıyδ - ğälānnä oğlan oηa āřıq öliyámıřDıq.
 22önsöη bu ğıyđi dæw alıp ğaçiyá, - dæw alıp ğaçiyá.
 23önsöη oğlan diyyä' nānāřinā āxıf bíf ğún şunı alafın diyyä'.
 24önsöη bunöη dórt töwöşöğü döwüx öliyá; ortaşınna ğıyδ böliyá.

¹¹⁹ bk. Baymıradov, A. (1989) Yedigēnim Yedi Yıldız 2 Hüvdüler, Sanavaçlar, Yañıltaçlar, Aşğabat, s.104.

“ Ay terek?
 Gün terek?
 Bizden sizge kim gerek?
 Sayrap duran dil gerek.
 Dilleriη haysı gerek?
 Aycemal gerek.”

25ğıyđıñ ğaptalında ğığıl ōoqu bilān ōđ đāDı bōliyā - ōoqu dā'mi dā'l. dāſı bōliyā; ğığıl ōoqu dāſı bōliyā.

26đnōñ bu oğlān ğāliyā' atlayıp; bu tāy bōlmiyā; đnōñ bu dæw yatanmıſDıq dā.

27ayayını beylā beylā beylā beylā baſiyā, bu ğıyđıñ alindān tutiyā.

28bu ğıyđıñ ōoqıyınna aliyā alıñā, ğaçiyā, ğaçānna yañqı dæwlā.

29xanı ōoqı da xanı ōoqı, xanı ōoqı da xanı ōoqı da, vuſuſiyāllāf.

30bucúrü dāſtānlar qadımdā bā.

31yāddan ıxıpdır inni, waxt geıpdır.

32o waxt oğlān alıp ğāçiyā gidiyā'.

33ğıyk da çıyq oğlālar dūſiniyāllāf ofayı, yōftiſiyāllāf.

34bucúrü dāſtānlar βā ğadım.

35inni yāda ğālmiyā', waxt geıyā' onu āytıp bōlmiyā.

METİN IV

1inni hāmānāDān nā'me, bır ğıyđ ōydā mi, ikki Dānā ğoca nānā ğāliyā' muni ğudaçlığa.

2đnōñ muniñ nā'neſi bilān.

3(MeA. tŕfkmāne, tŕfkmāne. ecāſi.) ecāſi bilān bōyŕk ecāſi bilān ohōm -bōyŕk dā'dāſi.

4(MeA. bōyŕk dıymā dā oloqō'n.) oloqō'n qāqaſı bilān bulā ōđd edıyā'llāf.

5ſāniñ ğıyđıñ ğudaçlığa beſelim; mağa beſāk mi? diyyā'f.

6olaſ āytıyōf, qāqaſı bilān ecāſi āytıyōf: ğāliβeſ, ōŕuſğ^hat diyyā'llāf.

7bulāſ ğāliyā'llāf, ğıDıyā'llāf ōylārinā ğatlama Biſıriyā'llāf; poſluq Biſıriyā'llāf; dōſ ğetıriyā'llāf.

8đnōñ bu ſāylāri ſāaq ediyā'llā – buğa tŕfkmān ſāaq diyyā'f.

9ſāaq ediyā'llāf, đnōñ muni ğālinlāriñ - muni ōŕuſğ^hat alıyāllāf.

10 qāqaſı bilān nā'neſi -ecāſi ōŕuſğ^hat beſiyā'f.

11đnōñ ũ ğunnān ğāliyā'llā; bu ğıyđı alıp ğıDıyā'llāf.

12o tāyda đnōñ oğlanıñ -ğıyđıñ ali bilān oğlanıñ alini beylā ğoyıyārlāf.

13ālaca kōynāk ğıydıſmā,

14aſpa çōŕek iydiſmā,

- 15ayıðla ğaptırma´,
 16toynuqla´ deptirmä,
 17äl yāñaqtan öpşädin
 19älli yoşgan dæşädiñ¹²⁰
 20bu kitābi bunló bārdıf.
 21şucürü ğadım ðamanna oloqō´n dä´dälāf bilān ecälāf ßeriyä´rdi.
 22bið ya´ni ‘arūslā bafma´ðdıq.
 23böyük böyük ecälāf ßerif - öruşg^hat alıp ğiDārdik.
 24(MeA. icāðä, iðin. iðin vefşāñið ğıydiñiði oğlumıða ğälin edip alcaq.)
 25kān ðāDlāf ßārdi, öðim nā‘me yāddan çıqtı.
 26mān öðim mi?
 27(MeA. nā‘me yatdıñ önnan şōfa nā‘çä yāşıña yetändä ğälin bölđiñ?)
 28ğóðđä kişicikqaq dořānlarımıði ğötērdik.
 29arqamıðđā dořānlar bölmān bölmān üş donā dořānım bölđi.
 30önsoñ munı dä‘yımıñ – dä‘yım bilān dä‘yımıñ heläyi ğäldi, qudaçlığā.
 31ohöm ğāfrı ecām muña öruşg^hat befdi.
 32önsoñ, üç ğunnān sonfa dōş ğetirdilāf.
 33dōş ğetirānnān şōfa, önsoñ āyttan sonfa apaşdılar.
 34(MeA. ‘apaşdılar’ diymä, ákitDilāf!) ákitDilāf; akıtDilāf.
 35o ðamanlar maşın ğıttı'. dōrt donā maşın ßārdi, maşın -täðä maşın.
 36dōrt maşın bilān akıttılāf.
 37maşın yōqtı, täðä çıqıptı.
 38şārwādiñ maşını ßārdi -şārwāð maşını. hā ğafa maşın ßār - şārwādiñ ğafa maşını bāfđi.

¹²⁰ Bu tekerleme için krş. Durmuş Tatlıoğlu “*Din Sosyolojisi Açıısından Türkmen Ailesi ve Kuruluşu, Düğün, Nikah, Boşanma*”, s. 9-10. bkz. bibl.

Alaca köynek geydirme,
 Arpa çörek iydirme,
 Düye başın gaytdırma,
 Çöpren yünü düytdürme,
 Ağızla ğapdırma,
 Toynakla deptirme,
 Ala yanaktan öpüş edin,
 Ala yorgan depiş edin,
 Çayır kimin çırmaşadın,
 Meller kimin ornaşadın,
 Yüzden yüzden yondurmadın,
 Yüzlük köynek geydirmedin.

39şār wāḍ alıp gitti māni - šār wāḍiḡ maşını.

40(MeA. šār wāḍ, aškef maşını. hā, cip dā'l, şırtı açıq.) hāwa, açıq beylā. (MeA. kamyon gibi. bir kamyon gibi bir şey.)

41dört dānāşi bilān akittilār; ama o ḍamanlar maşın yōqtı, ğitti.

42(MeA. at şırtıḡa araba baylar.) paytōn dıyār türkmānlār.

43türkmānlār paytōn bilān akitirdilār.

44kā'n maşın yōqtu; afaḡa bilān akitirdilār şucúfü.

45ata mindi 'rmāk –oġlānı mindi 'riyā'llār; ġalini mindi 'rmāyā'llār.

46oġlānı ata mindi 'riyā'llār. oġlanıḡ üstine pul şaçıyóllār.

47ōnsoḡ ġalini akitiḡ oġlānıḡ öyüne ḍamanna.

48ōnsoḡ oġlān bunu, oġlān bilān otiriyóllār, cüft otiriyóllār.

49(MeA. şān ata mindiḡ mi?) yō mān ata minā'mōq, mān maşınā mindim, -dört dānā maşınā mindim.

50o ḍamanna maşın tādā çıqıptı –moDtı dā şucúfü moD tādā, maşın ġit'faqtı.

51hocamanıḡ maşını dōfD dānā maşını day bāyır ġidārđi.

52tādā maşın çıqıptı dā; inni kā'n maşın çıqıpdır dā.

METİN V

Günbed'deki Cenk

1mān şol otırdım.

2ohōm bu bay-ı millimiḍ βā.

3kümmetġawuś.

4şonḡa 'āxunımıḍ otıfıp ġüfrün befcāk dıydi.

5bu ġüfrün befip otıqālā bir Dānā oġlan tādārfü ediyā' şuluġluġ ediyā'.

6şuluġluġ edennā yaḡqı ceng tuğı - ceng tuğı; tamām da halqtan ġālān ādamló hamlättilān.

7ōnsoḡ bu ifranıḡ da šār wāḍları bā axırı bular da ġaldi, öyā dökildilā'n.

8ōḡ muḡ dā'dāşınā āşġawar dökildi.

9ōnsoḡ biḍim öyā ġaldilār.

10mān āytDım: oğul dıydım; çı'xma yoqarı dıydım. çıqşaŋ, dıydım ayağını dıydım şādeme düşāf -ya'ra düşāf, dıydım.

11etmādi, gētti yoqarı. ayağına tūfāŋ deydi.

12oylāllaŋ hāmmāşini çıkarcaq mān, öldürçäk, dıydı.

13mān āyttım: öltürmä, dıydım.

14bulaf nā'me günācıktıf, öyün içinde baxıyırlar otıfillā, dıydım.

15mān de ginā goşxtum.

16dā'dālāriŋ gēyimini, dā'dālāriŋ köläxlaŋı, dā'dālāriŋ papayını gēydirip bu tāyda şātıf şātıf şātıf goydi.

17dört danā gıyδ,dört danā oğlānı goyup bu tāyda öldürçäkdi.

18mān dıydım, nā'me günācıktırlar bulaf diyāndā, “şāniŋ işiŋ bōlmaşın” dıydı şārwād.

19şārwādiŋ -şu şārwād- ya'ni goyup şārwādiŋ alindān tutup alıp öldürmäyā gittilāf.

20önsoŋ bu şonnan yaŋqı aydanım yāləq öyā giriptıf, bu dā'dāşı yatıydı.

21gödünü āşgawaf goyip källāşınā sellā goydım; üşşünā dā içmāk goydım.

22bu, dıydım, böyük bāba dıydım.

23bu dıydım, gödi görmäyā', böyük bābadıf bu, dıydım.

24öŋ öldürüp öldürüp goycaq.

25gödi görmäyā' āşgawaf bōlsa öŋ muniŋki mundan çıqsın.

26mānim śāyamiŋ tamām çafgaDıni, yāylıyını, tamām dāDlaŋı aldılā.

27biçim oğlallaŋımıđi yayınıŋ aşayına goyup bir şa'at, ikki şa'at önnon şōfā öyā şalıp -önnon şōfā çıxıp gittilā'.

28bucúru dāştānlar -hāwa, şārwādlaŋ gāliptırlāf, kē'n bōlup.

29(MA. çōrek dāD alanını ayt nā'ne. süyt, çōrāy naşıl alıp giden, axşam bōluptı.) bir gún otıtdıq önsöŋ bu oylallaŋı süydü, çōrāyı yōqtı -çōrōğı.

30önsoŋ gittim - hattā şā'rdāfa, şā'rdāfa gittim diydim ki: māniŋ uşaqlaŋım aç, diydim.

31neCúr edāyim, diydim.

32hef nā'mā cāhānnām, diydim.

33bir nāfār çōrek alıp gāliyāmıştıq.

34gadımın şān neCúr allıŋ bunı, diydim.

35yó'f git, diydi.

36gitdim; şä'rdära ßardıım.

37süyt allım, hólwa allım, çóřäy allım.

38şonnon öyümä gäldim.

39yenä tomäşädan ceng tuşdu. şucúřä şey edip şaqladıım şonlaşı.

40kä'n xofladılaf mäni eđiyät beřdiläř.

41biabirün biabirün. šärwäd düřünmäđđim männä fařsí bilemoq dā türkmän.

42önsoņ nā'me biđä đöř ettilä' - kä'n đöř ettilä', eđiyät beřdilä'.

43inni xüďäyçıyım şu şalamättä, fāxat mađālī; xömäyni gäldi fāxat böldüq.

METİN VI

Peygamber Yaşı Kutlaması

1(MA. altmış üç yaşına başanda nā'me edip cäşinläř tutuşıllaf. hāwa āyt. āyt diyvā.)

2altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirdiläř, ğatlamā öřtiläř.

3bu şuhiyecan bilän menicäcän häletti.

4ā ol päřidä dā'mi, ğarış etti ğiyđlařıņ heş ğayşı da bir dā'mi şaçki şaçtiläř, noyul şaçtiläř.

5(MA. altmış üç yaşa başanda diyi; bir cäşin tutiyáfláf, diyi. pīyġambär yaşında - pīyġambär yaşında ahā şasımdif. āyt diy dā oġul ğiyđi ġāwı ayDaş mennän.

6duřbinä baqyáıđ dā'l mi?

7āyt, altmış üç yaşa başanda bu tāyda nā'me ediliyā'?)

8altmış üç yaşına. ğiyđ nā'me.

9altmış üç yaşlaşında pīyġambär yaşı diyip şadaqa ediyā'lläř.

10onśöņ nā'me ġälinläř, ğiyđlaf, oġlállaf hediye ġätiryálláf.

11ol bir alıņä yüďük Daqıyá'láf, bir çarġaD Daqıyálláf.

12şu ayaşlıq diyā'lläř türkmänläř, şu aġařı, şonı bir oloqō'n bir dāřacä řefiyā'lläř.

13çapatı pişiriyā'lläř, poşsuq ediyā'lläř, ekmek pişiriyā'lläř, ğatlamā ediyā'lläř.

14hämmä đāDī örtada āwadōlap ġoyiyálláf, şöffadan çüfiyn ediyā'lläř.

15ohöm şadaqa tamām molannan şöşa boşa gitmäşin diyip heř kime řušāřicik bilän üř, döřt danä ġantı ġoyiyálláf içinä. (MA. şeker.) şonı pay řefiyā'lläř, şakār ġoyiyálláf -döřt Buşluqlı şakāřcık.

16dórt danä,dórt danä,dórt danä.

17síðä dä xudāy yetirsin. cān xudāy āwfi bilān, āwfi bilān. allāriñ āwřimaşın - āwřimaşın āh.

18onu āytmaşını bilāmōγ-a.

19(MeA. başqa řasımlār δāDlař yādınıda düşúyā'n bōlsa síð de bir āydiñ biðe aydıp aydıp ğutardıq onı.

20(BK ğāwı δāDlař aydannıřıñıδ-a!) hiç δāD aydanımıδōq.

21mān nā'me dā'l mi yani? dā'mi ğālinimið halimecanıñ doγānı ayfılıptır.

22şol dā'mi şoñ bā'şı şoña ğidip ğāldik.

23(MA. oğlan bōlanda nā'me řasımlāřimið bār biðim?)

24oylan şasımi bōlanda mı?

25ōwünçäk dā'mi ğöwek enāni ğātifiyā'llā.

26ōnşoñ ğāliniñ oğlanını bōldifiyā'lāř.

27oğlanlı bōlup beylā ğeçifānnān sōfā, bir ğöweği kāsılānnān sōñ, ōnşoñ ğıyđıñ ğāyınlařı, ğāyıntalařı hēmmāşı ūşıř'yā'llāř.

28 birnā'çemið ğoyun öldifiyā'ř -şadaka ediyā'ř.

29ōnşoñ üç dōrt ğun sōfā bulamaq ediyā'llāř.

30seyriyefek, oynayafaq deñDüşlařı tamām oğlanıñ yüðünü sıyır māna ğāliyā'llāř, ğutlamana ğāliyā'llāř şucúřü hēmmā δāD.

31(MA. ōnnon sōfā bir yenā wax't ğeçānnān māmaşı öyüne akitiyā'lāř.

32ōnşoñ taqrıban nā'me yeddi ğun ğeçānnān sōřa, ğatlama Bışırıp, şāçaq edip māmaşınıñ öyünā ğiDiyā'lāř.

33ohōm māmaşı öyünnā toy ediyā', şadaqa ediyā'.

34ōnşoñ yene mamaşınnan ğālānnān sōřa dişçaγı çiqiyā.

35ikki danā dişeti üstünde çiqiyāř. dişinā ğawēřa ğoyiyā'lāř.

36oğlanı otıřtıyā'llāř.

37sōfā ortaşından ōñ oğlanıñ dişinā ğawēřa ğoyiyā'llāř. ohōm toy ediyā'llāř.

38(MeA. ohōm efkek bōlsa şünetliyā'řlāř.)

39efkāçi olan bōlsa bir yaşınna oğlanı şünet ediyā'llāř.

40onu şünet edānnān sōřā toy ediyā'llāř, qoyun öldürüyā'llāř.

41dōştlařı, deñtüşlařı, bā'cılaşı, ğarđaşlařı hēmmāşı ūşıřyā, oğlanıñ dāşından toy ediyā'llāř, şadaqa ediyā'llāř.

42oğlanıñ aliñe pul beñiyä'llär.

43ohöm oğlana dä'mi tädä eyinbaş giydifiyä'llär.

44sünnät edip bu tayda dād parçacıq gëydifiyä'llär.

45awādanlıyállár oğlanı. ğıyδ bōlsa ğulacıyını deşiyállár, halqa taqıyállár -halqacıq taqıyállár awādanlıyállár şicife cān oğul.

46ohom onna ğıyda şäçki şäçiyállár, çüçük şäçiyállár, pişennik şäçiyállár, pişmä şäçiyállár, ğulayını deşiyállár, awādanlıyállár.

47qadım fāsimlär kändi.

48inni nä'me hef kim dä'mi ðñ yāləq fāsimlär yāddan çıqtı, gitti. ğafād cān xudāy şaylıq bōlsın, şalāmatlıq bōlsın. hemişä toya ğalediñið.

49türkmän fāsimlär kändif. hämmäsi yāddan çıqıp qaldı.

METİN VII

Bir Ninni

1höw ğulıstān miywāsi şān

2höw höw höw höw

3allāy allāy allāsi

4ğul yaştıqta källäsi

5oy otırma' yengäsi (yağçavqa?) ğidäyli.

6höw höw höw höw

7allāsi bā ballimiñ

8tillāsi bā ballimiñ

9ğälif rabbiñ içinde

10āyaşi bā ballimiñ

11höw höw höw höw

12şān āyalı yengäli

13húwdilāyim män şāni

14şān dā'yılı dayđalı

15húwdilāyim män şāni

16tut ağaçtan payalim

- 17ğıyδıl gúllār śayalim
 18ğıyδıl gúlün deśśāsi
 19hāsśa yaśśıyın haśśāsi
 20höw höw höw
 21dä'dä diydi oγulcuq. dä'dä diyyä'f, dä'dä diyyä'f. gepleβeřsin oγulcuq.
 22ellāri bār kümişti'f
 23yād illeřde śöyülśā
 24şol oylanıma íymiřti'f
 25allāy allāy ay bā'wek
 26ay öylāřdā yat bā'wek
 27ay öyümüdgā işik
 28gāliřyāni śallançıq
 29höw höw höw höw
 30höw ballim höw höw
 31allāy ballim arişti
 32heş ollāri kümişti'f
 33mäniñ ballim ulalśa
 34gālin ğıyđa bıf iştif
 35höw höw höw höw
 36allāsi βā ballimiñ
 37tullāsi βā ballimiñ
 38gālir atliñ içinne
 39dä'däsi βā ballimiñ
 40höw höw höw höw
 41höw ballim höw höw
 42ballim baqqara gidār
 43çayli şekeşa gidār
 44ballimiñ bal dä'däsi
 45şahlan ökeşe gidār
 46höw höw höw höw
 47höw ballim höw höw
 48allāy allāy ay bā'wek

49ay öylärdä yat bä'wek
 50yaqaşı kirlä bä'wek
 51böriği pullu bä'wek
 52höw höw höw höw
 53mäniň ballim hıncıdı'f
 54cūwśi dolu küncilän
 55ballim attan düşince
 56düşman ólsün şancıdan
 57höw höw höw höw
 58höw ballim höw höw

METİN VIII

Yağmur Tekerlemesi

1(MeA. inniki oylállar bilmär onı. eški oylállar ki annäm yalı oylallar bilär.
 2şiğ oyunları bilyäniđ mi? şay şayállar.
 3(ZA. türkmen oyun) (MA. bir diyäniň falän, iki diyäniň falän diyip äytmyäň mi?)
 (ZA. beş taş oyunu.)
 4çuyın çuyın biđ gäfäk
 5aş Bişirdim, Bişirdim
 6 yätim oğlan çağırdım
 7bereniň ođlu bölşin
 8bermediň gıyđi bölşin¹²¹

¹²¹ Aynı tekerleme Yusuf Azmun'un *Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında*", **Reşit Rahmeti Arat İçin**, Ankara 1966, s. 32-83 adlı makalesinde bulunmaktadır.

“Süyt gazan a süyt gazan
 Süyt gazana ne gerek
 Çıgım çıgım biz gerek
 Aş bişirdim düşürdim
 Yetim oğlan çağırdım
 Bir eşecik getirdim
 Doyurmanı gitmerin
 Bir haltacık getirdim
 Doldurmanı gitmerin
 Berenin oğlu bolsun
 Bermediğin gızı bolsun
 -Allah

- 9süyt gāzan a süyt gāzan a süyt gāzaña nā gāfāk
 10çuyın çuyın bîd gāfāk
 11āş Bişirdim, Bişirdim
 12 yātım oğlan çāyirdim
 13beřāniñ oğlu βolsın
 14beřmādiñ ğıyđı βolsın
 15allā allā.
 16(BK bunu düşündir dā nā'me üçün āytaflar.) yayın yaymax üçün.
 17(MeA. allā beşene oğul beşsin, beşmediğide ğıyđı olsun.)
 18(BK. bağa āyıtıp durır dā. üç donā ğıyđım oluptuş. bulağa āyıtıptıř.) hāwa.
 19(ZA. kapı kapı dolaşıyōlar, bunu oqıyōlar)
 20ün beřiyā'llār, çöşöy beřiyā'llār, Şeker beřiyā'llār, çay beřiyā'llār – qadım řāsimdir dā.
 21(MeA. famağan āyda, āy orfa olanna ōn dōrdi ğecāda bir aydılyan dāD.)
 22yā şımağan ğālif geçer
 23ayın on dōrdiñā nā Şalkımşeçer.
 24(BK. bu kitapta bā. kitaptan oqır.) (ZA. hā kitapta bārdır. bunu mahmuD oqıyōř.)
 (BK. kā'n.)
 25bu Őeylā kitāptı.
 26oylāllar heş yıl aşadada oqıyāllā.
 27(MA. famağan āyın on dōrdi ğecāŐı.)
 28(ZA. Şöyle ateş yakaflar Şokakta. ateşler vār.) (MA. yōq çarşamba, o çarşamba vilayātiñki) (ZA. hāwa, hāwa.
 29öyle Şey yapıyōlar. kapı kapı dolaşıyōlar, Şöyle zikir diyā'llār dāha.)
 30(ME. du'ā.) (ZA. bir du'ā oqıyōrlōř. bāqıyāŐı allā āmin.)
 31(BK. Őükř ediyā'llār dā.) (ZA. Őükř ediyā'flār.)
 32(BK. biğe famağan āyı on dōrdi ğecāŐı Őükř ediyā'llār.)

Gut gutini ğördin mi?
 Gut'a salam berdin mi?
 Şu ay doğandan beri
 Yağın ğaraŐım ğördin mi?"

METİN IX

Nevruz Kutlamaları

1(MA. nowfud biðimki dā'l. nowfud fārslañqī.)

2tādā yıl kutlamaşı bā; emmā şvfra yayratmıyaq emmā, famaðan ayDı βāf, fetf ayDı, gufbanlıq ayDı bā.

3monı heyweřä ğāwı tutıyaq.

4úç gún tutıyaq.

5(MA. şid şākār dāD ğoyıyāñıð, bið ğoymıyaq.

6(MA. tādā yıl ğutlama ğadımdān bā mı?) tādā yıl yōq. yenā oylallaş inni vilayet bilān ğatışanşañ onon üçün olā edenşañ bið de edıyaq.

7tādā yılıñ mübafāk bōlsın, şālāmāt bōlsın, õnşon ğālān yılı beřākātli bōlsın.

8şadaqa βefiliyā'f dā.

9(ZA. yōq şizinki gibi deĝil. sizinki hışıştıyan oluyō. bizimki şöyle şems diyofsunuð dā'mi.

10türkmānlārdā birbirinā ‘yeni yıl kutlu olsun’, diye ağızla söyleniyō.

11ama kufban bayşamı, şamazan bayşamı çoq büyük oluyō -türkmānlāř arasında özel oluyō.)

METİN X

Zikir Ayini

1maşid bōliyāmıřtıq kā'n -çoq maşid bōliyāmıřtıq.

2mānim qāqam oqıtıp açıyāmıřtıq. inni şānnā mōnişini āytaberf.

3(MA. eē muñ qāqaşı -muñ qāqaşı mařidlāři, dālılāři ğāwı ediyāmıřDıq.

4ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaşını alıp eē dālılāři şu ðikři oqıyıp dālılāři yençip ğāwı ediyāmıřDıq.

5eē şu ðikři oqıyāñ şān.)

6aylanınça aylanıyın

7dünyanı dōřt aylanmış

- 8dämifi giymiş şaylanmış
 9yā bāhāwāttin cewliya
 10cewliyalá nifdedir ey
 11kim çāyırśa şonnaDır ey
 12acaba ey śırlı bendādir ey
 13yā qutlu beyk yā bawam
 14‘öy ‘āxxā ‘öy ‘āxxā
 15yeşe vurđım palta ‘nī
 16ayđi kümiş ey xaltanī
 17yeş demir oylan çıqtı ey
 18yeřin yūrduñ śaltanī
 19‘öy ‘āxxā ‘öy ‘āxxā
 20mānna allā allānıñ adı
 21allā βeřsin mōraDī
 22péygambārlār cewlaDī
 23yā bāhāwāttin cewliya
 24‘öy ‘āhhā ‘öy āhhā
 25tamām cewliyalārī çāyırıyállař dā.
 26(MeA. beylā oqıyıp bucúfú oqıyıp cewliyalārī çāyırıp bir deśśā ādam olup
 hemmā ‘si ‘öy ‘āhhā ‘öy āhhā güyç beřiyā‘f.
 27oqıyān muñ qāqaśi.
 28emmā oña güyç beřiyā‘llār - ‘öy ‘āhhā ‘öy āhhā güyç beřiyā‘llār.
 29o da yençip ðincirli diwānanī ğāwı ediyā', şafā beş‘yā'.)
 30(MA. toylārda -toylārda āxırınna āyDıp nemayış ediyā‘llār, şucúfú film çekiyā‘llār,
 nemayış ediyā‘llār.
 31bir řaśim ya ‘ni artıq bađı kādē toylārda.)
 32yāddan çıqmaśın diyyā'. (MeA. yāddan çıqmāśın diyyā' wāli edilmiyā'.
 33muñ qāqaśi wāli gitti.
 34o güyç bōlmali ki taraf mařiđi ğāwı etmek için o güyç faqat, muñ qāqaśında bārdī -
 dā‘dāśında bārdī -qāqaśında.
 35o da ayırıldı, vefāt etti gitti o, wāli –gōđli āta. āta tayfa.)
 36onī düşündürmā'nā, oña qaynımığ ğāřāk.

- 37(MeA. onı āytmāna mahmut gāfāk. aḡrısı haḡfāti ośmannan gāliyā'f -haḡfāti ośmannan gāliyā'f-)
- 38bu kitabı oqıysala'f. kitabı düşünsām biliyā'n.
- 39(MeA. bilmiyā'η mi? óđiη āytıp bilmiyā'η mi?)
- 40qāqaη kimmiştik –dā'dāη?)
- 41ġıyđim, māη qāqam ādı tāytişān. tāytişāniη dā'dāşiniη adı tāyanyaḡ şıyx, tāyanyaḡ şıyxıη oηlv atacan nācmiη dā'dāşi. bucúřü bifibifinā bifibifinā' Daqıniyā gidiyā' dā.
- 42inni mānim dā'dām de öldi -qāqam da öldi.
- 43feyḡ befyā'n adamlá öldi, aḡtıqla'fı bā.
- 44(MeA. bula'riη hemmaşi güyçli adamlá - ya'ni feyḡ befyā'n adamlá, güyçli ādamlá.
- 45bifbiflāfınnān güyç alyún gālyā'n adamlá tā muη qāqaşiηa yetiyā'.
- 46muη qāqaşi ki ay'ıllı, başqa hiç kimde yōq -āḡ βā, o güyçdā āḡ βā.)
- 47mān óđim şöylicāk.
- 48emmā dāifemde adam yōktıf.
- 49onı bilmāşāη şāni şişir'iyā'f -ġa'fniη şişir'iyā'. göwşün şişiriyā'.
- 50onıη hıqmatınóm yetişip bilmāyā'f.
- 51(MeA. bunı yüröckden oqiyānla'f fāyḡ bilān yıkıliyā.
- 52onu qaldışmalafı için bifi gāfāk.
- 53āyDıp āyDıp feyḡ alıp, feyḡ alıp bıhüş öliyā, hāldan giDiyā' onı ġaldıřmayına bifi gāfāk feyḡ alıp xūşdan gidiyā.
- 54onı qaldışmalafı gāfāk.
- 55oqiyp oqiyp onu qaldıřmalı ya da ölmiyā, xūşa getiřmāli.
- 56fāyḡi ki bunı doldurıptıf; şol bif form bunı boşaltmalı.
- 57emmā āġāf boşaDan adam bölmaşa şişiyā'f -ġa'fni şişiyā'f, ġāwı ölmiyā'f.) nāřaxatçılıq tutıyā'f dā.
- 58(MeA. içtān oqıyşa oqıyıβeřsā feyḡ beřābil'iyā'f.)
- 59(MeA. muη annāşi dā bā -annāşi de wāli, şeşi ḡāD inni bölmiyā. çun göca-ġa'fıyıptıf, -ġa'fı bölıptıf, ya'ni göca bölıptıf.
- 60inni hāli yōq, yaşı kā'n.
- 61yaşıyā'f hā. - emmā, oqiyp bilmiyā'.)
- 62(MeA. ġūmbāttā āycan, řahimiη öylāřinā.

63emmā, oqiyāllarımdı ayıllı.

64tamām muḡ āyalafī bātdi, āmūlafī.)

65bā'ş dānā āyam bātdi.

66(MeA. hämmäsi şektä etti, älli yaşta, älli bir yaşta. hämmäsi.

67bā'ş dānā emmuşi bārdi; hemmäsi ayıldi.

68muḡ bābaşi da şeylä, dä'däsi de şeylä - dä'däsi ir ayıllı.- tamām şektä ediyä'lä.

69inni olā oqiyatDılaş.)

70(MeA. şektä -ğalbiḡ tutiliyā.)

71(MeA.hā, şektä hā, tamāmşī beylä böldi.

72muḡ bir ämmişi bātdi; ġāwı oqiyatDi heywefä defāngdi.

73o da beylä öldi, elli bir yāşta.

74oqiyāllař hämmäsi ayıldi -tamām ayıldi -oqiyānlarıḡ hämmäsi gitti.

76nemayişi oqiyāllař; emmā dikr beřmiyā'llāř.)

TANIKLI SÖZLÜK

a

ā: seslenme veya şaşırma ünlemi..

ā ā ol päridä dä'mi, ğarış etti ğıyđlarıñ hef (ğayısı?) da bir dä'mi säçki säçtilär, noyul säçtilär. 06/4

ā türkmänläf nä'me, qadımlär ā dä'mi doqu doqār'di, tikiñ tikär'di, yün daşardı käche edärdi. 01/6

a süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña nä ğäräk 08/9; 08/9

abdulmahmüt: özel isim.

a. köfökenimiñ ädi abdulmahmüt. 01/2

acaba: Ar. ‘acebā.

a. acaba ey sıflı bendädir ey 10/12

āç: yemek yemesi gereken. St Trkm āç, Az. ac, Doe/He. (Gu) āç-.

ā. mäniñ uşaqlarıñ āç, diydim. 05/30

aç-: 1. Bir şeyin örtüsünü kaldırmak. St Trkm aç-, Doe/He. (Gu) aç-.

a.+iyá öñsoñ biçim bu ğälinimiđ beylä otışanna ğäyin^{än}äşi ğäliyä', alın däDli şowğatli ğäliniñ yüzün açıyá. 01/39

2. (zihnini) aç-, iyileştir-.

a.+iyámıştıq mänim qāqam oqıtıp açıyámıştıq. 10/2

açıq: a. Stn. Türkm açıq, Az. açıq, Doe/He. (Gu) āçıq, AG açuq.

a. hā, cıp dā'l, sıftı açıq. 04/39

a. hāwa, açıq beylä. 04/39

ād: ad, isim. St Trkm āt, Az at, MK āt, EUT at, Doe/He. (Gu) āt, ET *āt, AG at.

ā.+im ğurwāntóç ādim. 01/1

ā.+i ğıyđim, māñ qāqam ādī tāytişān. 10/41

ā.+i kóřökœnimiñ ādī abdulmahmut. 01/2

ā.+i ğıyđlafımıñ ādī menicā. 01/1

a.+i mǎnna allā allāniñ adī 10/20

a.+i bīř ğıyđımıñ adī đóřā. 01/1

a.+i tāytişāniñ dā'dāsiniñ adī tāyanyađ şıyx, tāyanyađ şıyxıñ oǵlu atacan nācmiñ dā'dāsī. 10/41

ādam: koca, eş. St Trkm ādam.

ā.+sī: õnsoñ oña ādamśī ğoşıyá: 01/90

adam: insan, kişi. St Trkm ādam, Az. adam, Far. adam, Doe/He. (Gu) ādām, ādam.

a. emmā dāifemde adam yóktır. 10/48

a. emmā āġār boşaDan adam bōlmaşa şışiyä'f -ġafnī şışiyä'f, ġāwı ōlmıyá. 10/57

a.+lú feyđ befyä'n adamlá ōldi, aytıqları bā. 10/43

a.+lú bularıñ hemmāśi ġüyçli adamlá - ya'ni feyđ befyä'n adamlá, ġüyçli ādamlá. 10/44; 10/44; 10/44

a.+lú bīřbīřlāfinnān ġüyç alyón ġālyä'n adamlá tā muñ qāqasıña yetiyä'. 10/45

ā. beylā oqıyıp bucúřü oqıyıp œwliyaları çāyırıp bīř deśśā ādam olup hemmā'si 'óy 'āhhā 'óy āhhā ġüyç befiyä'f. 10/26

ā.+lú şuluġluġ edennā yañqī ceng turdı - ceng turdı; tamām da halqtan ġālān ādamlá hamlättilān. 05/6

aġa: aġabey, dayı, yaşı akraba. St Trkm āġa, Az aġa, Doe/He. (Gu) aġa.

a.+sī şu ayaşlıq dıyā'llār türkmānlār, şu aġası, şonī bīř oloqō'n bīř dāfäcā befiyä'llār. 06/12

aġaç: sopa. St Trkm aġaç, Az aġac, MK yıġaç, EUT ıġaç, Doe/He. (Gu) aġaç, ET * (y)iġaç.

a.+tan: tut ağaçtan pay alim 07/16

ağduq: torun. bkz. **aytıq**. St Trkm ağdık, Doe/He. (Gu) ağtıq.

a. ağduq yaşlı bōlmadi 02/12

ay: ak, beyaz. St Trkm āq.

a. allāy allāy ay bā'wek 07/25; 07/48

a. ay öylärdä yat bā'wek 07/26; 07/49

a. ay öyümüdgä işik 07/27

ayaç: ağaç. St Trkm ağaç, Az ağac, MK yıgaç, EUT ığaç, Doe/He. (Gu) ıyaç~yıyaç. ET *(y)ığaç.

a.+ıñ ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaasını alıp eē dālılāfi şu dikfi oqıyıp dālılāfi yençip gāwı ediyamışDıq. 10/4

a.+ıñ ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaasını alıp eē dālılāfi şu dikfi oqıyıp dālılāfi yençip gāwı ediyamışDıq. 10/4

aya: ağabey, yaşlı akraba. St Trkm āya, Az. aya, Moğ. aqa TMEN 22.

a.+laı tamām muñ āyalaı bātdi, āmūlaı. 10/64

a.+lı šān āyalı yengāli 07/12

a.+m bā'ş dōnā āyam bātdi. 10/65

ā+šī (āyaşı) āyaşı bā ballimiñ 07/10

ayaşlıq: akaşlık, beyaz pirinçten yapılan pilav.

a. şu ayaşlıq diyā'llāf türkmānlāf, şu ağası, şonı bir oloqō'n bir dāfācā βeriyā'llāf. 06/12

ayız: St Trkm ayız, Az ayız, MK ağız, EUT ağız, Doe/He. (Gu) ayız, ET ayız.

a.+la türkmānlāfdä birbirinā 'yeni yıl kutlu olsun', diye ayızla söyleniyō. 09/10

a.+la ayızla gaptırma', 04/15

a.+ıña ayızıña ballāf damşın 02/19; 02/23

a.+i aydi kümiş ey xaltanı 10/16

aytıq: bkz. agduq.

a.+laří feyð beřyā'n adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43

āh: ah, beğenme, sevgi vb. duyguları anlatan söz.

ā. ollāřin āwřimařın -āwřimařın āh. 06/17

ahā: iřtā. St Trkm inhā, ana, ine.

a. pīygambār yaşında -pīygambār yaşında ahā şaşımdış. 06/5

āxır: nihāyet; sonunda. St Trkm āxır, Az axır. Ar. āxır آخر

ā. õnsoņ oğlan diyyā' nānāřınā āxır bir gún şunı alaşın diyyā'. 03/23

ā.+inna toylāřda -toylāřda āxırınna āyDıř nemayış ediyā'llāř, řucúřü film çekiyā'llāř, nemayış ediyā'llāř. 10/30

axırı: ama, fakat, nitekim. St Trkm āxırı, Doe/He. (Gu) āxırı.

a. õnsoņ bu ířanıđ da řāřwāđlařı bā axırı bulaş da gāldi, öyā dökıldilā'n. 05/7

axşam: akşam. Doe/He. (Gu) axşam, aşşam.

a. süyt, çóřāy naşıl alıp giden, axşam bōlvptı. 05/29

'āxun(d): molla.Far. آخوند

'ā.+umıđ řonņa 'āxunumıđ otırıp güřřüň beřcāk díydi. 05/4

aq(i): a. St Trkm akıl.

a.+imiğ: o đāD aqlimiğ -yāddan çıqtı. 01/14

āl: al, kırmızı. St Trkm āl, Az al, MK al, EUT al, Doe/He. (Gu) āl, AG al.

ā. āl yāňaqtan öpřādin 04/17

al-: a. St Trkm al-, Az. al-, MK al-, EUT al-, Doe/He. (Gu) al-, al-.

- a.+anım** çórek δāD alanımı āyt nā'ne. 05/29
- a.+ar** ðnsoŋ oĝlan diyyā' nānāsinā ahír bíf gún şunı aların diyyā'. 03/23
- a.+ayīm** mān yāylıq alayīm, yāylıq alayīm. 01/72
- a.+caq** idin vefsāñid ĝıyđıñıđı oĝlumıđa ĝālin edip alcaq. 04/23
- a.+dıqtan** ĝālini ālıyá, aldıqtan sonfa nānāsinıñ öyüne ĝoyıyá. 01/88
- a.+dılá** mānim śáyamiñ tamām çarĝaDını, yāylırını, tamām δāDlarını aldılá. 05/26
- a.+ıp** ðnsoŋ üç gúnnān ĝāliyā'llā; bu ĝıyđı alıp ĝıDıyá'lláf. 04/11
- a.+ıp** o qa'ymacik (yaŋcaq?) kiçicik alıp ĝāliyā', şēylā. 01/18
- a.+ıp** ðnsoŋ bu ĝıyđı dēw alıp ĝaçıyá, - dēw alıp ĝaçıyá. 03/22
- a.+ıp** böyük böyük ecālār βerír - ðruşĝat alıp ĝıDārdik. 04/22
- a.+ıp** o waxt oĝlān alıp ĝāçıyá gidıyā'. 03/32
- a.+ıp** bíf nāfār çórek alıp ĝāliyāmıştıq. 05/33
- a.+ıp** śārfwāđ alıp gitti māni - śārfwāđıñ maşını. 04/38
- a.+ıp** ayaçıñ eē - ayaçıñ bíf şāxaşını alıp eē dālılārı şu dikfı oqıyıp dālılārı yençip ĝāwı ediyāmışDıq. 10/4
- a.+ıp** āyDıp āyDıp feyđ alıp, feyđ alıp bıhūş öliyá, hāldan ĝıDıyā' onı ĝaldırmaĝına bırı ĝāfāk feyđ alıp xūşdan gidıyá. 10/53
- a.+ıp** süyt, çóřāy nasıl alıp giden, axşam bōluptı. 05/29
- a.+ıp** śārfwāđıñ -şu śārfwāđ- ya'ni ĝoyup śārfwāđıñ alındān tutup alıp öldürmäyā gittıláf. 05/19
- a.+ıyá** bu ĝıyđıñ soqırınna alıyá alıñā, ĝaçıyá, ĝaçānna yaŋqı dēwlä. 03/28
- āl+ıyá** ĝālini ālıyá, aldıqtan sonfa nānāsinıñ öyüne ĝoyıyá. 01/88
- a.+im** tut aĝaçtan pay alım 07/16
- a.+ıyá'llár** śāçaq edıyā'lláf, ðnsoŋ monı ĝālinlārıñ - monı ðruşĝat alıyá'lláf. 04/9
- ā.+lım (āllım)** süyt allım, hólwa āllım, çóřāy āllım. 05/37
- a.+lım** süyt allım, hólwa āllım, çóřāy āllım. 05/37
- a.+lıñ** ĝadınım śān neCúr allıñ bunı, diydım. 05/34
- a.+yán** bıfıbıfıñnān ĝüyc alyán ĝālyā'n adamlá tā muñ qāqaşına yetiyā'. 10/45

ālaca: a. St Trkm ālaca.

ā. ālaca köynäk giydirmä, 04/13

āln: alın, yüzün kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. St Trkm āln, Az alın, MK alın, EUT alın, Doe/He. (Gu) āln.

ā. gālin bōlannan şoñ āndañini, -şol āln giycāğini- āndañini goyiyā. 01/37

alkım: alkış.

a. oña üç dānā qulxwallah oqiyāllāf, bif dānā alkım oqiyāllāf. 02/3

allā: Allah. St Trkm allā, Az allah.

a. allā allā. 08/15; 08/15

a. allā beşene oğul beşsin, beşmedigide giydi olsun. 08/17

a. mānna allā allāniñ adı 10/20

a. allā beşsin mōřaDi 10/21

a. bāqiyāşi allā āmin. 08/30

a.+niñ mānna allā allāniñ adı 10/20

a.+şi: allāşi bā ballimiñ 07/36

a.+şi (allaşi) allāy allāy allāşi 07/3

a.+şi (allaşi) allāşi bā ballimiñ 07/7

allāy: ninnilerin nakaratında söylenen kalıplaşmış söz.

a. allāy allāy aγ bā'wek 07/25

a. allāy allāy allāşi 07/3

a. allāy ballim (afıştı?) 07/31

a. allāy allāy aγ bā'wek 07/48

ālli: allı, kırmızılı.

ā. ālli yoşğan dēşādiñ 04/18

altı: altı sayısı. St Trkm altı.

a. ðnson yeddi yılda, altı yılda oylanı götüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bölüyä.
01/89

altmış: a. ~**üç** altmış üç sayısı, ~**dört** altmış dört sayısı. St Trkm altmış, Az atmış, EUT altmış, Doe/He. (Gu) altmış, ET altmış, AG altmış.

a. dört altmış dört yaşında. 01/5

a. üç altmış üç yaşına bafānda nā'me edip cāşinlār tutuşillaş. 06/1

a. altmış yaşınna şadaqa edip ohōm köynäk giydirdilār, ğatlama örttilār. 06/2

a. üç altmış üç yaşa bafānda diyi; bir cāşin tutiyāflār, diyi. 06/5

a. üç āyt, altmış üç yaşa bafānda bu tāyda nā'me ediliyā'? 06/7

a. üç altmış üç yaşına. 06/8

a. üç altmış üç yaşlarında pīygambār yaşı diyip şadaqa ediyä'llār. 06/9

ama: a. St Trkm emmā, Far. amma.

a. dört dānāsi bilān akittilār; ama o şamanlar maşın yōqtī, ğittī. 04/40

āmin: (Ar.) amin. Far. āmin أمين, Az. amin.

ā. bāqiyāşi allā āmin. 08/30

āndaġi: baş halkası, alın tacı; kadınların “çargad” denen baş örtülerinin altına koydukları halka şeklindeki taç. St Trkm. alındaġı / allāġı

ā.+inī (āndaġinī) āndaġinī kimlār ġoyiyā ġydlār ġoyiyā mi? 01/32

ā.+inī (āndaġinī) ġālin bōlannan son āndaġinī, -şol ālin ġiycaġini- āndaġinī ġoyiyā. 01/37

ā.+i: tūrkmān yāylıq, tūrkmāniġ fōşimi şucúrū δāDlārī - bu da āndaġi iştā.
01/31

ā.+nī el çarpışıp tomā'şā edip toy edip öwünçák āndaġinī ġoyiyā, idinden de bu yāylıġi ġoyiyā. 01/38

aġrı: arka, geri. St Trkm aġrı.

a.+şī aġrışī hadřāti oşmannan ġāliyā'f -hadřāti oşmannan ġāliyā'f- 10/37

apar-: (< alıp bar-) götür-. St Trkm apar-, Az. apar-, ET alıp bar-.

a.+dılar dōş getifännän šōfa, õnsoŋ āyttan šonfa aparđılar. 04/32

a.+dılar aparđılar diymä, økitDiläf! 04/33

araba: a. St Trkm araba, Az. araba.

a. at širtıŋa araba baylaŋ. 04/41

a. (araba) kã'n maşın yōqtu; araba bilän økitifdiläf şucúru. 04/43

arada: Kurban Bayramı.

a.+da oylállar her yıl aradada oqiyállá. 08/26

arış-: ?

a.+ti alläy ballim (arıştı?) 07/31

arqa: art, peş. St Trkm arqa.

a.+miðda arqamiðda doĝanlar bölman bölman üş dönä doĝanım bölđi. 04/28

arpa: St Trkm arpa, Az. arpa, MK arpa, EUT arpa, Doe/He. (Gu) arpa, AG arpa.

a. arpa çöfek iydiřmä, 04/14

art: arka, geri. St Trkm art.

ã.+i (ãrdi) ardi tēngeli gäläk 03/7

artıq: bundan böyle.

a. bir fāsım ya'ni artıq bağı kãDē toylarđa. 10/31

arūs: düĝün. Far. عروسی

a.+lã: bið ya'ni arūsłá barma'ðdıq. 04/21

as-: üzerine takın-, kuşan-. St Trkm as-.

a.+ib bu tãyda õnsoŋ bu tãyda asıb Dakiyálãf. 01/53

aškeř: asker. Ar. ‘asker.

a. šārwād, aškeř maşını. 04/39

āş: aş, yemek. St Trkm āş, Doe/He. (Gu) aş.

ā. āş Bişifdim, Bişifdim 08/11

a. āş Bişifdim, Bişifdim 08/5

aşayı: aşağı. St Trkm aşāqı.

a.+na biðim oğlallařımıdī yayınıñ aşayına ğoyup bīř ša‘at, ikki ša‘at õnnon šōfā öyā šalıp -õnnon šōfā çıxıp gittilä'. 05/27

āşğawař: göze yaş dolduran, göz yaşı bombası. < Ar. āşq آشك + Far. āwar آوار

a. ğödüni āşğawař ğoyıp källäsinä šellä ğoydum; üssünä dä içmāk ğoydum. 05/21

ā. ğödi ğörmäyā' āşğawař bōlsa õñ muniñki mundan çıqsın. 05/25

ā. õñ muñ dä'däsiñä āşğawař dökildi. 05/8

āşıq: aşık. St Trkm āşıq, Ar. ‘āşıq.

a. onna ğıyð - ğälännä oğlan oña āşıq õliyámişDıq. 03/21

at: a. St Trkm at, Doe/He. (Gu) at.

a. at şıftıña aşaba baylaş. 04/41

a.+a ata mindi'řmāk –oğlanı mindi'řiyä'lläř; ğälini mindi'řmāyā'lläř. 04/44

a.+a oğlanı ata mindi'řiyä'lläř. 04/45

a.+a šän ata mindiñ mi? 04/48

a.+a yō män ata minä'mōq, män maşınä mindim, -dört dönä maşınä mindim. 04/48

a.+liñ ğälif atliñ içinne 07/38

a.+tan ballim attan düşince 07/55

at-: at-, koy-. St Trkm at-, Az at-, MK at-, EUT at-, Doe/He. (Gu) at-, AG at-.

a.+ıp yumşi yumşi şeyle yalpillanıp duřiyá, šaçwāyımıda atıp díyā'lläř. 01/51

āta: Ata Tayfası.

a. āta tayfa. 10/35

a. tāyfam ata. 01/3

a.+a o da ayrıldı, vefāt etti gitti o, wāli –gödlü āta. 10/35

atacan: Atacan, özel isim.

a. tāytişānıñ dā'dāsiniñ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıñ oγlv atacan nācminñ dā'dāsī. 10/41

ateş: ateş, od. Az. atāş. Far. āteş.

a. şöyle ateş yakaırlar şokakta. 08/28

a.+leş ateşler vār. 08/28

atla-: a. Doe/He. (Gu) atla-.

a.+yıp õnsõñ bu oγlān gāliyā' atlayıp; bu tāy bõlmiyā; õnsõñ bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26

awādan: güzel, güzelce, hoş. St Trkm avadan.

a. nā'me yenimiği naqış ediyārdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan gıra diyyā' naqış ediyārdik. 01/11

awādanla-: süsle-.

a.+yállár (awādanlıyállár) awādanlıyállár oγlanı. 06/45

a.+yállár (awādanlıyállár)ohom onna gıyda şaçki şaçiyállár, çüçük şaçiyállár, pişennik şaçiyállár, pişmä şaçiyállár, gulayını deşiyállár, awādanlıyállár. 06/46

a.+yálár (awādanlıyállár) gıyδ bõlsa gulacıyıñı deşiyállár, halqa taqıyálár - halqacıq taqıyálár awādanlıyálár şicife cān oγul. 06/45

ā.+p (āwadōlap) hāmmā δāDī oştada āwadōlap goyiyállár, şofradan (çüfiyn?) ediyā'llár. 06/14

āwfi: ağrı. St Trkm āgırı.

a. cān xudāy āwfi bilān, āwfi bilān. 06/17; 06/17

āwfi-: ağrı-. St Trkm āgır-, MK ağrı-, EUT ağrı-, Doe/He. (Gu) āyrı-.

ā.+maśın allāfiñ āwfimaśın -āwfimaśın āh. 06/17

ā.+māśın (ā'γfimaśın) alıñıđ ā'γfimaśın 01/8; 01/9

āy: 1. ay, dünyanın uydusu. St Trkm āy, Az. ay, ET āy, Doe/He. (Gu) āy.

ā. āy tāfāk gún tāfāk 03/11; 03/14

ā. famağan āyda, āy ofta olanna ōn dōrdi gēcädä bir aydılıyan đād. 08/21

ā. ōñ āy tāfāk gún tāfāk 03/2

ā. āy tāfāk gún tāfāk 03/5

2. ay, yılın on iki bölümünden hef bifi. St Trkm āy.

ā.+da famağan āyda, āy ofta olanna ōn dōrdi gēcädä bir aydılıyan đād. 08/21

ā.+ı biđe famađan āyı on dōrdi gēcäsi ūkf ediyä'llär. 08/32

ā.+ım āyım gúnım maya ğıyđ 2/15

ā.+ım āyım gúnım sōnā ğıyđ 2/17

a.+ın: ayın on dōrdiñä nā śalkımśeçef. 08/23

ā.+ıñ: famağan āyıñ on dōrdi gēcäsi. 08/27

ayaq: a. St Trkm ayaq, Az. ayaq, MK ayaq, ET ağaq, EUT adaq, yadaq.

a.+ımıñ ayayımın naqşı iūliśi βā. 01/16

a.+ına ayayına tūfāñ deydi. 05/11

a.+ını çıqsañ, dıydim ayayını dıydim śädeme dūşār -yařa dūşār, dıydim. 05/10

a.+ını ayayını beylä beylä beylä beylä baśıyá, bu ğıyđıñ alindān tutiyá. 03/27

āycan: Aycan, özel isim.

ā. ğumbättä āycan, fahimiñ öyläfiñnä. 10/62

āyt-: söyle-, anlat-. St Trkm ayt-, Doe/He. (Gu) ayt-, MK ayıt-, EUT ayıt-, AG ayıt-, ayt- (sor-).

ā. dē ğulyaqañ āyt. 01/42

- ā.** öđinđden āyt. 01/5
- ā.** tüfkmän dēp āyt diyyä'. 01/6
- ā.** āyt, altmış üç yaşa barānda bu tāyda nā'me ediliyā'? 06/7
- ā.** āyt díy dā oğul ğıyđı ğāwı ayDar mennän. 06/5
- ā.** āyt díyvá. 06/1
- ā.** hāwa āyt. 06/1
- ā.-a** sámifācanī bíf fořmettä āyt-a. 02/9
- ā.-a** sámifācanī āyt-a. 02/10
- a. (ayt)** çóřek dāD alanını āyt nā'ne. 05/29
- ā.+aber** inni sānnā mōnişini āytabef. 10/2
- a.+anım** önsöŋ bu şonnan yaŋqı aydanım yāləq öyā ğışıptır, bu dā'dāsi yatıydı. 05/20
- a.+anımıdoq (aydanımıdoq)** hiç dāD aydanımıdoq. 06/20
- a.+annırşıŋıđ (aydannırşıŋıđ)** ğāwı dāDlař aydannırşıŋıđ-a! 06/20
- a.+ar (ayDar)** āyt díy dā oğul ğıyđı ğāwı ayDar mennän. 06/5
- ā.+arlar** bunu dūşündır dā nā'me üçün āytaflar. 08/16
- a.+ılıyan (aydılyan)** şamağan āyda, āy orıta olanna ön dórđı ğecādā bíf aydılyan dāD. 08/21
- ā.+ıŋ (āydıŋ)** başqa şasımlar dāDlař yādınıđa dūşúyā'n bōlsa şığ de bíf āydıŋ biđe aydıp aydıp ğutaşdıq onı. 06/19
- a.+ıp (aydıp)** başqa şasımlar dāDlař yādınıđa dūşúyā'n bōlsa şığ de bíf āydıŋ biđe aydıp aydıp ğutaşdıq onı. 06/19; 06/19
- ā.+ıp (āyDıp)** toylarđa -toylarđa āxırınna āyDıp nemayış ediyā'llar, řucúřü film çekiyā'llar, nemayış ediyā'llar. 10/30
- ā.+ıp (āyDıp)** āyDıp āyDıp feyđ alıp, feyđ alıp bıhūş öliyā, hāldan ğıDiyā' onı ğaldırmaşına bışı ğarāk feyđ alıp xūřdan ğıdiyā. 10/53; 10/53
- ā.+Dım** män āytDım: 05/10
- ā.+ıp dur-** başa āytıp durır dā. 08/18
- ā.+ıp** inni yāda ğalmiyā', waxt ğeçiyā' onu āytıp bōlmıyā. 03/35
- ā.+ıp** onu bu ğıyđlar āytıp ğalällā', toya ğıdällar, olarđı Daşı'nırđı. 01/69
- ā.+ıp bil-** öđiŋ āytıp bilmıyā'ŋ mı? 10/39
- ā.+ıptır** bulaşa āytıptır. 08/18

ā.+ıyāllař řoņa āytyāllař: 02/2

ā.+iyá o ğıyđıñ alinnän tutup beylä geçiriyä'läř; řucúřä āytyáólář – yenä o tafaf āytyá. 03/10

ā.+iyá o bíf tafafta āytyá, o da āytyá: 03/13

ā.+iyá o tafafta āytyá: 03/4

ā.+iyá oylanıñ nänäři āytyá, nänäři. 01/96

ā.+iyáólář o ğıyđıñ alinnän tutup beylä geçiriyä'läř; řucúřä āytyáólář – yenä o tafaf āytyá. 03/10

ā.+iyář olář āytyář, qāqası bilän ecäři āytyář: 04/6

ā.+māna onı āytmāna mahmot ğäřäk. 10/37

ā.+maşını onu āytmařını bilāmōğ-a. 06/18

ā.+mayañ bíf diyäniñ falān, iki diyäniñ falān diyip āytmayāñ mı? 08/3

ā.+tan döş geřifännän řōřa, önsöñ āyttan şonfa aparđılař. 04/32

ā.+tım män āyttım: 05/13

ayD: bayram. Far. 'ayd ٱيد

a.+ı: täđä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayşatmıyaq emmā, şamağan ayDı řāř, fetř ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2

aydım: türkü. St Trkm aydım, Doe/He. (Gu) ayđım.

a. aydım biläř mi diyyä'ř, aydım.02/7

a.+ı: onıñ aydımı řā. 01/78

ā.+laşı (āyđımlařı) ğäliniñ āyđımlařı bā mı ğäliniñ? 01/79

āydıř: deyiş.

a. inni män nä'me şu waxtlaş bíf āydıř çıqtı.02/1

ayır-: St Trkm ayır-, MK adhır-, AG adır-.

a.+dıq inni ayırđıq Da şattıq Da, şeyşini ğörüp. 01/57

a.+ıp önsöñ ğälin bölanda böşük ayırıp ğāynayařına şerışdik. 01/35

a.+máđlář heç ayırímáđlář, beylä. 02/6

aylan-: dön-. St Trkm aylan-.

a.+γın aylanınça aylanγın 10/6

a.+γınça aylanınça aylanγın 10/6

a.+mış dünıanı dört aylanmış 10/7

ayrıl-: öl-, vefat et-. St Trkm ayrıl-.

a.+dı oqıyóllař hãmmãşı ayrıldı -tamãm ayrıldı -oqıyanlařıň hãmmãşı gitti. 10/74

a.+dı o da ayrıldı, vefãt etti gitti o, wãli –göğli āta. 10/35

a.+dı bã'ş dónã emmuşı bãrdı; hẽmmãşı ayrıldı. 10/67

a.+dı oqıyóllař hãmmãşı ayrıldı -tamãm ayrıldı -oqıyanlařıň hãmmãşı gitti. 10/74

a.+ıptır dã'mi gãlinimiđ halimecanıň doγãnı ayrılıptır. 06/21

a.+lı muň qãqası ki ayrılılı, başqa hiç kimde yōq -ãđ bã, o güyçdã ãđ bã. 10/46

a.+lı emmã, oqıyãllařımıđ ayrılılı. 10/63

a.+lı muň bãbası da řeylä, dã'dãşı de řeylä - dã'dãşı íf ayrılılı. 10/68

ãđ: St Trkm ãz.

ã. muň qãqası ki ayrılılı, bařqa hiç kimde yōq -ãđ bã, o güyçdã ãđ bã. 10/46

α

akit-: alıp git-. St Trkm äkit-.

α.+dilãr kã'n maşın yōqtu; ařãba bilãn äkitirdilãr řucúřu. 04/43

α.+Dilãr apãrdılař diymã, äkitDilãr! 04/33

α.+Dilãr äkitDilãr; äkitDilãr. 04/33

α.+ip õnřoň gãlini äkitip ođlãnıň öyüne ðamanna. 04/46

α.+irdilãr o qadımlãr gãlini kökãđmãđdilãr, yeddi yılda, řãkkiđ yılda gãlini ğaytaşıp äkitirdilãr. 01/86

α.+irdilãr (akitirdilãr) türkãnlãr paytõn bilãn äkitirdilãr. 04/42

α.+tilãr dört maşın bilãn äkittilãr. 04/35

α.+tilár (akittilár) dōrt dónāsi bilān akittilár; ama o δamanlar maşın yōqtī, ğittī. 04/40

α.+iyálar õnonn sófā bir yenā wax't geçānnān māmasī öyüne ákitiyálar. 06/31

al: el. St Trkm el.

α.+i o tāyda õnson oĝlanıĝ -ĝiydiĝ ali bilān oĝlanıĝ alini beylā ĝoyiyáflár. 04/12

α.+in õnson biðim bu ĝalinimið beylā otufanna ĝāyin^{an}āsi ĝāliyā', alin δāDli şowĝatli ĝāliniĝ yüzün açiyā. 01/39

α.+iñā ol bir aliñā yūðük Daqiyá'lar, bir çarĝaD Daqiyállár. 06/11

α.+iñā bu ĝiydiĝ şoqıyınna aliyā aliñā, ĝaçiyā, ĝaçānna yanqı dæwlä. 03/28

α.+indān ayayınī beylā beylā beylā beylā başiyā, bu ĝiydiĝ alindān tutiyā. 03/27

α.+inden şār wādiĝ -şu şār wād- ya'ni ĝoyup şār wādiĝ alindān tutup alıp öldürmāyā gittilár. 05/19

α.+iñe oĝlanıĝ aliñe pul befiyā'llár. 06/42

α.+iñe õnson aliñe Daqıliyā kümüş ĝulp, kümüştan bu būdeleĝü bölüyā, ĝoşma būdeleĝük díyā'llár oĝa. 01/43

α.+ini o tāyda õnson oĝlanıĝ -ĝiydiĝ ali bilān oĝlanıĝ alini beylā ĝoyiyáflár. 04/12

α.+innān o ĝiydiĝ alinnān tutup beylā geçiriyā'llár; şucurā āyiyálar – yenā o tafaf āyiyā. 03/10

α.+iñið aliñið ā'ĝfimaşın 01/8; 01/9

α.+läfi hef allāfi kümüşti'f 07/32

α.+läriñ allāriñ āwfimaşın -āwfimaşın āh. 06/17

b

bā: bkz. bār.

b. āyaşī bā ballimiĝ 07/10

- b.** tädä yıl kutlamaşı bā; emmā šuffa yayfatmıyaq emmā, famağan ayDı βār, fetf ayDı, ğufbanlıq ayDı bā. 09/2
- b.** bu kitapta bā. 08/24
- b.** bucürü dāštānlar qadımdā bā. 03/30
- b.** feyđ befyä'n adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43
- b.** muηa fayām fayām bā heP bırı äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'llär. 01/47
- b.** muη annāsi dā bā -annāsi de wāli, šesi dāD inni bōlmiyā. 10/59
- b.** tädä yıl ğutlama ğadımdān bā mı? 09/6
- b.** allaşı bā ballimiη 07/7
- b.** önsöη bu ífanıη da šārwāđları bā axırı bulaf da ğaldi, öyā dökildilä'n. 05/7
- b.** tillāşı bā ballimiη 07/8
- b.** ğaliniη äydımları bā mı ğaliniη? 01/79

bāba: büyük baba, dede (anne tarafından). St Trkm bāba, Doe/He. (Gu) bawa.

b.+sí muη bābaşı da šēylä, dā'dāsi de šēylä - dā'dāsi íf ayfıllı. 10/68

b. (bawam) yā qutlu beyk yā bawam 10/13

bā'cı: kız kardeş. Az. bacı.

b.+ları dōstları, deηtüşları, bā'cıları, ğafdaşları hāmmāsi úşışyā, oğlanıη dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41

baγ: park. ~ı **millí** Milli Park. Far. باغ, Doe/He. (Gu) bāγ.

b.-ı millí ohōm bu baγ-ı millimiğ βā. 05/2

baγa: bana, ben zamirinin datif ekli biçimi.

b. baγa äytip duşıf dā. 08/18

baγ(ı)ř: ciğer, bağır. St Trkm bağır.

b.+ı: önsöη yeddi yılda, altı yılda oylānı ğöfüp bilmeyä' dā; baγrı dāş bōliyā. 01/89

baýla-: St Trkm bāyla-, Az. baýla-, Doe/He. (Gu) bāyla-, MK bavla-, ET *bā (baýla- < bā+ġ+la-), EUT bagla-.

b.+r at sírtıña ańaba baýlań. 04/41

baq-: a. St Trkm. baq-, Az. bax-, MK bak-, ET baq-, Doe/He. (Gu) baq-.

b. dúrbinā baq”, diyyā’f. 02/10

b.+ıyırlar (baxıyrlar) bulań ná'me günācıktıf, öyüń içinde baxıyrlar otıřillá, díydim. 05/14

b.+yúŋ dúrbinā baqyúŋ dá'l mi? 06/6

bāqıyā: geri kalan, başka. Ar. bāqıye باقیه

b.+sí bāqıyāsi allā āmin. 08/30

baqqal: (Ar.) bakkal. Far. bāqqāl بقال

b.+a (baqqara) ballim baqqara gidār 07/42

bal: a. Stn. Tükm. bal, Az. bal, MK bal.

b.+lar aydıńa ballar damśın 02/19; 02/23

balaqçak: bir motif adı.

b. muńa balaqçak diyyä'llär, muńa köçir –qa’yma diyyä'llär. 01/17

balaqyüp: iç donunun paçası.

b. bí, balaqyüp diyä'llär. 01/22

bālıq: balık. St Trkm bālıq, Az balıq/balıx, Eyn. bālıh, MK balık, EUT balıq, AG balaq, balıq.

b. muńa ġańraq diyyä'llär; ol bālıq tutilmıyá, onuń ġańraq naqşı. 01/20

b.+a (bālrya) muńa da ġańraq diyä'llär; bālryı şeylä tu'tmayá, onuń naqşını bu bālrya ġoyıpDı'flar. 01/25

b.+a (bālrya) muńa da sāqçan diyyä'llä, bucúfü bālrya tikiyäk giyiyäk. 01/26

b.+ı (bālryı) muıa da ęanıra dıya'llär; bälryı Őeylä tu'tmayó, onuę naqşini bu bälrya ęoyıpDı'flaf. 01/25

balli: bebek, yavru.

b.+mię ballimiğ bal dädäsi 07/44

b.+m: hów ballim hów hów 07/30; 07/41; 07/47; 07/58

b.+m: alläy ballim (arıştı?) 07/31

b.+m: mänię ballim ulalśa 07/33

b.+m: ballim baqqaıa ęidär 07/42

b.+m: mänię ballim hıncıdı'f 07/53

b.+m: ballim attan düşince 07/55

b.+iç: āıası bā ballimiğ 07/10

b.+iç: allāsi βā ballimiğ 07/36

b.+iç: tıllāsi βā ballimiğ 07/37; 07/8

b.+iç: dädäsi βā ballimiğ 07/39

b.+iç: ballimiğ bal dädäsi 07/44

b.+iç: allāsi bā ballimiğ 07/7

bār: var. bkz. βā, βār. St Trkm. bār-, Az. var, MK bār, Doe/He. (Gu) bār, var; AG bar, pār.

b. ellāri bār kümişti'f 07/22

b. oğlan bōlanda nā'me řāsimlāřimiđ bār biçim? 06/23

b.+dış bu kitābi bunló bārđıř. 04/19

b.+đi hāwa, heş kim ödünüğ beylā řāsimlāři bārđi dā. 01/36

b.+đi o ęüyę bōlmali ki taraf mafiği ęāwı etmek için o ęüyę faqat, muğ qāqasında bārđi -dä'däsində bārđi -qāqasında. 10/34

b.+đi hā ęara maşın βār - Őārŵāđię ęara maşini bārđi. 04/37

baş-: ulaş-, vasıl ol-; evlen-. ~ip baş-. Doe/He. (Gu) bār-, var-.

b.+ān bařān yeřię βāřilśin 02/16

b.+ān bařān cāyię düđülśin 02/18

b.+ānda altmiş üç yaşına bařānda nā'me edip cāşinlāř tutuşıllaş. 06/1

b.+ānda altmış üç yaşa bafānda diyi; bīf cāşin tutiyáflár, diyi. 06/5

b.+ānda āyt, altmış üç yaşa bafānda bu tāyda nā'me ediliyā'? 06/7

b.+iyá tūfkmān fāşimlár yowaş yowaş yitip bafiyá. 01/29

b.+iyálar ōnşoñ birbifinā yóftişip bafiyálar. 03/9

b.+ma´ddiq bið ya‘ni ‘afūslá bārma´ddiq. 04/21

bāra: (Far.) hakkımızda. bāramið <Far. bāra برای + Trkm mīð

b.+mīdda “iydi yafāsın iymanlı bōlsın” diyā’llár, bāramīdda.02/2

baş-: St Trkm baş-, Az. baş-, MK baş-, EUT baş-, Doe/He. (Gu) baş-, AG baş-.

b.+iyá ayayınī beylā beylā beylā beylā başiyá, bu ğıydiñ alindān tutiyá.
03/27

başqa: a. St Trkm başqa, Az. başqa.

b. başqa fāşimlár dāDlar yādınıda dūşúyā'n bōlsa şid de bīf āydıñ biðe aydıp aydıp ğutafdıq onī. 06/19

b. muñ qāqası ki ayıllı, başqa hiç kimde yōq -āð ßā, o ğüyçdā āð ßā. 10/46

bātdi: < bar erti. var idi, vardı.

b. tamām muñ āyalafī bātdi, āmūlafī. 10/64

b. bā'ş dānā āyam bātdi. 10/65

b. muñ bīf āmmişi bātdi; ğāwı oqiyatDī heywefā defāngdi. 10/72

bāyır: day~ ‘dağ bayır, inişli çıkışlı yer, kır’. St Trkm bayır.

b. hocamanıñ maşını dōfD dānā maşını day bāyır ğidāfdi. 04/50

bağı: a. Az. bazı.

b. bīf fāşim ya‘ni aftıq bağı kādē toylafda. 10/31

bāhāwāttin: Behāeddin Buhārī, Silsile-i aliyye denilen ālim ve velīlerin on beşincisi.

b. yā bāhāwāttin cewliya 10/23; 10/9

bä's: beş sayısı. St Trkm bä's, Az. beş, Doe/He. (Gu) bä's.

- b. üş dónä şēylä ğuppâsî yoqârdan bō'İmalî, bä's dónä ğu'ppa eteyindä bō'İmalî. 01/55
- b. yoxsa öđimiñki ßā, öyle oloqō'n şeylār, bä's dónä ğuppâsî ßārdî. 01/58
- b. bä's dónä āyam bātdî. 10/65
- b. bä's dónä emmuşî ßārdî; hemmäşî ayrıldı. 10/67
- b.+i: şol dā'mi şoñ bä'şî şoña gidip ğäldik. 06/22

bä'wek: bebek. St Trkm bä'bäk.

- b. alläy alläy aġ bä'wek 07/25; 07/48
- b. aġ öylārdä yat bä'wek 07/26; 07/49
- b. yaqaşî kirli bä'wek 07/50
- b. bōriġi pullu bä'wek 07/51

bendä: kul, köle. Far. bānde بندہ

- b.+dir acaba ey şıflî bendādir ey 10/12

ber-: ver-. bkz. ßer-, ver-. St Trkm ber-, Az. ver-, MK bîr-, ET *bēr-, Doe/He. (Gu) bër-.

- b.+cäk şonña 'āxunumîd otırıp ğüffün befcäk dıydı. 05/4
- b.+çäk şāniñ ğıyđiñ ğudaçlıġa befelim; maya befcäk mi? 04/5
- b.+di ohōm ġarfı ecām muña öruşġat berdi. 04/30
- b.+dilä' önsōñ nā'me biđä đōf ettilä' - kā'n đōf ettilä', ediyät berdilä'. 05/42
- b.+dilār kā'n xofladılar māni ediyät berdilār. 05/40
- b.+ābil'yä'f içtān oqıysa oqıyıßefsä feyđ beřābil'yä'f. 10/58
- b.+āniñ: beřāniñ oġlu ßolsın 08/13
- b.+elim şāniñ ğıyđiñ ğudaçlıġa befelim; maya befcäk mi? 04/5
- b.+ene allā beşene oġul beşsin, bermedigide ğıyđi olsun. 08/17
- b.+eniñ beřeniñ oġlu bōlsın 08/7
- b.+ip bu ğüffün beřip otıqālā bîr Dónä oġlan tādārfū ediyä' şuluġluġ ediyä'. 05/5
- b.+iyä' o da yençip đincirli diwānanî ġāwı ediyä', şāfā beřiyä'. 10/29

b.+iyä'f qāqasī bilān nā'nesī -ecāsī öfusuġat befiyā'f. 04/10

b.+iyäf beylä oqıyıp bucürü oqıyıp öwliyalafı çāyırıp bíf deśśā ādam olup hemmā'sī 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26

b.+mediġide allā befene oġul befsin, befmediġide ġıyđı olśun. 08/17

b.+mädiġ befmädiġ ġıyđı βolsın 08/14

b.+mediġ befmediġ ġıyđı bōlsın 08/8

b.+sın allā befene oġul befsin, befmediġide ġıyđı olśun. 08/17

b.+yä'n feyđ befyä'n adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43

b.+yä'n bularıġ hemmāsi güyçli adamlá - ya'ni feyđ befyä'n adamlá, güyçli adamlá. 10/44

beřäkätli: bereketli, bolluk içinde. Stn Türk bereketli.

b. bōl- tādā yılıġ mübarāk bōlsın, śālāmāt bōlsın, önsöġ ġälān yılı beřäkätli bōlsın. 09/7

bey(i)k: büyük. St Trkm beyik, Doe/He. (Gu) bāyüġ.

b. yā qutlu beyk yā bawam 10/13

beylä: böyle. St Trkm belä, Az. beylä. TMEN (XIII. Jh.) böylä N.33=1978.

b. o ġıyđıġ alinnān tutup beylä geçiriyä'lär; šucürä äytiyölär – yenä o taraf äytiyā. 03/10

b. o tāyda önsöġ oġlanıġ -ġıyđıġ alı bilān oġlanıġ alini beylä ġoyiyāflär. 04/12

b. beylä oqıyıp bucürü oqıyıp öwliyalafı çāyırıp bíf deśśā ādam olup hemmā'sī 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26

b. ayayını beylä beylä beylä beylä başıyā, bu ġıyđıġ alindān tutiyā. 03/27

b. hāwa, hef kim ödüñüġ beylä fośimlāri bārdı dā. 01/36

b. önsöġ biđim bu ġälinimiđ beylä oturanna ġāyin^{ān}āsi ġäliyā', alin dādli šowġatli ġäliniġ yüzün açiyā. 01/39

b. beylä büdelük Daqıniyāllā, önsöġ yüdüġünü Daqıyāllār šeylä, hāwa. 01/45

b. ġadım ġoca heläylär beylä yapıpdır.02/5

- b.** heç ayırmáđlář, beylä.02/6
- b.** (hā, séktā hā, tamāmsī beylä böldi. 10/71
- b.** o da beylä öldi, elli bir yāšta. 10/73
- b.** hāwa, açıq beylä. 04/39
- b.** oğlanlı bölp beylä geçirännän sófā, bir göweği kāsılännän sóđ, önsöğ ğıyđıđ ğāyınlafı, ğāyıntaları hemmäsi üşışıyā'llár. 06/27

biabirün: dışarı çıkın. bírün < Far. beyā (biā).

- b.** biabirün biabirün. 05/41; 05/41

bihüş: baygın, bayılmış, şuursuz. Far. bí-huş بيهوش

- b. ol-** āyDıp āyDıp feyđ alıp, feyđ alıp bihüş öliyá, hāldan giDiyä' onı ğaldırmağına bífi ğāřák feyđ alıp xüşdan gidiyá. 10/53

bil-: a. St Trkm bil-, Az. bil-, MK bil-, EUT bil-, Doe/He. (Gu) bil-, AG bil-, pil-.

- b.+ämoy-a** onu äytmasıni bilämöđ-a. 06/18
- b.+är** aydım bilär mi diyyä'ř, aydım.02/7
- b.+är** eski oylállar ki annäm yalı oylallar bilär. 08/1
- b.+emoq** šāřwāđ düşünmäđdim männä fařsí bilemoq dā türkmän. 05/41
- b.+irdik** lāyır layır lāyır lāyır edip, heř möđe ki ğālin ğāliyókún o šās bilän bilirdik. 01/60
- b.+iyä'n** kitabı düşünsäm biliyā'n. 10/38
- b.+mār** inniki oylállar bilmār onı. 08/1
- b.+mäsāđ** onı bilmäsāđ šāni şıřıřiyä'ř -ğāřnıđ şıřıřiyä'. 10/49
- b.+mäyä'ř** onığ hıqmatınám yetişip bilmäyä'ř. 10/50
- b.+meyä'** önsöğ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dā; bayrı dāş böliyá. 01/89
- b.+miyä'** - emmā, oqıyıp bilmiyā'. 10/61
- b.+miyä'đ** bilmiyā'đ mi? 10/39
- b.+miyä'đ** öđiđ äytıp bilmiyā'đ mi? 10/39
- b.+yāniđ** šiđ oyunları bilyāđiđ mi? 08/2

bilän: ile, -la/-le. St Trkm bilän, Az. ilä/ilän, Doe/He. (Gu) bilän, MK bile/bifle, ET bİflän, EUT bİflä/bİflän, ET *bİflä, bilän.

- b. qāqasī bilän nā'neśi -ecāśi ōruśgat befiyā'f. 04/10
- b. o tāyda ōnśoŋ oġlanıŋ -ġiydiŋ alı bilän oġlanıŋ alini beylä ġoyiyāflāf. 04/12
- b. inni śiđ oquw bilän öwe geçirśāŋiđ eyē oluř -hāwa. 01/15
- b. ohōm śadaqa tamām molannan śōfa bośa gitmāśin diyip heř kime řuśāficik bilän üś, dōřt dānā ġantı ġoyiyāllāf içinä. 06/15
- b. ōnśoŋ munıŋ nā'neśi bilän. 04/2
- b. řucūřü ġadım đamanna oloqō'n dā'dälār bilän ecälār befiyā'řdi. 04/20
- b. ġiydiŋ ġaptalında ġıdıł ōoqu bilän ōđ đāĐi bōliyā - ōoqu dā'mi dā'l. 03/25
- b. bu şuhiyecan bilän menicācān hāletti. 06/3
- b. ōnśoŋ munī dā'yımıŋ – dā'yım bilän dā'yımıŋ helāyi ġaldi, qudaçlıġā. 04/29
- b. dōřt maśın bilän akittilār. 04/35
- b. dōřt dānāśi bilän akittilār; ama o đamanlar maśın yōqtı, ġittı. 04/40
- b. türkmänlar paytōn bilän akitirdilār. 04/42
- b. kā'n maśın yōqtı; ařaβa bilän akitirdilār řucūřü. 04/43
- b. ōnśoŋ oġlān bunı, oġlān bilän otiriyāllāf, cüft otiriyāllāf. 04/47
- b. bunı yūřœkden oqiyānlar fāyđ bilän yıkılıyā. 10/51
- b. olar āytiyār, qāqasī bilän ecāśi āytiyār: 04/6
- b. lāyır layır lāyır lāyır edip, heř mōġe ki ġālin ġāliyākān o śās bilän bilirdik. 01/60
- b. cān xudāy āwři bilän, āwři bilän. 06/17
- b. ecāśi bilän böyük ecāśi bilän ohōm -böyük dā'dāśi. 04/3
- b. oloqō'n qāqası bilän bulā śōđ ediyā'lar. 04/4
- b. yenā oylallar inni vilayet bilän ġatıśānśāŋ onoŋ üçün olā edensēŋ biđ de ediyāq. 09/6

bileđük: bkz. būdelük.

- b. ġośma bileđük diyā'llār. 01/44

bir: bir sayısı. St Trkm bir, Az. bir, Yak. bir, MK bir, ET * bir, EUT bir, pir, Doe/He. (Gu) bir.

- b.** inni hāmānāDān nā'me, bir ğıyδ öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā gāliyā'mını ğudaçlığa. 04/1
- b.** inni mān nā'me şu waxtlaf bir āydiş çıqtı. 02/1
- b.** ol bir alıñä yüdük Daqıyá'láf, bir çarğaD Daqıyá'lláf. 06/11
- b.** şu ayaşlıq dıyā'lláf türkmānláf, şu ağası, şonı bir oloqō'n bir dāfācā βeriyā'lláf. 06/12; 06/12
- b.** o bir tarafta āytiyá, o da āytiyá: 03/13
- b.** başqa fāsimlār dāDlaf yādınıda düşüyä'n bōlsa şid de bir āydıñ biđe aydıp aydıp ğutafdıq onı. 06/19
- b.** fāmađan āyda, āy ofta olanna ön dōrdi ğecādä bir aydılıyan dāD. 08/21
- b.** õnşoñ oğlan diyyä' nānāşinā ahir bir ğun şunu alafın diyyä'. 03/23
- b.** beylä oqıyıp bucúfü oqıyıp œwliyalafı çāyırıp bir deşsä ādam olup hemmā'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā ğüyç beriyā'f. 10/26
- b.** biçim oğlallaşımığı yayınıñ aşayına ğoyup bir şa'at, ikki şa'at õnnon şōfā öyā şalıp -õnnon şōfā çıxıp gittilä'. 05/27
- b.** oğlanlı bōlup beylä ğeçirānnān şōfā, bir ğöweği kāsılānnān şoñ, õnşoñ ğıyđıñ ğāyınlafı, ğāyıntalařı hemmāsi üşişiyä'lláf. 06/27
- b.** bir diyāniñ falān, iki diyāniñ falān diyip āytmayāñ mı? 08/3
- b.** oña üç dānā qulxwallah oqıyá'lláf, bir dānā alkım oqıyá'lláf. 02/3
- b.** bir fāsim ya'ni aftıq bağı kādē toylafda. 10/31
- b.** bir nāfāf çōfek alıp gāliyāmıştıq. 05/33
- b.** erfāçi olan bōlsa bir yaşınna oğlāni şünnet ediyä'lláf. 06/39
- b.** ā ol pāfidā dā'mi, ğafış etti ğıyđlarıñ hef (ğayşı?) da bir dā'mi şaçki şaçtiláf, noyul şaçtiláf. 06/4
- b.** ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaşımı alıp eē dālılāfi şu đikři oqıyıp dālılāfi yençip ğāwı ediyāmışDıq. 10/4
- b.** altmış üç yaşa barānda diyı; bir cāşin tutiyāfláf, diyı. 06/5
- b.** bu ğüşfün beşip otıqālā bir Dānā oğlan tāđārfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5
- b.** fāyđi ki bunu doldıruptır; şol bir form bunu boşaltmalı. 10/56
- b.** hāmmāsi şektä etti, ālli yaşa, ālli bir yaşa. 10/66

- b. şāçmī bu tāydan bīf ōriyā'r, bu tāydan bīf ōriyā'llār. 01/67
- b. mūḡ bīf āmmīsi bātdī; ḡāwı oqiyatDī heywerā derāngdi. 10/72
- b. o da beylā öldi, elli bīf yāšta. 10/73
- b. onī ḡörmāsām ḡewún bīf xoştī diyyā'r. 01/77
- b. biḡā bīf śaylap duřan ḡıyḡ ḡāřāk, diyyā'. 03/8
- b. ḡewún bīf xoştī 01/81
- b. ḡewún bīf xoştī. 01/83
- b. śamirācanī bīf formettä āyt-a. 02/9
- b. ḡewún bīf xoştī 01/92
- b. ḡewún bīf coştī, diyyā'f dā. 01/94
- b. bīf du'ā oqiyāflāf. 08/30
- b. bīf ḡún otī tdiq ḡnsōḡ bu oylallařıñ süydü, çōřœyi yōqti –çōřōḡi. 05/29
- b. bīf kamyon gibi bīf şey. 04/39
- b. bu tāydan bīf ōriyā'ḡ; bu śaçī ōriyā'ḡ, bu tāydan bīf ōriyā'ḡ, bu tāydan ōriyā', bu tāydan bīf ōriyā'. 01/75
- b. ḡnonn śofā bīf yenā wax't ḡeçānnān māmasī öyüne akitiyāflāf. 06/31
- b. (bīf) ḡālin ḡıyḡa bīf iştir 07/34
- b. (bīf) ḡḡ yenā bīf dōnā dāštān βā - o ḡadīm ḡamāḡqī. 03/19
- b. (bīf) bīf dōnā oylān ḡāliyā'mışDıq - bīf öyā ḡāliyā'mışDıq. 03/20
- b. (bīf) bīf tarafta ḡıyḡ duřiyā bīf tarafta oḡlān duřiyā. 03/1
- b. (bīf) bīf ḡıyḡımıḡ adī ḡōřā. 01/1

bīrbīfi: karşılıklı olarak bīfi ötekini, öteki de onu.

- b.+nā tüřkmānlārdā bīrbīfinā 'yeni yıl kutlu olsun', diye ayzla söyleniyō. 09/10
- b.+nā ḡnsōḡ bīrbīfinā yōřtiřip bariyāflāf. 03/9
- b.+nā (bīribīrinā) bucūfū bīribīrinā bīribīrinā' Daḡıniyā ḡidiyā' dā. 10/41
- b.+lāřinnān (bīřbīrlāřinnān) bīřbīflāřinnān ḡüyç alyān ḡālyā'n adamlā tā mūḡ qāqaşıḡa yetiyā'. 10/45

bīfi: bīfi, bīfisi. Stn Tüşkm. bīfi.

b. muḡa fayām fayām bā heP bīfi äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'llär.
01/47

b. äyDıp äyDıp feyð alıp, feyð alıp bihüş öliyá, hāldan giDiyä' onı ğaldırmağına bīfi ğāfāk feyð alıp xüşdan gidiyá. 10/53

b. (bīfi) onu qaldırmalaří içün bifi ğāfāk. 10/52

bīrnä'cek: bazıları, birkaçı; birkaç. St Trkm bīrnä'çe.

b.+mið bīrnä'çemið ğoyun öldiriyä'f -şadaka ediyä'f. 06/28

b.+i (bīrniçäği) ohōm dā'mi bið diyām üç waqtá tüfkmän fāsımlāfimiðin bīrniçäği yitip gitti. 01/10

bīrniçä: bkz. bīrnä'çe.

bið: bez. St Trkm.biz, Doe/He. (Gu) bið.

b. çuyın çuyın bið ğāfāk 08/4; 08/10

bið: biz, çokluk bīfinci kişiyi ğösteren söz. St Trkm biz, Az. biz, MK biz, EUT biz, Doe/He. (Gu) biz, AG biz.

b.+imki bizimki şöyle şems diyofsunuð dā'mi. 09/9

b. ohōm dā'mi bið diyām üç waqtá tüfkmän fāsımlāfimiðin bīrniçäği yitip gitti. 01/10

b. bið ya'ni 'afūslá barma'ddıq. 04/21

b. şid şākāf δād ğoyıyāñıð, bið ğoymıyaq. 09/5

b. yenä oylalla'f inni vilayet bilän ğatışansañ onoñ üçün olá edenseñ bið de ediyaq. 09/6

b.+ä õnsoñ nā'me biðä dōr ettilä' - kā'n dōr ettilä', ediyät befdilä'. 05/42

b.+ä ğālin nırde olśa o ğuppāla'f biðä ha'ba'f be'fir'di, la'yī'f la'yī'f la'yī'f la'yī'f edip.
01/63

b.+ä biðä bīf şaylap du'ran ğıyð ğāfāk, diyyä'. 03/8

b.+e başqa fāsımlār δādla'f yādınıda dūşúyā'n bōlśa şid de bīf āydıñ biðe aydıp aydıp ğutafdıq onı. 06/19

b.+e türkmäniñ fásimi nä'me inni şid ya'ni oylállar şowaDıñıð kã'n bølup türkmãn fásimlãfını öwe geçirsãñıð biðe eyè bølur, memnũn şidden. 01/8

b.+de biðde famaðan āyı on dõrdi gècãsi şukr ediyã'llãf. 08/32

b.+den biðden şaya kim gãfãk, diyyã'f. 03/12

b.+den biðden şaya kim gãfãk, diyyã'f. 03/3

b.+im biðim oğlallařımıdĩ yayınıñ aşayına goyup bir şa'at, ikki şa'at õnnon şõfã öyã şalıp -õnnon şõfã çıxıp gittilã'. 05/27

b.+im õnşoñ biðim bu gãlinimið beylã otufanna gãyin^{ãn}ãsi gãliyã', alin dãDli şowgatli gãliniñ yüzün açiyã. 01/39

b.+im õnşoñ biðim öyã gãldilãf. 05/9

b.+im oğlan bõlanda nä'me fásimlãfimið bãf biðim? 06/23

b.+imki nowfuð biðimki dã'l. 09/1

bõ'l-: ol-. bkz. ßol. **gõca** ~, **gãfãrĩ** ~ 'yaşlan-, ihtiyarla-', St Trkm bol-, Az. ol-, MK bol-, EUT bol-, AG bol-, pol-.

b.+anda oğlan bõlanda nä'me fásimlãfimið bãf biðim? 06/23

b.+anda oylan fásimi bõlanda mı? 06/24

b.+anda õnşoñ gãlin bõlanda bõfuk ayırıp gãynayaşına befiridik. 01/35

b.+annan gãlin bõlannan şoñ ānda'yini, -şol ālin giycãğini- ānda'yini goyiyã. 01/37

b.+malĩ üş dãnã şeylã guppãsi yoqãrdan bõ'lmalĩ, bãş dãnã gu'ppa eteyindã bõ'lmalĩ. 01/55

b.+dĩñ nä'me yatdĩñ õnnon şõfa nã'çã yãşına yetãndã gãlin bõldĩñ? 04/26

b.+dĩ (hã, sektã hã, tamãmsĩ beylã bõldĩ. 10/71

b.+dĩ afqamıðða doğãnlar bõlmãn bõlmãn üş dãnã doğãnım bõldĩ. 04/28

b.+dĩ cawãnlãf giymiyã'f onĩ cawãnlãf giymiyã'f onĩ; cawãnlãf inni yãd bõldĩ. 01/28

b.+dĩfıyãlãf õnşoñ gãliniñ oğlanını bõldıfıyãlãf. 06/26

b.+duq inni xũdãyçıřım şu şalamãttã, fãxat maðãli; xõmãyni gãldi fãxat bõlduq. 05/43

b.+ıptır çun gõca- gãfıyıptır, -gãfı bõlıptır, ya'ni gõca bõlıptır. 10/59; 10/59

b.+iyã'f bucũrã gıyn bõliyã'f. 01/87

- b.+iyá** ðnsöŋ bunun dóft töwöföğü döwüx öliyá; ortaśınna ğıyð böliyá. 03/24
- b.+iyá** ğıyđın ğaptalında ğığıl soqu bilán öd dāDī böliyá - soqu dā'mi dā'l. 03/25
- b.+iyá** ðnsöŋ aliŋe Daqlıyá kümüş ğulp, kümüştān bu büdeľüğü böliyá, ğoşma büdeľük díyā'llāf oŋa. 01/43
- b.+iyá** ðnsöŋ yeddi yılda, altı yılda oylānı ğörüp bilmeyā' dā; bayrı dāş böliyá. 01/89
- b.+iyá** dāşī böliyá; ğığıl soqu dāşī böliyá. 03/25; 03/25
- b.+iyá** ğāliniŋ ğāliyā'ni mālum böliyá. 01/65
- b.+iyá** türkmān rāśımlā şēylā ğúlyaqaśı böliyá, tegālāk. 01/42
- b.+iyámıştıq** mafið böliyámıştıq kā'n -çoq mafið böliyámıştıq. 10/1; 10/1
- b.+madī** aĝduq yaşlı bölmadi 02/12
- b.+malī** üş dānā şēylā ğuppāśı yoqarđan bō'lmalī, bā'ş dānā ğu'ppa eteyində bō'lmalī. 01/55
- b.+malī** o ğúyç bōlmalī ki tafaf mafiði ğāwı etmek için o ğúyç faqat, muŋ qāqasında bārdī -dā'dāşında bārdī -qāqasında. 10/34
- b.+mān** arqamığda doĝānlar bōlmān bōlmān üş dānā doĝānım bōldī. 04/28; 04/28
- b.+maśa** emmā āĝār boşadan adam bōlmaśa şışıyā'f -ĝafnī şışıyā'f, ğāwı ölmıyāf. 10/57
- b.+maśın** mān díydim, nā'me ğünācıktıflar bular díyānda, “śāniŋ işiŋ bōlmaśın” díydi śārwāđ. 05/18
- b.+miyá** ðnsöŋ bu oĝlān ğāliyā' atlayıp; bu tāy bōlmiyá; ðnsöŋ bu döw yatanmışDıq dā. 03/26
- b.+miyá** inni yāda ğālmıyā', waxt geçiyā' onu āytıp bōlmiyá. 03/35
- b.+miyá** muŋ annāśi dā bā -annāśi de wāli, śeśi dāD inni bōlmiyá. 10/59
- b.+śa** başqa rāśımlār dāDlar yādınıda düşúyā'n bōlśa śið de bir āydıŋ biðe aydıp aydıp ğutardıq onī. 06/19
- b.+śa** ğödi ğöfmāyā' āşĝawar bōlśa öŋ munıŋki mundan çıqśın. 05/25
- b.+śa** ohōm erkek bōlśa śünnetliyā'flāf. 06/38
- b.+śa** erkāçi olan bōlśa bir yaşınna oĝlānī śünnet ediyā'llāf. 06/39

b.+sa gıyđ bōlsa gulacrıyı deşiyállaf, halqa taqıyálaf -halqacıq taqıyálaf awádanlıyálaf şicire cān oğul. 06/45

b.+sın cennättän cāyi bōlsın 02/21

b.+sın içmāhdan payı bōlsın 02/22

b.+sın íyđi yaşasın íymānlı bōlsın.02/27

b.+sın beřeniň oğlu bōlsın 08/7

b.+sın tāđā yılıň mübarāk bōlsın, śālāmāt bōlsın, ōnsōň gālān yılı beřākātli bōlsın. 09/7; 09/7; 09/7

b.+sın beřmediň gıyđi bōlsın 08/8

b.+sın gafađ cān xudāy śaylıq bōlsın, śalāmātlıq bōlsın. 06/48; 06/48

b.+sın “íyđi yaşasın íymānlı bōlsın” díyā'llaf, bāřamıđda.02/2

b.+sın cennättän cāyi bōlsın 02/25

b.+sın içmāhdan payı bōlsın 02/26

b.+op bucúřü dāštānlar -hāwa, śāřwāđlar gāliptirlāř, kā'n bōlup. 05/28

b.+op türkmāniň řasimi nā'me inni śiđ ya'ni oylállaf śowaDıııđ kā'n bōlup türkmān řasimlāřini ōwe geçirśāııđ biđe eyē bōluř, memnūn śiđden. 01/8

b.+optı süyt, çōřāy naşıl alıp giden, axşam bōluptı. 05/29

b.+up oğlanlı bōlup beylā geçirānnān śofā, bir göweęi kāsılānnān śōň, ōnsōň gıyđiň gāyınlařı, gāyıntalařı hemmāsi ūşıřiyā'llāř. 06/27

b.+ur gıyn bōluř.02/7

b.+ur türkmāniň řasimi nā'me inni śiđ ya'ni oylállaf śowaDıııđ kā'n bōlup türkmān řasimlāřini ōwe geçirśāııđ biđe eyē bōluř, memnūn śiđden. 01/8

bōštālli: bostanlı, bir bōrük çeşidinin adı. Far. bostān بستان

b. bōštālli bōřük, tekenaqlı bōřük, üşürmāli bōřük, o nā o tıřālli bōřük, řucúřā bōřük tōkölür ğurwāllıqDa. 01/33

boş: a. St Trkm boş.

b.+a ohōm śadaqa tamām molannan śōřa bořa ğitmāřin díyip heř kime řuśāřicik bilān ūş, dōřt dānā ğantı ğoyıyállaf içinā. 06/15

boşalt-: boşalt-.St Trkm boşat-.

b.+malī fäyḍi ki buni dolduruptır; şol bíf fořm bunu boşaltmalı. 10/56

b.+an (boşadan) emmā āgār boşadan adam bōlmaşa şışıyā'f -ğarnī şışıyā'f, ğāwı ōlmıyā'f. 10/57

bōřük: takke, başlık, başa giyilen genellikle kurt gönünden, kuzu gönünden yapılan giysi. St Trkm bōřük, Doe/He. (Gu) bōřk.

b.+i (bōřiği) bōřiği pullu bā'wek 07/51

b. bōştālli bōřük, tekenaşlı bōřük, üşürməli bōřük, o nā o tıfālli bōřük, şucúřā bōřük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33

b. ōnşoņ ğālin bōlanda bōřük ayırıp ğāynaşaşıņa βetirdik. 01/35

b. türkmān ğoyımıyā -ğıyḍi, türkmāniņ ğıyḍlaři bōřük ğıyiyā'. 01/32

bu: bkz. bu.

b. bu kitapta bā. 08/24

b. bu şēylā kitāptı. 08/25

b. bu kitabı oqıyşalaş. 10/38

b. bu kimiņ ğālini bu şeyit mātif hāciņ ğālini, dāşındın şāsi ğāliyā'f diyārdik dā'. 01/61

b.+lā: oloqō'n qāqası bilān bulā şōḍ ediyā'lāř. 04/4

b.+ña: ōnşoņ bu şāylāři şāçaq ediyā'llā - buña türkmān şāçaq diyyā'f. 04/8

b. ohōm bu bay-ı millimiḍ βā. 05/2

b. bu, balaqyūp dıyā'llāř. 01/22

b. bu fuhiyecan bilān menicācān hāletti. 06/3

b. ōnşoņ biḍim bu ğālinimiḍ beylā otufanna ğāyin^{ān}āşi ğāliyā', alin ḍāDli şowğatli ğāliniņ yüzün açıyā. 01/39

bu: St Trkm bū, Az. bu, MK bu, ET *bū, AG bo, bō, po, Doe/He. (Gu) bō.

1. sf. bu, yerde zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bíf söz.

b. ōnşoņ üç ğunnān ğāliyā'llā; bu ğıyḍi alıp ğıDiyā'llāř. 04/11

b. dā'dālāřiniņ ğeyimini, dā'dālāřiniņ kōlāxlařini, dā'dālāřiniņ papayımı ğeydirip bu tāyda şātif şātif şātif ğoydı. 05/16

b. dōřt dōnā ğıyḍ, dōřt dōnā oğlāni ğoyup bu tāyda ōldürçäkdı. 05/17

- b.** bu kitābī bunlá bārdır. 04/19
- b.** õnsõn bu şonnan yaŋqı aydanım yāləq öyā gırıptır, bu dā'dāsi yatıydı. 05/20
- b.** bu, dıydım, böyük bāba dıydım. 05/22
- b.** õnsõn bu ğıyđı dæw alıp ğaçıyá, - dæw alıp ğaçıyá. 03/22
- b.** muğa da ğaŋıraq dıyá'llár; bālıyı şeylä tu'tmayá, onuŋ naqşını bu bālıya ğoyıpDı'flá. 01/25
- b.** õnsõn bu oğlān ğalıyá' atlayıp; bu tāy bōlmiyá; õnsõn bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26
- b.** ayayını beylā beylā beylā beylā başıyá, bu ğıyđın alindān tutıyá. 03/27
- b.** bu ğıyđın şoqıyınna alıyá alıŋá, ğaçıyá, ğaçānna yaŋqı dæwlā. 03/28
- b.** el çarışıp tomā'sā edip toy edip öwünçák āndağını ğoyıyá, iğinden de bu yāılığı ğoyıyá. 01/38
- b.** õnsõn bu dāDı örtıp ğaytıyá. 01/40
- b.** õnsõn alıŋe Daqılıyá kümüş ğulp, kümüştān bu búdeıüğü bōlıyá, ğoşma búdeıük dıyá'llár oŋa. 01/43
- b.** bu tāyda õnsõn bu tāyda aşıb Dakıyálá. 01/53
- b.** şāçını bu tāydan bır öfıyá'f, bu tāydan bır öfıyá'llár. 01/67
- b.** onu bu ğıyđlar āytıp ğälällā', toya gidällár, oları Daqı'nırdı. 01/69
- b.** āyt, altmış üç yaşı bafānda bu tāyda nā'me edıliyá'? 06/7
- b.** õnsõn bu ífanıŋ da şār wāđları bā axırı bulá da ğaldi, öyā dökıldılā'n. 05/7
- b.** bu şaçı öfıyá'ŋ. 01/75
- b.** õnsõn bu şāyları şāçaq edıyá'llā – buŋa tüřkmān şāçaq dıyá'f. 04/8
- b.** bır ğún otı'tdıq õnsõn bu oylallarıŋ süydü, çóřæyi yóqtı –çóřöğı. 05/29
- b.** bu tāydan bır öfıyá'ŋ; bu şaçı öfıyá'ŋ, bu tāydan bır öfıyá'ŋ, bu tāydan öfıyá', bu tāydan bır öfıyá'. 01/75
- b.** şünnāt edip bu tayda dāD paşçacıq ğéydıfıyá'llár. 06/44

2. zm. en yakında bulunan bır varlığı veya bıfaz önce anılan bır şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan söz.

- b.** bu dıydım, ğöğı ğörmäyá', böyük bābadır bu, dıydım. 05/23
- b.** tüřkmān yāılıq, tüřkmānıŋ şasımi şucúřü dāDları - bu da āndağı iştä. 01/31
- b.** bu ğüşşün beşıp otıqālā bır Dānā oğlan tādāřfū edıyá' şuluğluğ edıyá'. 05/5

- b.+lař:** bulaş nā'me günācıkıtır, öyüñ içinde baxıyıflar otıfıllā, dıydım. 05/14
- b.+lař:** mān dıydım, nā'me günācıkıtırflar bulař diyändā, “šāniñ işiñ bōlmaşın” dıydi šārwād. 05/18
- b.+laş:** inni bulaş da yāddan çıxıp βafiyā yowaş yowaş. 01/27
- b.+laş:** bulaş gāliyā'llāř, giDiyā'llāř öylāřinā gatlama Bişifiyā'llāř; poşluq Bişifiyā'llāř; dōş getifiyā'llāř. 04/7
- b.+lař:** õnsoñ bu íranıñ da šārwādlařı bā axıřı bulař da gāldi, öyā dökildilā'n. 05/7
- b.+laşa:** bulaşa āyiptıř. 08/18
- b.+lařıñ:** bulařıñ hemmaşı güyçli adamlā - ya'ni feyð beřiyā'n adamlā, güyçli ādamlā. 10/44
- b.+nı:** ğadımım šān neCūr allıñ bunı, dıydım. 05/34
- b.+nı:** bunı yürcekden oqiyānlař fāyð bilān yıkılıyā. 10/51
- b.+nı:** fāyði ki bunı doldırıptış; şol bir foşm bunı boşaltmalı. 10/56
- b.+nlā:** bu kitābı bunlā bāřdır. 04/19
- b.+nv:** bunı dūşündiř dā nā'me üçün āytaflar. 08/16
- b.+nv:** kapı kapı dolaşıyōlař, bunı oqıyōlař 08/19
- b.+nv:** õnsoñ oğlān bunı, oğlān bilān otıřiyā'llāř, cüft otıřiyā'llāř. 04/47
- b.+nv:** fāyði ki bunı doldırıptış; şol bir foşm bunı boşaltmalı. 10/56
- b.+nuñ:** õnsoñ bunıñ dōřt töwōřōğü dōwux ōliyā; ortaşınna ğıyð bōliyā. 03/24

bucūrā: böyle < Tü. bu + Far. cür. krş. nacürā 'nasıl', nācürāsān?

b. bucūrā ğıyn bōliyā'f. 01/87

bucūrü: bkz. bucūrā.

- b.** beylā oqıyıp bucūrü oqıyıp œwliyalāřı çāyırıp bir deşşā ādam olup hemma'sı 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyā'f. 10/26
- b.** muğa da šāqçan diyyā'llā, bucūrü bālıya tikiyāk ğıyiyāk. 01/26
- b.** bucūrü dāştānlar -hāwa, šārwādlař gāliptiřlāř, kā'n bōlop. 05/28
- b.** bucūrü dāştānlar qadımdā bā. 03/30
- b.** bucūrü dāştānlar βā ğadım. 03/34

b. bućufü űeű gäliřdi. 01/62

b. bućufü biřibiřinä biřibiřinä' Daqımiyá gidiyä' dā. 10/41

bulamaq: una yağ karıştırılarak pişirilen katı yemek. St Trkm bulamaq.

b. õnűon üç dõřt gún űofā bulamaq ediyä'llāf. 06/29

büdeľük: bilezik. bkz. bilēdük. St Trkm bilezik, Az. bilāzik, MK bilezük.

b. õnűon alışe Daqıliyā kümüş ğulp, kümüřtān bu büdeľüğü bõliyā, ğoşma büdeľük diyā'llāf ořa. 01/43

b. beylā büdeľük Daqımiyāllā, õnűon yüdüğünü Daqıyāllāf řeylä, hāwa. 01/45

b.+ü õnűon alışe Daqıliyā kümüş ğulp, kümüřtān bu büdeľüğü bõliyā, ğoşma büdeľük diyā'llāf ořa. 01/43

B

Bişir-: pişir-. St Trkm bişir-, Az. bişir-, MK pışur-, ET bışur-, EUT pişur-, AG bış-, bış- 'piş-'.
B.+dim āř Biřirđim, Biřirđim 08/11; 08/5

B.+ip (Biřirip) õnűon taqřıban nā'me yeddi gún gećānnān űõra, ğatlamā

Biřirip, řāćaq edip māmařınıř öyünā giDiyā'llāf. 06/32

B.+iyā'llāf bulaş gāliyā'llāf, giDiyā'llāf öylāřinā ğatlama Biřiriyā'llāf; poşluq Biřiriyā'llāf; dõř ğetiriyā'llāf. 04/7

Buşluqlı: müjdeli. St Türkm bũřluq 'müjde iyi haber'.

B. řonı pay beřiyā'llāf, řākār ğoyiyā'llāf -dõřt Buřluqlı řākārćaik. 06/15

β

βā: bkz. bāř.

β. ayayımış naqşı işlişi βā. 01/16

β. õř yenā bış dānā dāřtān βā - o ğadım đamāñqı. 03/19

- β. ohōm bu bay-ı millimiδ βā. 05/2
 β. bucúrū dāstānlar βā ğadīm. 03/34
 β. allāsi βā ballimiñ 07/36
 β. tillāsi βā ballimiñ 07/37
 β. dā'dāsi βā ballimiñ 07/39
 β. muñ qāqasī ki ayfıllī, başqa hiç kimde yōq -ād βā, o güyçdā ād βā. 10/46;
 10/46
 β. hef şay üç dānā ğuppāsi βā. 01/50
 β. ğadīm ğoşma ğuppālāfi βā. 01/56
 β. yoxsa ödimiñki βā, öyle oloqō'n şeylāf, bā'ş dānā ğuppāsi βārdi. 01/58
 β. oniñ aydımı βā. 01/78

βār: bkz. bār.

- βār** tādā yıl kutlamaşī bā; emmā şuffa yayfatmıyaq emmā, famağan ayDı βār,
 fetf ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2
 β. hā ğafa maşın βār - şār wādiñ ğafa maşını bārdi. 04/37
 β.+dī kā'n dāDılar βārdi, ödim nā'me yāddan çıqtı. 04/24
 β.+dī şār wādiñ maşını βārdi -şār wād maşını. 04/37
 β.+dī yoqafısında üç dānā ğuppāsi βārdi, işitiñ Daqınardıq. 01/59
 β.+dī dōrt dānā maşın βārdi, maşın -tādā maşın. 04/34
 β.+dī yoxsa ödimiñki βā, öyle oloqō'n şeylāf, bā'ş dānā ğuppāsi βārdi. 01/58
 β.+dī bā'ş dānā emmuşi βārdi; hemmāsi ayfıldi. 10/67

βār-: bkz. bār-.

- β.+dım gitdim; şā'fdāfa βārdım. 05/36
 β.+iyā inni bular da yāddan çıxıp βāriyā yuwaş yuwaş. 01/27

βer-: bkz. bef-.

- β.+iliyā'f şadaqa βeriliyā'f dā. 09/8
 β.+ilsin (βāfilsin) bārān yeñiñ βāfilsin02/16
 β.+ir böyük böyük ecālār βerif - öruşgat alıp giDārdik. 04/22

β.+ir̄di gālin nırde olśa o ğuppālar biđā haβar βer̄ir̄di, layır layır layır layır edip. 01/63

β.+ir̄dik ðnşonğ gālin bōlanda bōrük ayırıp ğāynayāśığa βer̄irdik. 01/35
αśimdir̄ dā. 08/20

β.+iyā'llār şu ayaşlıq dıyā'llār türkmānlār, şu ağası, şonı bir̄ oloqō'n bir̄ dārācā βer̄iyā'llār. 06/12

β.+iyā'llār ūn βer̄iyā'llār, çöröğ βer̄iyā'llār, ŝeker̄ βer̄iyā'llār, çay βer̄iyā'llār – qadım r̄āśimdir̄ dā. 08/20

β.+iyā'llār emmā oğa ğüyç βer̄iyā'llār - 'öy 'āhhā 'öy āhhā ğüyç βer̄iyā'llār. 10/28; 10/28

β.+iyā'llār oğlanığ αlığe pul βer̄iyā'llār. 06/42

β.+iyā'llār şonı pay βer̄iyā'llār, ŝākār ğoyiyā'llār -dōft Buşluqlı ŝākārcik. 06/15

β.+iyā'r̄di ŝucur̄ü ğadım đamanna oloqō'n dā'dālār bilān ecālār βer̄iyā'r̄di. 04/20

β.+miyā'llār nemayışi oqiyā'llār; emmā ðikr̄ βer̄miyā'llār. 10/75

β.+miyā'llār gālini βer̄miyā'llā dā, waxtığda βer̄miyā'llār gālini - waxt ğeçiyā'f. 01/97

β.+miyā'llā gālini βer̄miyā'llā dā, waxtığda βer̄miyā'llār gālini - waxt ğeçiyā'f. 01/97

β.+śin allā βer̄śin mōraDı 10/21

βol-: bkz. bō'l.

β.+śin befāniğ oğlu βolśin 08/13

β.+śin befmādiğ ğıyđı βolśin 08/14

c

cān: sevgili, aziz, canım. St Trkm cān.

c. cān xudāy āwfi bilān, āwfi bilān. 06/17

c. ğarađ cān xudāy ŝaylıq bōlśin, ŝalāmatliq bōlśin. 06/48

c. gıyð bōlsa ğulacıyıñı deşiyǎllǎr, halqa taqıyǎlǎr -halqacıq taqıyǎlǎr awǎdanlıyǎlǎr şicire cān oğul. 06/45

c.+ım: heş kim onıñ puluna ğuşanıp şattılaş cānım, δāD ğoyıp. 01/65

cāy: (Far.) yer. St Trkm cāy, Far. cāy جای

c.+i: cennǎttān cāyi bōlsın 02/21; 02/25

c.+iñ: bařān cāyiñ dūδūlsın 02/18

cawān: (Peh.) ğeñç, delikanlı, yeni yetme. Az. cavan, Doe/He. (Gu) cevan, Far. cavān جوان

c.+lǎr: cawānlǎr ğiymiyǎ'f onı cawānlǎr ğiymiyǎ'f onı; cawānlǎr inni yād bōldi. 01/28

cāhānnām: cehennem. St Trkm cāhennem, Az. cāhānnām.

c. heş nā'mā cāhānnām, diydim. 05/32

cāşin: (Peh.) şenlik, ziyafet, tören. Far. ceşn جشن

c. altmış üç yaşa bařānda diyi; bir cāşin tutiyǎflǎr, diyi. 06/5

c.+lǎr altmış üç yaşına bařānda nā'me edip cāşinlǎr tutuşıllaş. 06/1

ceng: (Far.) savaş, meydan savaşı. ~ **tur-** 'savaş-; savaşın durması'. St Trkm ceñ, Az. cāñ.

c. **tuş-** yenā tomāşādan ceng tuşdı. 05/39

c. **tuř-** şuluğluğ edennā yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan ğālān ādamlǎ hamlǎttılān. 05/6

cennāt: cennet. St Trkm cennet.

c.+tān: cennǎttān cāyi bōlsın 02/21; 02/25

cip: jip. Az. cib, Doe/He. (Gu) cip.

c. hā, cip dǎ'l, şıftı açıq. 04/39

coş-: heyecanlan-, coş-. St Trkm cōş-, Az. coş-.

c.+tî: gæwún bir coştî, diyyä'f dā. 01/94

cūw(i): (Peh.) cep, kese. St Trkm cūbi. Far. cib جيب

c.+sî cūwsî dolu küncilän 07/54

cüft: (Peh.) çift. Far. coft جفت

c. õnsoñ oğlän bunu, oğlän bilän otiriyálláf, cüft otiriyálláf. 04/47

Ç

çāyır-: çağır-, seslen-. St Trkm çāyır-, Az. çağır-, Doe/He. (Gu) çāyır-.

ç.+dim yätim oğlan çāyırdım 08/12; 08/6

ç.+ip beylä oqıyıp bucúfü oqıyıp æwliyalafî çāyırıp bir deśsä ādam olup hemmä'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26

ç.+ıyóllaf tamām æwliyalafî çāyırıyóllaf dā. 10/25

ç.+śa kim çāyırśa şonnaDıf ey 10/11

çā'qmaq: bir motif türü.

ç. yaqamıdî da çā'qmaq edārdik, δıncıf edārdik. 01/13

çapatî: bir börek çeşidi.

ç. çapatî pişiriyä'lláf, pośsuq ediyä'lláf, ekmek pişiriyä'lláf, gatlama ediyä'lláf. 06/13

çarğaD: (Far./Ar.) baş örtüsü, eşarp. St Trkm çargat, Az çarqat, Far. çar-gād.

ç. ol bir aliñä yüdük Daqıyá'láf, bir çarğaD Daqıyólláf. 06/11

ç.+mî: mänim sóyamiñ tamām çarğaDını, yāylıyını, tamām dāDlafını aldılá. 05/26

çarp-: el~ 'el çırp-, alkışla-?.

ç.+ işip el çarşıpıp tomā'sā edip toy edip öwünçák āndağini göyiyá, iðinden de bu yāylığı göyiyá. 01/38

çarşamba: a. St Trkm çarşenbe.

ç. yōq çarşamba, o çarşamba vilayätinķi hāwa, hāwa. 08/28; 08/28

çay: a. Stn. Türkm çāy, Doe/He. (Gu) çāy.

ç. ün βeriyä'llār, çöröy βeriyä'llār, Őeker βeriyä'llār, çay βeriyä'llār – qadım řašimdir dā. 08/20

ç.+li çayli Őekerā gidār 07/43

çek-: kamerayla görüntüleri tespit et-, kaydet-.

ç.+iyä'llār toylārda -toylārda āxırinna āyDıp nemayiş ediyä'llār, Őucúřu film çekiyä'llār, nemayiş ediyä'llār. 10/30

çekmä: bir nakış türü.

ç. muya inçācık çekmä diyä'llār. 01/24

çiq-: a. Stn. Türkm. çiq-, Doe/He. (Gu) çiq-, Az. çix-, MK çiq-.

ç.+ip hāmmāsi yāddan çiqıp qaldı. 06/49

ç.+ip (çixıp) git- biðim oğlallaşımıği yayınıñ aşayına göyüp bir Şa'at, ikki Şa'at ðnnon Őōřā öyā Şalıp -ðnnon Őōřā çixıp gittilä'. 05/27

ç.+ip (çixıp) βar- inni bulaş da yāddan çixıp βarıyá yuwaş yuwaş. 01/27

ç.+ıpdır (çixıpdır) yāddan çixıpdır inni, waxt geçıpdır. 03/31

ç.+ıpdır tādā maşın çiqıpti dā; inni kā'n maşın çiqıpdır dā. 04/51

ç.+ıpti o ðamanna maşın tādā çiqıpti –moDtı dā Őucúřu moD tādā, maşın ğıtışaqtı. 04/49

ç.+ıpti maşın yōqtı, tādā çiqıpti. 04/36

ç.+ıpti tādā maşın çiqıpti dā; inni kā'n maşın çiqıpdır dā. 04/51

ç.+ıyór ikki dānā dişeti üstünde çiqıyóf. 06/35

ç.+iyá ðnŐoñ yene mamaşınnan ğālānnān Őōřa dişçayı çiqıyá. 06/34

ç.+ma (çixma) oğul díydim; çixma yoqarı díydim. 05/10

ç.+maşın yāddan çiqmaşın diyyä'. 10/32

ç.+māşın yāddan çiqmāşın diyyä' wāli edilmiyä'. 10/32

ç.+şaḡ çiqsaḡ, dıydım ayaḡnı dıydım şādeme düşār -yafa düşāf, dıydım. 05/10

ç.+şin göđi görmäyä' āşgawaf bōlsa ðḡ muniḡki mūndan çiqşın. 05/25

ç.+tī inni mān nā'me şu waxtlaş bir āydiş çıqtı. 02/1

ç.+tī kā'n δāDlař βārđi, óđim nā'me yāddan çıqtı. 04/24

ç.+tī o δāD aqlimiğ -yāddan çıqtı. 01/14

ç.+tī yef demir oylan çıqtı ey 10/17

ç.+tī inni nā'me hef kim dā'mi ðḡ yāləq řāsimlār yāddan çıqtı, gitti. 06/48

çıkār-: a. St Trkm çıqar-.

ç.+caq oylāllařıḡ hāmmāşini çıkārcaq mān, öldürçäk, dıyđı. 05/12

çıyq: bkz. ḡıyq.

ç. ḡıyq da çıyq oḡlāllař dūşiniyāllāř oşayı, yóřtişiyāllāř. 03/33

çoq: a. St Trkm çoq, Az. çox, ET çōq, AG çoğ, çoq, Doe/He. (Gu) çōq.

ç. maşid bōliyāmıştıq kā'n -çoq maşid bōliyāmıştıq. 10/1

çóřäy: bkz. çóřek.

ç. (çóřäy) süyt allım, hālwa āllım, çóřäy āllım. 05/37

ç. (çöřöy) ūn βeriyä'llāř, çöřöy βeriyä'llāř, şeker βeriyä'llāř, çay βeriyä'llāř – qadım řāsimdir dā. 08/20

çóřek: ekmek. St Trkm çörek, Az. çöräk, MK çörek, Doe/He. (Gu) çöräk, çöruk

ç. arpa çóřek iydiřmä, 04/14

ç. çóřek δāD alanını āyt nā'ne. 05/29

ç. bir nāfār çóřek alıp ḡāliyāmıştıq. 05/33

ç. (çóřäy) süyt, çóřäy naşıl alıp giden, axşam bōluptı. 05/29

ç.+ i (çöřöḡi) bir ḡún otıtdıq ðnşoḡ bu oylallařıḡ süydü, çóřæyi yōqtı – çöřöḡi. 05/29

ç.+ i (çóřæyi) bir gún otı`tdıq ðnson bu oylallaııń súydü, çóřæyi yóqti – çóřögi. 05/29

çuvın: ~çuvın ‘top top’.

ç. çuvın çuvın çuvın bíd gäřäk 08/10; 08/4

çúçeburınu: cüce burnu, bir motifin adı. Doe/He. (Gu) çüçä.

ç. yeñimiði çúçeburınu edärdik. 01/12

çún: çünkü. St Trkm çünki, Doe/He. (Gu) çün, Far. çon / çun چون

ç. çún göca- gäřıyıptıf, -gäřı bōlıptıf, ya‘ni göca bōlıptıf. 10/59

çüçük: şekerleme, tatlı. ET süçig.

ç. ohom onna gıyða şäçki şäçiyälläf, çüçük şäçiyälläf, pişennik şäçiyälläf, pişmä şäçiyälläf, gılayını deşiyälläf, awādanlıyälläf. 06/46

çürıyn:?

ç. hämmä dāDı ortada āwadōlap göyiyälläf, soşradan (çürıyn?) edıyā’lläf. 06/14

d

dā: daha.

d. nāřaxatçılıq tutıyāf dā. 10/57

d. bunu düşündıf dā nā‘me üçün āytařlaf. 08/16

d. başa āyıtıp duşıf dā. 08/18

d. ün beřiyä’lläf, çöşöy beřiyä’lläf, şeker beřiyä’lläf, çay beřiyä’lläf – qadım řāşımdıf dā. 08/20

d. tamām œwliyalāfı çāyırıyāllāf dā. 10/25

d. şükş edıyā’lläf dā. 08/31

d. hāwa, heş kim ödünüñ beylä řāşımlāfı bārdı dā. 01/36

- d. o damanna maşın tädä çıqıptı –moDtı dä şucúfú moD tädä, maşın gıtıraqtı. 04/49
- d. tädä maşın çıqıptı dä; inni kä'n maşın çıqıpdır dä. 04/51
- d. õnsoñ bu oğlân gäliyä' atlayıp; bu täy bõlmiyá; õnsoñ bu dæw yatanmışDıq dä. 03/26
- d. böyük díymä dä oloqõ'n. 04/4
- d. şadaqa ßeriliyä'f dä. 09/8
- d. onı görmäşäm yüreğim yaniyä'f" diyyä'f dä 01/85
- d. õnsoñ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dä; bayfı dāş bõliyá. 01/89
- d. gæwún bir coştı, diyyä'f dä. 01/94
- d. gälini ßermiyá'llá dä, waxtıñda ßermiyá'llär gälini - waxt geçiyä'f. 01/97
- d. äyt díy dä oğul gıyđı gāwı ayDa'f mennän. 06/5
- d. bucúfú biribirinä biribirinä' Daqıniyá gidiyä'f dä. 10/41
- d. şärwād düşünmäđdim männä fafı bilemoq dä türkmän. 05/41
- d. bu kimiñ gälini bu şeyit mäti'f häciñ gälini, dāşındın şäsi gäliyä'f diyärdik dä'. 01/61

da: da; işte. Stn. Türkm dä, Doe/He. (Gu) da.

- d. o bir tarafta äydiyá, o da äydiyá: 03/13
- d. yaqamıdı da çā'qmaq edärdik, ðincıf edärdik. 01/13
- d. muğa da gāñraq díyá'llär; bālıyı şēylä tu'tmayá, onuñ naqşini bu bālıya goyıpDı'flaf. 01/25
- d. muğa da şāqçan diyyä'llä, bucúfú bālıya tikiyäk giyyäk. 01/26
- d. inni bulaf da yāddan çıxıp ßafiyá yuwaş yuwaş. 01/27
- d. xanı soqı da xanı soqı, xanı soqı da xanı soqı da, vufuşiyá'llár. 03/29
- d. o da yençip ðincıfli diwānanı gāwı ediyä', şafā befiyá'. 10/29
- d. türkmän yāylıq, türkmäniñ fāsımi şucúfú dāDlafı - bu da āndağı iştä. 01/31
- d. gıyık da çıyq oğlāllar düşiniyá'llár ofayı, yórtişiyá'llár. 03/33
- d. o da ayfıldı, vefāt etti gitti o, wāli –göğli āta. 10/35
- d. ā ol päfidä dä'mi, gāfış etti gıyđların hef (gāyşı?) da bir dä'mi şāçki şāçtilär, noğul şāçtilär. 06/4

- d.** inni mänim dä'däm de öldi -qāqam da öldi. 10/42
- d.** oqıyp oqıyp onu qaldırmalı ya da ölmüyä, xūşa getirmäli. 10/55
- d.** şuluğluğ edennä yanqı ceng turdı - ceng turdı; tamām da halqtan gälän ādamló hamlättilän. 05/6
- d.** gälinläf, böyük ğıyđlar da Daki'yáf, ğıyđlar şaçları öwden öfälläf. 01/66
- d.** muğ bābaşı da şeylä, dä'däsi de şeylä - dä'däsi íf ayıllı. 10/68
- d.** önsöñ bu ífanıñ da şärwāđları bā axırı bulağ da gäldi, öyä dökildilä'n. 05/7
- d.** o da beylä öldi, elli bir yāšta. 10/73
- d.** xanı şoqı da xanı şoqı, xanı şoqı da xanı şoqı da, vuruşıyálláf. 03/29

däire: etraf. Ar. däire دائرة

d.+mde: emmā dāifemde adam yöktir. 10/48

dam-: damla-. St Trkm dam-, Az. dam-, MK tam-.

d.+sın: ayđıña ballağ damsın 02/19; 02/23

dāstān: (Peh.) hikaye. St Trkm dessān, Far. dastan.

d. öñ yenä bíf dönä dāstān βā - o ğadım đamāñqı. 03/19

d.+lađ bucúfú dāstānlađ -hāwa, şärwāđları gäliptiřläř, kā'n bōlvp. 05/28

d.+lađ bucúfú dāstānlađ qadımdā bā. 03/30

d.+lađ bucúfú dāstānlađ βā ğadım. 03/34

dařā-: taşa-. Stn Tüşkm daşa-, Az. daşa-.

d.+rdi tüřkmānlāř nā'me, qadımlāř ā dā'mí doqu doqāř'di, tikiñ tikāř'di, yuñ dařāřdi kāçē edāřdi. 01/6

dāş: taş. St Trkm dāş.

d. önsöñ yeddi yılda, altı yılda oylānı ğöfüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bōliyā. 01/89

d.+i dāşı bōliyā; ğığıl şoqu dāşı bōliyā. 03/25

d.+mdan: dōstları, deñtüşları, bā'cıları, ğarđaşları hāmmāşi úşıyā, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llāř, şadaqa ediyä'llāř. 06/41

dāş: dış. St Trkm daş, Doe/He. (Gu) daş.

d.+ındın bu kimiñ gälini bu şeyit mätir häcñ gälini, dāşındın şási gäliyä'f diyärdik dā'. 01/61

dā'yı: (Ar.) dayı. St Trkm dāyı, Az. dayı, Yak. tāy.

d.+m õnsoñ munñ dā'yımıñ – dā'yım bilän dā'yımıñ heläyi gäldi, qudaçlıgā. 04/29

d.+mıñ õnsoñ munñ dā'yımıñ – dā'yım bilän dā'yımıñ heläyi gäldi, qudaçlıgā. 04/29; 04/29

d.+li şän dā'yılı dayđalı 07/14

dayđa: ana tarafından kadın akraba, teyze. St Trkm dayza, Doe/He. (Gu) dayđa.

d.+li şän dā'yılı dayđalı 07/14

day: a. St Trkm dāγ, Az dağ.

d. hocamanıñ maşını dórD dónä maşını day bāyır gidardı. 04/50

dóli: deli. St Trkm дә'li.

d.+läfi: ayaçıñ eē - ayaçıñ bñ şaxasını alıp eē dóliläfi şu dikfi oqıyıp dóliläfi yençip gāwı ediyamışDıq. 10/4

dónä: tane. St Trkm dāna, Doe/He. (Gu) dā'nä, EUT tana.

d. ohöm şadaqa tamām molannan sóra boşa gitmäsin diyip hef kime fusäficik bilän üş, dórft dónä gantı goyiyálláf içinä. 06/15

d. dórft dónä,dórft dónä,dórft dónä. 06/16

d. dórft dónä gıyđ, dórft dónä oğlāni goyup bu tāyda öldürcäkdı. 05/17

d. õñ yenä bñ dónä dāştān βā - o gadım đamāñqı. 03/19

d. bñ dónä oylān gäliyä'mışDıq - bñ óyā gäliyä'mışDıq. 03/20

d. arqamığda doğānláf bōlmān bōlmān üş dónä doğānım bōldi. 04/28

d. oña üç dónä qulxwallah oqıyálláf, bñ dónä alkım oqıyálláf.02/3; 02/3

d. hef şay üç dónä guppāsı βā. 01/50

- d.** hocamanıñ maşını dórD dónä maşını day bāyır gidardı. 04/50
- d.** üş dónä şēylä ğuppāşı yoqarıdan bō'lmalı, bā'ş dónä ğu'ppa eteyindä bō'lmalı. 01/55
- d.** yoxsa ödimiñki bā, öyle oloqō'n şeylär, bā'ş dónä ğuppāşı bārdı. 01/58
- d.** yoqarısında üç dónä ğuppāşı bārdı, işitir Daqınardıq. 01/59
- d.** bā'ş dónä āyam bātdı. 10/65
- d.** bā'ş dónä emmuşı bārdı; hemmäşi ayırdı. 10/67
- d.** dórT dónä maşın bārdı, maşın -täđä maşın. 04/34
- d.** üç dónä ğıyđım oluptır. 08/18
- d.** yō män ata minä'mōq, män maşınä mindim, -dórT dónä maşınä mindim. 04/48
- d.** ikki dónä dişeti üstünde çıqıyár. 06/35
- d.+şi:** dórT dónäşi bilän akittilär; ama o đamanlar maşın yōqtı, ğıttı. 04/40
- D. (Dónä)** bu ğürrünj beşip otıqālā bir Dónä oğlan täđarfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5

dä: de.

- d.** šiđä dä xudāy yetirsin. 06/17
- d.** ğödünü āşğawar ğoyıp källäşinä šellä ğoydım; üşşünä dä içmāk ğoydım. 05/21
- d.** muñ annäşi dä bā -annäşi de wāli, šeşi đāD inni bōlmiyá. 10/59

dä'dä: baba. Stn. Türkm däde, Doe/He. (Gu) dä'dä, MK dede.

- d.** dä'dä diydi oçulcuq. 07/21
- d.** dä'dä diyyä'f, dä'dä diyyä'f. 07/21
- d.+lär** şucúřü ğadım đamanna oloqō'n dä'dälär bilän ecälär beřiyä'rdi. 04/20
- d.+läriniñ** dä'däläriniñ ğeyimini, dä'däläriniñ kōlāxlarını, dä'däläriniñ papayını ğeydirip bu tāyda šätir šätir šätir ğoydı. 05/16
- d.+m** inni mänim dä'däm de öldi -qāqam da öldi. 10/42
- d.+ñ** qāqar kimmiştik -dä'däñ? 10/40
- d.+şi** öñsoñ bu şonnan yanqı aydanım yālēq öyā ğiriptir, bu dä'däşi yatıydı. 05/20

- d.+sí** də'dəsi βā ballimiŋ 07/39
- d.+sí** ballimiŋ bal də'dəsi 07/44
- d.+sí** muŋ bābaśi da şēylā, də'dəsi de şēylā - də'dəsi íf ayfıllı. 10/68
- d.+sí** ecəsi bilān böyük ecəsi bilān ohōm -böyük də'dəsi. 04/3
- d.+sí** tāytişāniŋ də'dəsi niŋ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıŋ oylu atacan nācmiŋ də'dəsi. 10/41
- d.+şiŋä** õŋ muŋ də'dəsiŋä āşgawaŋ dökildi. 05/8
- d.+sinde** o gúyç bōlmali ki taraf maŋidi gāwı etmek için o gúyç faqat, muŋ qāqasında bārdi -də'dəsində bārdi -qāqasında. 10/34
- d.+siniŋ** tāytişāniŋ də'dəsi niŋ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıŋ oylu atacan nācmiŋ də'dəsi. 10/41

dä'l: deŋil. St Trkm də'l, Doe/He. (Gu) də'l.

- d.** nowruδ biðimki də'l. 09/1
- d.** mān nā'me də'l mi yani? 06/21
- d.** ğıydiŋ ğaptalında ğıdıl soqu bilān öd δāDi bōliyā - soqu də'mi də'l. 03/25
- d.** duŋbinā baqyāŋ də'l mi? 06/6
- d.** hā, cip də'l, sırtı açıq. 04/39

däli: a. St Trkm də'li.

- d.+läri:** ēē muŋ qāqası -muŋ qāqası maŋidläri, дәliläri gāwı ediyamişDıq. 10/3

dä'mi: deŋil mi?

- d.** ohōm də'mi bið diyām üç waqtā tüfkmān foşimlārimi diŋ birniçāği yitip gitti. 01/10
- d.** şol də'mi şoŋ bā'şi şoŋa gidip gāldik. 06/22
- d.** ğıydiŋ ğaptalında ğıdıl soqu bilān öd δāDi bōliyā - soqu də'mi də'l. 03/25
- d.** öwünçäk də'mi göwek enāni gātifiyā'llā. 06/25
- d.** ā ol päridä də'mi, gāfıŋ etti ğıydlarıŋ heŋ (ğayśi?) da bir də'mi şaçki şaçtilār, noyl şaçtilār. 06/4
- d.** ohōm oĝlana də'mi tādä eyinbaş giydifiyā'llār. 06/43

d. inni nâ'me hef kim dâ'mi ðñ yâlêq fâsîmlâf yâddan çıqtı, gitti. 06/48

d. bizimki şöyle şems diyofsunuð dâ'mi. 09/9

d. dâ'mi gâlinimið halimecanıñ doğânı ayrılıptıf. 06/21

d. tûfkmânlâf nâ'me, qadîmlâf â dâ'mí doqu doqâf'dî, tikin tikâf'di, yün daşâf'dî kaçè edârđi. 01/6

dâmir: a. St Trkm demir.

d.+i dâmiri giymiş şaylanmış 10/8

dâracâ: derece. ~**ber-** 'şereflendir-, onurlandır-'.

d. şu ayaşlıq diyâ'llâf tûfkmânlâf, şu ağası, şonî bir oloqō'n bir dâracâ ßeriyâ'llâf. 06/12

de: a. bkz. dâ.

d. mân de ginâ goşxtum. 05/15

d. başqa fâsîmlâf dâDlaf yâdınıda düşüyâ'n bōlsa şîð de bir âydıñ biðe aydıp aydıp ğutâfđıq onî. 06/19

d. el çarşıp tomâ'şâ edip toy edip öwünçák ândağınî ğoyıyâ, iðinden de bu yâylığî ğoyıyâ. 01/38

d. inni mânim dâ'dâm de öldi -qâqam da öldi. 10/42

d. muñ annâsi dâ bâ -annâsi de wâli, şesi dâD inni bōlmiyâ. 10/59

d. muñ bābaşı da şēylâ, dâ'dâsi de şēylâ - dâ'dâsi íf ayrılı. 10/68

d. yenâ oylallaş inni vilayet bilân ğatıřanşañ onon üçün olâ edenşañ bið de ediyâq. 09/6

dē: söyle, anlat. bkz. diy-.

d. dē ğúlyaqañ âyt. 01/42

demir: a. St Trkm demir, Doe/He. (Gu) demir.

d. yeş demir oylan çıqtı ey 10/17

deñtüş: yaşıt, akran. St Trkm deñtüş.

d.+laří dōstlaří, deñtūşlaří, bā'cılaří, ğafdaşlaří hāmmāsi úşışyá, oğlanıñ dāşından

d.+laří (deñDūşlaří) şeyriyerék, oynayafaq deñDūşlaří tamām oğlanıñ yūdünü sıyırmāna ğāliyā'llāf, ğutlamana ğāliyā'llāf şucúru hāmmā δāD. 06/30

d.+laří dōstlaří, deñtūşlaří, bā'cılaří, ğafdaşlaří hāmmāsi úşışyá, oğlanıñ dāşından toy ediyā'llāf, şadaqa ediyā'llāf. 06/41

dēp: gelenek, görenek. St Trkm dā'p, Doe/He. (Gu) dep-.

d. türkmän dēp āyt diyyā'. 01/6

d. türkmän dēp mi? 01/6

dep-: tep-. St Trkm dep-, MK tep-, EUT täp-.

d.+tirmä toynuqla' deptirmä, 04/16

deşsä: deste, buket, demet. St Trkm desse.

d. beylä oqıyıp bucúru oqıyıp œwliyalafı çāyırıp bir deşsä ādam olup hēmmā'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beriyā'f. 10/26

d.+şi ğıyđıl ğülün deşsäşi 07/18

deş-: St Trkm deş-.

d.+iyállár ğıyđ bölśa ğulacıyıñı deşiyállár, halqa taqıyálár -halqacıq taqıyálár awādanlıyálár şicire cān oğul. 06/45

d.+iyállár ohom onna ğıyđa şäcki şacıyállár, çüçük şacıyállár, pişennik şacıyállár, pişmä şacıyállár, ğulayıñı deşiyállár, awādanlıyállár. 06/46

dey-: değ-. St Trkm değ-.

d. ayayına tūfāñ deydi. 05/11

diş: a. St Trkm diş, Az. diş, MK tiş, Yak. tıs, Çuv. şıl (Lig. 188.), ET *diş, EUT tiş.

d.+iñä sofā ortaşından öñ oğlanıñ dişinä ğawərya ğoyıyállár. 06/37

d.+iñä dişinä ğawərya ğoyıyálár. 06/35

dişcaq: dişçik, süt dişi.

d.+ı õnsoj yene mamaşınnan gälännän sófa dişçayı çıqıyá. 06/34

dişeti: a.

d. ikki dónä dişeti üstünde çıqıyóf. 06/35

diwana: deli, divane. Far. divāne دیوانه

d.+nī o da yençip ðincifli diwānanī gāwı ediyä', şafā beriyä'. 10/29

diy-: de-, söyle-. bkz. de-. St Trkm diy-, Doe/He. (Gu) di-.

d. (díy) āyt díy dā oğul ğıyđı gāwı ayDaf mennän. 06/5

d.+di dā'dä diydi oyulcuq. 07/21

d.+di yó'f git, diydi. 05/35

d.+dim õnsoj gittim - hattā şä'fdāfa, şä'fdāfa gittim diydim ki: 05/30

d.+dim neCúr edäyim, diydim. 05/31

d.+dim hef nā'mā cāhännām, diydim. 05/32

d.+dim ğadınım sän neCúr allıj bunı, diydim. 05/34

d.+dim mäniñ uşaqıfım āç, diydim. 05/30

d.+i altmış üç yaşa bafānda diyı; bíf cāşın tutıyóflóf, diyı. 06/5; 06/5

d.+ip bíf diyāniñ falān, iki diyāniñ falān diyip āytmayāñ mı? 08/3

d.+ip altmış üç yaşlarında pīyġambāf yaşı diyip şadaqa ediyä'llār. 06/9

d.+ä'llār (díyä'llār) “ıyđı yafaşım íymānlı bōlsım” díyä'llār, bāramıđda.02/2

d.+ä'llār (díyä'llār) şu ayaşlıq díyä'llār türkmānlār, şu aġası, şonı bíf oloqō'n bíf dāfācā βeriyä'llār. 06/12

d.+ä'llār (díyä'llār) muñá sāqçan díyä'llār; türkmān malayıñ naqşı ol türkmān naqşidi'f, tamām. 01/21

d.+ä'llār (díyä'llār) bí, balaqyüp díyä'llār. 01/22

d.+ä'llār (díyä'llār) muya qa'ymα díyä'llār. 01/23

d.+ä'llār (díyä'llār) muya ínçācık çekmā díyä'llār. 01/24

d.+ä'llār (díyä'llār) muya da ġañraq díyä'llār; bālryı şēylä tu'tmayá, onıñ naqşını bu bālrya goyıpDı'flār. 01/25

d.+ä'llär (düyä'llär) ðnsõη aline Daqıliyá kümüş gılp, kümüştän bu büdeleğü bōliyá, gōşma büdelek **düyä'llär** oηa. 01/43

d.+ä'llär (düyä'llär) gōşma bileδük düyä'llär. 01/44

d.+ä'llär (düyä'llär) muηa yüδük Daqıyállár, muηa halqa düyä'llär. 01/46

d.+ä'llär (düyä'llär) muηa fáγām fáγām bā heP bífi äwwälki Dakiyān dökülmä halqa düyä'llär. 01/47

d.+ä'llär (düyä'llär) sonraqi Daqınyānımıδi, ämcäkli halqa düyä'llär. 01/48

d.+ä'llär (düyä'llär) onnan sōfa oloqō'n üç gıppalı halqa düyä'llär. 01/49

d.+ä'llär (düyä'llär) yumfi yumfi şeylä yalpillanıp dufiyá, şaçwāγımıδa atıp düyä'llär. 01/51

d.+äm ohōm dā'mi biδ diyām üç waqtá türkmän fásimlārimiδiη bifniçāği yitip gitti. 01/10

d.+ändä män diydim, nā'me günācıktıflar bular diyändä, “şāniη işiη bōlmaşın” diydi şār wāδ. 05/18

d.+āniη bir diyāniη falān, iki diyāniη falān diyip äytmayāη mı? 08/3; 08/3

d.+är (düyär) paytōn düyär türkmänlär. 04/41

d.+ärdik bu kimiη gālini bu şeyit mātir häciη gālini, dāşındın şāsi gāliyār diyärdik dā'. 01/61

d.+di (düydi) oylāllarıη hämmäşini çıkarcaq män, öldürçäk, diydi. 05/12

d.+di (düydi) män diydim, nā'me günācıktıflar bular diyändä, “şāniη işiη bōlmaşın” diydi şār wāδ. 05/18

d.+di (düydi) şonηa 'āxunımıδ otırıp gürfüη beřcäk diydi. 05/4

d.+dim (düydim) bular nā'me günācıktıf, öyüη içinde baxıyıflar otıřillā, diydim. 05/14

düydim: män diydim, nā'me günācıktıflar bular diyändä, “şāniη işiη bōlmaşın” diydi şār wāδ. 05/18

d.+dim (düydim) bu, diydim, böyük bāba diydim. 05/22

d.+dim (düydim) bu diydim, gödi görmäyā', böyük bābadır bu, diydim. 05/23

d.+dim (düydim) çıqşāη, diydim ayayını diydim šādeme düşār -yafa düşār, diydim. 05/10

d.+dim (düydim) oğul diydim; çı'xma yoqarı diydim. 05/10

d.+dim (düydim) öltürmä, diydim. 05/13

- d.+ip (díyip)** ohōm şadaqa tamām molannan sōfa boşa gitmāşin díyip hef kime fuşāficik bilān üş, dōrt dōnā gantı goyiyāllāf içinā. 06/15
- d..+mä** aparđılař diymā, okitDilāř! 04/33
- d.+mä (díymä)** böyük díymä dā oloqō´n. 04/4
- d.+vā (díyvā)** āyt díyvā. 06/1
- d.+yā'** nā'me yeñimiđi naqış ediyāřdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan ğıfa diyyā' naqış ediyāřdik. 01/11
- d.+yā'** õnsoñ oğlan diyyā' nānāşinā ahir bir ğún şunı alaşın diyyā'. 03/23
- d.+yā'** yāddan ııqmaşın diyyā'. 10/32
- d.+yā'** tūřkmān dēp āyt diyyā'. 01/6
- d.+yā'** biđā bir şaylap duşan ğıyđ ğāřāk, diyyā'. 03/8
- d.+yā'** yāddan ııqmāşın diyyā' wāli edilmiyā'. 10/32
- d.+yā'llā** muğa da şāqçan diyyā'llā, bucūřü bālığa tikiyāk ğiyiyāk. 01/26
- d.+yā'llāř** muğā balaqçak diyyā'llāř, muğā köçir –qa'yma diyyā'llāř. 01/17
- d.+yā'llāř** muğā iltifmā diyyā'llāř, iltifip iltifip ğaytiyām. 01/19
- d.+yā'llāř** muğā ğağfaç diyyā'llāř; ol bālıq tutilmiyā, onıñ ğağfaç naqşı. 01/20
- d.+yā'llāř** ğāliβeř, õřuşğat diyyā'llāř. 04/6
- d.+yā'ř** dūřbinā baq", diyyā'ř. 02/10
- d.+yā'ř** biğden şaya kim ğāřāk, diyyā'ř. 03/12; 03/3
- d.+yā'ř** aydım bilāř mi diyyā'ř, aydım. 02/7
- d.+yā'ř** onı ğöřmāşām ğewún bir xoşti diyyā'ř. 01/77
- d.+yā'ř** õnsoñ bu şāylāři şāçaq ediyā'llā – buğa tūřkmān şāçaq diyyā'ř. 04/8
- d.+yā'ř** onı ğöřmāşām yūřeğim ğāşli, diyyā'ř. 01/84
- d.+yā'ř** onı ğöřmāşām yūřeğim yaniyā'ř" diyyā'ř dā 01/85
- d.+yā'ř** ğewún bir coşti, diyyā'ř dā. 01/94
- d.+yā'ř**: onı ğöřmāşām yūřeğim isliyā'ř" diyyā'ř. 01/95
- d.+yā'ř** dā'dā diyyā'ř, dā'dā diyyā'ř. 07/21
- d.+yā'ř** diyyā'ř. 04/5
- d.+yoşsunuğ (diyōřsunuđ)** bizimki şöyle şems diyōřsunuđ dā'mi. 09/9

diye: a.

d. gīw gīw diye yórtişiyyálláf. 03/17

díyş: bkz. diş. ~li dişi olan.

d:+li şayrap tufan ğıyđıl díyşli ğıyđ gāfāk. 03/15

doġān: kardeş. St Trkm dogan.

d.+ım arqamığda doġānlar bōlmān bōlmān uş dānā doġānım bōldi. 04/28

d.+lar arqamığda doġānlar bōlmān bōlmān uş dānā doġānım bōldi. 04/28

d.+i (doġānı) dā'mi gālinimiđ halimecanıġ doġānı ayfılıptıf. 06/21

d.+larımıği (doġānlarımıđi) góđđā kişicikqaq doġānlarımıđi gōtērdik. 04/27

doqā-: doku-. St Trkm doqa-, MK tokı-, EUT toqu-.

d.+r'di türkmānlār nā'me, qadımlār ā dā'mı doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dařārdi kāçē edārdi. 01/6

doqu: dokuma. St Trkm doqma.

d. türkmānlār nā'me, qadımlār ā dā'mı doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dařārdi kāçē edārdi. 01/6

doldur-: doldur-. St Trkm dōldur-.

d.+optır fāyđi ki bunı doldurıptıf; şol bir forı bunı boşaltmalı. 10/56

dolu: a. St Trkm doli.

d. cūwsı dolu küncilān 07/54

dōst: (Peh.) dost, arkadaş. Far. dūst دوست

d.+ları dōstları, deñtūşları, bā'cıları, ġarđaşları hāmmāsi úşişyā, oġlanıġ dāşından toy ediyā'llār, şadaqa ediyā'lláf. 06/41

døw: dev. St Trkm döv.

d. õnşoġ bu ğıyđi døw alıp ġaçıyā, - døw alıp ġaçıyā. 03/22

d. õnsõn bu oğlân gâliyâ' atlayıp; bu tây bõlmiyâ; õnsõn bu dæw yatanmışDıq dâ. 03/26

d.+lä bu ğıyδıñ soqıyınna aliyâ alıñä, ğaçıyâ, ğaçänna yañqı dæwlä. 03/28

dæşä-: dõşe-.

d.+diñ älli yoşğan dæşädiñ 04/18

dökil-: dökül-. St Trkm dökül-.

d.+di õñ muñ dâ'däşiñä äşğawaf dökildi. 05/8

d.+dilä'n õnsõn bu íranıñ da şáf wäðlafı bā axıfı bulaf da ğaldi, öyā dökildilä'n. 05/7

dökülmä: bir küpe çeşidi. St Trkm dökülme.

d. muña fayām fayām bā heP bırı äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'lläf. 01/47

dórd: bkz dört.

d. (dóřD) hocamanıñ maşını dóřD dónä maşını day bāyır ğidärdi. 04/50

d.+ı famağan āyda, āy orfa olanna õn dóřdi ğecädä bir aydılyyan δāD. 08/21

d.+ıñä ayın on dóřdiñä nā şalkımşeçef. 08/23

dóřt: dört sayısı. St Trkm dört, Az dörd, Doe/He. (Gu) dörd, dö^ärt.

d. ohõm şadaqa tamām molannan şõfa boşa ğitmäsin diyip hef kime řuşäficik bilän üş, dört dónä ğantı ğoyıyálláf içinä. 06/15

d. dört dónä,dóřt dónä,dóřt dónä. 06/16

d. õnsõn bunuñ dört töwöşögü dõwux õliyâ; ortaşınna ğıyδ bõliyâ. 03/24

d. õnsõn üç dört ğun şofā bulamaq ediyä'lläf. 06/29

d. dört maşın bilän akittiläf. 04/35

d. oña dört ğuppa Daqaflardı. 01/68

d. dūnyanı dört aylanmış 10/7

d. dört óřüm, dört óřüm. 01/74

d. altmış dört yášımda. 01/5

- d.** dōrt dōnā maşın βārđi, maşın -täđä maşın. 04/34
- d.** dōrt ófūm şaç. 01/74
- d.** şonī pay βeriyä'llāf, şākār goyiyállār -dōrt Buşluqlı şākārcik. 06/15
- d.** yō mán ata minā'mōq, mán maşınā mindim, -dōrt dōnā maşınā mindim. 04/48
- d.** dōrt dānā ğıyđ, dōrt dānā oğlānī goyup bu tāyda öldürçäkdi. 05/17
- d. (dōrt)** dōrt dānā ğıyđ, dōrt dānā oğlānī goyup bu tāyda öldürçäkdi. 05/17
- d. (dōrt)** dōrt dānāşi bilān akittilār; ama o đamanlar maşın yōqtī, ğittī. 04/40
- d. (dōrt)** dōrt ófūm şaçlı, ğıyđ ğalām ğāşlı. 01/76

dōş: kesilmiş hayvanın göğüs kısmı. St Trkm dōş, MK tōş.

- d.** õnşoñ, üç gūnnān şonfa dōş getirđilār. 04/31
- d.** dōş getirānnān şōfa, õnşoñ āyttan şonfa apağdılar. 04/32
- d.** bulār ğāliyā'llāf, ğiDiyā'llāf öylārinā ğatlama Bişiriyā'llār; poşluq Bişiriyā'llār; dōş getiriyā'llār. 04/7

dōwūx: dökük.

- d.** õnşoñ bunoñ dōrt tōwōfōğü dōwūx öliyā; ortaşınna ğıyđ bōliyā. 03/24

du'ā: (Ar.) a. Az. dua, Ar. duā' دعاء

- d.** du'ā. 08/30
- d.** bīf du'ā oqiyāflār. 08/30

duf-: a. St Trkm dur-, Az. dur-, MK tur-, EUT tur-.

- d.+an** biđā bīf şaylap dufan ğıyđ ğāfāk, diyyā'. 03/8
- d.+ıf** bağa āytıp duşıf dā. 08/18
- d.+iyā** bīf tarafta ğıyđ duřiyā bīf tarafta oğlān duřiyā. 03/1
- d.+iyā** yumşi yumşi şēylā yalpillanıp duřiyā, şaçwāğımıđa atıp diyā'llār. 01/51

duřbin: kamera. St Trkm dūrbi.

- d.+ā** duřbinā baqyāñ dā'l mi? 06/6

d.+ä (dúrbinä) dúrbinä baq”, diyyä’f. 02/10

dünya: (Ar.) dünya. St Trkm dünyä, Az. dünya.

d.+nī: dünyanı dört aylanmış 10/7

düş-: a.; ol-; yāda ~ ‘hatırla-’. St Trkm düş-.

d.+är çıqsañ, diydım ayayını diydım şademe düşär -yaşa düşär, diydım. 05/10; 05/10

d.+ince ballım attan düşince 07/55

d.+üyän başqa fāsımlar dāDlar yādınıda düşüya’n bölşa şid de bir āydıñ bide aydıñ aydıñ gutañdıq onı. 06/19

düşman: a. St Trkm duşmān, Doe/He. (Gu) duşman.

d. düşman ólsün şancıdan 07/56

düşün-: anla-; anlat-. St Trkm düşün-.

d.+mäðdim: şarwād düşünmäðdim mǎnnā fārsı bilemoq dā türkmān. 05/41

d.+şām: kitabı düşünşām biliya’n. 10/38

d.+iyállar (düşiniyállar) ğıyk da çıyq oğlállar düşiniyállar ofayı, yórtişiyállar. 03/33

düşündür-: anlat-.

d. (düşündir): bunu düşündir dā nā’me üçün āytañlar. 08/16

d. + mǎ’nā onı düşündürmǎ’nā, oña qaynımıð ğārāk. 10/36

düðül-: dizil-. St Trkm düzüñ-.

d.+şıñ: barān cāyıñ düðülsin 02/18

D

Da: bkz. da.

D. inni ayıñdıq Da şattıq Da, şeyini ğörüp. 01/57; 01/57

Daq-: tak-, iliştir-. St Trkm dak-, MK tak-, EUT taq-.

D.+arlarđi oňa dórt guppa Daqarlarđi. 01/68

D.+iliyá õnsoň alıne Daqıliyá kümüş gılp, kümüştän bu büdelüğü bōliyá, goşma büdelük diyä'llär oňa. 01/43

D.+iyállár ol bir alıñä yüdük Daqıyá'lár, bir çarğaD Daqıyállár. 06/11

D.+i'yár (Daki'yár) gälinlär, böyük gıyđlar da Daki'yár, gıyđlar şacları öwden örällär. 01/66

D.+iyállár (Daqıyállár) beylä büdelük Daqıniyállá, õnsoň yüdüğünü Daqıyállár şeylä, hâwa. 01/45

D.+iyállár (Daqıyállár) muňa yüdük Daqıyállár, muğa halqa diyä'llär. 01/46

D.+iyálár (Dakiyálár) bu täyda õnsoň bu täyda asıb Dakiyálár. 01/53

D.iyān (Dakiyān) muňa fayām fayām bā heP bīri äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'llär. 01/47

Daqın-: takın-. St Trkm dakın-.

D.+iniyá bucúfü biribirinä biribirinä' Daqıniyá gidiyä' dā. 10/41

D.+iniyállá beylä büdelük Daqıniyállá, õnsoň yüdüğünü Daqıyállár şeylä, hâwa. 01/45

D.+inyānımıđi sonraqı Daqıniyānımıđi, ämcäkli halqa diyä'llär. 01/48

D.+ırdi onu bu gıyđlar äytip gälällä', toya gidällär, oları Daqı'nırdi. 01/69

D.+arđıq yoqarısında üç dōnā gıppası ßardı, işitif Daqınarđıq. 01/59

D.+ır gälin sırtında Daqınır, gıyđlar öwlarinde Daqınır. 01/70

Dōnā: bkz. dōnā.

D. inni hāmānāDān nā'me, bir gıyđ öydä mi, ikki Dōnā goça nānā gāliyā' muñı gudaçlığa. 04/1

ä

ägär: (Peh.) eđer, şayet. Far. äğär اگر

ä. emmā ägär boşaDan adam bōlmaşa şışiyä'f -ğafnī şışiyä'f, gāwı ölmıyáf.
10/57

älli: ~bır elli bir sayısı. St Trkm elli.

ä. bır hämmäsi séktä etti, älli yaşta, älli bır yaşta. 10/66

ämçäkli: memeli. St Trkm emcek 'meme'.

ä. sonfaqı Daqinyānımıdī, ämçäkli halqa dıyā'lläf. 01/48

ämmi: (Ar.) amca. Far. ämu عمو, Doe/He. (Gu) ä'mmi.

ä.+sí: muᅇ bır ämmisi bātdī; gāwı oqiyatDī heywefä defängdi. 10/72

ä.+lařī (ämūlařī) tamām muᅇ āyalafī bātdī, ämūlafī. 10/64

är: koca. Doe/He. (Gu) är, ä'r.

ä.+iniᅇ: o gālinçä yüfeᅇi işliyä'rdi äřiniᅇ. 01/87

äwwäl: bır, bışinci, ilk. Az. evvāl.

ä.+ki muᅇa řayām řayām bā heP bırı äwwälki Dakiyān dökülmä halqa dıyā'lläf. 01/47

e

ecä: anne. St Trkm ece, Doe/He. (Gu) ecä.

e.+lär şucürü gādım şamanna oloqō'n dā'dälär bilän ecälär řefiyä'rdi. 04/20

e.+lär böyük böyük ecälär şefir - öşuşgat alıp giDäřdik. 04/22

e.+m ohōm gāřfı ecām muᅇa öşuşgat beşdi. 04/30

e.+sí qāqası bilän nā'neşi -ecäři öşuşgat beřiyä'f. 04/10

e.+sí olar äydiyáf, qāqası bilän ecäři äydiyáf: 04/6

e.+sí ecäři bilän böyük ecäři bilän ohōm -böyük dā'däři. 04/3

e.+sí ecäři. 04/3

eē: e, başına getirildiᅇi cümledeki kavrama göre çeşitli tonlar alarak birtakım duygular anlatan bir söz.

e. ağaçıñ eē - ağaçıñ bir şāxaasını alıp eē dālıları şu dikri oqıyıp dālıları yençip ġāwı ediyamişDıq. 10/4

e. eē şu dikri oqiyāñ sän. 10/5

ē. (ēē) ēē muñ qāqaşı -muñ qāqaşı mafiðları, dālıları ġāwı ediyamişDıq. 10/3

ekmek: a. Az. ekmäk.

e. çapatı pişiriyä'llär, poşsuq ediyä'llär, ekmek pişiriyä'llär, ġatlamā ediyä'llär. 06/13

el: a. St Trkm el.

e. el çarşıp tomā'sā edip toy edip öwünçäk āndaġını ġoyıyā, idinden de bu yāylığı ġoyıyā. 01/38

e.+läri elläri bār kümişti'f 07/22

elli: elli sayısı. St Trkm elli, Doe/He. (Gu) elli.

e. o da beylä öldi, elli bir yāšta. 10/73

emmā: (Ar.) ama. St Trkm emmā, Az. amma, Ar. ammā اما

e. - emmā, oqıyıp bilmiyā'. 10/61

e. tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayratmıyaq emmā, şamağan ayDı bār, fetr ayDı, ġurbanlıq ayDı bā. 09/2

e. emmā oña ġüyç beřiyä'llär - 'öy 'āhhā 'öy āhhā ġüyç beřiyä'llär. 10/28

e. emmā dāifemde adam yōktir. 10/48

e. emmā āġār boşadan adam bōlmaşa şışıyā'f -ġarni şışıyā'f, ġāwı ölmıyāf. 10/57

e. emmā, oqiyāllarımd ayırılı. 10/63

e. nemayışı oqiyóllař; emmā dikr beřmiyā'llär. 10/75

emmu: amca.

e.+si bā'ş dōnā emmuşı bārđi; hemmāşı ayırıldı. 10/67

enā: ana, anne. St Trkm ene.

e.+ni öwünçäk dä'mi göwek enäni gätiriyä'llä. 06/25

erkäç: küçük erkek çocuğu.

e.+i efkäçi olan bōlsa bif yaşınna oğlāni sünnet ediyä'lläf. 06/39

erkek: a. St Trkm erkek, Doe/He. (Gu) erkäk.

e. ohöm erkek bōlsa sünnetliyä'fläf. 06/38

et-: a. St Trkm et-.

e.+mädi etmädi, gëtti yoqarı. 05/11

e.+mek o güyç bōlmālī ki tafaf mafidi gāwı etmek için o güyç faqat, muñ qāqasında bārdi -dä'dāsında bārdi -qāqasında. 10/34

e.+ti o da ayfıldı, vefāt etti gitti o, wāli –gödlī āta. 10/35

e.+ti hämmäsi šektä etti, älli yaşta, älli bir yaşta. 10/66

e.+tilä' önsöñ nā'me biḍä döf ettilä' - kā'n döf ettilä', ediyät beřdilä'. 05/42

e.+dännän (edännän) onv sünnet edännän šōfā toy ediyä'lläf, qoyun öldürüyä'lläf. 06/40

e.+ärđi (edärđi) tüfkmānlār nā'me, qadımlār ā dä'mi doqu doqār'di, tikiñ tikār'di, yün dařärđi käche edärđi. 01/6

e.+yā'rdik nā'me yeñimiđi naqış ediyäřdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan ğıfa diyyä' naqış edyāřdik. 01/11

e.+ä'rdik yeñimiđi çuçeburñu edärđik. 01/12

e.+ä'rdik yaqamıği da çā'qmaq edärđik, ḍıncır edärđik. 01/13

e.+äyim neCúr edäyim, diydim. 05/31

e.+ennä şuluğluğ edennä yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan gälän ādamlā hamlättilän. 05/6

e.+enşeñ yenä oylallaş inni vilayet bilän ğatışanşañ onöñ üçün olā edenşeñ biḍ de ediyāq. 09/6

e.+iliyā' äyt, altmış üç yaşa bafānda bu täyda nā'me ediliyā'? 06/7

e.+ilmiyā' yāddan çıqmāsın diyyä' wāli edilmiyā'. 10/32

e.+ip altmış üç yaşına barānda nā'me edip çāşınlār tutuşıllaş. 06/1

- e.+ip** altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirdilär, gatlama örttilär. 06/2
- e.+ip** õnsoñ taqriban nä'me yeddi gün geçännän söra, gatlama Bışırıp, şaçaq edip mamasınınñ öyünä giDiyä'läf. 06/32
- e.+ip** el çarşıpı tomä'sä edip toy edip öwünçäk āndağını goyiyä, idinden de bu yāylığı goyiyä. 01/38; 01/38
- e.+ip** onna tamām ediyä'llär, õnsoñ gürfünj edip otiriyöllär. 02/4
- e.+ip** sünnät edip bu tayda dāD parçacıq geydiriyä'llär. 06/44
- e.+ip** lāyır layır lāyır lāyır edip, hef möge ki gālin gāliyākān o šās bilān bilirdik. 01/60
- e.+ip** gālin nırde olśa o ğuppālar biđā haβar βerirdi, layır layır layır layır edip. 01/63
- e.+ip** idin veršāñid ğıyđıñıđı oğlumıda gālin edip alcaq. 04/23
- e.+ip** şucúfä şey edip şaqladım şonları. 05/39
- e.+iyä'** o da yençip dıncırli diwānanı ğāwı ediyä', şafā beriyä'. 10/29
- e.+iyä'** ohöm maması öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33
- e.+iyä'** bu gürfünj berip otıqālā bir Dōnā oğlan tādārfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5; 05/5
- e.+iyä'** şeylä şā'ngır şā'ngır şā'ngır ediyä'. 01/54
- e.+iyä'lä** - tamām sektä ediyä'lä. 10/68
- e.+iyä'läf** oloqō'n qāqası bilān bulā söđ ediyä'läf. 04/4
- e.+iyä'llä** õnsoñ bu şayläfi şaçaq ediyä'llä – buña türkmän şaçaq diyyä'f. 04/8
- e.+iyä'llär** çapatı pişiriyä'llär, poşsuq ediyä'llär, ekmek pişiriyä'llär, gatlama ediyä'llär. 06/13
- e.+iyä'llär** hämmä dāDı ortada āwadōlap goyiyöllär, sofradan (çüriyn?) ediyä'llär. 06/14
- e.+iyä'llär** õnsoñ üç dōrt gün şofā bulamaq ediyä'llär. 06/29
- e.+iyä'llär** toylārda -toylārda āxırınna āyDıp nemayış ediyä'llär, şucúfä film çekiyä'llär, nemayış ediyä'llär. 10/30
- e.+iyä'llär** şükf ediyä'llär dā. 08/31
- e.+iyä'llär** biđe řamadān āyı on dōrdi gecäsi şükf ediyä'llär. 08/32
- e.+iyä'llär** erkäçi olan bōlśa bir yaşınna oğlanı sünnet ediyä'llär. 06/39

- e.+iyä'llär** onna tamām ediyä'llär, ðnsonj güffünj edip otiriyálláf. 02/4
- e.+iyä'llär** onu sünned edännän söfä toy ediyä'llär, qoyun öldürüyä'llär. 06/40
- e.+iyä'llär** döstläri, denjüşläri, bā'cıları, ğarđaşları hämmäsi úşışyá, oğlanıj dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41
- e.+iyä'llär** şāçaq ediyä'llär, ðnsonj münı ğälinläriñ - münı ðruşğat alıyálláf. 04/9
- e.+iyä'llär** ohöm toy ediyä'llär. 06/37
- e.+iyaq** yenä oylallar inni vilayet bilän ğatışansañ ononj üçün olá edenseñ bið de ediyaq. 09/6
- e.+iyä'r** bifornä'çemið ğoyun öldiriyä'r -şadaka ediyä'r. 06/28
- e.+iyä'r** ğäliniñki ğıyðıñqı' faşğ ediyä'r: 01/70
- e.+iyä'rdik** nā'me yeñimiði naqış ediyä'rdik, köyneğimiðiñ eteğini awādan ğıfa diyyä' naqış ediyä'rdik. 01/11
- e.+iyä'rlär** şükf ediyä'rlär. 08/31
- e.+iyamışDıq** eē muñ qāqası -muñ qāqası mařıðları, däliläri ğāwı ediyamışDıq. 10/3
- e.+iyamışDıq** ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şaxasını alıp eē däliläri şu dikri oqıyıp däliläri yençip ğāwı ediyamışDıq. 10/4
- e.+iyä'llär (ediyä'llär)** altmış üç yaşlarında pıyğambär yaşı diyip şadaqa ediyä'llär. 06/9
- e.+ti** ā ol päridä dä'mi, ğatış etti ğıyðılarınj heş (ğaysı?) da bir dä'mi şäçki şäçtilär, noyul şäçtilär. 06/4

etek: kenar. St Trkm etek, Az. ätäk, Doe/He. (Gu) ätäk, MK etek.

- e.+ini:** nā'me yeñimiði naqış ediyä'rdik, köyneğimiðiñ eteğini awādan ğıfa diyyä' naqış ediyä'rdik. 01/11
- e.+dä (eteşindä)** üş dönä şeýlä ğuppāşı yoqarıdan bö'lmali, bā's dönä ğu'ppa eteşindä bö'lmali. 01/55

ey: seslenme edatı, ey! St Trkm ey.

- e.** œwliyalá nışdedir ey 10/10
- e.** kim çāyırısa şonnaDır ey 10/11

e. acaba ey şifli bendädif ey 10/12

e. aḡdi kümiş ey xaltanı 10/16

e. yer demir oylan çıqtı ey 10/17

eyê: iyi. Az. eyi, MK edhgü, EUT ädgü.

e. inni şid oquw bilän öwe geçirsänjîd eyê oluf -hâwa. 01/15

e. türkmäniñ fâsimi nä'me inni şid ya'ni oylâllaf şowaDıñıd kâ'n bõlup türkmän fâsimläřini öwe geçirsänjîd biđe eyê bõluř, memnün şiden. 01/8

eyinbaş: üst baş, elbise. Az. eyinbaş.

e. ohöm oğlana dâ'mi tâdâ eyinbaş giydifiyâ'llâf. 06/43

eđiyät: (Ar.) a. St Trkm eziyet, Az. äzziyät.

e. kâ'n xofladılar mâni eđiyät beşdilâf. 05/40

e. õnsoñ nä'me biđâ dõř ettilä' - kâ'n dõř ettilä', eđiyät beřdilä'. 05/42

f

faqat: (Ar.) sadece. Far. fâqät فقط

f. o gúyç bõlmali ki tafaf maşidi ġâwı etmek için o gúyç faqat, muñ qâqasında bârdi -dâ'dâşında bârdi -qâqasında. 10/34

falân: (Ar.) falan, filan. Far. folan فلان

f. bir diyäniñ falân, iki diyäniñ falân diyip äytmayāñ mı? 08/3

faşğ: a. St Trkm parx, Doe/He. (Gu) faşğ.

f. ġäliniñki ġiydiñqı' faşğ ediyä'f: 01/70

fârs: Fars. St Trkm fars, Az. fars.

f.+lařıñqı: nowruđ fârsłařıñqı. 09/1

faşsı: Farsça.

f. šárfwāð düşünmäððim männä fafsí bilemoq dā türkmän. 05/41

fami'li: (Peh.) familiya, soyad. St Trkm familiya, Az famil/familiya, Far. famil فاميل

f.+m fami'lim tayyiB. 01/4

fetr: (Ar.) Ramazan. Far. fetr فطر 'oruç açma, oruç bozma'.

f. täðä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayfatmıyaq emmā, famaðan ayDı βāf, fetr ayDı, guşbanlıq ayDı bā. 09/2

feýð: (Ar.) a. Far. feiz.

f. (fäýð) bunı yüfækden oqiyānlař fäýð bilān yıkılıyá. 10/51

f.+i (fäýði) fäýði ki bunı doldurúptıř; řol bir fořm bunı boşaltmalı. 10/56

f. al- āyDıp āyDıp feýð alıp, feýð alıp bıhüş öliyá, hāldan giDiyā' onı ğaldırmaýına bırı ğāřāk feýð alıp xüşdan gidiyá. 10/53

f. beř- feýð beřyā'n adamlá öldi, aytıqları bā. 10/43

f. beř- bulařıñ hemmaşı güyçli adamlá - ya'ni feýð beřyā'n adamlá, güyçli ādamlá. 10/44

f. beř- içtān oqıyşa oqıyıβeřsā feýð beřābil'yā'f. 10/58

film: (İng.) a. Az film.

f. toylářda -toylářda āxırınna āyDıp nemayış ediyā'llāř, řucúřü film çekiyā'llāř, nemayış ediyā'llāř. 10/30

foşm: şekil, biçim.

f. fäýði ki bunı doldurúptıř; řol bir fořm bunı boşaltmalı. 10/56

foşmet: (Lat.) format, form, şekil. St Trkm format, Az. format.

f.+tä šamirācanı bir fořmettä āyt-a.02/9

g

gāl-: a. St Trkm gel-, MK kel-, EUT kal-, Doe/He. (Gu)gāl-, gel-, AG kā:l-

- g.+ällä'** onv bu ğıyðlar äytip gälällä', toya gidällär, olañi Daqı'ırđı. 01/69
- g.+än** şuluğluğ edennä yañqı ceng tuğı - ceng tuğı; tamām da halqtan gälän ädamló hamlättilän. 05/6
- g.+än** tädä yılıñ mübaräk bōlsın, şälāmät bōlsın, ðnsōñ gälän yılı beřäkätli bōlsın. 09/7
- g.+ännä** onna ğıyð - gälännä oğlan oña āşıq ōliyómışDıq. 03/21
- g.+ännän** ðnsōñ yene mamaşınnan gälännän sóřa dişçayı çıqıyá. 06/34
- g.+di** ðnsōñ munı dā'yımıñ – dā'yım bilän dā'yımıñ heläyi gäldi, qudaçlıgä. 04/29
- g.+di** inni xūdäyçıyım şu şalamättä, fāxat mađäli; xömäyni gäldi fāxat bōlduq. 05/43
- g.+di** ðnsōñ bu íranıñ da şärwäđlañi bā axıñi bulañ da gäldi, öyä dökildilä'n. 05/7
- g.+dik** şol dā'mi şoñ bā'şi şoña gidip gäldik. 06/22
- g.+dilär** ðnsōñ biçim öyä gäldilär. 05/9
- g.+dim** şonnon öyümä gäldim. 05/38
- g.+ediñiđ** hemişä toya gälediñiđ. 06/48
- g.+iptirlär** bucúřü dāştānlar -hāwa, şärwäđlar gäliptirlär, kā'n bōluq. 05/28
- g.+ir** yā şımağan gälir geçer 08/22
- g.+ir** gälir atlıñ içinne 07/38
- g.+ir** gälir fabbiñ içinde 07/9
- g.+irđi** bucúřü şeş gälirđi. 01/62
- g.+işyāni** gälişyāni şallançıq 07/28
- g.+iyä'** inni hāmānāDān nā'me, bir ğıyð öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā gäliyä' munı ğudaçlıgä. 04/1
- g.+iyä'** o qa'yımcik (yañcaq?) kiçicik alıp gäliyä', şeylä. 01/18
- g.+iyä'** ðnsōñ bu oğlān gäliyä' atlayıp; bu tāy bōlmiyá; ðnsōñ bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26
- g.+iyä'** ðnsōñ biçim bu gälinimiđ beylä oturanna ğäyin^{an}ası gäliyä', alin dāDli şowgatli gäliniñ yüzün açıyá. 01/39
- g.+iyä'llä** ðnsōñ üç ğunnän gäliyä'llä; bu ğıyđı alıp giDiyállär. 04/11

g.+iyä'llär şeyfiyefek, oynayaq deñDüşläfi tamām oğlanıñ yüdünü sıyırmāna gäliyä'llär, ğutlamana gäliyä'llär şucúfú hämmä dāD. 06/30

g.+iyä'llär bulaş gäliyä'llär, giDiyä'llär öylärinä ğatlama Bişiriyä'llär; poşluq Bişiriyä'llär; döş getiriyä'llär. 04/7

g.+iyä'mişDıq bíf dānā oylān gäliyä'mişDıq - bíf öyā gäliyä'mişDıq. 03/20

g.+iyä'ni gäliniñ gäliyä'ni mälum böliyä. 01/65

g.+iyä'f bu kimiñ gälini bu şeyit mätir häciñ gälini, dāşındın şási gäliyä'f diyärdik dā'. 01/61

g.+iyä'f añrısı hadfäti oşmannan gäliyä'f -hadfäti oşmannan gäliyä'f- 10/37

g.+iyäkän läyif layif läyif läyif edip, hef möge ki gälin gäliyäkän o şäs bilän bilirdik. 01/60

g.+iyómıştıq bíf nāfär çörek alıp gäliyómıştıq. 05/33

g.+iβer gäliβer, öruşgat diyyä'llär. 04/6

g.+miyä' inni yāda gälmiyä', waxt geçiyä' onv äytip bölmiyä. 03/35

g.+yä'n birbirälärinän güyç alyān gälyä'n adamlā tā muñ qāqaşıña yetiyä'. 10/45

gälin: a. St Trkm gälin, Az. gälin, MK kelin, ET kälın, EUT kälın, Doe/He. (Gu) gelin.

g. nā'me yatdıñ önnan şöra nā'çā yāşıña yetändä gälin böldiñ? 04/26

g. önsöñ gälin bölanda böfük ayırıp ğäynaşaşıña beşirdik. 01/35

g. gälin bölannan şöñ āndayini, -şol ālın ğiycağini- āndayini ğoyiyä. 01/37

g. läyif layif läyif läyif edip, hef möge ki gälin gäliyäkän o şäs bilän bilirdik. 01/60

g. gälin nırde olşa o ğuppālar biđä haβar beşirdi, layif layif layif layif edip. 01/63

g. gälin şırtında Daqınır, ğıyđlar öwläfinde Daqınır. 01/70

g. için verşäñiđ ğıyđıñiđi oğlumıda gälin edip almaq. 04/23

g.+inçä o gälinçä yüfeği işliyä'fdi āfiniñ. 01/87

g.+i ata mindi'fmäk –oğlāni mindi'riyā'llär; gälini mindi'fmäyā'llär. 04/44

g.+i önsöñ gälini ökitip oğlāniñ öyüne damanna. 04/46

g.+i bu kimiň gälini bu şeyit mätir häciň gälini, dāşındın şäsi gäliyä'f diyärdik dā'. 01/61

g.+i o qadımlar gälini kökädmäddilär, yeddi yılda, şakkiğ yılda gälini gaytarıp akıtırdılar. 01/86

g.+i gälini āliyə, aldıqtan sonfa nänäşiniň öyüne göyiyä. 01/88

g.+i gälini bermiyä'llä dā, wactıyda bermiyä'llär gälini - wact geçiyä'f. 01/97

g.+imiđ önsöň biđim bu gälinimiđ beylä otufanna gäyin^{an}äsi gäliyä', alin dāDli şowgatli gäliniň yüzün açiyä. 01/39

g.+imiđ dā'mi gälinimiđ halimecanıy doğanı ayırlıptıf. 06/21

g.+iň önsöň gäliniň oğlanını böldiriyäläf. 06/26

g.+iň önsöň biđim bu gälinimiđ beylä otufanna gäyinänäsi gäliyä', alin dāDli şowgatli **gäliniň** yüzün açiyä. 01/39

g.+iň gäliniň äydımları bā mī gäliniň? 01/79

g.+iň gäliniň gäliyä'ni mälum böliyə. 01/65

g.+iňki gäliniňki gıyđıqı' farğ ediyä'f: 01/70

g.+läř gälinläř, böyük gıyđlar da Daki'yäf, gıyđlar şaçları öwden öfalläf. 01/66

g.+läřiň şāçaq ediyä'llär, önsöň moni gälinläřiň - moni öfüşgat aliyälläf. 04/9

g. gälin gıyda bīr iştir 07/34

g.+läř onşöň nä'me gälinläř, gıyđlar, oğlalları hediye gätiryälläf. 06/10

gäläk: bkz. gäřäk.

g. öwi yengäli gäläk 03/6

g. ärdi tēngeli gäläk 03/7

gäřäk: gerekli. St Trkm gerek, Az gäřäk, MK kerek, ET kargäk, EUT käräk/kargäk, AG kargäk, k'rgä'k.

g. çuyın çuyın biđ gäřäk 08/10

g. biğden şaya kim gäřäk, diyyä'f. 03/12; 03/3

g. şayrap tuşan gıyđıl dişli gıyđ gäřäk. 03/15

g. onı düşündürmä'nä, oña qaynımığ gäřäk. 10/36

g. onı äytmāna mahmut gāfāk. 10/37

g. çuyın çuyın bîd gāfāk 08/4

g. onv qaldırmalaří için bîfî gāfāk. 10/52

ğ. āyDıp āyDıp feyδ alıp, feyδ alıp bîhüş ōliyā, hāldan giDiyā' onı galdırmayına bîfî gāfāk feyδ alıp xūşdan gidiyā. 10/53

g. biđā bîf şaylap duşan ğıyδ gāfāk, diyyā'. 03/8

g. süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaņa nā gāfāk 08/9

g. onı qaldırmalaří gāfāk. 10/54

gätîr-: a. St Trkm getir-, Az. gätir-, ET kälür-, AG kalür-, kälir-.

g.+iyä'llä ōwünçäk dā'mi göwek enāni gätîriyā'llä. 06/25

g.+yállár onsōņ nā'me gälinläf, ğıyđlař, oğlállar hediye gätîryállár. 06/10

geç-: a. St Trkm ğıç-, Az. gec-, Doe/He. (Gu) ğaç-, MK kîç- 'gecik-'.

g.+ännän ōnsōņ taqırban nā'me yeddi ğün geçännän sóřa, ğatlamα Bîşîfîp, şāçaq edip māmasınıņ öyünä giDiyā'lär. 06/32

g.+ännän ōnnon sóřā bîf yenā wax't geçännän māmasî öyüne akitiyálár. 06/31

g.+er yā fımağan gälîf geçer 08/22

g.+ipdir yāddan çıxıpdır inni, waxt geçıpdır. 03/31

g.+irännän oğlanlı bōlup beylä geçirännän sóřā, bîf göweği kāsılännän sōņ, ōnsōņ ğıyđıņ ğāyınlařı, ğāyıntalařı hemmāşî ūşışiyä'llär. 06/27

g.+iriyä'lär o ğıyđıņ alinnän tutup beylä geçiriyä'lär; şucúra äytiyálár – yenā o taraf äytiyā. 03/10

g.+irşäñid inni şid oquw bilän öwe geçirşäñid eyē olur -hāwa. 01/15

g.+irşäñid türkmäniņ şasimi nā'me inni şid ya'ni oylállar şowaDıñıđ kā'n bōlup türkmän řasimläřini öwe geçirşäñid biđe eyē bōluř, memnün şidden. 01/8

g.+iyä' inni yāda ğälmiyä', waxt geçiyä' onv äytip bōlmiyā. 03/35

g.+iyä'ř gälini beřmiyä'llá dā, waxtıņda beřmiyä'llär gälini - waxt geçiyä'ř. 01/97

geple-: konuş-, söyle-. Stn Türk geple-.

g.+βerşin: gepleβerşin oylucuq. 07/21

gepleş-: konuş-, sohbet et-. St Trkm gepleş-.

g. tüfkmänçä gepleş. 01/9

getir-: a. St Trkm getir-, Az. gätir-, Doe/He. (Gu) getir-.

g.+ännän döş getirännän söra, ðnsoñ äyttan sonra aparıldıa. 04/32

g.+dilär ðnsoñ, üç günñän sonra döş getirıldıa. 04/31

g.+iyä'llär bulaa gäliyä'llär, giDiyä'llär öyläfinä gatlama Bişiriyä'llär; pošluq Bişiriyä'llär; döş getiriyä'llär. 04/7

g.+mäli oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da ölmiyä, xüşa getirmäli. 10/55

gëy-: a. bkz. giy-. St Trkm gey-, Az. gey-, Doe/He. (Gu) gey- .

g.+dirip dä'däläfiniñ gëyimini, dä'däläfiniñ köläxläfini, dä'däläfiniñ papayını gëydirip bu täyda şätif şätif şätif goydi. 05/16

g.+diriyä'llär sünnät edip bu tayda däD parçacıq gëydiriyä'llär. 06/44

gëyim: elbise, giysi. St Trkm geyim.

g:+ini dä'däläfiniñ gëyimini, dä'däläfiniñ köläxläfini, dä'däläfiniñ papayını gëydirip bu täyda şätif şätif şätif goydi. 05/16

gëcä: gece. St Trkm gice, Az. gace. MK kéçe, EUT kiçä, Doe/He. (Gu) gëçä, këçä, keçä, giçä, AG kiçä.

g.+dä famaðan äyda, äy ofta olanna ðn dördi gëcädä bir aydıliyan däD. 08/21

g.+si famaðan äyiñ on dördi gëcäsi. 08/27

g.+si biðde famaðan äyi on dördi gëcäsi şükf ediyä'llär. 08/32

gët: bkz. git-.

g.+ti etmädi, gëtti yoqarı. 05/11

git-: a. St Trkm git-, Az. get-, Doe/He. (Gu) git-, MK kit-, ET ket-, EUT kit-, AG kit-

- g.+ällär** onu bu gıyðlar äytip gälällä', toya gidällär, olaří Daqı'nırdı. 01/69
- g.+än** şamıfácän gidän gıyð 02/11
- g.+är** ballım baqqafa gidär 07/42
- g.+är** çaylı şekerä gidär 07/43
- g.+ärđi** hocamanıñ maşını döfD dónä maşını day báyıf gidärđi. 04/50
- g.+ärđik** böyük böyük ecälär berif - öruşgat alıp giDärđik. 04/22
- g.+äyli** oy otırma' yengäsi (yaçauqa?) gidäyli. 07/5
- g.+en** süyt, çóřäy nasıl alıp giden, axşam bölüpti. 05/29
- g.+är** şahlan (ökefe?) gidär 07/45
- g.+ip** şol dä'mi şoñ bā'şi şoña gidip galdik. 06/22
- g.+iyä'** o waxt oğlän alıp gäçiyä gidiyä'. 03/32
- g.+iyä'** äyDıp äyDıp feyð alıp, feyð alıp bñhüş öliyä, haldan giDiyä' onı galdırmaýına bñfi gäřäk feyð alıp xüşdan gidiyä. 10/53
- g.+iyä'** bucürü biribirinä biribirinä' Daqıniyä gidiyä' dā. 10/41
- g.+iyä'läř** öñsoñ taqşıban nä'me yeddi gün geçännän söřa, gatlama Bişirif, şāçaq edip māmasınıñ öyünä giDiyä'läř. 06/32
- g.+iyä'llär** bulař gäliyä'llär, giDiyä'llär öyläřinä gatlama Bişiriyä'llär; pošluq Bişiriyä'llär; döş getiriyä'llär. 04/7
- g.+iyä** äyDıp äyDıp feyð alıp, feyð alıp bñhüş öliyä, haldan giDiyä' onı galdırmaýına bñfi gäřäk feyð alıp xüşdan gidiyä. 10/53
- g.+iyöllär** öñsoñ üç günnän gäliyä'llä; bu gıyðı alıp giDiyöllär. 04/11
- g.** yó'f git, diydi. 05/35
- g.+dim** gitdim; şä'fdäřa şaşdım. 05/36
- g.+mäšin** ohöm şadaqa tamām molannan söřa boşa gitmäšin diyip heř kime řuşäřicik bilän üş, döřt dónä gantı goyiyöllär içinä. 06/15
- g.+ti** ohöm dä'mi bið diyäm üç waqtā türkmän řařimläřimiðin birniçägi yitip gitti. 01/10
- g.+ti** muñ qāqası wäli gitti. 10/33
- g.+ti** o da ayşıldı, vefät etti gitti o, wäli –göğli āta. 10/35
- g.+ti** šärwäd alıp gitti māni - šärwäðin maşını. 04/38

g.+ti inni nä'me he' kim dä'mi ðñ yäləq fəsimläf yäddan çıqtı, gitti. 06/48

g.+ti oqiyúlla'f hämmäsi ayfırdı -tamām ayfırdı -oqıyanlarıñ hämmäsi gitti. 10/74

g.+tilä' biðim oğlalla'fımıdı yayınıñ aşayına goyup bif şa'at, ikki şa'at önnon şofä öyä şalıp -önnon şofä çıxıp gittilä'. 05/27

g.+tilär şärfwāðıñ -şu şärfwāð- ya'ni goyup şärfwāðıñ alindän tutup alıp öldürmäyä gittiläf. 05/19

g.+tim ðnşoñ gittim - hattä şä'rdä'ra, şä'rdä'ra gittim diydim ki: 05/30

ginä: yine. St Trkm yene, Az. yenä.

g. män de ginä gofxtum. 05/15

gir-: a. St Trkm gir-, Doe/He. (Gu) gir-.

g.+iptir ðnşoñ bu şonnan yanqı aydanım yäləq öyä giriptif, bu dä'däsi yatıydı. 05/20

giy-: bkz. gey-.

g.+iyä' tüfkmän goymiyä -ğiydi, tüfkmäniñ giyðla'fı bófük giyiyä'. 01/32

g.+iyäk mu'ya da şaqçan diyyä'llä, bucürü bälrya tikiyäk giyiyäk. 01/26

g.+miş dämifi giymiş şaylanmış 10/8

g.+miyä'f cawānlá'f giymiyä'f onı cawānlá'f giymiyä'f onı; cawānlá'f inni yād böldi. 01/28; 01/28

giydir-: a. St Trkm geydir-, Doe/He. (Gu) geydir-.

g.+dilär altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirifdilä'f, gatlama örttilä'f. 06/2

g.+irdik o giyðla'fa tikip giydirifdik 01/34

g.+iyä'llär ohöm oğlana dä'mi tädä eyinbaş giydiriyä'llä'f. 06/43

g.+mä älaca köynäk giydirmä, 04/13

giycak: giyecek.

g.+ini: gälin bölannan soñ ändayini, -şol älin giycəğini- ändayini göyiyä.
01/37

gæwún: gönül, kalp, ruh. St Trkm gövün, Az. könül, AG köñül.

g. onı görməşäm gæwún bíf xoştı diyyä'f. 01/77

g. gæwún bíf xoştı 01/81; 01/83; 01/92

g. gæwún bíf coştı, diyyä'f dā. 01/94

g.+um gæwnum şuñə ğoştı mi 02/13

gör-: a. St Trkm gör-, Az. gör-, MK kör-, EUT kör-.

g.+mäşäm onı görməşäm gæwún bíf xoştı diyyä'f. 01/77

g.+mäşäm onı görməşäm yürceğim ğaşlı, diyyä'f. 01/84

g.+mäşäm onı görməşäm yüfeğim yaniyä'f” diyyä'f dā 01/85

g.+mäşäm onı män görməşäm 01/93

g.+mäşäm onı görməşäm yürceğim işliyə'f” diyyä'f. 01/95

g.+mäyä' bu dıydım, ğödi görmäyä', böyük bābadır bu, dıydım. 05/23

g.+mäyä' ğödi görmäyä' aşğawaır bölşa öñ muniñki mundan çıqsın. 05/25

g.+üp önsöñ yeddi yılda, altı yılda oylanı görüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bölüyä.
01/89

g.+üp inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfini görüp. 01/57

göter-: taşı- getir- St Trkm göter-.

g.+dik: ğöddä kişicikqaq doyanlafımıği göterdik. 04/27

göwek: göbek. St Trkm göbek.

g. öwünçäk dā'mi göwek enäni gätiriyä'llä. 06/25

g+i (göweği) oğlanlı bölup beylä geçirännän sófä, bíf göweği kāsılännän soñ,
önsöñ ğıyđıñ ğäyınlafı, ğäyıntalafı hemmäşi üşişiyä'lläf. 06/27

göw(ü)s: göğüs. St Trkm gövüs.

g.+ün: göwsün şişiriyä'. 10/49

göd: göz. St Trkm göz, Az. göz, MK köz, EUT köz, Doe/He. (Gu) köz, AG köz, göz.

g.+i gödi görmäyä' aşgawar bölša ðη muniñki mundan çıqşın. 05/25

g+i (gódi) bu díydim, gödi görmäyä', büyük bābadır bu, díydim. 05/23

g.+ünü gödünü aşgawar goyıp källäsinä sellä goyduñ; üssünä dä içmāk goyduñ. 05/21

góddä: bak, seyret; işte.

g góddä kişicikqaq doğanlarımıği götērdik. 04/27

g. yāylıyı kókát türkmän türkmän yāylıq iştä góddä. 01/30

g. góddä ol türkmän faşım. 01/41

göğli: ~ata 'Ata Gözli'.

g. o da ayrıldı, vefāt etti gitti o, wāli –göğli āta. 10/35

gúl: çiçek, gül. St Trkm gul, Doe/He. (Gu) ğol, gul, Az. gül.

g. gúl yaştıqta källäsi 07/4

g.+lär ğıyđıl güllär şayalim 07/17

g.+üñ ğıyđıl gülüñ deşşäsi 07/18

guliştān: (Peh.) gülistan, çiçek bahçesi. Far. golistan گلستان

g. höw guliştān miywaşı şān 07/1

gún: gün; güneş. St Trkm gün, Az. gün, MK kün, EUT kün, AG kün, küñ.

g. ðnşoñ üç dört gün şofā bulamaq ediyä'llär. 06/29

g. ðnşoñ taqrıban nä'me yeddi gün geçännän şofā, ğatlamā Bışırıp, şāçaq edip māmasınıñ öyünä giDiyä'lär. 06/32

g. bir gün otı`tdiq ðnşoñ bu oylallañıñ süydü, çóřæyi yóqtı –çóřöği. 05/29

g. ðnşoñ oğlan diyyä' nänäsinä ahır bir gün şunı alafın diyyä'. 03/23

g. üç gün tutıyaq. 09/4

g. āy tāfāk gún tāfāk 03/14; 03/5; 03/11

g. ðñ āy tāfāk gún tāfāk 03/2

g.+im āyım gúnım maya ğıyđ 02/15

g.+im āyım gúnım sōnā ğıyδ 02/17

g.+nän ðnşon, üç gúnnän sonra döş getirdilär. 04/31

g.+nän ðnşon üç gúnnän gäliyä'llä; bu ğıyđı alıp giDiyálláf. 04/11

güyç: güç. St Trkm güyç, Az. güc, MK, IM kũç, Yak küs = Moğ. küçün, küçi (Lig. 192)

g.o güyç bōlmalī ki tafaf marīđi ğawı etmek için o güyç faqat, muñ qāqasında bārdī -dā'dāsında bārdī -qāqasında. 10/34; 10/34

günā: (Far.) suç, günah, kabahat. Az. günah.

g.+ciktır bulaş nā'me günāciktır, öyün içinde baxıyıflar otıfıllā, dıydım. 05/14

g.+ciktıflar män dıydım, nā'me günāciktıflar bulař diyāndā, "šāniñ işiñ bōlmaşın" dıydi šārwāđ. 05/18

gürrün: konuşma, sohbet. St Trkm gürrün.

g. onna tamām ediyā'llär, ðnşon gürrün edip otıfıyálláf. 02/4

g. şonña 'āxunımıđ otıfıp gürrün befcäk dıydi. 05/4

g. bu gürrün beşip otıqālā bīf Dōnā oğlan tāđarfū ediyā' şuluğluğ ediyā'. 05/5

güyç: güç. St Trkm güyç; MK, IM kũç; Yak. kŪs=Moğ. küçün, küçi (Lig. 192); Az güc.

g. beylā oqıyıp bucúfū oqıyıp œwliyalafī çāyırıp bīf deśšā ādam olup hemmā'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyā'f. 10/26

g. emmā oña güyç beřiyā'llär - 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyā'llär. 10/28

g. bīfbīflāřinnän güyç alyān gālyā'n adamlā tā muñ qāqasıña yetiyā'. 10/45

g.+dā muñ qāqası ki ayfıllī, başqa hiç kimde yōq -āđ βā, o güyçdā āđ βā. 10/46

g.+li bulařıñ hemmāši güyçli adamlā - ya'ni feyđ beřiyā'n adamlā, güyçli ādamlā. 10/44

ğ

ğaç-: kaç-, uzaklaş-. St Trkm gaç-, Az. gaç-, MK kaç-, EUT qaç-, Doe/He. (Gu) qaç-
AG qaç-.

ğ.+änna bu ğıyđıñ soqıyınna aliyá alıñä, ğaçıyá, ğaçänna yanqı döwlä. 03/28

ğ.+iyá õnsõj bu ğıyđı döw alıp ğaçıyá, - döw alıp ğaçıyá. 03/22

ğ.+iyá bu ğıyđıñ soqıyınna aliyá alıñä, ğaçıyá, ğaçänna yanqı döwlä. 03/28

ğ+iyá (ğaçıyá) o waxt oğlân alıp ğaçıyá gidıyá'. 03/32

ğadım: kadın.

ğ.+ım ğadınım şän neCúr allıj bunı, diydim. 05/34

ğadım: (Ar.) eski, önce, geçmiş zaman, kadim. St Trkm gadim, Doe/He. (Gu) ğadım,
Far. gadım قدیم

ğ. õj yenä bíf dónä dāstān βā - o ğadım damāñqı. 03/19

ğ. şucúrü ğadım damanna oloqõ'n dā'dälāf bilān ecālāf βefıyā'fı. 04/20

ğ. bucúrü dāstānlar βā ğadım. 03/34

ğ. ğadım ğoca helāylāf beylā yapıpdır.02/5

ğ. ğadım ğoşma ğuppālāfı βā. 01/56

ğ.+dän tädä yıl ğutlama ğadımdän bā mı? 09/6

ğāl-: kal-, geride kal-, unut-, devam etme-. St Trkm gāl-.

ğ.+dı inni ol fāsim ğāldı. 01/7

ğalb: kalp. St Trkm ğalp.

ğ.+ıj séktä -ğalbiñ tutiliyá. 10/70

ğalām: kalem. St Trkm ğalam, Doe/He. (Gu) ğalām, Far. ğalam قلم

ğ. ğıyđ ğalām ğāşlı 01/80; 01/82; 01/91

ğ. dört ófüm şaçlı, ğıyđ ğalām ğāşlı. 01/76

ğaldır-: kaldır-. St Trkm ğaldır-.

ġ.+mayına āyDıp āyDıp feyð alıp, feyð alıp bîhûş òliyá, hâldan giDiyâ' onî galdırmayına bîfi gâfâk feyð alıp xûşdan gidiyá. 10/53

ġant: (Far.) şeker. St Trkm ġant, Az. gând, Ar. qand.

ġ.+ı ohôm şadaqa tamâm molannan şõra boşa gitmâşin díyip hef kime rûşâficik bilân üş, dõrt dãnâ ġanti ġoyiyá'lláf içinâ. 06/15

ġańraq: çengel, kanca; bir motifin adı. St Trkm ġańraq.

ġ. muńá ġańraq diyyá'lláf; ol bâlîq tutilmiyá, onıń ġańraq naqşı. 01/20

ġ. muıya da ġańraq díyâ'lláf; bâlîyı şeylä tu'tmayá, onıń naqşını bu bâlîya ġoyıpDı'rláf. 01/25

ġ. muńá ġańraq diyyá'lláf; ol bâlîq tutilmiyá, onıń ġańraq naqşı. 01/20

ġaptal: yan, bir şeyin yan tarafı. St Trkm ġapdal.

ġ.+ında ġıydiń ġaptalında ġıdıl şoqu bilân õđ dâDı bõliyá - şoqu dâ'mi dâ'l. 03/25

ġaptır-: kapdır-.

ġ.+ma' aıyıdla ġaptırma', 04/15

ġaıra: kara. St Trkm ġara, Doe/He. (Gu) ġara.

ġ. hâ ġaıra maşın ßâf - şârwâdiń ġaıra maşını bârdi. 04/37; 04/37

ġaırađ: (Ar.) maksat, niyet, garaz, dilek. Ar. ġaraz غرض

ġ. ġaırađ cãn xudây şaylıq bõlşın, şalâmatlıq bõlşın. 06/48

ġardaş: kardeş. St Trkm ġardaş, Az. ġardaş, Doe/He. (Gu) ġardaş, MK karındaş, Doe/He. (Gu) qarındaş, AG qarındaş.

ġ.+lafı dõştlafı, deńtüşlafı, bâ'cılafı, ġardaşlafı hâmmâşı úşişyá, oġlanıń dâşından toy ediyá'lláf, şadaqa ediyá'lláf. 06/41

ġar(ı)n: karın. St Trkm ġarın, Az. qarın, MK karın, EUT qarın, AG qarın, hârin.

ğ.+ı emmā āğār boşaDan adam bōlmaşa şışıyā'f -ğārnī şışıyā'f, gāwı ōlmıyāf.
10/57

ğ.+nuñ onī bilmāsāñ sāni şışıfıyā'f -ğārnıñ şışıfıyā'. 10/49

ğarırı: yaşlı. St Trkm ğarırı, Az. garı, Doe/He. (Gu) garrı.

ğ. ohōm ğarırı ecām muña ōruşgat befdi. 04/30

ğ. çún ğoca- ğarırıyptıf, -ğarırı bōlıptıf, ya'ni ğōca bōlıptıf. 10/59

ğarırı-: yaşlan-.

ğ.+yıptıf: çún ğoca- ğarırıyptıf, -ğarırı bōlıptıf, ya'ni ğōca bōlıptıf. 10/59

ğarış: karış. St Trkm ğarış.

ğ. ā ol pāfidā dā'mi, ğarış etti ğıyđlarıñ hef (ğaysı?) da bīf dā'mi şaçki şaçtilāf,
noyul şaçtilāf. 06/4

ğāş: kaş. St Trkm ğāş, Az. qaş, MK qāş, AG qaş, kaş, Doe/He. (Gu) ğāş, Yak. hās
(Lig. 187).

ğ.+lī dōrt ōfūm şaçlī, ğıyđ ğalām ğāşlī. 01/76

ğ.+lī onī ğōrmāsām yūrœğim ğāşlī, diyvā'f. 01/84

ğ.+lī ğıyđ ğalām ğāşlī 01/91; 01/80; 01/82

ğatış-: karış-.

ğ.+anşañ yenā oylalla'f inni vilayet bilān ğatışansañ onıñ üçün olā edenseñ
biğ de ediyāq. 09/6

ğatlamā: Hamur yayılıp katlarının arasına yağ sürülerek yağda pişirilen çörek türü.
St Trkm ğatlaqlı.

ğ. çapatı pişiriyā'llāf, poşsuq ediyā'llāf, ekmek pişiriyā'llāf, ğatlamā ediyā'llāf.
06/13

ğ. altmış yaşınna şadaqa edip ohōm köynāk giydirdilāf, ğatlamā ōrttilāf. 06/2

ğ. ōnsoñ taqrıban nā'me yeddi ğun geçānnān şōfa, ğatlamā Bışıfıf, şāçaq edip
māmasınıñ öyünā giDiyā'llāf. 06/32

ġ (**ġatlama**) bulaġ ġäliyä'lläġ, ġiDiyä'lläġ öyläfinä ġatlama Bişiriyä'lläġ; poşluġ Bişiriyä'lläġ; döş getiriyä'lläġ. 04/7

ġawərya: kavurga.

ġ. soġā oftaşından öñ oġlanıñ dişinjä ġawərya ġoyıyálláġ. 06/37

ġ. dişinjä ġawərya ġoyıyálláġ. 06/35

ġawós: Kāvus (özel isim). bkz. kümmet.

ġ. kümmetġawós. 05/3

ġāyın: kayın. St Trkm ġāyın, Az qayın.

ġ.+laġi oġlanlı bōlup beylä geġifännän soġā, bíf ġöweġi kāsılännän soñ, öñsoñ ġıyđıñ ġāyınlaġi, ġāyıntalaġi hemmäşi üşişiyä'lläġ. 06/27

ġāyın̄ta: kaynata. St Trkm ġāyın̄ta.

ġ.+laġi oġlanlı bōlup beylä geġifännän soġā, bíf ġöweġi kāsılännän soñ, öñsoñ ġıyđıñ ġāyınlaġi, ġāyıntalaġi hemmäşi üşişiyä'lläġ. 06/27

ġāyın^{an}ä: kaynana.

ġ.+si öñsoñ biçim bu ġälinimiđ beylä otufanna ġāyın^{an}äşi ġäliyä', alin dāDli şowġatli ġäliniñ yüzün açıyá. 01/39

ġāynaya: bkz. ġayınänä.

ġ.+sıñ öñsoñ ġälin bōlanda bōrük ayırıp ġāynayaşın̄a Beġirdik. 01/35

ġayşi: ?

ġ. ā ol päřidä dā'mi, ġarış etti ġıyđlařıñ heġ (ġayşi?) da bíf dā'mi şaçki şaçtiläġ, noyul şaçtiläġ. 06/4

ġayt-: dön- < qay-t. St Trkm ġayt-.

ġ.+iyá öñsoñ bu dāDli öştip ġaytiyá. 01/40

ġ.+iyóm muñá iltirmä diyyä'lläġ, iltirip iltirip ġaytiyóm. 01/19

ğaytar-: geri gönder-. Stn. Türkm. gaytar-.

ğ.+ıp o qadımlar gälini kökädmeddilär, yeddi yılda, säkkið yılda gälini ğaytarıp okitirdilär. 01/86

ğāzan: kazan. St Trkm ğāzan, Doe/He. (Gu) ğādan, < MK kazgan

ğ. süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña nä ğäräk 08/9; 08/9; 08/9

ğāwı: iyi. St Trkm ğovı.

ğ. o da yençip ðincifli diwānanı ğāwı ediyä', şafā befiyä'. 10/29

ğ. eē muñ qāqaşı -muñ qāqaşı marıðläfi, дәliläfi ğāwı ediyämişDıq. 10/3

ğ. muñi heywefä ğāwı tutiyaq. 09/3

ğ. o ğuyç bölmali ki taraf marıðı ğāwı etmek için o ğuyç faqat, muñ qāqaşında bārdı -dä'däsində bārdı -qāqaşında. 10/34

ğ. ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxasını alıp eē дәliläfi şu dikfi oqıyıp дәliläfi yençip ğāwı ediyämişDıq. 10/4

ğ. emmā äġär boşadan adam bölmäsa şışıyā'f -ġarñi şışıyā'f, ğāwı ölmüyär. 10/57

ğ. muñ bir ämmişi bātdı; ğāwı oqiyatDı heywefä ðefängdi. 10/72

ğ. ğāwı ðāDılar aydannırşınıð-a! 06/20

ğ. äyt diy dā oġul ġıyðı ğāwı ayDar mennän. 06/5

ğıra: kenar. St Trkm ġıra.

ğ. nä'me yeñimiði naqş ediyärdik, köyneġimiðin eteġini awādan ġıra diyyä' naqş ediyärdik. 01/11

ğıt: kıt, az. St Trkm ġıt.

ğ.+ti dört dönäsi bilän okitilär; ama o ðamanlar maşın yōqtı, ġitti. 04/40

ğ.+ti' o ðamanlar maşın ġitti'. 04/34

ğ.+ıraqtı o ðamanna maşın täðä çıqıptı –moDtı dā şucufü moD täðä, maşın ġıtıraqtı. 04/49

ğıyq: ~ **da çıyq** gürültü (tabiat takilidi ses).

ğ. ğıyq da çıyq oğlállar düşiniyállar ofayı, yórtişiýállar. 03/33

ğıyn: zor. Özb qıyın.

ğ. **böl-** ğıyn bölüf.02/7

ğ. **böl-** bucúra ğıyn bölüyä'f. 01/87

ğ. **ol-** ğıyn öliýä, döf öliýä.02/8

ğıw: yansımá ses.

g. ğıw ğıw diye yórtişiýállar. 03/17

ğıyđ: kız. St Trkm ğız, Az. qız, MK kız, EUT qız, Doe/He. (Gu) ğız.

ğ. bíf tarafta ğıyđ dufiýä bíf tarafta oğlan dufiýä. 03/1

ğ. inni hámänäDän nä'me, bíf ğıyđ öydä mi, ikki Dönä ğoca nänä ğäliýä' mını ğudaçlıġa. 04/1

ğ. samıräcän gidän ğıyđ 02/11

ğ. ayım ġunim maya ğıyđ 02/15

ğ. sayrap tuşan ğıyđıl dişli ğıyđ ġäřäk. 03/15

ğ. ayım ġunim sönä ğıyđ 02/17

ğ. onna ğıyđ - ġälännä oğlan oña aşıq öliýämışDıq. 03/21

ğ. önsöñ bunuñ döft töwöföġü döwüx öliýä; ortaşınna ğıyđ bölüyä. 03/24

ğ. döft öřüm saçlı, ğıyđ ġaläm ġaşlı. 01/76

ğ. biđä bíf saylap duşan ğıyđ ġäřäk, diyyä'. 03/8

ğ. ğıyđ ġaläm ġaşlı 01/80; 01/82; 01/91

ğ. ğıyđ böläsa ġulacıyıni deşiyállar, halqa taqıyálar -halqacıq taqıyálar awádanlıyálar şicire cân oğul. 06/45

ğ. ğıyđ nä'me. 06/8

ğ. döft dänä ğıyđ, döft dänä oğlanı ġoyup bu täyda öldürcäkdi. 05/17

ğ.+a ġalın ğıyđa bíf iştir 07/34

ğ.+a ohom onna ğıyđa säçki säçiyállar, çüçük säçiyállar, pişennik säçiyállar, pişmä säçiyállar, ġulayıni deşiyállar, awádanlıyállar. 06/46

ğ.+ı ayt diy dā oğul ğıyđi ġawı ayDaş mennän. 06/5

- ğ.+im** üç dānā ğıydim oluptu. 08/18
- ğ.+imıñ** bīr ğıydimıñ adı dōfā. 01/1
- ğ.+imqı'** gāliniñki ğıydiñqı' fağ ediyä't: 01/70
- ğ.+ıñ** oğlanlı bōlup beylā geçirännän sofā, bīr göweği kāsılännän soñ, ðnsōñ ğıydiñ ğāyınlañı, ğāyıntalañı hemmäsi ũşışıyā'llāf. 06/27
- ğ.+ıñ** bu ğıydiñ soqıyınna aliyā alıñā, ğaçıyā, ğaçānna yañqı dæwlä. 03/28
- ğ.+ıñıđı** idin verşāñıđ ğıydiñıđı oğlumuğa gālin edip alcaq. 04/23
- ğ.+ı** ðnsōñ üç gūnnän gāliyā'llā; bu ğıyđı alıp giDiyā'llāf. 04/11
- ğ.+ı** beřmādiñ ğıyđı βolsın 08/14
- ğ.+ı** allā beşene oğul beşsin, beşmedigide ğıyđı olsun. 08/17
- ğ.+ı** ðnsōñ bu ğıyđı dæw alıp ğaçıyā, - dæw alıp ğaçıyā. 03/22
- ğ.+ı** beřmedıñ ğıyđı bōlsın 08/8
- ğ.+ı** tūřkmān ğoymiyā –ğıyđı, tūřkmāniñ ğıyđlañı bōřük giyiyā'. 01/32
- ğ.+im** ğıydim, māñ qāqam ādi tāytişān. 10/41
- ğ.+ıñ** o ğıydiñ alinnän tutup beylā geçiriyā'lāf; şucúřā āytiyā'lāf – yenā o taraf āytiyā. 03/10
- ğ.+ıñ** o tāyda ðnsōñ oğlanıñ -ğıydiñ ali bilān oğlanıñ alini beylā ğoyiyāflāf. 04/12
- ğ.+ıñ** ğıydiñ ğaptalında ğıdıł soqu bilān öd dāDı bōliyā - soqu dā'mi dā'l. 03/25
- ğ.+ıñ** ayayını beylā beylā beylā beylā başıyā, bu ğıydiñ alindān tutıyā. 03/27
- ğ.+ıñ** şāniñ ğıydiñ ğudaçlığa beşelim; mağa beřçäk mi? 04/5
- ğ.+lař** onsōñ nā'me gālinlāf, ğıyđlař, oğlāllař hediye ğātiryā'llāf. 06/10
- ğ.+laş** āndağını kimlāf ğoyiyā ğıyđlař ğoyiyā mi? 01/32
- ğ.+lař** gālinlāf, bōyüć ğıyđlař da Daki'yāf, ğıyđlař şaçlañı öwden öřāllāf. 01/66
- ğ.+lař** onu bu ğıyđlař āytıp gālāllā', toya gidāllāf, olañı Daqı'nışdı. 01/69
- ğ.+lāř** ğıyđlař kiçik. 01/71
- ğ.+laş** gālin şışında Daqınış, ğıyđlař öwlaşinde Daqınış. 01/70
- ğ.+laşa** o ğıyđlařa tikip giydışışdik 01/34
- ğ.+lařımıñ** ğıyđlařımıñ ādi menicā. 01/1
- ğ.+lařıñ** ğıyđlařıñ? 01/73

ġ.+laşı türkmän ġoymiyá –ġıyđı, türkmäniñ ġıyđlařı bõfük ġıyiyä'. 01/32
ġ.+lařıñ (ġıyđlařıñ) ā ol päfidä dä'mi, ġařıř etti ġıyđlařıñ heş (ġayřı?) da bir
 dä'mi şaçki řaçtiläř, noyul řaçtiläř. 06/4

ġıyđıl: altın. St Trkm ġızıl, Az. qızıl, MK kızıl, EUT qızıl, Doe/He. (Gu) ġıđıl.

ġ. şayfap tuşan ġıyđıl dıyşlı ġıyđ ġařäk. 03/15

2. kırmızı.

ġ. ġıyđıl ġılläř şayalim 07/17

ġ. ġıyđıl ġıllüñ deřřäři 07/18

ġ. (ġıđıl) ġıyđıñ ġaptalında ġıđıl şoqı bilän öđ đāDı bõliyá - şoqı dä'mi dä'l.
 03/25

ġ. (ġıđıl) dāřı bõliyá; ġıđıl şoqı dāřı bõliyá. 03/25

ġoca: yaşlı, yaşlı kişi, koca. St Trkm ġoca, Az. qoca.

ġ. inni hāmānāDān nā'me, bir ġıyđ öydä mi, ikki Dōnā ġoca nānā ġalıyā' monı
 ġudaçlıġa. 04/1

ġ. ġadım ġoca heläyläř beylä yapıpdır.02/5

ġ. řún ġoca- ġařfıyıtıř, -ġařfı bõlıptıř, ya'ni ġōca bõlıptıř. 10/59

ġ (ġōca) řún ġoca- ġařfıyıtıř, -ġařfı bõlıptıř, ya'ni ġōca bõlıptıř. 10/59

ġorx-: kork-. St Trkm. gorq-, MK kork-, EUT qorq.

ġ.+tum mān de ġinā ġorxtum. 05/15

ġoř-: yarat-, oluştur-. St Trkm ġoř-, Doe/He. (Gu)ġoř-, Az. qoş-, MK koş-, EUT koş-
 AG qoş-.

ġ.+ıyá õnřon oņa ādamsı ġořıyá: 01/90

ġ.+lı ġæwnum řuņa ġořtı mi02/13

ġořma: çift. St Trkm ġořma.

ġ. õnřon alıne Daqılıyá kümüş ġulp, kümüřtān bu bõdeleüġü bõliyá, ġořma
 bõdeleük dıyā'lläř oņa. 01/43

ġ. ġořma bileğük dıyā'lläř. 01/44

ġ gadim ġoşma ġuppáláři ßā. 01/56

ġoy-: koy-, bífak-, yerleştir-. St Trkm ġoy-, Doe/He. (Gu) ġoy-, Az. qoy-, MK koy-, EUT qoy-, AG qod-, qoy-, qod-, got-.

ġ.+caq ðŋ öldürüp öldürüp ġoycaq. 05/24

ġ.+dī dā'däläriniġ ġeyimini, dā'däläriniġ köläxlärmī, dā'däläriniġ papayını ġeydirip bu täyda sätif sätif sätif ġoydı. 05/16

ġ.+dum ġödünü āşġawar ġoyıp kölläsinä šellä ġoydum; üssäjä dä içmək ġoydum. 05/21

ġ.+ip ġödünü āşġawar ġoyıp kölläsinä šellä ġoydum; üssäjä dä içmək ġoydum. 05/21

ġ.+ip heş kim onıġ puluna ġuřanıp sättilar cānım, dāD ġoyıp. 01/65

ġ.+ipDı'rlar muġa da ġaŋraġ dıyā'llār; bālıġı řeylä tu'tmayā, onuġ naqşını bu bālıġa ġoyıpDı'rlar. 01/25

ġ.+ıyaŋıd šid řakār dāD ġoyıyāŋıd, biđ ġoyımıyaq. 09/5

ġ.+ıyállar šofā ortasından ðŋ oġlāniġ diřinjā ġawarġa ġoyıyállar. 06/37

ġ.+ıyállar diřinjā ġawarġa ġoyıyállar. 06/35

ġ.+ıyállar hāmmā dāDī ortada āwadōlap ġoyıyállar, šofradan (çüfiyn?) ediyā'llar. 06/14

ġ.+ıyā āndaġını kimlar ġoyıyā ġıydlar ġoyıyā mi? 01/32

ġ.+ıyā ġälin bōlannan šoŋ āndaġını, -řol ālın ġıycaġını- āndaġını ġoyıyā. 01/37

ġ.+ıyā el çarşışıp tomā'sā edip toy edip öwünçäk āndaġını ġoyıyā, idinden de bu yāġlıġı ġoyıyā. 01/38

ġ.+ıyā ġälini ālıyā, aldıqtan šonra nānāřınıġ öyüne ġoyıyā. 01/88

ġ.+ıyállar ohōm šadaqa tamām molannan šōra bořa ġitmāřın dıyıp heř kime řuřāřıcık bilān üř, dōřt dānā ġantı ġoyıyállar içinā. 06/15

ġ.+ıyállar řonī pay řeriyā'llar, řakār ġoyıyállar -dōřt Buřluġlı řakāřıcık. 06/15

ġ.+ıyārlar o täyda ðnšoŋ oġlanıġ -ġıydiġ āli bilān oġlanıġ ālini beylä ġoyıyārlar. 04/12

ġ.+ımıyaq šid řakār dāD ġoyıyāŋıd, biđ ġoyımıyaq. 09/5

ğ.+miyá türkmän goymiyá –ğyđi, türkmäniň ğyđlařı bórük giyiyä'. 01/32

ğ.+miyálar şucurä tafaf goymiyálar. 03/18

ğ.+up: dört dánä ğyđ, dört dánä oğlânı goyup bu täyda öldürcäkdı. 05/17

ğ.+up: şäfwāđıň -şu şäfwād- ya'ni goyup şäfwāđıň alindän tutup alıp öldürmäyä gittilär. 05/19

ğ.+up: biğim oğlallaşımığı yayınıň aşayına goyup bir şa'at, ikki şa'at önnon şöfä öyä şalıp -önnon şöfä çıxıp gittilä'. 05/27

ğoyun: koyun. St Trkm ğoyun, Doe/He. (Gu) ğoy`ın, Az. qoyun, MK koyun/koy, EUT qoyun/qoy.

ğ. bifornä'çemiğ ğoyun öldiriyä'f -şadaka ediyä'f. 06/28

ğudaçlıq: dünürçülük. ~a **ber-** istemeye gelenlere ver-. St Trkm ğudaçlıq.

ğ.+a: inni hämānāDän nä'me, bíf ğyđ öydä mi, ikki Dönä goca nänä gāliyä'monı ğudaçlığa. 04/1

ğ. (ğudaçlığa ber-) šäniň ğyđiň ğudaçlığa befelim; maya beřçäk mi? 04/5

ğulaq: kulak. St Trkm ğulaq.

ğ.+ını ohom onna ğyđa šäçki šäçiyállár, çüçük šäçiyállár, pişennik šäçiyállár, pişmä šäçiyállár, ğulayını deşiyállár, awādanlıyállár. 06/46

ğ.+cırını ğyđ bōlsa ğulacırını deşiyállár, halqa taqıyállár -halqacıq taqıyállár awādanlıyállár şicire cān oğul. 06/45

ğulp: kulp. St Trkm ğulp, Az. qulp.

ğ. öňsoň aliňe Daqıliyá kümüş ğulp, kümüştan bu büdelüğü böliyá, goşma büdelük diyä'llär oňa. 01/43

ğulyaqa: yuvarlak, taşlı broş. St Trkm gülyaka.

ğ.+sı türkmän řasimlä şeylä ğulyaqaşı böliyá, tegäläk. 01/42

ğ.+ň: dē ğulyaqaň äyt. 01/42

ğumbät: Gümbet şehri (Türkmen-Sahra'da).

ġ.+tä ġumbättä āycan, fahimiñ öyläfiñnä. 10/62

ġuppa: genç kızların başlığına işlenmiş saçaklı kubbe şeklindeki süs. St Trkm ġupba.

ġ. oña dört ġuppa Daqaflardı. 01/68

ġ. üş dónä şēylä ġuppási yoqaşdan bō'lmalī, bā'ş dónä ġu'ppa eteyindä bō'lmalī. 01/55

ġ+li onnan sōfa oloqō'n üç ġuppali halqa diyä'lläf. 01/49

ġuppâ: bkz. ġuppa.

ġ.+lař ġälin nıfde olśa o ġuppalař biđä haşar beşirdi, layır layır layır layır edip. 01/63

ġ.+laři ġadım ġořma ġuppäläři bā. 01/56

ġ.+mıği ġuppamıđi mi? 01/57

ġ.+sı yoxśa öđimiñki bā, öyle oloqō'n şeyläř, bā'ş dónä ġuppási bāřdı. 01/58

ġ.+si heş şay üç dónä ġuppási bā. 01/50

ġ.+si üş dónä şēylä ġuppási yoqaşdan bō'lmalī, bā'ş dónä ġu'ppa eteyindä bō'lmalī. 01/55

ġ.+si yoqaşsında üç dónä ġuppási bāřdı, işitir Daqımaşdıq. 01/59

ġurbanlıq: Kurban. St Trkm ġurbān, Az. qurban

ġ. täđä yıl kutlamaşı bā; emmā şufra yayfatmıyaq emmā, famağan ayDı bāř, fetř ayDı, ġurbanlıq ayDı bā. 09/2

ġuruwallıq: Kurban Bayramı. Ar. qurbān قربان + lıq

ġ.+Da bōštälli bōřük, tekenařlı bōřük, üşüřmäli bōřük, o nā o tıfälli bōřük, řucurā bōřük tökülür ġurwällıqDa. 01/33

ġurwāntaç: Kurbantaç, özel isim.

ġ. ġurwāntaç ādım. 01/1

ġutar-: bitir-, sona erdir-. St Trkm ġutar-.

ğ.+dıq başqa fəsilmlər dədlər yədində düşüyə'n bōlsa sīd de bir āydıñ bide aydıp aydıp ğutafdıq onı. 06/19

ğutlama: kutlama. St Trkm gutlama.

ğ.täđä yıl ğutlama ğadımdän bā mı? 09/6

ğ.+na şeyriyefek, oynayaraq deñDüşläfi tamām oğlanıñ yüdüñü sıyırmāna ğäliyə'llär, ğutlamana ğäliyə'llär şucürü hämmä dād. 06/30

ğuşan-: güven-. Sn Türkm ğuvan-.

ğ.+ıp hef kim onıñ puluna ğuşanıñ şattılar cānım, dād ğoyıp. 01/65

h

hā: evet. St Trkm xava, xā; Az. hä.

h. yaşıyáf hā. 10/61

h. hā, šektä hā, tamāmsi beylä böldi. 10/71

h. hā ğara maşın βār - šār wādiñ ğara maşını bārdi. 04/37

h. hā, cip dā'l, şirtti açıq. 04/39

hāci: hacı. St Trkm hacı.

h.+ıñ bu kimiñ ğälini bu şeyit mätif hāciñ ğälini, dāşındın šäsi ğäliyə'f diyärdik dā'. 01/61

hāl: hal, durum. St Trkm hāl.

h.+dan āyDıp āyDıp feyð alıp, feyð alıp bīhüş öliyə, hāldan ğiDiyä' onı ğaldırmağına bīfi ğäräk feyð alıp xūşdan ğidiyä. 10/53

h.+i inni hāli yōq, yaşı kā'n. 10/60

hāl(i): ~et- 'halı et-, halı doku-'

h.+ti bu ruhiyecan bilän menicācān hāletti. 06/3

halime: Halime, özel isim.

h.+canıŋ dä'mi gälinimið halimecanıŋ doŷanı ayırılıptıf. 06/21

halq: a. Stn. Türkm halq.

h.+tan şuluğluğ edennä yaŋqı ceng tuıdı - ceng tuıdı; tamām da halqtan gälän ädamlá hamlättilän. 05/6

halqa: halka şeklindeki küpe. St Trkm halqa; Az. halqa.

h. muŋa řayām řayām bā heP bırı äwwälki Dakiyān dökülmä halqa dıyā'lläf. 01/47

h. sonıraŋı Daqinyānımıdı, ämcäkli halqa dıyā'lläf. 01/48

h. onnan söřa oloqō'n üç ğuppalı halqa dıyā'lläf. 01/49

h. ğıyð bōlsa ğulacıŋını deşiyälläf, halqa taqıyálläf -halqacıq taqıyálläf awādanlıyálläf şicife cān oŷul. 06/45

h. muŋa yüðük Daqıyálläf, muŋa halqa dıyā'lläf. 01/46

h.+cıq ğıyð bōlsa ğulacıŋını deşiyälläf, halqa taqıyálläf -halqacıq taqıyálläf awādanlıyálläf şicife cān oŷul. 06/45

haml(ä): ~ät- a.

h.+ätilä'n şuluğluğ edennä yaŋqı ceng tuıdı - ceng tuıdı; tamām da halqtan gälän ädamlá hamlättilän. 05/6

hāśśa: (Far.) hasta. St Trkm hasa, Far hasta.

h. hāśśa yaśśıŋıŋ haśśaşı 07/19

h.+śi hāśśa yaśśıŋıŋ haśśaşı 07/19

hattā: o kadar, dek.

h. önsöŋ gittim - hattā şä'rdāřa, şä'rdāřa gittim diydim ki: 05/30

haβar: haber. St Trkm habar, Az. xābār, Ar habar.

h. βeř- gälin nırde olśa o ğuppálar biðä haβar βeřırdı, laŷıř laŷıř laŷıř laŷıř edip. 01/63

haðrät: (Ar.) a. Far. häzrät حضرت

h.+i aňrısı haðfäti oðmannan gäliyä'f -haðfäti oðmannan gäliyä'f- 10/37

håwa: evet, gerçekten, doğru, elbette. St Trkm xava, MK evet.

h. bucúfú dāstānlar -håwa, şārŵāðlar gäliptiðlāf, kâ'n bōlup. 05/28

h. håwa, hef kim öðünün beylä řasimlāfi bārdi dā. 01/36

h. beylä büðelük Daqiniyāllā, õnşon yüðügünü Daqiyāllāf şeylä, håwa. 01/45

h. håwa āyt. 06/1

h. håwa, açiq beylä. 04/39

h. håwa. 08/18

h. yōq çarşamba, o çarşamba vilayätiñki håwa, håwa. 08/28

h. inni şid oquw bilān öwe geçifşāñid eyē oluf -håwa. 01/15

hólwa: (Ar.) helva. St Trkm halva; Az. halva; Far. helva.

h. şüyt allīm, hólwa āllim, çóřāy āllim. 05/37

hāmānät: emanet.. Ar. amānet, Far. āmānät امانت

h. (hāmānāDän) inni hāmānāDän nā'me, bir ğiyð öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā gäliyä' mını ğudaçlığa. 04/1

hämmä: hep, bütün, herkes. St Trkm hemme, Doe/He. (Gu) hämmä.

h. hämmä dāDi örtada āwadōlap goyiyāllāf, şöfradan (çüriyn?) ediyä'llāf. 06/14

h. şeyfiyefek, oynayaşaq deñDüşläfi tamām oğlanıñ yüðünü şıyırmāna gäliyä'llāf, ğutlamana gäliyä'llāf şucúfú hämmä dāD. 06/30

h.+şi dōstläfi, deñtüşläfi, bā'cılāfi, ğarðaşläfi hämmäşi úşışyó, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llāf, şadaqa ediyä'llāf. 06/41

h.+şi hämmäşi şektä etti, ālli yaşta, ālli bif yaşta. 10/66

h.+şi oqiyāllāf hämmäşi ayırıldı -tamām ayırıldı -oqıyanlarıñ hämmäşi gitti. 10/74; 10/74

h.+şi hämmäşi yāddan çıqıp qaldı. 06/49

h.+sí hämmäsi. 10/66

h.+sí (hemmä'si) beylä oqıyıp bucúrü oqıyıp cewliyalafı çayıfıp bíf deśśä ādam olup hemmä'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26

h.+sí (hemmäsi) oğlanlı bōlup beylä geçifännän sófā, bíf göweği kāsılännän šon, õnsõn ğıyđın ğāyınları, ğāyıntaları hemmäsi üşışıyā'llär. 06/27

h.+sí (hemmäsi) buların hemmäsi güyçli adamlá - ya'ni feyđ beryā'n adamlá, güyçli ādamlá. 10/44

h.+sí (hemmäsi) bā's dōnā emmuśi βārdi; hemmäsi ayrıldı. 10/67

h.+sini: oylállarıñ hämmäsinı çıkarcaq mān, öldürcäk, díydi. 05/12

heç: bkz. hiç.

h. heç ayırmáđláf, beylä.02/6

hediye: (Ar.) a. St Trkm hediye; Az. hädiyyä.

h. onsõn nā'me ğālinláf, ğıyđláf, oğlállarf hediye ğātiryálláf. 06/10

heläy: kadın. St Trkm heley, Doe/He. (Gu) heläy, eläy.

h.+i õnsõn munı dā'yımın – dā'yım bilān dā'yımın heläyi ğāldi, qudaçlığā. 04/29

h.+lāf ğādım ğoca heläylāf beylä yapıdıf. 02/5

hemişä: (Far.) her zaman, daima. St Trkm hemişe, Far. hamişe همیشه

h. hemişä toya ğālediñid. 06/48

heP: bkz. hef. ~**bír** 'herbir'. St Trkm her bir.

h. bír muña fayām fayām bā heP bífi āwwālki Dakiyān dökülmä halqa díyā'lláf. 01/47

hef: a. St Trkm her; Az. hār. ~**kim**, ~ **nā'mä**. Doe/He. (Gu) hā`rkim.

h oylállarf hef yıl afağada oqiyóllá. 08/26

h. hef allāfi kümişti'f 07/32

h. ā ol pāridā dā'mi, gafiş etti g̃yδlařıñ heş (gayşı?) da bir dā'mi şaçki şaçtilāř, noyul şaçtilāř. 06/4

h. heş şay üç dānā ğuppāşı βā. 01/50

h. lāyır layır lāyır lāyır edip, heş mōġe ki ġālin ġāliyākān o şās bilān bilirdik. 01/60

h. kim ohōm şadaqa tamām molannan sōřa boşa gitmāşın diyip heş kime řuşāřicik bilān üş, dōřt dānā ġantı ġoyiyāllāř içinā. 06/15

h. kim nā'mā inni nā'me heş kim dā'mi õñ yālāq řāşimlāř yāddan çıqtı, gitti. 06/48

h. kim heş kim onıñ puluna ġuşanıp şattılar cānım, δāD ġoyıp. 01/65

h. kim hāwa, heş kim õdünüñ beylā řāşimlāři bārdı dā. 01/36

heş nā'mā heş nā'mā cāhānnām, diydim. 05/32

heyweřā: çok iyi.

h. muñ bir āmmişi bātdı; ġāwı oqiyatDı heyweřā defāngdi. 10/72

h. muñi heyweřā ġāwı tutıyaq. 09/3

hıqmat: (Ar.) hikmet. Far. hekmāt حکمت

h.+mam onıñ hıqmatnām yetişip bilmāyā'f. 10/50

hıncı: inci.

h.+dı'f māniñ ballım hıncıdı'f 07/53

hışıştiyan: hristiyan.

h. sizinki hışıştiyan oluyō. 09/9

hiç: (Far.) hiç. bkz. heç. St Trkm hıç, Far. hiç هیچ

h. muñ qāqası ki ayfıllı, başqa hiç kimde yōq -āδ βā, o ġüyçdā āδ βā. 10/46

h. hiç δāD aydanımıδōq. 06/20

h. (hiş) inni nā'me xanı, hiş δāD yōq. 01/64

hoca: a., özel isim.

h.+manıŋ hocamanıŋ maşını dǒfD dǎnǎ maşını day bāyır gidǎrdi. 04/50

höw: ninnilerin içersinde söylenen nakarat ses.

h. höw gulıstān miywaşı şān 07/1

h. höw höw höw höw 07/1107/2; 07/20; 07/29; 07/35; 07/40; 07/46; 07/6;
07/52; 07/57

h. höw ballim höw höw 07/30; 07/41; 07/47; 07/58

húwdilā-: ninni söyleyerek uyut-.

h.+yim húwdilāyim mǎn şāni 07/15; 07/13

X

xalta: torba, çuval. St Trkm halta.

x.+nī ayđi kümiş ey xaltanı 10/16

xanı: hani. St Trkm hanı, Az. hanı, Doe/He. (Gu) ha`ni, MK xayu, EUT xanyu/qayu.

x. xanı şoqı da xanı şoqı, xanı şoqı da xanı şoqı da, vuruşiyǎllǎf. 03/29

x. inni nǎ'me xanı, hiş dǎD yōq. 01/64

xoş: hoş. St Trkm xoş.

x.+tī onı gǒfmāsām gæwún bíf xoştı diyyǎ'f. 01/77

x.+tī gæwún bíf xoştı 01/92

x.+lī gæwún bíf xoştı 01/81

xoşla-: eziyet met-, işkence et-. St Trkm xōřla-.

x.+dılǎř kǎ'n xořladılǎř mǎni eđiyāt beřdilǎř. 05/40

xǒmäyni: Humeyni.

x. inni xūdāyçırım şu şalamǎttǎ, fǎxat mađǎli; xǒmäyni gǎldi fǎxat bōldoq.
05/43

xudāy: Hüdâ, Tanrı. St Trkm xudāy; Doe/He. (Gu) xudā, xuday .

x. śiḏā dā xudāy yetifsin. 06/17

x. cān xudāy āwri bilān, āwri bilān. 06/17

x. ğafaḏ cān xudāy śaylıq bōlśm, śalāmatlıq bōlśm. 06/48

x.+çırım (xūdāyçırım) inni xūdāyçırım ū ū śalamättä, fāxat maḏālī; xōmäyni ğaldi fāxat bōlduq. 05/43

xūş: (Peh.) ūur, bilinç. ~**a getir-**, **bī~** ‘şuursuz ol-, kendinden geç-, bayıl-’. Far. xūş هوش

h.+a oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da ölmüyä, xūşa getirmalı. 10/55

h.+dan āyDıp āyDıp feyḏ alıp, feyḏ alıp bīhūş öliyä, hāldan ğiDiyä' onı ğaldırmağına bīri ğäräk feyḏ alıp xūşdan ğidiyä. 10/53

İ

icāḏä: izin, müsaade. Ar. icāzet اجازت, Far. ecāze اجازه

i. icāḏä, iḏin. 04/23

iç: Az. iç, MK iç, EUT iç, Doe/He. (Gu) iç.

i.+inä ohöm śadaqa tamām molannan śōfa boşa ğitmäşin dıyıp hef kime řuśāficik bilān üş, dört dānā ğantı ğoyıyāllāf içinä. 06/15

i.+inde bulāf nā'me ğünācıkıtır, öyüñ içinde baxıyıflāf otifillā, dıydim. 05/14

i.+inde ğälif fabbiñ içinde 07/9

i.+inne ğälif atlıñ içinne 07/38

i.+tän: içtän oqıyśa oqıyıβerśä feyḏ beřābil'ya'f. 10/58

için: bkz. üçün.

i. o ğuyç bōlmalı ki tarāf mařıḏi ğāwı etmek için o ğuyç faqat, muñ qāqaşında bārdi -dā'dāşında bārdi -qāqaşında. 10/34

i. (içün) onu qaldırmalaşı için bifi ğäräk. 10/52

içmāk: koyun derisinden yapılan bir erkek ğiysisi.

i. gödünü aşgawaf goyıp källäsinä sellä goydom; üssä dä içmək goydom.
05/21

i.+dan (içməhdan) içməhdan payı bölün 02/22; 02/26

ikki: iki sayısı. Doe/He. (Gu) iki.

i. inni hāmānāDān nā'me, bir gıyδ öydä mi, ikki Dōnā goca nānā gāliyā' mōni gudaçlığa. 04/1

i. biδim oğlallařımıdē yayınıñ aşayına goyup bir şa'at, ikki şa'at önnon sōfā öyā şalıp -önnon sōfā çıxıp gittilä'. 05/27

i. ikki dōnā dişeti üstünde çıqıyáf. 06/35

i. (iki) bir diyāniñ falān, iki diyāniñ falān diyip āytmayāñ mı? 08/3

il: memleket, ũlke, diyar. St Trkm il.

i.+leŕde yād illeŕde sōyũlsä 07/23

iltir-: ilikle-. St Trkm ildir-.

i.+ip muğā iltirmä diyyä'lläŕ, iltirip iltirip gāydiyām. 01/19

iltirmä: ilik.

i. muğā iltirmä diyyä'lläŕ, iltirip iltirip gāydiyām. 01/19

inçä: ince. St Trkm inçe, Doe/He. (Gu) inçä.

i.+cik muğā inçäcik çekmä diyä'lläŕ. 01/24

inni: şimdi. St Trkm indi; Az. indi, Doe/He. (Gu) indi, MK emdi; EUT amdi/amtı/amdı/amti; AG amtı, amti.

i. inni hāmānāDān nā'me, bir gıyδ öydä mi, ikki Dōnā goca nānā gāliyā' mōni gudaçlığa. 04/1

i. inni mān nā'me şu waxtlaŕ bir āydış çıqtı.02/1

i. inni şid oquw bilān öwe geçirşāñid eyē oluŕ -hāwa. 01/15

i. inni bulaŕ da yāddan çıxıp ßarıyā yowaş yowaş. 01/27

i. yāddan çıxıpdıŕ inni, waxt geçipdiŕ. 03/31

- i. inni yāda gālmıyā', waxt geçiyä' onu āytıp bōlmiyā. 03/35
- i. inni mānim dā'dām de öldi -qāqam da öldi. 10/42
- i. inni xūdāyçıyıım şu şalamättä, fāxat mađālī; xōmäyni gāldi fāxat bōlduq. 05/43
- i. inni nä'me hef kim dā'mi ðη yāləq fāsimlāf yāddan çıqtı, gitti. 06/48
- i. tādä maşın çıqıptı dā; inni kā'n maşın çıqıpdır dā. 04/51
- i. muη annāşi dā bā -annāşi de wāli, şeşi δāD inni bōlmiyā. 10/59
- i. inni hāli yōq, yaşı kā'n. 10/60
- i. inni nä'me xanī, hiş δāD yōq. 01/64
- i. inni olā oqiyatDıla. 10/69
- i. inni ol fāsim gāldi. 01/7
- i. türkmäniη fāsimi nä'me inni şid ya'ni oylālla. şowaDıηıδ kā'n bōluq türkmän fāsimlāfını öwe geçirsāηıδ biđe eyē bōluq, memnūn şiden. 01/8
- i. cawānlāf giymiyä'f onı cawānlāf giymiyä'f onı; cawānlāf inni yād bōldi. 01/28
- i. inni ayırdıq Da şattıq Da, şeşini gōrüp. 01/57
- i. inni şānnā mōnişini āytaber. 10/2
- i. yenā oylalla. inni vilayet bilān gatişānsāη onoη üçün olā edenşeη bið de ediyāq. 09/6
- i.+ki inniki oylālla. bilmāf onı. 08/1

ír: er, erken. St Trkm ír.

- i. muη bābaşı da şeşlā, dā'dāşi de şeşlā - dā'dāşi ír ayfıllı. 10/68

íran: (Far.) Íran. Doe/He. (Gu) Īrān, Far. ایران

- i.+ıη ðnsoη bu íraniη da şárwāđlaří bā axırı bula. da gāldi, öyā dōkildilā'n. 05/7

islā-: iste-, talep et-. St Trkm isle-.

- i.+yā'f (islıyā'f) onı gōrmāşām yūrceğim islıyā'f" diyyā'f. 01/95
- i.+yā'rdi (islıyā'rdi) o gālinça yūreği islıyā'rdi āfiriη. 01/87

iş: St Trkm iş; Az. iş; Doe/He. (Gu) iş, ET *iş; *iş; AG iş, iş.

i.+iñ mən dıydim, nā'me günācıkıtlar bular diyānda, “sāniñ işiñ bōlmaşın” dıydi şārwād. 05/18

i.+tīf gālin ğıyda bīf iştif 07/34

işik: kapı. St Trkm işik.

i. ay öyümüdgā işik 07/27

işit-: a. St Trkm eşit-; Az. eşit-; ET āşid-, aşıit-, işit-, işid-; MK işit-; EUT işit-; Doe/He. (Gu) eşit- < aşıd-; AG AŞİT-, Āşid-, işit-, işid-, eşit-.

i.+iş yoqarısında üç dōnā ğuppāşī βārdī, işitif Daqınardıq. 01/59

işli: işleme, motif.

i.+şi ayayımın naqşī işlişī βā. 01/16

iştā: a.

i. türkmān yāylıq, türkmāniñ fāşimi şucúru dāDlāfī - bu da āndaği iştā. 01/31

i. yāylıyı kókót türkmān türkmān yāylıq iştā góđđā. 01/30

iy-: ye-. St Trkm iy-; Az. ye-; MK yí-, ET *yē-; EUT yā-/yi-; AG yi-, ye-; Yak. sie-Rās. 15); Trac. yē-; Kaş. yí-.

i.+dirmā arpa çórek iydirmā, 04/14

íymānlī: imanlı. St Trkm ímanlı, Ar. ímán ایمان

í. “íyđi yafaşın íymānlī bōlşın” díyā'llāf, bāfamıđda.02/2

í. íyđi yafaşın íymānlī bōlşın.02/27

íymiş: meyve, yemiş.

í.+ti'ř şol oylanıma íymişti'ř 07/24

íyđ: iz. St Trkm íz; Az. iz; AG iz.

í.+i “íyđi yafaşın íymānlī bōlşın” díyā'llāf, bāfamıđda.02/2

í.+i íyði yafaşın íymānlı bōlşın.02/27

i.+den (iðinden) el çarşıp tomā'şā edip toy edip öwünçák āndağını gōyiyá, iðinden de bu yāylıgı gōyiyá. 01/38

iðin: izin.

i. icāda, iðin. 04/23

i. iðin verşāñıd gıyđıñıdı oğlómıda gālin edip alcaq. 04/23

k

kāçé: keçe. Az. keçā.

k. türkmānlār nā'me, qadımlār ā dā'mı doqu doqār'dı, tikin tikār'dı, yün dařārdı kāçé edārdı. 01/6

kāDè: bazı, bazen.

k. bıf şaşım ya'ni aftıq bağı kāDè toylaşda. 10/31

källä: baş, kafa. St Trkm källä; Az. kälä; Far kale.

k.+sí gúl yaştıqta källäşi 07/4

k.+şınä gödünü āşgawař gōyip källäşınä şellä gōydım; üşşünä dā içmāk gōydım. 05/21

kä'n: çok. St Trkm kä'n.

k. maşıd bōliyámıştıq kä'n -çoq maşıd bōliyámıştıq. 10/1

k. kä'n dāDlař βārdı, óđım nā'me yāddan çıqtı. 04/24

k. bucúřü dāştānlār -hāwa, şārřwāđlař gāliptiflār, kä'n bōlup. 05/28

k. kä'n xofladılaş māni eđiyāt beřdilār. 05/40

k. õnşon nā'me biđä đōř ettilä' - kä'n đōř ettilä', eđiyāt beřdilä'. 05/42

k. kä'n maşın yōqtı; ařaβa bilān okitıřdilār şucúřü. 04/43

k. tādä maşın çıqıptı dā; inni kä'n maşın çıqıpdış dā. 04/51

k. inni hāli yōq, yaşı kä'n. 10/60

k. türkmäniñ fásimi nä'me inni šið ya'ni oylalla'f şowaDıñıð kã'n bölup türkmän fásimläfını öwe geçirsãñıð biðe eyè böluf, memnün šiðden. 01/8

k.+di qadım fásimläf kã'ndi. 06/47

k.+dir türkmän fásimläf kã'ndir. 06/49

kãsil-: kesil-. St Trkm kesil-.

k.+ännän oğlanlı bölup beylä geçirännän şofã, bir göweği kãsilännän şoñ, õnşoñ ğıyđıñ ğâyınla'fı, ğâyıntala'fı hemmäşi üşişiyã'llãf. 06/27

ki: (Peh.) ki. Far. ke 𐰽

k. õnşoñ gittim - hattã şã'rdãra, şã'rdãra gittim diydim ki: 05/30

k. o gúyç bölmalı ki taraf ma'fıðı ğãwı etmek için o gúyç faqat, muñ qãqasında bãrdı -dã'dãşında bãrdı -qãqasında. 10/34

k. muñ qãqası ki ayfıllı, başqa hiç kimde yõq -ãð ßã, o güyçdã ãð ßã. 10/46

k. fãyðı ki bunı dolduruptı; şol bir fo'rm bunu boşaltmalı. 10/56

k. lãyır la'yır lãyır lãyır edip, he'f mõge ki gãlin gãliyãkõn o şás bilãn bili'rdik. 01/60

k. eški oylalla'f ki annãm yalı oylalla'f bilãf. 08/1

kiçik: küçük. St Trkm kiçi.

k. ğıyðla'f kiçik. 01/71

k.+cik (kiçicik) o qa'ymacik (yañcaq?) kiçicik alıp gãliyã', şeylä. 01/18

kim: a. St Trkm kim; Doe/He. (Gu) kim, Az. kim.

k. kim çãyırfa şonnaDır ey 10/11

k. biðden şaya kim gãfãk, diyyã'f. 03/12

k. biðden şaya kim gãfãk, diyyã'f. 03/3

k. hãwa, he'f kim õðünün beylä fásimläfı bãrdı dã. 01/36

k. inni nä'me he'f kim dã'mi õñ yãlãq fásimläf yãddan çıqtı, gitti. 06/48

k. he'f kim onıñ pulona ğuñanıp şattıla'f cãnım, ðãD ğoyıp. 01/65

k.+de muñ qãqası ki ayfıllı, başqa hiç kimde yõq -ãð ßã, o güyçdã ãð ßã. 10/46

k.+e ohōm şadaqa tamām molannan sōfa boşa gitmäsın dıyıp heş kime ruşāficik bilān üş, dōrt dānā ğantı ğoyıyāllāf içinā. 06/15

k.+iñ bu kimiñ ğālini bu şeyit mātif hāciñ ğālini, dāşındın şāsi ğāliyā'f diyārdik dā'. 01/61

k.+lāf āndayını kimlāf ğoyıyā ğıyđlāf ğoyıyā mi? 01/32

k.+miştik qāqañ kimmiştik –dā'dāñ? 10/40

kirli: kirli. St Trkm kirli, Doe/He. (Gu) kir(li).

k. yaqaşı kirli bā'wek 07/50

kişicik: küçücük. St Trkm kişicik.

k.+qaq góđđā kişicikqaq doyānlarımıđi ğötērdik. 04/27

kitap: (Ar.) a. St Trkm kitāp; Az. kitab.

k.+ta bu kitapta bā. 08/24

k.+tan kitaptan oqıf. 08/24

k.+tı bu şeylä kitāptı. 08/25

k.+i (kitābi) bu kitābi bunlā bārdıf. 04/19

k.+i (kitabı) bu kitabı oqıysalaş. 10/38

k.+i (kitabı) kitabı dūşünsām biliyā'n. 10/38

kókāt: ğöster-, < kör-kāt-. St Trkm kokat. kā^h < Far ğāh

k. yāylıyı kókāt türkmān türkmān yāylıq iştä góđđā. 01/30

kōlāx: küllah.

k.+larını dā'dālāfınıñ ğeyimini, dā'dālāfınıñ kōlāxlarını, dā'dālāfınıñ papayını ğeydirip bu tāyda şātif şātif şātif ğoydı. 05/16

kökāđ-: ğöster-. St Trkm görkez-.

k.+mäđdilār o qadımlāf ğālini kökāđmäđdilār, yeddi yılda, şakkiğ yılda ğālini ğaytaşıp akitirdilār. 01/86

kórókœn: damat. St Trkm kórakân; Az. kürākân; Doe/He. (Gu) kurekân, Moğ. kürgen; Doe/He. (Gu) küdägü.

k.+imiñ kórókœnimiñ ädi abdulmahmut. 01/2

köynäk: gömlek, elbise. St Trkm köynek; Doe/He. (Gu) koynek, Az. köynäk.

k. altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirdilär, ğatlamα örttilär. 06/2

k. ālaca köynäk giydirmä, 04/13

k.+imiðiq nä'me yeñimiði naqış ediyärdik, köyneğimiðiq eteğini awâdan ğıfa diyyä' naqış ediyärdik. 01/11

kutlama: a. St Trkm ğutlama.

k.+sî täðä yıl kutlamaşî bā; emmā şvffra yayfatmıyaq emmā, famaðan ayDı bār, fetr ayDı, ğuñbanlıq ayDı bā. 09/2

kutlu: a.

k. ol- türkmänlärdä birbirinā ‘yeni yıl kutlu olsun’, diye ağızla söyleniyō. 09/10

kümüş: bkz. kümüş.

k. ağdi kümiş ey xaltanı 10/16

kümmet: ~ğawuş Gombed-e Kavus.

k. kümmetğawuş. 05/3

kümüş: gümüş. St Trkm kümüş; Az. gümüş; MK kümüş; EUT kümüş; AG kümüş, kümüs.

k. õnsõñ aliñe Daqılıyá kümüş ğulp, kümüştan bu büðelüğü böliyá, ğoşma büðelük diyâ'llär õña. 01/43

k.+tän: õnsõñ aliñe Daqılıyá kümüş ğulp, kümüştan bu büðelüğü böliyá, ğoşma büðelük diyâ'llär õña. 01/43

k.+ti'f (kümişti'f) elläri bār kümişti'f 07/22

k.+ti'f (kümişti'f) hef olläri kümişti'f 07/32

künci: susam. St Trkm künci.

k.+län cūwśi dolu küncilän 07/54

q

qadım: (Ar.) eski, önceki. St Trkm gadīm, Far. qādim قدیم

q. ün βeriyä'llär, çöröy βeriyä'llär, şeker βeriyä'llär, çay βeriyä'llär – qadım fāsımdır dā. 08/20

q. qadım fāsımlär kändi. 06/47

q.+dä bucúfü dāştānlar qadımdä bā. 03/30

q.+lär o qadımlär gälini kökädmäddilär, yeddi yılda, şakkiδ yılda gälini ğaytafıp okitirdilär. 01/86

q.+lär türkmänlär nä'me, qadımlär ā dā'mi doqu doqār'di, tikiñ tikār'di, yün dařārdi kaçē edārdi. 01/6

qāl-: kal-, geride kal-. St Trkm ğal-.

q.+dī hāmmāsi yāddan çıqıp qaldı. 06/49

qaldır-: a. St Trkm ğaldır-.

q.+malāfi onu qaldırmalāfi için bifi ğāfāk. 10/52

q.+malāfi onı qaldırmalāfi ğāfāk. 10/54

q.+malī oqiyp oqiyp onu qaldırmalī ya da ölmüyā, xūşa getirmāli. 10/55

qāqa: baba. St Trkm qāqa; Az. Dma. ğağa 'baba, ağabey'.

q.+m mānim qāqam oqıtıp açiyāmıştıq. 10/2

q.+m ğıyδım, māñ qāqam ādi tāytişān. 10/41

q.+m inni mānim dā'dām de öldi -qāqam da öldi. 10/42

q.+ñ qāqañ kimmiştik –dā'dāñ? 10/40

q.+i qāqası bilän nä'neşi -ecāsi öruşğat βeriyä'f. 04/10

q.+sı muñ qāqası wāli gitti. 10/33

q.+sī muñ qāqası ki ayırılı, başqa hiç kimde yōq -āδ βā, o güycdä āδ βā. 10/46

q.+sí olař äydiyáf, qāqasī bilān ecāsī äydiyáf. 04/6

q.+sínda o gúyç bōlmalī ki taraf marīdī gāwı etmek için o gúyç faqat, muñ qāqasında bārdī -dā'dāsında bārdī -qāqasında. 10/34

q.+sí oqıyān muñ qāqası. 10/27

q.+sí ēē muñ qāqasī -muñ qāqasī marīδlāfi, dālılāfi gāwı ediyamışDıq. 10/3; 10/3

q.+sí oloqō'n qāqası bilān bulā sōδ ediyā'llāf. 04/4

q.+sínda o gúyç bōlmalī ki taraf marīdī gāwı etmek için o gúyç faqat, muñ qāqasında bārdī -dā'dāsında bārdī -qāqasında. 10/34

q.+síña bífбірłāfınnān gúyç alyān gālyā'n adamlā tā muñ qāqasıña yetiyā'. 10/45

qa'yma: makine dikişi gibi ince dikilen bir nakış türü. St Trkm gayma.

q. muñā balaqçak diyyā'llāf, muñā köçir –qa'yma diyyā'llāf. 01/17

q.+cik o qa'ymacik (yañcaq?) kiçicik alıp gāliyā', řēylā. 01/18

q. muya qa'yma díyā'llāf. 01/23

qay(ı)n: kayın. St Trkm ğayın.

q.+ımiδ onī dūřındürmä'nā, oña qaynımıδ gāfāk. 10/36

qoyun: bkz. ğoyun.

q. onu sūnnet edānnān sōfā toy ediyā'llāf, qoyun öldürüyā'llāf. 06/40

qudaçlıq: bkz. ğudaçlıq.

q.+ā õnsoñ muñī dā'yımıñ – dā'yım bilān dā'yımıñ helāyi gāldi, qudaçlıgā. 04/29

qulxwallah: Kulhüvallah قل هو الله

q. oña üç dānā qulxwallah oqıyā'llāf, bíf dānā alkım oqıyā'llāf. 02/3

qutlu: kutlu, mübarek.

q. yā qutlu beyk yā bawam 10/13

l

layīr: ~**layīr** 'langur lungur'.

l. lāyır lāyır layır lāyır lāyır edip, hef mōge ki gālin gāliyókón o šās bilān bilifdik. 01/60

l. (lāyır) lāyır lāyır layır lāyır lāyır edip, hef mōge ki gālin gāliyókón o šās bilān bilifdik. 01/60

l. gālin nırde olša o ğuppālar biđä haβar βefırđi, layır layır layır layır edip. 01/63

m

mahmut: Mahmut, özel isim.

m. onı āytmāna mahmut gāfāk. 10/37

malaq: giysi altına giyiln uzun don. St Trkm balaq, Doe/He. (Gu) malax.

m.+ııı muııá šāqçan diyä'llär; türkmän malayııı naqşı ol türkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

mālum: (Ar.) ~**bol-** belli ol-, malum ol-, bilinen ol-. Far. mā'lum معلوم

m. gāliniıı gāliyā'ni mālum bōliyá. 01/65

māma: (İng.) anne, ana. St Trkm māma; Az. mama.

m.+şı õnonn sófā bir yenä wax't geçännän māmaşı öyüne akitiyáláf. 06/31

m.+şı ohõm māmaşı öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33

m.+şınııı õnşõıı taqşıban nā'me yeddi gún geçännän sófa, ğatlamα Bışışış, şāçaq edip māmaşınııı öyünä giDiyä'lar. 06/32

m.+şınnan õnşõıı yine mamaşınnan gālānnän sófa dişçayı çıqıyá. 06/34

maşığ: (Ar.) hasta, fāxatsız. Doe/He. (Gu) maşığ, Far. maşız مريض

m. maşığ bōliyámıştıq kã'n -çoq maşığ bōliyámıştıq. 10/1

m.+i o gúyç bōlmalı ki taraf marıdı gāwı etmek için o gúyç faqat, muḡ qāqasında bārdı -dā'dāsında bārdı -qāqasında. 10/34

m.+lāri ēē muḡ qāqası -muḡ qāqası marıdlāri, dālılāri gāwı ediyamışDıq. 10/3

maşın: (Fr.) araba. St Trkm māşın; Az. maşın.

m. o ḡamanlar maşın gıttı'. 04/34

m. dōft maşın bilān akıttılār. 04/35

m. maşın yōqtı, tādā çıqıptı. 04/36

m. dōft dōnāsi bilān akıttılār; ama o ḡamanlar maşın yōqtı, gıttı. 04/40

m. kā'n maşın yōqtu; afaβa bilān akıtırdılār şucúru. 04/43

m. o ḡamanna maşın tādā çıqıptı –moDtı dā şucúru moD tādā, maşın gıtıfaqtı. 04/49; 04/49

m. tādā maşın çıqıptı dā; inni kā'n maşın çıqıpdıf dā. 04/51

m. dōft dōnā maşın βārdı, maşın -tādā maşın. 04/34

m. hā gāfa maşın βār - şārwādiḡ gāfa maşını bārdı. 04/37

m.+ā yō mān ata minā'mōq, mān maşınā mindim, -dōft dōnā maşınā mindim. 04/48; 04/48

m.+i şārwādiḡ maşını βārdı -şārwāḡ maşını. 04/37

m.+i şārwāḡ alıp gıttı māni - şārwādiḡ maşını. 04/38

m.+i şārwāḡ, askef maşını. 04/39

m.+i hocamanıḡ maşını dōfD dōnā maşını day bāyıf gidārdı. 04/50

m.+i hā gāfa maşın βār - şārwādiḡ gāfa maşını bārdı. 04/37

maya: bana. St Trkm maḡa.

m. āyım gúnım maya gıyḡ 02/15

m. šāniḡ gıydiḡ gūdaçlıḡa befelim; maya befçāk mi? 04/5

maḡālī: iyi, hoş, sakin, fāxat. St Trkm mazālı.

m. inni xūdāyçıyıım şu şalamättā, fāxat maḡālī; xōmäyni gāldi fāxat bōlduq. 05/43

máni: anlam. St Trkm māni. Ar. māni' مانع

m.+sini inni šännä mōnišini āytabef. 10/2

män: ben. St Trkm men/män; Az. män; Doe/He. (Gu) män; MK men7min/ben; ET bän; EUT män/min; AG m(ä)n; mām, min.

m. inni män nä'me şu waxtlaş bir āydıř ıqtı.02/1

m. män şol otırdım. 05/1

m. män āytdım: 05/10

m. oylállarıñ hämmäsini ıkaşcaq män, öldüfcäk, dıydi. 05/12

m. húwdilāyim män šäni 07/13; 07/15

m. män āyttım: 05/13

m. män de ginä goşxtum. 05/15

m. män dıydım, nä'me günäcıktırlař bulař diyändä, "šäniñ işiñ bōlmařın" dıydi šäřwād. 05/18

m. män nä'me dä'l mi yani? 06/21

m. män öđim mi? 04/25

m. män öđim söylicäk. 10/47

m. män yāylıq alayım, yāylıq alayım. 01/72

m. onı män gořmäsäm 01/93

m. yō män ata minä'mōq, män mařınä mindim, -dōřt dōnä mařınä mindim. 04/48; 04/48

m. (mäñ) ğıydım, mäñ qāqam ādı tāytiřän. 10/41

m.+i šäřwād alıp gitti mäni - šäřwādiñ mařını. 04/38

m.+i kă'n xořladılař mäni eđiyät beřdiläř. 05/40

m.+im mänim qāqam oqıtıp aiyómıřtıq. 10/2

m.+im mänim sóyamiñ tamām aşgaDını, yāylıyını, tamām dāDlařını aldılá. 05/26

m.+im inni mänim dä'däm de öldi -qāqam da öldi. 10/42

m.+iñ mäniñ ballım ulalša 07/33

m.+iñ mäniñ ballım hıncıdı'ř 07/53

m.+iñ mäniñ uşaqlarıım ā, dıydım. 05/30

m.+na mäнна allā allāniñ adı 10/20

m.+nä şárfwâd düşünmâððim männä fařsí bilemoq dâ türkmän. 05/41

m.+nän (mennän) äyt díy dâ oğul ğıyđı ğáwı ayDaş mennän. 06/5

mätir: özel isim.

m. bu kimiň gälini bu şeyit mätir häcîň gälini, dâşındın şási gäliyä'f diyärdik dâ'. 01/61

memnün: (Ar.) memnun, mutlu. Az. mämnun.

m. türkmäniň fařsime nä'me inni şid ya'ni oylallaf şowaDıňıđ kâ'n bölup türkmän fařsimläfini öwe geçirsäňiđ biđe eyê böluf, memnün şidden. 01/8

menicä: Menije, kaynak kişilerden birinin adı.

m. ğıyđlafımıň ädi menicä. 01/1

m.+cän bu fuhiyecan bilän menicäcän häletti. 06/3

mı / mi: a. bkz. mv. St Trkm mı / mi.

m. oylan faşsime bölanda mı? 06/24

m. bir diyäniň falän, iki diyäniň falän diyip äytmayäň mı? 08/3

m. tädä yıl gutlama gadımdän bā mı? 09/6

m. inni hämānāDän nä'me, bir ğıyđ öydä mi, ikki Dönä göca nänä gäliyä' mwnı gudaçlığa. 04/1

m. gæwnum şuňa goşti mi 02/13

m. yüfcek şuňa yandı mi 02/14

m. män nä'me dä'l mi yani? 06/21

m. aydım biläř mi diyyä'f, aydım.02/7

m. gäliniň äydımları bā mı gäliniň? 01/79

m. şid oyunları bilyäňiđ mi? 08/2

m. män ödim mi? 04/25

m. ändaýını kimläř goyiyá ğıyđlaf goyiyá mi? 01/32

m. bilmiyä'ň mi? 10/39

m. şän ata mindiň mi? 04/48

m. şäniň ğıyđiň gudaçlığa beřelim; mayā beřçäk mi? 04/5

m. ğuppâmığı mi? 01/57

m. duřbinä baqyóŋ dā'l mi? 06/6

m. öđiŋ äytip bilmiyä'ŋ mi? 10/39

m. tüřkmän dēp mi? 01/6

milli: (Ar.) milli, ulusal. Far. millí, Ar. millí ملی

m.+miğ ohöm bu bay-ı millimiğ βā. 05/2

min-: bin-. St Trkm mün-; Az. min-; ET bin-, min-, mün-.

m.+ä'mōq yō män ata minä'mōq, män maşınä mindim, -dört dānā maşınä mindim. 04/48

m.+di'riyä'llär ata mindi'rmäk –oğlanı mindi'riyä'llär; ğälini mindi'rmäyä'llär. 04/44

m.+di'riyä'llär oğlanı ata mindi'riyä'llär. 04/45

m.+di'rmäk ata mindi'rmäk –oğlanı mindi'riyä'llär; ğälini mindi'rmäyä'llär. 04/44

m.+di'rmäyä'llär ata mindi'rmäk –oğlanı mindi'riyä'llär; ğälini mindi'rmäyä'llär. 04/44

m.+dim yō män ata minä'mōq, män maşınä mindim, -dört dānā maşınä mindim. 04/48

m.+diŋ şän ata mindiŋ mi? 04/48

miywa: (Peh.) meyva. St Trkm mive. Doe/He. (Gu) mīwā, Far. mive میوه

m.+si hōw ğulistān miywaşı şän 07/1

moD: (Fr.) moda, yeni adet. Far. mod مد

m. o đamanna maşın tädä çıqıptı –moDtı dā şucúřü moD tädä, maşın ğıtışaqtı. 04/49

m.+tı o đamanna maşın tädä çıqıptı –moDtı dā şucúřü moD tädä, maşın ğıtışaqtı. 04/49

mōğe: Ar. zaman. Far. mōqe' موقع

m. lāyır layır lāyır lāyır edip, hef mōge ki gālin gāliyākān o sās bilān bilifdik.
01/60

mol-: bkz. bō'1-.

m.+annan ohōm sādāqa tamām molannan sōfa boşa gitmāşin dıyıp hef kime
rūsāficik bilān üş, dōrt dānā gāntı gōyiyāllāf içinā. 06/15

mv: bkz. mı / mi.

m.+ndan gödi görmāyā' āşgawāf bōlsa öñ munıñki mūndan çıqsın. 05/25

m.+nı inni hāmānāDān nā'me, bīf ğıyδ öydā mi, ikki Dānā göca nānā gāliyā'
munı ğudaçlığa. 04/1

m.+nıñ õnsõñ munıñ nā'neşi bilān. 04/2

m.+nı munı heywefā ğāwı tutıyaq. 09/3

m.+nı õnsõñ munı dā'yımıñ – dā'yım bilān dā'yımıñ helāyi gāldi, qudaçlığā.
04/29

m.+nı sāçaq ediyā'llāf, õnsõñ munı gālinlāriñ - munı õrūsğat alıyāllāf. 04/9;
04/9

m.+ñ oqıyān muñ qāqası. 10/27

m.+ñ ēē muñ qāqası -muñ qāqası mafıδlāri, dālılāri ğāwı ediyāmışDıq. 10/3;
10/3

m.+ñ muñ qāqası wāli gitti. 10/33

m.+ñ o ğuyç bōlmālī ki tafaf mafıδı ğāwı etmek için o ğuyç faqat, muñ
qāqasında bārdı -dā'dāşında bārdı -qāqasında. 10/34

m.+ñ bīrbıflāriñnān ğuyç alyón gālyā'n adamló tā muñ qāqasıña yetiyā'.
10/45

m.+ñ muñ qāqası ki ayırılı, başqa hiç kimde yōq -āδ βā, o ğuyçdā āδ βā.
10/46

m.+ñ muñ annāşi dā bā -annāşi de wāli, şeşi δāD inni bōlmıyó. 10/59

m.+ñ tamām muñ āyalāfı bātdı, āmūlafı. 10/64

m.+ñ muñ bābası da şeylā, dā'dāşi de şeylā - dā'dāşi íf ayırılı. 10/68

m.+ñ muñ bīf āmmışi bātdı; ğāwı oqıyatDı heywefā defāngdi. 10/72

m.+ñ öñ muñ dā'dāşınā āşgawāf dökildi. 05/8

m.+ηα ohōm ġáffı ecäm muηa öruşgat beşdi. 04/30

m.+ηα muηa yüdük Daqiyálláf, muηa halqa díyá'lláf. 01/46

m.+ηα muηa fáγām fáγām bā heP bífi äwwälki Dakiyān dökülmä halqa díyá'lláf. 01/47

m.+ηα muηa şēylä öřiyä'lláf. 01/52

m.+niηki göđi göřmäyā' äşğawař bōlsa öη muniηki mundan çiqsın. 05/25

m.+ηá muηá balaççak diyyä'lláf, muηá köçir –qa'yma diyyä'lláf. 01/17

m.+ηá muηá iltirmä diyyä'lláf, iltirip iltirip ġaytiyám. 01/19

m.+ηá muηá ġaηřaq diyyä'lláf; ol bālıq tutilmiyá, onıη ġaηřaq naqşı. 01/20

m.+ηá muηá şāqçan díyá'lláf; tüřkmän malayıη naqşı ol tüřkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

m.+γα muηa qa'yma díyá'lláf. 01/23

m.+γα muηa inçäcık çekmä díyá'lláf. 01/24

m.+γα muηa da ġaηřaq díyá'lláf; bālıyı şēylä tu'tmayá, onıη naqşini bu bālıya ġoyıpDı'fláf. 01/25

m.+γα muηa da şāqçan diyyä'llä, bucúfü bālıya tikiyäk giyiyäk. 01/26

m.+γα muηa yüdük Daqiyálláf, muηa halqa díyá'lláf. 01/46

muřād: (Ar.) dilek, murat, arzu, istek. Far. morād مراد

m.+ī allā beşsin möşaDı 10/21

mübařäk: (Ar.) mübarek, kutlu, mesut, bereketli. Far. mobaräk مبارک

m. täđä yılıη mübařäk bōlsın, şälāmät bōlsın, önsöη ġälän yılı beřäkätli bōlsın. 09/7

n

naqş: (Ar.) nakış, motif. Far. naqş نقش

n. muηá şāqçan díyá'lláf; tüřkmän malayıη naqşı ol tüřkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

n.+di'f muηá şāqçan díyá'lláf; tüřkmän malayıη naqşı ol tüřkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

n. +i ayayımıñ naqşı işlisi βā. 01/16

n.+i muñá ğańfaq diyyä'llär; ol bālıq tutılmıyá, onıñ ğańfaq naqşı. 01/20

n.+ini muya da ğańfaq díyä'llär; bālıyı şeylä tu'tmayá, onıñ naqşını bu bālıya ğoyıpDı'flaf. 01/25

n. (naqış) nā'me yeñimiði naqış ediyärdik, köyneğimiđiñ eteğini awâdan ğıfa diyyä' naqış ediyärdik. 01/11; 01/11

nāfāxatçılıq: rahatsızlık. Far. nā نا + Ar. rahat راحت + Tü. çı + lıq

n. nāfāxatçılıq tutıyór dā. 10/57

naşıl: nasıl.

n. süyt, çófäy nasıl alıp giden, axşam bölüpti. 05/29

nä: a. Doe/He. (Gu) nā.

n. bōstālli bōrük, tekenaşlı bōrük, üyşürmäli bōrük, o nā o tifālli bōrük, şucúrā bōrük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33

n. ayın on dórđiñä nā şalkımseçer. 08/23

n. süyt ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña nā ğāfāk 08/9

nācmi: Necmi (özel isim).

n.+ñ tāytişāniñ dā'dāşiniñ adı tāyanyað şıyx, tāyanyað şıyxıñ oğlı atacan nācmiñ dā'dāşi. 10/41

nā'çä: ne kadar, kaç. St Trkm nā'çä; MK nece (neçe); EUT nāçe; AG nācä; Doe/He. (Gu) nāçä.

n.nā'me yatdıñ õnnan sófa nā'çä yāşıña yetändä ğālin bölđiñ? 04/26

n.nā'çä yóşıñda? 01/5

nāfār: (Ar.) kişi, adam, fert, birey. Az. nāfār; Far. nāfār.

n. bir nāfār çófek alıp ğāliyómıştıq. 05/33

nä'me: nerde, hani. St Trkm; Az. (dial.) namänä; Çağ. nama; MK neme 'ne kadar'; EUT nāmā; AG nāmā 'ne ise'.

- n. (nä'mä) heş nä'mä cähännäm, diydim. 05/32
- n. altmış üç yaşına bafānda nä'me edip cāşinlāf tutuşıllāf. 06/1
- n. inni hāmānāDän nä'me, bir ğıyδ öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā ğāliyā' mını ğudaçlığa. 04/1
- n. inni män nä'me şu waxtlāf bir āydiş çıqtı. 02/1
- n. onsōñ nä'me ğālinlāf, ğıyδlāf, oğlāllāf hediye ğätiryāllāf. 06/10
- n. nä'me yeñimiđi naqış ediyārdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan ğıfa diyyā' naqış ediyārdik. 01/11
- n. bulāf nä'me ğünāciktıf, öyün içinde baxıyırlāf otifillā, dıydim. 05/14
- n. bunu düşündir dā nä'me üçün āytaflāf. 08/16
- n. män dıydim, nä'me ğünāciktırlāf bulāf diyāndā, "şāniñ işiñ bōlmaşım" dıydı şāfwāδ. 05/18
- n. män nä'me dā'l mi yani? 06/21
- n. oğlan bōlanda nä'me řāsimlāfimiđ bāf biçim? 06/23
- n. kā'n dāDlāf βārdi, ödim nä'me yāddan çıqtı. 04/24
- n. nä'me yatdıñ önnan şōfa nä'çā yāşınā yetāndā ğālin bōldıñ? 04/26
- n. õnsōñ taqrıban nä'me yeddi ğun geçānnān şōfa, ğatlamā Bışırıp, şāçaq edip māmasınıñ öyünā ğıDiyā'lāf. 06/32
- n. õnsōñ nä'me biđā dōf ettilā' - kā'n dōf ettilā', ediyāt beřdilā'. 05/42
- n. inni nä'me xanī, hiş dāD yōq. 01/64
- n. āyt, altmış üç yaşa bafānda bu tāyda nä'me ediliyā'? 06/7
- n. tüřkmāniñ řāsimi nä'me inni şid ya'ni oylāllāf şowaDıñıđ kā'n bōlup tüřkmān řāsimlāfını öwe geçirşāñıđ biđe eyē bōluř, memnūn şidēden. 01/8
- n. ğıyδ nä'me. 06/8
- n. tüřkmānlāf nä'me, qadımlāf ā dā'mı doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dařārdi kāçe edārdi. 01/6
- n. tāyfañ nä'me? 01/3
- n. inni nä'me heş kim dā'mi õñ yālāq řāsimlāf yāddan çıqtı, gitti. 06/48

nānā: anne. St Trkm nāne; Az. nānā; Doe/He. (Gu) nānā.

n. inni hāmānāDān nā'me, bīf ġiyδ öydä mi, ikki Dānā ġoca nānā ġāliyā' mōni ġudaçlıġa. 04/1

n.+sī oylanıġ nānāsi āytiyā, nānāsi. 01/96

n.+sīnā ōnsoġ oġlan diyyā' nānāsinā ahīf bīf ġun şunı alaşın diyyā'. 03/23

n.+sīniġ ġālini ālıyā, aldıqtan sonşa nānāsinıġ öyüne ġoyiyā. 01/88

n. (nā'ne) çörek dāD alanını āyt nā'ne. 05/29

n.+sī (nā'neşi) qāqasī bilān nā'neşi -ecāsi ōruşġat beriyā'f. 04/10

n.+sī (nā'neşi) ōnsoġ munıġ nā'neşi bilān. 04/2

neCūr: nasıl.

n. neCūr edāyim, diydım. 05/31

n. ġadınım şān neCūr allıġ bunı, diydım. 05/34

nemayiş: (Peh.) ġösteri, oyun, ġösterme. Far. namayeş.

n. toylārda -toylārda āxırınna āyDıp nemayiş ediyā'llār, şucūrü film çekiyā'llār, nemayiş ediyā'llār. 10/30

n.+ı nemayişı oqiyā'llār; emmā dikr bermiyā'llār. 10/75

nırde: nerde < nıre-de, Doe/He. (Gu) nı'rdā..

n. ġālin nırde olśa o ġuppālar biđā haşar berirdi, layır layır layır layır edip. 01/63

n.+dir œwliyalā nırdedir ey 10/10

noyul: bīf tatlı türü. St Trkm noġul.

n. ā ol päfidā dā'mi, ġarış etti ġıyδlarıġ hef (ġayşı?) da bīf dā'mi şaçki şaçtilār, noyul şaçtilār. 06/4

nowruδ: nevrüz. (Güneş takviminde 21 Mart olan bahar ġününe denk düşen ġün). St Trkm novruz.

n. nowruδ biğimki dā'l. 09/1

n. nowruδ fārşlarıġı. 09/1

nūr: nur, ışın. St Trkm nūr.

n.+lař (nūr-lař) yüzünä nūr-lař yağsın 02/24

n.+lař yüdüñä nūr-lař yağsın 02/20

œ

œwlaD: (Ar.) a. Az. evlad.

œ.+i pëygambärläř œwlaDi 10/22

œwliya: (Ar.) evliya, veli. Far. ovliya.

œ. yā bāhāwättin œwliya 10/23

œ. yā bāhāwättin œwliya 10/9

œ.+laşı tamām œwliyalafı çāğırıyóllaf dā. 10/25

œ.+lařı beylä oqıyıp bucúřü oqıyıp œwliyalafı çāğırıp bíf deśśä ādam olup hemmā'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26

œ.+la œwliyalá nışdedif ey 10/10

o

o: a.

o o ğıyđıñ alinnän tutup beylä geçifıyā'lař; řucúřā āytiyálář – yenä o taraf āytiyá. 03/10; 03/10

o o tāyda ðnson oğlanıñ -ğıyđıñ ali bilän oğlanıñ alini beylä ğoyiyáflář. 04/12

o o dāD aqlimiğ -yāddan çıqtı. 01/14

o o waxt oğlān alıp ğāçiyá gidiyā'. 03/32

o o ğıyđlařa tikip ğıyđıřıřdik 01/34

o o güyç bōlmalı ki taraf marığı ğāwı etmek için o güyç faqat, muñ qāqasında bāřdı -dā'dāsında bāřdı -qāqasında. 10/34

o o qa'ymacık (yañcaq?) kiçicik alıp ğāliyā', řēylā. 01/18

o o bíf tarafta āytiyá, o da āytiyá: 03/13

- o ðη yenä bîr dónä dāstān βā - o ğadīm ðamāñqî. 03/19
- o o da yençip ðīncirli diwānanî ğāwı ediyä', şafā befiyä'. 10/29
- o bōstālli bōrük, tekenaqşli bōrük, üyşürmäli bōrük, o nä o tifālli bōrük, şucúfā bōrük tökülür ğurwāllıqDa. 01/33
- o o da ayırdi, vefāt etti gitti o, wāli –ğöğli āta. 10/35
- o o ðamanlar maşın ğittî'. 04/34
- o o tarāfta āytiyā: 03/4
- o dört dānāşi bilān αkittilār; ama o ðamanlar maşın yōqtî, ğittî. 04/40
- o muη qāqasî ki ayırlı, başqa hiç kimde yōq -ād βā, o ğüyçdā āđ βā. 10/46
- o o ðamanna maşın tādä çıqıptî –moDtı dā şucúfū moD tādä, maşın ğıtıfraqtı. 04/49
- o lāγır layır lāγır lāγır edip, hef mōĝe ki ğālin ğāliyūkān o şās bilān bilirdik. 01/60
- o ğālin nırde olśa o ğuppālar biđā haβār βefirdi, layır layır layır layır edip. 01/63
- o o da beylā öldi, elli bîr yāşta. 10/73
- o o qadimlar ğālini kökād māđdilār, yeddi yılda, şakkiğ yılda ğālini ğaytarıp αkitirdilār. 01/86
- o o ğālinçä yüfeĝi işliyä'fdi āfiniη. 01/87
- o: yōq çafşamba, o çafşamba vilayätinķi hāwa, hāwa. 08/28
- o.+**rayı** ĝıyk da çıyq oĝlāllar düşiniyāllār oıayı, yórtişişiyāllār. 03/33
- o+**nıη** muηā ğañfaq diyyä'llār; ol bālıq tutilmiyā, onıη ğañfaq naqşı. 01/20
- o+**nıη** onıη hıqmatınóm yetişip bilmäyā'f. 10/50
- o+**nıη** hef kim onıη pulna ğuβanıp şattılar cānım, dāD ğoyıp. 01/65
- o+**nıη** onıη aydımı βā. 01/78
- o+**nı** inniki oylāllar bilmār onı. 08/1
- o+**nı** başqa rāsimlar dāDlar yādımıđa düşüyä'n bōlśa şid de bîr āydıη bide aydıp aydıp ğutardıq onı. 06/19
- o+**nı** onı düşündürmä'nä, oña qaynımığ ğārāk. 10/36
- o+**nı** onı āytmāna mahmut ğārāk. 10/37
- o+**nı** onı bilmāsāη šāni şişiriyä'f -ĝarınıη şişiriyä'. 10/49

o+nī āyDıp āyDıp feyð alıp, feyð alıp bîhüş öliyá, hâldan giDiyâ' onî galdırmayına bîri gârak feyð alıp xüşdan gidiyá. 10/53

o+nī onî qaldırmalarî gârak. 10/54

o+nī onî görmäsâm gæwún bîf xoştî diyyâ'r. 01/77

o+nī onî görmäsâm yürœğim gâşli, diyyâ'r. 01/84

o+nī onî görmäsâm yürœğim yaniyâ'r" diyyâ'r dâ 01/85

o+nī onî mæn görmäsâm 01/93

o+nī onî görmäsâm yürœğim işliyâ'f" diyyâ'f. 01/95

o+nī cawānláf giymiyâ'f onî cawānláf giymiyâ'f onî; cawānláf inni yād böldi. 01/28;

o+нна onna ğıyð - gälännä oğlan oña āşıq öliyámışDıq. 03/21

o+нна onna tamām ediyâ'lláf, õnsoñ ğüfrün edip otıriyálláf.02/4

o+нна ohom onna ğıyða şácki şáçiyálláf, çüçük şáçiyálláf, pişennik şáçiyálláf, pişmä şáçiyálláf, ğulayımı deşiyálláf, awādanlıyálláf. 06/46

õ.+nnan (õnnan) nâ'me yatdıñ õnnan şõfa nâ'çâ yâşınja yetändä ğälin böldıñ? 04/26

o+ннаñ onnan şõfa oloqõ'n üç ğuppali halqa diyâ'lláf. 01/49

õ.+non (õnnon) biðim oğlallarıımıðî yayınıñ aşayına ğoyup bîf şa'at, ikki şa'at õnnon şõfâ öyâ şalıp -õnnon şõfâ çıxıp gittilâ'. 05/27

õ+non (õnnon) õnnon şõfâ bîf yenâ wax't geçännän māmāşî öyüne ákitiyálláf. 06/31

o+нноñ yenâ oylalláf inni vilayet bilän ğatışansañ onoñ üçün olá edenseñ bið de ediyaq. 09/6

o+nu onu äytmasını bilämöy-a. 06/18

o böstâlli bõrük, tekenaqşli bõrük, üyşürmäli bõrük, o nâ o tifâlli bõrük, şucúfâ bõrük tökülür ğurwâllıqDa. 01/33

o+nu inni yâda ğälmiyâ', waxt geçiyâ' onu äytip bölmiyá. 03/35

o+nu onu şünnet edännän şõfâ toy ediyâ'lláf, qoyun öldürüyâ'lláf. 06/40

o+nu onu qaldırmalarî için bîfi gârak. 10/52

o+nu oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da ölmiyá, xüşa getirmäli. 10/55

o+nu onu bu ğıyðlar äytip ğälällä', toya gidálláf, oları Daqı'nırdi. 01/69

o+nuη μυγα da gαnφαq dıyā'llāf; bālıyı şeylä tu'tmayā, onuη naqşını bu bālıyā goyıpDı'flāf. 01/25

o+ηa onna gıyδ - gälännä oğlan oηa āşıq òliyamışDıq. 03/21

o+ηa emmā oηa güyç βerıyā'llāf - 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç βerıyā'llāf. 10/28

o+ηa oηa üç dānā qulxwallah oqıyā'llāf, bıf dānā alkım oqıyā'llāf.02/3

o+ηa onı düşündürmä'nä, oηa qaynımıδ gāfāk. 10/36

o+ηa ònşoη alıηe Daqılıyā kümüş gūlp, kümüştān bu bñdelüğü bñliyā, gōşma bñdelük dıyā'llāf oηa. 01/43

o+ηa oηa dōrt gūppa Daqaflāfdı. 01/68

o+ηa ònşoη oηa ādamsı gōşıyā: 01/90

oğlan: çocuk. bkz. oylān. St Trkm oylan, Az. oylan, Doe/He. (Gu) oylan

o.+laş (oğlāllař) onşoη nā'me gālinlāf, gıyδlař, oğlāllař hediye gātirıyā'llāf. 06/10

o.+lař (oğlāllař) gıyk da çıyq oğlāllař düşınıyā'llāf ofayı, yórtışıyā'llāf. 03/33

o.+lařımıδı (oğlāllařımıδı) biδım oğlāllařımıδı yagınıη aşayına goyup bıf şa'at, ikki şa'at ònnon şōfā öyā şalıp -ònnon şōfā çıxıp gıttılā'. 05/27

o. (oğlān) bıf tarafta gıyδ duřıyā bıf tarafta oğlān duřıyā. 03/1

o. yātım oğlan çāyırdım 08/12

o. onna gıyδ - gälännä oğlan oηa āşıq òliyamışDıq. 03/21

o. oğlan bñlanda nā'me řāşımlārimiδ bār biδım? 06/23

o. ònşoη oğlan diyyā' nānāşınā ahır bıf gún şunı alar diyyā'. 03/23

o. (oğlān) ònşoη bu oğlān gāliyā' atlayıp; bu tāy bñlmiyā; ònşoη bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26

o. (oğlān) o waxt oğlān alıp gāçıyā gidıyā'. 03/32

o. (oğlān) ònşoη oğlān bunv, oğlān bilān otırıyā'llāf, cūft otırıyā'llāf. 04/47

o. ònşoη oğlān bunv, oğlān bilān otırıyā'llāf, cūft otırıyā'llāf. 04/47

o. bu güşfün βerıp otıqālā bıf Dānā oğlan tādāřfū edıyā' şuluğluğ edıyā'. 05/5

o. yātım oğlan çāyırdım 08/6

o.+a ohōm oğlana dā'mi tādā eyınbaş giydıřıyā'llāf. 06/43

o.+ı (oğlānı) dōrt dānā gıyδ, dōrt dānā oğlānı goyup bu tāyda öldürçākdi. 05/17

- o.+ı (oğlāni)** oğlāni otırtıyálláf. 06/36
- o.+ı (oğlāni)** efkāçi olan bōlsa bir yaşınna oğlāni sūnnet ediyā'lláf. 06/39
- o.+ı (oğlāni)** ata mindi'rmāk –oğlāni mindi'riyā'lláf; gālini mindi'rmāyā'lláf. 04/44
- o.+i** awādanlıyálláf oğlanı. 06/45
- oğlanı** oğlanı ata mindi'riyā'lláf. 04/45
- o.+ımı** ðnşoñ gāliniñ oğlanını bōldiriyálláf. 06/26
- o.+ıñ** o tāyda ðnşoñ oğlanıñ -ğıydiñ ali bilān oğlanıñ alini beylā goyiyāfláf. 04/12; 04/12
- o.+ıñ** şeyfiyerék, oynayaraq deñDūşlafı tamām oğlanıñ yūdünü sıyırmāna gāliyā'lláf, gutlamana gāliyā'lláf şucúru hāmmā dād. 06/30
- o.+iñ (oğlāniñ)** sofā ortasından ðñ oğlāniñ dişiñā gawəfya goyiyálláf. 06/37
- o.+ıñ** dōstlafı, deñtūşlafı, bā'cılafı, gārdaşlafı hāmmāşi uşışyā, oğlanıñ dāşından toy ediyā'lláf, şadaqa ediyā'lláf. 06/41
- o.+ıñ** oğlanıñ alıñe pul befiyā'lláf. 06/42
- o.+iñ (oğlāniñ)** ðnşoñ gālini akitip oğlāniñ öyüne damanna. 04/46
- o.+ıñ** oğlanıñ üstine pul şaçıyálláf. 04/45
- o.+li** oğlanlı bōlup beylā geçirānnān sofā, bir göweği kāsılānnān şoñ, ðnşoñ ğıydiñ ğāyınlafı, ğāyıntalaflı hēmmāşi ūşışiyā'lláf. 06/27

oğul: erkek çocuk, oğlan. bkz. oğul. St Trkm oğul.

- o.** āyt díy dā oğul ğıydi ğāwı ayDafl mennān. 06/5
- o.** oğul díydim; çı'xma yoqafı díydim. 05/10
- o.** allā beşene oğul beşsin, beşmedigide ğıydi olşun. 08/17
- o.+v (oğlu)** beřāniñ oğlu bolşın 08/13; 08/7
- o.+ımıda (oğlumıda)** idin veřşāñiđ ğıydiñiđi oğlumıda gālin edip alcaq. 04/23

oylān: bkz. oğlān

- o.+lafl** inniki oylāllafl bilmāfl onı. 08/1
- o.+lafl** oylāllafl heş yıl arādada oqiyállā. 08/26

o.+lař (oylallař) türkmäniň fásimi nä'me inni šiđ ya'ni oylallař sówaDııđ kã'n bõlup türkmän fásimläřini öwe geçirsãıđ biđe eyê bõlur, memnün šiđden. 01/8

o.+lař (oylallař) eški oylallař ki annäm yalî oylallař biläř. 08/1

o.+lař eški oylallař ki annäm yalî oylallař biläř. 08/1

o.+lař (oylallař) yenä oylallař inni vilayet bilän gatişansãı onoı üçün olá edensẽı biđ de ediyãq. 09/6

o.+laşıı (oylallaşıı) oylallaşıı hämmäsini çıkarcaq män, öldürçäk, diydi. 05/12

o.+laşıı (oylallaşıı) bir gún otî`tdıq õnsõı bu oylallaşıı süydü, çõræyi yõqtî -çõrõđi. 05/29

o. (oylan) yeş demir oylan çıqtî ey 10/17

o. bir dãnä oylân gäliyä'mişDıq - bir óyâ gäliyä'mişDıq. 03/20

o. (oylan) oylan fásimi bõlanda mı? 06/24

o.+ı õnsõı yeddi yılda, altı yılda oylânı görüp bilmeyä' dâ; bayrı dâş bõliyá. 01/89

o.+ıma (oylanıma) şol oylanıma íymişti'f 07/24

o.+ıı (oylanıı) oylanıı nãnäşi äydiyá, nãnäşi. 01/96

oyul: bkz. oğul.

o.+v (oylv) täytişãniı dâ'däsiniı adî täyanyađ şıyx, täyanyađ şıyxıı oylv atacan nãcniı dâ'däşi. 10/41

o.+cuq dâ'dä diydi oylucıq. 07/21

o.+cuq geplebeşsin oylucıq. 07/21

o. gıyđ bõlsa gulacıyı deşiyállář, halqa taqıyálář -halqacıq taqıyálář awãdanlıyálář şicire cãn oylul. 06/45

ohõm: ihm, işte; konuşma arsındaki duraklamalarda söylenir.

o. ohõm dâ'mi biđ diyãm üç waqtá türkmän fásimläřimiđiı birniçãđi yitip gitti. 01/10

o. ohõm şadaqa tamãm molannan sóřa boşa gitmäsin diyip heş kime fusãřicik bilän üş, dõrt dãnä gantı goyiyállář içinä. 06/15

- o. altmış yaşınna şadaqa edip ohōm köynäk giydirdiläf, ğatlama örttiläf. 06/2
- o. ohōm bu baġ-ı millimið ßā. 05/2
- o. ohōm ğarfı ecām muġa öruşġat befdi. 04/30
- o. ohōm māmāşī öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33
- o. ohōm erkek bōlsa sünnetliyä'fläf. 06/38
- o. ohōm oġlana dä'mi tädä eyinbaş giydifiyā'lläf. 06/43
- o. ecāşī bilän böyük ecāşī bilän ohōm -böyük dä'dāşī. 04/3
- o. ohōm toy ediyä'lläf. 06/37
- o. (**ohom**) ohom onna ġıyda şaçki şacıyálláf, çüçük şacıyálláf, pişennik şacıyálláf, pişmä şacıyálláf, ġulaġımı deşiyálláf, awādanlıyálláf. 06/46

oqıy-: oku-. St Trkm oqa-; Az. oxu-; Doe/He. (Gu) oxi-, MK oqı-; EUT oqı-; Doe/He. (Gu) oqı-.

- o.+**r** (**oqır**) kitaptan oqır. 08/24
- o.+**tıp** (**oqıtıp**) mānim qāqam oqıtıp açiyómiştıq. 10/2
- o.+**ān** oqıyān muġ qāqası. 10/27
- o.+**ıp** beylä oqıyıp bucúfü oqıyıp œwliyalāfi çāġırıp bir deşsä ādam olup hemmā'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç befiyā'f. 10/26
- o.+**ıberşä** içtān oqıyşa oqıyıberşä feyð beřābil'yā'f. 10/58
- o.+**ıp** ayaçıġ eē - ayaçıġ bir şāxasını alıp eē dālılāfi şu ðikři oqıyıp dālılāfi yençip ġāwı ediyāmişDıq. 10/4
- o.+**yōlar** (**oqıyōlar**) kapı kapı dolaşıyōlar, bunu oqıyōlar 08/19
- o.+**şa** içtān oqıyşa oqıyıberşä feyð beřābil'yā'f. 10/58
- o.+**şalar** bu kitabı oqıyşalar. 10/38
- o.+**yállár** (**oqıyállár**) oġa üç dānā qulxwallah oqıyálláf, bir dānā alkım oqıyálláf.02/3
- o. (**oqı**) oqı. 01/79
- o.+**āllarımıð** emmā, oqıyāllarımıð ayfıllı. 10/63
- o.+**yāġ** (**oqıyāġ**) eē şu ðikři oqıyāġ šān. 10/5
- o.+**ānlar** bunu yüroekden oqıyānlar fāyð bilän yıkılıyā. 10/51
- o.**yanlarıġ** (**oqıyanlarıġ**) oqıyōllar hāmmāşī ayfıldı -tamām ayfıldı - oqıyanlarıġ hāmmāşī gitti. 10/74

o.+yatDılaş (oqiyatDılaş) inni olā oqiyatDılaş. 10/69

o.+yatdī (oqiyatDī) muη bīf ämmisi bātdī; ġāwı oqiyatDī heyweřā đefāngdi. 10/72

o.+ıp (oqıyıp) - emmā, oqıyıp bilmiyā'. 10/61

o.+p (oqiyp) oqiyp oqiyp onu qaldıřmalı ya da ölmıyā, xūřa ġetıřmāli. 10/55

o.+yāllař (oqiyāllař) oqiyāllař hāmmāsi ayırıldı -tamām ayırıldı -oqıyanlařıη hāmmāsi gitti. 10/74

o.+yāllař (oqiyāllař) nemayışı oqiyāllař; emmā đıkr βermiyā'llāř. 10/75

o.+yāllā (oqiyāllā) oylāllař heş yıl aşadada oqiyāllā. 08/26

o.+yārlāř (oqiyārlāř) bīf du'ā oqiyārlāř. 08/30

oquw: okuma, tahsil, eğitim. St Trkm oquv.

o. inni şığ oquw bilān öwe ġeçırřāñıđ eyē oluş -hāwa. 01/15

ol: 1. kişi zamiri "o". 2. işaret sıfatı "o". 3. işaret zamiri "o". St Trkm ol; Az. o, Doe/He. (Gu) ol.

o. ol bīf aliñā yüğük Daqıyā'lāř, bīf çarġaD Daqıyāllāř. 06/11

o. muηā ġaηřaq diyyā'llāř; ol bālıq tutilmıyā, onıη ġaηřaq naqşi. 01/20

o. muηā řāqçan dıyā'llāř; türkmān malayıη naqşi ol türkmān naqřıdī'ř, tamām. 01/21

ol: ā ol päřidā dā'mi, ġarıř etti ġıyđlařıη heş (ġayřı?) da bīf dā'mi şaçkı řaçtilāř, noyul řaçtilāř. 06/4

o. ġóđđā ol türkmān şaşım. 01/41

o. inni ol şaşım ġāldī. 01/7

o.+ā inni olā oqiyatDılaş. 10/69

ol-: a. St Trkm bol-; Doe/He. (Gu) ol-; Az. ol-; MK bol-; AG ol-.

o.+iyā đnřoη bunuη dóřt töwöřöġü döwüx öliyā; ortaşınna ġıyđ böliyā. 03/24

o.+iyā āyDıp āyDıp feyđ alıp, feyđ alıp bıhüş öliyā, hāldan ġıDıyā' onı ġaldırmaıyına bışı ġāřāk feyđ alıp xūřdan ġıdiyā. 10/53

o.+iyā ġıyn öliyā, đöř öliyā. 02/8

o.+iyāmıřDıq onna ġıyđ - ġālānnā oġlan oηa āřıq öliyāmıřDıq. 03/21

- o.+miyúr** emmā ägär boşaDan adam bōlmaşa şışiyä'f -ğarni şışiyä'f, ğawı ōlmıyáf. 10/57
- o.+miyá** oqiyp oqiyp onv qaldırmalı ya da ōlmıyá, xūşa getirmáli. 10/55
- o.+an** erkäçi olan bōlsa bir yaşınna oğlânı sünnet ediyä'lläf. 06/39
- o.+anna** famaðan āyda, āy orta olanna ōn dórdı gécädä bir aydılıyan dād. 08/21
- o.+şa** gälin nırde olşa o ğuppálar biðä haðar ßerırdı, laγıf laγıf laγıf laγıf edip. 01/63
- o.+sun'** türkmänlärđä birbirinä 'yeni yıl kutlu olsun', diye aγızla söyleniyō. 09/10
- o.+şun** allā beşene oğul beşsin, beşmediğide ğıyđı olsun. 08/17
- o.+up** beylä oqiyp bucúřu oqiyp æwliyaları çāγıfıp bir deşşä ādam olup hemmä'si 'öy 'āhhā 'öy āhhā güyç beřiyä'f. 10/26
- o.+uptur** üç dānā ğıyđım oluptur. 08/18
- o.+ur** inni şid oquw bilān öwe geçirşānið eye olur -hāwa. 01/15
- o.+uyō** sizinki hışıştıyan oluyō. 09/9
- o.+á** yenä oylallar inni vilayet bilān ğatıřanşāñ onoñ üçün olá edenseñ bið de ediyāq. 09/6

olar: onlar.

- o.** olar āydiyáf, qāqası bilān ecāşı āydiyáf: 04/6
- o.+ı** onv bu ğıyđlar āytıp ğälällä', toya gidällär, oları Daqı'nırdı. 01/69

oloqō'n: büyük. ~qāqa 'dede'. Doe/He. (Gu) ulaqan

- o.** şu ayaşlıq díyā'llär türkmänlär, şu ağası, şonı bir oloqō'n bir dāřacā ßeriyä'llär. 06/12
- o.** şucúřu ğadım ðamanna oloqō'n dā'dälär bilān ecälär ßeriyä'rdi. 04/20
- o.** böyük díymä dā oloqō'n. 04/4
- o.** onnan šōřa oloqō'n üç ğuppalı halqa díyā'llär. 01/49
- o.** yoxsa ōđimiñki ßā, öyle oloqō'n şeylär, bā'ş dōnā ğuppāşı ßārdı. 01/58
- o.** qāqa oloqō'n qāqası bilān bulā šōð ediyä'lär. 04/4

on: a. ~ **dórt** on dört. Doe/He. (Gu) òn.

õ. (**õn**) fəmaðan āyda, āy orta olanna òn dórdi gəcädä bíf aydılıyan ðāD.

08/21

o. ayın on dórdiñä nä şalkımseçef. 08/23

o. dórd +i fəmaðan āyıñ on dórdi gəcäsi. 08/27

o. dórd+i biðde fəmaðan āyı on dórdi gəcäsi şükf ediyä'llär. 08/32

õñ: ondan sonra, daha sonra, bífaz sonra.

õ. õñ yenä bíf dānā dāştān βā - o ğadım ðamāñqı. 03/19

õ. õñ öldürüp öldürüp ğoycaq. 05/24

õ. ğödi ğörmäyā' āşğawaf bōlsa õñ muniñki mundan çıqsın. 05/25

õ. şofā ortaşından õñ oğlāniñ dişiniñ ğawəřya ğoyıyállár. 06/37

õ. õñ muñ dā'dāşiniñ āşğawaf dökildi. 05/8

õ. inni nä'me hef kim dā'mi õñ yāləq fəşimlär yāddan çıqtı, gitti. 06/48

õ. õñ āy tārāk ğún tārāk 03/2

orta: orta, ortasında. St Trkm orta; Az. orta; EUT orta; AG orta, otra; Doe/He. (Gu) orto.

o. fəmaðan āyda, āy orta olanna òn dórdi gəcädä bíf aydılıyan ðāD. 08/21

o.+da hāmmā ðāDı ortada āwadōlap ğoyıyállár, şofradan (çüfiyn?) ediyä'llär.

06/14

o.+şından şofā ortaşından õñ oğlāniñ dişiniñ ğawəřya ğoyıyállár. 06/37

o.+şınna õnşon bunuñ dórt töwöşöğü döwüx öliyā; ortaşınna ğıyð bōliyā.

03/24

oşman: Hz. Osman.

o.+nan añrısı hadfāti oşmannan ğaliyā'f -hadfāti oşmannan ğaliyā'f- 10/37

otır-: otur. St Trkm otur-, Doe/He. (Gu) otur-.

o.+ıp (õtırıp) şonña 'āxunumið õtırıp ğüfrün befcäk dıydi. 05/4

o.+iyállár (otırıyállár) onna tamām ediyä'llär, õnşon ğüfrün edip

otırıyállár.02/4

o.+ma' oy otırma' yengäsi (yağçavqa?) gidäyli. 07/5

o.+tıyállár oğlânı otırtıyállár. 06/36

o.+qälä (otıqälä) bu gürfün berip otıqälä bir Dönä oğlan tädäffü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5

o.+dım (otırdım) män şol otırdım. 05/1

o.+illä (otırillä) bular nä'me günäciktir, öyün içinde baxıyırlar otırillä, dıydım. 05/14

o.+iyállár (otırıyállár) ðnsön oğlân bunu, oğlân bilän otırıyállár, cüft otırıyállár. 04/47

o.+tdıq (otı' tdıq) bir gün otı' tdıq ðnsön bu oylallarıñ süydü, çöröçyi yöqtı – çöröçgi. 05/29

o.+anna (otıranna) ðnsön biðim bu gälinimið beylä otıranna gäyin^{an}äsi gäliyä', alin dādli şowgatlı gäliniñ yüzün açıyá. 01/39

oy: a. çeşitli duyguları anlatmak için kullanılan bir seslenme sözü.

o. oy otırma' yengäsi (yağçavqa?) gidäyli. 07/5

oyna-: a. St Trkm oyna-; Az. oyna-; MK oyna-; EUT oyna-; Doe/He. (Gu) ayna-.

o.+yaraq şeyriyerek, oynayaraq deñDüşläri tamām oğlanıñ yüdüñü şıyırmāna gäliyä'llär, gutlamana gäliyä'llär şucürü hämmä dād. 06/30

oyun: a. St Trkm oyun; Az. oyun; MK oyun; EUT oyun; Doe/He. (Gu) oyun; AG oyun.

o.+ları şid oyunları bilyäñid mi? 08/2

õ

ðnsön: ondan sonra, daha sonra, bifaz sonra.

õ. ðnsön üç günñän gäliyä'llä; bu gıyđı alıp giDiyállár. 04/11

õ. o táyda ðnsön oğlanıñ -gıyđiñ ali bilän oğlanıñ alini beylä goyiyáflár. 04/12

õ. ðnsön yórtişiýállá. 03/16

- . ðnsoŋ munıŋ nā'neşi bilān. 04/2
- . ðnsoŋ bu şonnan yaŋqı aydanım yāləq öyā giriptif, bu dā'dāsi yatıydı. 05/20
- . ðnsoŋ bu ğıyđı dæw alıp ğaçıyá, - dæw alıp ğaçıyá. 03/22
- . ðnsoŋ oĝlan diyyä' nānāşınā ahif bir ğún şunı alafın diyyä'. 03/23
- . ðnsoŋ bununı dórt töwöföĝü döwüx öliyá; ortaşınna ğıyđ böliyá. 03/24
- . ðnsoŋ bu oĝlān ğāliyá' atlayıp; bu tāy bölmıyá; ðnsoŋ bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26
- . ðnsoŋ ğālinıŋ oĝlanımı böldiriyálláf. 06/26
- . oĝlanlı bölp beylā ğeçirānnān sófā, bir ğöweĝi kāsılānnān soŋ, ðnsoŋ ğıyđıŋ ğāyınlafı, ğāyıntalaŋı hemmāşi ūşışıyá'lláf. 06/27
- . ðnsoŋ üç dórt ğún sófā bulamaq ediyá'lláf. 06/29
- . ðnsoŋ gittim - hattā şā'rdāra, şā'rdāra gittim diydim ki: 05/30
- . ðnsoŋ munı dā'yımınŋ – dā'yım bilān dā'yımınŋ helāyi ğāldı, qudaçlıĝā. 04/29
- . ðnsoŋ taqrıban nā'me yeddi ğún geçānnān sófā, ğatlamā Bışırıp, şāçaq edip māmasınıŋ öyünā giDiyá'lláf. 06/32
- . ðnsoŋ, üç ğunnān sonfa dós getirdiláf. 04/31
- . dós getirānnān sófā, ðnsoŋ āyttan sonfa aparıldı. 04/32
- . ðnsoŋ yene mamaşınnan ğālānnān sófā dişçağı çıqıyá. 06/34
- . ðnsoŋ ğālin bölanda böfük ayırıp ğāynayaşınā befiridik. 01/35
- . ðnsoŋ biçim bu ğālinimiđ beylā otufanna ğāyin^{an}āşi ğāliyá', alin dāDli şowĝatlı ğālinıŋ yüzün açıyá. 01/39
- . onna tamām ediyá'lláf, ðnsoŋ ğüffün edip otiriyálláf. 02/4
- . ðnsoŋ bu dāDli örtip ğaytıyá. 01/40
- . ðnsoŋ nā'me biđā dōf ettilä' - kā'n dōf ettilä', ediyät beřdilä'. 05/42
- . ðnsoŋ aliŋe Daqıliyá kümüş ğulp, kümüştan bu büdelüĝü böliyá, ğoşma büdelük diyá'lláf oŋa. 01/43
- . beylā büdelük Daqıniyállá, ðnsoŋ yüdüĝünü Daqıyálláf şēylā, hāwa. 01/45
- . ðnsoŋ ğālini akitip oĝlanıŋ öyüne damanna. 04/46
- . ðnsoŋ oĝlān bunu, oĝlān bilān otiriyálláf, cüft otiriyálláf. 04/47

- õ. bu täyda õnsoň bu täyda asıb Dakiyáláf. 01/53
- õ. õnsoň bu ífanıñ da şárwāðlafı bā axırı bulaf da gāldı, öyā dökildilā'n. 05/7
- õ. tädā yılıñ mübarāk bōlsın, şālāmāt bōlsın, õnsoň gālān yılı beřākātli bōlsın. 09/7
- õ. õnsoň bu şäylāri şāçaq ediyä'llā – buña tüřkmān şāçaq diyyä'f. 04/8
- õ. õnsoň yeddi yılda, altı yılda oylāni görüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bōliyā. 01/89
- õ. õnsoň birbirinā yórtışıp bařıyáláf. 03/9
- õ. õnsoň biðim öyā gāldilāf. 05/9
- õ. şāçaq ediyä'llāf, õnsoň munı gālinlāriñ - munı õruşğat alıyállāf. 04/9
- õ. õnsoň oña ādamşı goşıyā: 01/90
- õ. bir gún otı'tdıq õnsoň bu oylallarıñ süydü, çóřæyi yōqti –çóřögi. 05/29
- o. (onşōñ) onşōñ nā'me gālinlāf, ğıyðlaf, oğlāllāf hediye gātirıyállāf. 06/10

õ

õruşğat: izin, ruhsat. St Trkm rugsat.

- õ. qāqası bilān nā'neşi -ecāşi õruşğat beřıyā'f. 04/10
- õ. böyük böyük ecālār beşıf - õruşğat alıp giDārdik. 04/22
- õ. ohōm gāfrı ecām muña õruşğat beşdi. 04/30
- õ. şāçaq ediyä'llāf, õnsoň munı gālinlāriñ - munı õruşğat alıyállāf. 04/9
- õ. gāliβeř, õruşğat diyyä'llāf. 04/6

ö

ökeş: ?

- õ.+e şahlan (ökeşe?) gidāf 07/45

öl- : öl-. St Trkm öl-; Az. öl-; MK öl-; EUT öl-; AG öl-; Doe/He. (Gu) öl-.

- õ.+di inni mānim dā'dām de öldi -qāqam da öldi. 10/42
- õ.+di feyð beřıyā'n adamló öldi, aytıqları bā. 10/43

ö+di o da beylä öldi, elli bir yaşta. 10/73

ö.+diriyä'f birnä'çemið goyun öldiriyä'f -sadaka ediyä'f. 06/28

ö.+dürçäk oylallarıñ hämmäşini çıkarcaq män, öldürçäk, dıydı. 05/12

ö.+dürçäkdi dört dänä gıyð, dört dänä oğlani goyup bu täyda öldürçäkdi. 05/17

ö.+dürüp oñ öldürüp öldürüp goycaq. 05/24

ö.+dürüyä'llär onu sünnet edännän söfä toy ediyä'lläf, qoyun öldürüyä'lläf. 06/40

ö.+türmä öltürmä, dıydim. 05/13

ö.+dürmäyä (öldürmäyä) särwädiñ -şu särwäð- ya'ni goyup särwädiñ olindän tutup alıp öldürmäyä gittiläf. 05/19

ö.+sün (ólsün) düşman ólsün sancıdan 07/56

öp(ü)ş-: öpüş-. St Trkm öpüş-.

ö.+ädiñ al yāñaqtan öpşädin 04/17

ör-: ör-. St Trkm ör-.

ö.+iyä' bu täydan bir öfiyä'ñ; bu saçı öfiyä'ñ, bu täydan bir öfiyä'ñ, bu täydan öfiyä', bu täydan bir öfiyä'. 01/75

ö.+iyä'llär muña şeýlä öfiyä'lläf. 01/52

ö.+iyä'llär saçını bu täydan bir öfiyä'f, bu täydan bir öfiyä'lläf. 01/67

ö.+iyä'n bu saçı öfiyä'ñ. 01/75

ö.+iyä'n bu täydan bir öfiyä'ñ; bu saçı öfiyä'ñ, bu täydan bir öfiyä'ñ, bu täydan öfiyä', bu täydan bir öfiyä'. 01/75

ö.+iyä'f saçını bu täydan bir öfiyä'f, bu täydan bir öfiyä'lläf. 01/67

ö.+ä'llär gälinläf, böyük gıyðlañ da Daki'yáñ, gıyðlañ saçlañi öwden öfalläñ. 01/66

ört-: ört-, kapa-. St Trkm ört-; Az. ört-; MK ört-; AG ört-, ürt-.

ö.+ip õnsõñ bu ðäDi örtip gaytiyá. 01/40

ö.+tilär (örttilär) altmış yaşınna şadaqa edip ohöm köynäk giydirdiläñ, gatlama örttiläñ. 06/2

órüm: örgü.

ó. (órüm) döft órüm saçlı, gıyð galäm gāşlı. 01/76

ó. döft órüm, döft órüm. 01/74

ó. döft órüm saç. 01/74

öw: ön. **öwünçäk** ‘önce’. ~**e geçir-** ‘öne çıkar-’. St Trkm öň.

ö.+den gälinläf, böyük gıyðlar da Daki’yáf, gıyðlar saçları öwden öfalláf. 01/66

ö.+e türkmäniň faşimi nä'me inni şid ya'ni oylállaf sówaDıñıð kä'n bölup türkmän faşimläfini öwe geçirsäñid biðe eyè böluf, memnün şiden. 01/8

ö.+lärinde gälin şirtında Daqınır, gıyðlar öwlärinde Daqınır. 01/70

ö.+çäk (öwünçäk) öwünçäk dá'mi göwek enäni gätifiyá'llä. 06/25

ö.+üñçák el çarşıp tomāşā edip toy edip öwünçák āndağini göyiyá, iðinden de bu yāylıgı göyiyá. 01/38

ö.+i öwi yengäli gäläk 03/6

ö.+e geçir- inni şid oquw bilän öwe geçirsäñid eyè oluf -hāwa. 01/15

öy: ev, oturlan yer. St Trkm öy; Doe/He. (Gu) öy; MK öw/ew/üw; AG äw, äb, ew.

ö.+ä önsöñ bu şonnan yañqı aydanım yäləq öyā gıfıptıf, bu dá'däşi yatıydı. 05/20

ö.+ä biðim oğlallarımdı yagınıñ aşayına göyup bíf şa'at, ikki şa'at öñnon sófā öyā şalıp -öñnon sófā çıxıp gıttılä'. 05/27

ö.+ä önsöñ biðim öyā gäldiláf. 05/9

ö.+dä inni hāmānāDän nä'me, bíf gıyð öydä mi, ikki Dünä göca nānā gäliyā' mını gudaçlığa. 04/1

ö.+lärde ay öylärdä yat bā'wek 07/26; 07/49

ö.+lärinä buláf gäliyā'lláf, giDiyā'lláf öylärinä gatlama Bişiriyā'lláf; pošluq Bişiriyā'lláf; döş getiriyā'lláf. 04/7

ö.+lärinne gúmbattā āycan, fahimiñ öyläriñnā. 10/62

ö.+ümä şonnon öyümä gäldim. 05/38

ö.+ümüdgä ay öyümüdgä işik 07/27

- ö.+ün** bulaŕ nâ'me günâcıkıŕ, öyün içinde baxıyırılar otıŕıllâ, dıydım. 05/14
- ö.+ünâ** ðnsoŕ taqıŕban nâ'me yeddi gún geçännän şöfa, ğatlamα Bıŕıfıp, şâcaq edip mâmasınıŕ öyünâ giDiyâ'lar. 06/32
- ö.+üne** ðnnon şofâ bıf yenâ wax't geçännän mâması öyüne âkitiyâ'lar. 06/31
- ö.+üne** ðnsoŕ ğâlini âkitip oğlânıŕ öyüne damanna. 04/46
- ö.+üne** ğâlini âliyâ, aldıqtan sonŕa nânâsiniŕ öyüne ğoyiyâ. 01/88
- ö.+ünnâ** ohôm mâması öyünnâ toy ediyâ', şadaqa ediyâ'. 06/33
- ö.+â** ðnsoŕ bu ıfaniŕ da şârwâdlaŕı bâ axıŕı bulaŕ da ğaldi, öyâ dökildilâ'n. 05/7
- ö.+â (öyâ)** bıf dânnâ oğlân ğâliyâ'mıŕDıq - bıf öyâ ğâliyâ'mıŕDıq. 03/20

‘öy ‘âhhâ: testere sesi (Hz. Zekeriya telmih ediliyor.)

- ‘ö.** beylâ oqıyıp bucúŕü oqıyıp œwliyalafı çâyırıp bıf deşşâ âdam olup hemmâ'si ‘öy ‘âhhâ ‘öy âhhâ güyç beŕiyâ'f. 10/26
- ‘ö.** emmâ oŕa güyç beŕiyâ'llâf - ‘öy ‘âhhâ ‘öy âhhâ güyç beŕiyâ'llâf. 10/28
- ‘ö.** ‘öy ‘âhhâ ‘öy âhhâ 10/24
- ‘ö.** (**‘öy ‘âxxâ**) ‘öy ‘âxxâ ‘öy ‘âxxâ 10/14; 10/19
- ‘öy:** beylâ oqıyıp bucúŕü oqıyıp œwliyalafı çâyırıp bıf deşşâ âdam olup hemmâ'si ‘öy ‘âhhâ ‘öy âhhâ güyç beŕiyâ'f. 10/26
- ‘öy:** emmâ oŕa güyç beŕiyâ'llâf - ‘öy ‘âhhâ ‘öy âhhâ güyç beŕiyâ'llâf. 10/28

öyle: öyle.

- ö.** yoxsa öđimiŕki bâ, öyle oloqō'n şeylar, bâ's dânnâ ğuppâŕı bâŕdı. 01/58

öđ: öz, kendi. St Trkm öz; Doe/He. (Gu) öđ; Az. öz.

- ö.** ğıyđıŕ ğaptalında ğıdıl soqu bilân öđ dâDı bölüyâ - soqu dâ'mi dâ'l. 03/25
- ö.+im** kâ'n dâDlar bâŕdı, öğim nâ'me yâddan çıqtı. 04/24
- ö.+im** mân öğim mi? 04/25
- ö.+imiŕki** yoxsa öđimiŕki bâ, öyle oloqō'n şeylar, bâ's dânnâ ğuppâŕı bâŕdı. 01/58
- ö.+iŕ** öđiŕ âytıp bilmiyâ'ŕ mi? 10/39
- ö.+iŕden** öđiŕden âyt. 01/5

ó.+ününğ hâwa, heş kim ödününğ beylä şasımları bārdi dā. 01/36

ó.+im mān ödım söylicāk. 10/47

p

palta: balta. St Trkm palta; Az. balta; EUT baltu/balto; Doe/He. (Gu) palta.

p.+nı yeşe vuşdım palta'nı 10/15

papaq: erkelerin giydiği şapka. St Trkm papaq; Az. papaq.

p.+ını (papayını) dā'dālāřiniğ ğeyimini, dā'dālāřiniğ kōlāxlāřını, dā'dālāřiniğ papayını ğeydirip bu tāyda şatış şatış şatış ğoydı. 05/16

paşça: kumaş. St Trkm paşça.

p.+cıq řünnāt edip bu tayda dāD paşçacıq ğeydiriyā'llāř. 06/44

pay: pay, hisse. ~ şer- 'paylaştır-'. St Trkm pāy; Az. pay.

p. şer- şonı pay řeriyā'llāř, řākār ğoyiyā'llāř -dōřt Buşluqlı řākāřcık. 06/15

p.+i içmāhdān payı bōlřın 02/22; 02/26

p. tut ağaçtan pay alım 07/16

paytōn: fayton. St Trkm paytūn. Az. fayton.

p. türkmānlāř paytōn bilān ākitıřdilāř. 04/42

p. paytōn dıyāř türkmānlāř. 04/41

pāřidā: Feride, özel isim.

p. ā ol pāřidā dā'mi, ğarış etti ğıyđlarığ heş (ğaysı?) da bir dā'mi şaçki řaçtilāř, noyul řaçtilāř. 06/4

pıyğambār: resul, haberci, Allah'ın temsilcisi. St Trkm pığamber; Doe/He. (Gu) pēya`mbār; Far. peygamber (<peyğām + bar).

p.+lāř (pēyğambāřlāř) pēyğambāřlāř cewlaDı 10/22

p. altmış üç yaşlarığda pıyğambār yaşi diyip şadaqa ediyā'llāř. 06/9

p. pīyǧambār yaşında -pīyǧambār yaşında ahā faşimdiş. 06/5

pişennik: bisküvi.

p. ohom onna ǧıyda şaçki şaçiyálláf, çüçük şaçiyálláf, pişennik şaçiyálláf, pişmä şaçiyálláf, ǧulayını deşiyálláf, awâdanlıyálláf. 06/46

pişir-: a. St Trkm bişir-; Az. bişir-; Doe/He. (Gu) p¹şir-; MK pişur-; ET bişur-; AG biş- / biş-; EUT pişur-.

p.+iyä'llär çapatı pişiriyä'lláf, poşşuq ediyä'lláf, ekmek pişiriyä'lláf, ǧatlamā ediyä'lláf. 06/13

pişmä : Yayılan hamurdan kare biçiminde parçalar kesilerek yapılan yemek. St Trkm pişme.

p. ohom onna ǧıyda şaçki şaçiyálláf, çüçük şaçiyálláf, pişennik şaçiyálláf, pişmä şaçiyálláf, ǧulayını deşiyálláf, awâdanlıyálláf. 06/46

poşşuq: hamurdan yapılan, çapatı (bir tür börek)'nin ince ve yumuşak bir çeşidi. St Trkm poşşuq.

p. (poşluq) bulaş ǧäliyä'lláf, ǧiDiyä'lláf öyläfinä ǧatlama Bişiriyä'lláf; poşluq Bişiriyä'lláf; döş getiriyä'lláf. 04/7

p. çapatı pişiriyä'lláf, poşşuq ediyä'lláf, ekmek pişiriyä'lláf, ǧatlamā ediyä'lláf. 06/13

pul: para. St Trkm pul; Doe/He. (Gu) pul; Az. pul; Far. pül.

p. oǧlanıñ alıñe pul beřiyä'lláf. 06/42

p. oǧlanıñ üstine pul şaçiyálláf. 04/45

p.+lu böfiǧi pullu bā'wek 07/51

p.+una heş kim onıñ pulına ǧuşanıp şattılaş cānım, dāD ǧoyıp. 01/65

ř

şabb: (Ar.) Tanrı, Allah. Far rabb رب

ř.+iñ gälir fabbiñ içinde 07/9

řayām: yansıma bir ses.

ř. muğa řayām řayām bā heP bifi äwwälki Dakiyān dökülmä halqa diyä'llär.
01/47

şahim: Rahim, kaynak kişinin oğlu, özel isim.

ř.+iñ gúmbättä äycan, řahimiñ öyläriñnä. 10/62

řāxat: (Ar.) rahat, huzur. Far. rāhāt راحت

ř. inni xūdāyçığım şu şalamättä, řāxat mađālī; xömäyni galdi řāxat bölduq.
05/43; 05/43

şamağan: (Ar.) Ramazan, Kamerî takviminin dokuzuncu ayı. Far. ramazān رمضان

ř. tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayfatmıyaq emmā, şamağan ayDı βār,
fetř ayDı, gúrbanlıq ayDı bā. 09/2

ř. şamağan āyda, āy orta olanna ön dórđi gecädä bir aydılıyan dāD. 08/21

ř. şamağan āyıñ on dórđi gecäşi. 08/27

ř. biđe şamağan āyı on dórđi gecäşi şükf ediyä'llär. 08/32

ř. (**şımağan**) yā şımağan gälir geçef 08/22

şaşım: (Ar.) gelenek, görgü, örf, âdet. St Trkm resim; Far. rāsm.

ř. bif şaşım ya'ni artıq bağı kädē toylaşda. 10/31

ř. góđdä ol türkmän şaşım. 01/41

ř. inni ol şaşım gäldi. 01/7

ř.+**đif** ün βeriyä'llär, çöröğ βeriyä'llär, şeker βeriyä'llär, çay βeriyä'llär –
qadım řaşımđif dā. 08/20

ř.+**đif** pīygambär yaşında -pīygambär yaşında ahā řaşımđif. 06/5

ř.+**i** oylan şaşımı bōlanda mı? 06/24

ř.+**i** türkmän yāylıq, türkmäniñ şaşımı şucúfü dāDlařı - bu da āndağı iştä.
01/31

ř.+i türkmäniň řasimi nä'me inni řid ya'ni oylállar řowaDıñıđ kã'n bölup türkmän řasimlãřini öwe geçirřãñiđ biđe eyê böluf, memnün řiđden. 01/8

ř.+lä türkmän řasimlä řeylä gúlyaqası bölüyä, tegäläk. 01/42

ř.+läř başqa řasimlãř dãDlar yãdınıđa düřüyä'n bölşa řid de bir äydiň biđe aydıp aydıp gutafdıq onı. 06/19

ř.+läř türkmän řasimlãř yowaş yowaş yitip barıyã. 01/29

ř.+läř qadım řasimlãř kã'ndi. 06/47

ř.+läř türkmän řasimlãř kã'ndir. 06/49

ř.+läři hãwa, heş kim öğünüş beylä řasimlãři bãrdi dã. 01/36

ř.+läřimiđ oğlan bölanda nä'me řasimlãřimiđ bãř biçim? 06/23

ř.+läřimiđiň ohöm dã'mi biđ diyãm üç waqtã türkmän řasimlãřimiđiň birniçãgi yitip gitti. 01/10

ř.+läřini türkmäniň řasimi nä'me inni řid ya'ni oylállar řowaDıñıđ kã'n bölup türkmän řasimlãřini öwe geçirřãñiđ biđe eyê böluf, memnün řiđden. 01/8

ř.+läř inni nä'me heř kim dã'mi öň yãlãq řasimlãř yãddan çıqtı, gitti. 06/48

şuhiye: Ruhiye, özel isim.

ř.+can bu şuhıyecan bilãn menicãcãn hãletti. 06/3

řusãři: baş örtüsü. Far. rūsarī رُسْرِي

ř.+cik ohöm şadaqa tamãm molannan řõra boşa gitmãřin diyip heş kime řusãřicik bilãn üş, dõřt dãnã ğantı ğoyıyãllãř içinã. 06/15

ř

řã'at: (Ar.) a. St Trkm. sãğat; Az. saat.

ř. biğim oğlallarımıği yayınıň aşayına ğoyup bir řã'at, ikki řã'at õnnon řõfã öyã şalıp -õnnon řõfã çıxıp gittilã'. 05/27

şaç: saç. St Trkm saç. MK saç. EUT saç. Doe/He. (Gu) saç.

ř. dõřt õřüm şaç. 01/74

ř.+ini (řãçni) řãçni bu tãydan bir õřiýã'f, bu tãydan bir õřiýã'llãř. 01/67

ś.+i bu śaçi öriyâ'ŋ. 01/75

ś.+laŋi gälinläŋ, böyük ğiyðlaŋ da Daki'yâf, ğiyðlaŋ śaçlaŋi öwden öfallâf.
01/66

ś.+li döŋt öfûm śaçli, ğiyð ğalâm ğâşli. 01/76

śaç-: saç-, dađıt-. St Trkm saç-; MK saç-; EUT saç-; Doe/He. (Gu) saç-.

ś.+iyöllâf ođlanığ üstine pul śaçiyöllâf. 04/45

śâçaq: düğün sofrası. St Trkm saçaq; Az. saçaq; EUT saçığ.

ś. õnsoğ taqŋiban nâ'me yeddi ğun geĉännän şõfa, ğatlama Bîşirip, śâçaq edip
mâmasınığ öyünâ ğiDiyâ'läŋ. 06/32

ś. õnsoğ bu şâylâŋi śâçaq ediyâ'llâ – buğa türkmân śâçaq diyyâ'f. 04/8

ś. śâçaq ediyâ'llâf, õnsoğ munî gälinläŋiğ - munî öŋuşğat aliyöllâf. 04/9

śaçwâyı: saç bađı. St Trkm saçbađ [saçbay]

ś.+mıđa yumŋi yumŋi şeylä yalpillanıŋ duŋiyâ, śaçwâyımıđa atıp diyâ'llâf.
01/51

śadaqa: (Ar.) ikram, sadaka. St Trkm sadaqa; Far. sädäqe.

ś. ohöm śadaqa tamâm molannan şõfa boşa ğitmâşin diyip heŋ kime ŋusâficik
bilân üş, döŋt dónâ ğantu ğoyiyöllâf içinâ. 06/15

ś. altmış yaşınna śadaqa edip ohöm köynâk ğiydiŋdilâf, ğatlama öŋrttilâf. 06/2

ś. ohöm mâması öyünnâ toy ediyâ', śadaqa ediyâ'. 06/33

ś. döştlâŋi, deŋtüşlâŋi, bâ'cılâŋi, ğarđaşlâŋi hämmâşî uşışyâ, oğlanığ dâşından
toy ediyâ'llâf, śadaqa ediyâ'llâf. 06/41

ś. śadaqa ßeriliyâ'f dâ. 09/8

ś. altmış üç yaşlâfında pıyğambâf yaşı diyip śadaqa ediyâ'llâf. 06/9

ś. (śadaka) birnä'ĉemið ğoyun öldiriyâ'f -śadaka ediyâ'f. 06/28

śaya: sana. St Trkm sağa.

ś. biðden śaya kim ğarâk, diyyâ'f. 03/12; 03/3

şaylıq: sağlık. ~**bol-** ‘sağlık ol-’. St Trkm sağlıq.

ş. ğafað cān xudāy şaylıq bōlsın, şalāmatlıq bōlsın. 06/48

şāqçan: bir motif adı.

ş. muḡa da şāqçan diyyä'llä, bucúfü bālrya tikiyäk giyyiäk. 01/26

ş. muḡa şāqçan diyä'llär; türkmän malayıḡ naqşı ol türkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

şaqła-: sakla-. St Trkm saqla-.

ş.+**dım** şucúrä şey edip şaqladım şonlafi. 05/39

şāl-: koy-. St Trkm sal-; Az. sal-; MK (sal- ?); ET sal-; AG sal-; EUT sal-.

ş.+**ıp** biðim oğlallaşımıği yayınıḡ aşayına ğoyup bir şa'at, ikki şa'at önnon şōfā öyā şalıp -önnon şōfā çıxıp gittilä'. 05/27

şalkım: a. St Trkm salkım.

ş. ayın on dördiñä nä şalkımşeçer. 08/23

şallançıq: salıncak. St Trkm sallançaq.

ş. ğalişyāni şallançıq 07/28

şaltan: (Ar.) sultan. Far. soltan سلطان

ş.+**i** yeřiḡ yūrduḡ şaltanı 10/18

şamirä: Samire, özel isim.

ş.+**cān** şamiräcān gidän ğıyð 02/11

ş.+**cāni** şamiräcani bir formettä āyt-a. 02/9

ş.+**cāni** şamiräcani āyt-a. 02/10

şancı: sancı. St Trkm sancı.

ş.+**dan** düşman ólsün şancıdan 07/56

şat-: sat-. St Trkm sat-; Doe/He. (Gu) şat-; Az. sat-; MK sat-; EUT sat-.

ş.+**tilär** hef kim onıñ puluna ğuβanıñ şattılär cänim, dāD ğoyıp. 01/65

ş.+**tiq** inni ayırdıq Da şattıq Da, şeyfini ğörüp. 01/57

şāy-: say-. St Trkm sāy-.

ş.+**alim (şayalim)** ğıyδıl ğúllär şayalim 07/17

ş.+**yállár** şāy şāyállár. 08/2

şāy(ı): sayı.

ş. şāy şāyállár. 08/2

şayra-: iyi, güzel söyle-. St Trkm sayra-; MK sayra-.

ş.+**p tuş-** şayrap tuşan ğıyδıl dıyşlı ğıyδ ğāřāk. 03/15

ş.+**p (şaylap) duř-** biđä bış şaylap duşan ğıyδ ğāřāk, diyyä'. 03/8

şāya: komşu. Far. hām-sāye همسايه (< hām + sāye ‘aynı ğölgeden yaralanan, komşu’)

ş.+**miñ** mänim şāyamiñ tamām çarğaDını, yāylıynı, tamām dāDlärini aldılā.
05/26

şāç-: bkz. seç-.

ş.+**tilär** ā ol päřidä dä'mi, ğarış etti ğıyδlarıñ hef (ğayşı?) da bış dä'mi şāçki şāçtilär, noyul şāçtilär. 06/4

şāçki: çocuk doğduğunda, düğünlerde vb.de saçılan tatlı, pişmä vb., saçı. St Trkm seçği.

ş. ā ol päřidä dä'mi, ğarış etti ğıyδlarıñ hef (ğayşı?) da bış dä'mi şāçki şāçtilär, noyul şāçtilär. 06/4

ş. ohom onna ğıyða şāçki şāçiyállár, çüçük şāçiyállár, pişennik şāçiyállár, pişmä şāçiyállár, ğulayını deşiyállár, awādanlıyállár. 06/46

şādeme: ansızın insanın başına gelen bela, felaket. Az. sedeme.

ş. çıqşañ, dıydim ayayını dıydim şādeme düşär -yafa düşär, dıydim. 05/10

şakkið: sekiz sayısı. St Trkm sekiz; Doe/He. (Gu) şekgið.

ş. o qadımlar gälini kökädmäddilär, yeddi yılda, şakkið yılda gälini gaytarıp
akitirdilär. 01/86

şälämät: (Ar.) selamet, sağlık, esenlik, afiyet. St Trkm salamat; Az. sälamät; Far.
sälämät.

ş. tädä yılıñ mübaräk bölün, şälämät bölün, önsöñ gälän yılı beäräkätli bölün.
09/7

ş.+tä (şalamättä) inni xüdäyçiyim şu şalamättä, fäxat maðali; xömäyni gäldi
fäxat bölüq. 05/43

ş.+liq (şälämätliq) gärað cän xudäy şaylıq bölün, şälämätliq bölün. 06/48

şän: sen. St Trkm sen; Doe/He. (Gu) şen.

ş. höw guliştän miywaşı şän 07/1

ş. şän äyalä yengäli 07/12

ş. şän dä'yılı dayðali 07/14

ş. gadinım şän neCür allıñ bunı, diydim. 05/34

ş. şän ata mindiñ mi? 04/48

ş. eē şu ðikfi oqiyāñ şän. 10/5

ş.+i húwdiläyim män şäni 07/13; 07/15

ş.+i onı bilmäsāñ şäni şişiriyä'f -ğarñıñ şişiriyä'. 10/49

ş.+iñ män dıydım, nä'me günäciktırlar bular diyändä, "şäniñ işiñ bölmaşın"
dıydi şärwād. 05/18

ş.+iñ şäniñ gıydiñ gudaçlığa befelim; mağa beřäk mi? 04/5

ş.+nä inni şännä mönişini äytaber. 10/2

şärwād: asker. Far. särbāz سرباز

ş. män dıydım, nä'me günäciktırlar bular diyändä, "şäniñ işiñ bölmaşın" dıydi
şärwād. 05/18

ş. şärwādiñ -şu şärwād- ya'ni gıyup şärwādiñ olindän tutup alıp öldürmäyä
gittilär. 05/19

- ś. śār wādiŋ maşını βārdi -śār wād maşını. 04/37
 ś. śār wād alıp gitti māni - śār wādiŋ maşını. 04/38
 ś. śār wād, aşkeŋ maşını. 04/39
 ś. śār wād düşünmäddim mǎnnā fafısi bilemoq dā tüfkmān. 05/41
 ś.+ıŋ śār wādiŋ -şu śār wād- ya'ni ğoyuŋ śār wādiŋ olindān tutup alıp
 öldürmäyā gittilār. 05/19
 ś.+ıŋ śār wādiŋ maşını βārdi -śār wād maşını. 04/37
 ś.+ıŋ: śār wād alıp gitti māni - śār wādiŋ maşını. 04/38
 ś.+ıŋ hā ğafa maşın βār - śār wādiŋ ğafa maşını bārdi. 04/37
 ś.+laŋ bucuŋ dāştānlār -hāwa, śār wādlaŋ ğalıptıflār, kǎ'n bōluŋ. 05/28
 ś.+laŋ önsöŋ bu ífanıŋ da śār wādlaŋ bā axıfı bulaf da ğaldi, öyā dökildilā'n.
 05/7

śās: ses. St Trkm ses.

- ś. lāyır layır lāyır lāyır edip, heŋ mōĝe ki ğalin ğalıyākān o śās bilān bilifdik.
 01/60
 ś.+i bu kimiŋ ğalini bu şeyit mātir hāciŋ ğalini, dāşındın śāsi ğalıyāf diyārdik
 dā'. 01/61

śātir: (Ar.) sıra, hiza. St Trkm setir, Az. saätir.

- ś. dā'dālāfiriŋ ğeyimini, dā'dālāfiriŋ kōlāxlaŋı, dā'dālāfiriŋ papayını
 ğeydifip bu tāyda śātir śātir śātir ğoydı. 05/16

śeç-: a. bkz. śāç-. St Trkm seç-; Az. seç-; EUT säç-; AG säç-.

- ś.+eŋ ayın on dördiŋā nā śalkımşeçef. 08/23
 ś.+iyāllār (**śāçiyāllār**) ohom onna ğıyda śāçki śāçiyāllār, çüçük śāçiyāllār,
 pişennik śāçiyāllār, pişmā śāçiyāllār, ğulayını deşiyāllār, awādanlıyāllār.
 06/46

śektā: kalp krizi.

- ś. - tamām śektā ediyā'lä. 10/68
 ś. hāmmāsi śektā etti, ālli yaşta, ālli bir yaşta. 10/66

ś. śektä -ğalbiñ tutiliyá. 10/70

ś. hā, śektä hā, tamāmsi beylā böldi. 10/71

śellä: sarık. St Trkm selle.

ś. gödünü āşğawaf goyıp källäsinä śellä goydom; üśünä dä içmək goydom.
05/21

śeś: ses.

ś. bucúfü śeś gälifdi. 01/62

ś.+i muñ annäsi dä bā -annäsi de wäli, śeśi δād inni bölmüyä. 10/59

śeyit: (Ar.) Seyit, özel isim. Az. seyr; Far. seyr سير < Ar. sair.

ś. bu kimiñ gälini bu śeyit mätif häciñ gälini, dāşındın śäsi gäliyä'f diyärdik
dā'. 01/61

śey(i)r: a. Far. seir سير

ś.+ini inni ayırdıq Da sattıq Da, śeyrini görüp. 01/57

śey(i)r-: ?

ś.+iyerək śeyriyerək, oynayafaq deñDüşläfi tamām oğlanıñ yüdüni sıyırmāna
gäliyä'llär, gutlamana gäliyä'llär şucúru hämmä δād. 06/30

śıflı: sırlı, sır sahibi.

ś. acaba ey śıflı bendädir ey 10/12

śıft: sırt, arka taraf. St Trkm sırt; Az. sırt.

ś.+ı hā, cip dä'l, śıftı açıq. 04/39

ś.+ıña at śıftıña araba baylañ. 04/41

ś.+ında gälin śıftında Daqınır, gıyşlar öwlärinde Daqınır. 01/70

śıyır-: sıyırark aç-.

ś.+māna şeyfiyefek, oynayaraq deñDüşläfi tamām oğlanıñ yüdüni śıyırmāna gāliyā'llāf, ğutlamana gāliyā'llāf şucúru hāmmā dāD. 06/30

śid: çokluk ikinci şahıs zamiri, siz. St Trkm siz; Doe/He. (Gu) śid; Az. siz; MK siz; ET siz; EUT siz; AG siz, sis.

ś.+inki: yōq sizinki gibi deĝil. 09/9

s.inki (sizinki) sizinki hışıştiyan oluyō. 09/9

ś. inni śid oquw bilān öwe geçirśāñid eyē olur -hāwa. 01/15

ś. başqa rāsimplār dāDlař yādınıda düşúyā'n bōlsa śid de bir āydıñ bide aydıp aydıp ğutaşdıq onı. 06/19

ś. śid oyunları bilyāñid mi? 08/2

ś. śid şākār dāD ğoyıyāñid, biđ ğoyımıyaq. 09/5

ś. türkmāniñ rāsimi nā'me inni śid ya'ni oylāllař śowaDıñid kā'n bōlup türkmān rāsimplāřini öwe geçirśāñid bide eyē bōlur, memnūn śidden. 01/8

ś.+ā śidā dā xudāy yetirřin. 06/17

ś.+den türkmāniñ rāsimi nā'me inni śid ya'ni oylāllař śowaDıñid kā'n bōlup türkmān rāsimplāřini öwe geçirśāñid bide eyē bōlur, memnūn śidden. 01/8

śofra: bkz. śuffra.

ś.+dan hāmmā dāDī ortada āwadōlap ğoyıyāllāř, śoffadan (çüfiyn?) ediyā'llāř. 06/14

śokak: sokak.

ś.+ta şöyle ateş yakařlař śokakta. 08/28

śoqi: havan. bkz. śoqi. MK soku/sokku.

ś. xanī śoqi da xanī śoqi, xanī śoqi da xanī śoqi da, vuřuřıyāllāř. 03/29

ś.+yınna bu ğıyđıñ śoqıyınna aliyā ulıñā, ğaçıyā, ğaçānna yanqı dēwla. 03/28

ś. (śoqv) ğıyđıñ ğaptalında ğıdıl śoqv bilān öd dāDī bōliyā - śoqv dā'mi dā'l. 03/25

ś. (śoqv) dāřı bōliyā; ğıdıl śoqv dāřı bōliyā. 03/25

şōnā: güzel ördek. St Trkm sona; Az. sona.

ş. āyım gūnīm şōnā ğıyδ02/17

şoŋ: sonra, sora. St Trkm soŋ; Doe/He. (Gu) şoŋ; AG soŋ.

ş. oĝlanlı bōlup beylā geçirānnān şōfā, bīr gōweĝi kāsılānnān şoŋ, ōnşoŋ ğıyδıŋ ğāyınlaŋı, ğāyıntalaŋı hemmāşı ūşışıyā'llāŋ. 06/27

ş. gālin bōlannan şoŋ āndaŋını, -şol ālın ğıycaĝını- āndaŋını ğoyıyā. 01/37

şonŋa: sonra. bkz. şōra. St Trkm soŋra; Az. sonra; ET soŋ; AG soŋ.

ş. ōnşoŋ, üç gūnnān şonŋa dōş ğetirđilāŋ. 04/31

ş.+qı şonŋaqı Daqınyānımıđı, āmcākli halqa dıyā'llāŋ. 01/48

ş. dōş ğetirānnān şōfa, ōnşoŋ āyttan şonŋa aparđılāŋ. 04/32

ş. gālini ālıyā, aldıqtan şonŋa nānāşınıŋ öyüne ğoyıyā. 01/88

şōfa: bkz. şonŋa.

ş. ohōm şadaqa tamām molannan şōfa boşa ğitmāşın dıyıp heŋ kime fūsāŋıcık bilān ūş, dōrt dōnā ğantı ğoyıyā'llāŋ içinā. 06/15

ş. biçim oĝlallaŋımıđı yaŋınıŋ aşayına ğoyup bīr şa'at, ikki şa'at ōnnon şōfā öyā şalıp -ōnnon şōfā çıxıp ğittilā'. 05/27

ş. nā'me yatdıŋ ōnnon şōfa nā'çā yāşınja yetāndā gālin bōldıŋ? 04/26

ş. (**şōfā**) oĝlanlı bōlup beylā geçirānnān şōfā, bīr gōweĝi kāsılānnān şoŋ, ōnşoŋ ğıyδıŋ ğāyınlaŋı, ğāyıntalaŋı hemmāşı ūşışıyā'llāŋ. 06/27

ş. (**şōfā**) ōnşoŋ üç dōrt gūn şōfā bulamaq ediyā'llāŋ. 06/29

ş. (**şōfā**) ōnnon şōfā bīr yenā wax't geçānnān māmaşı öyüne ākitiyā'llāŋ. 06/31

ş. ōnşoŋ taqŋıban nā'me yeddi gūn geçānnān şōfa, ğatlamā Bışırıp, şāçaq edip māmaşınıŋ öyünā ğıDiyā'llāŋ. 06/32

ş. dōş ğetirānnān şōfa, ōnşoŋ āyttan şonŋa aparđılāŋ. 04/32

ş. ōnşoŋ yene mamaşınnan gālānnān şōfa dışçaŋı çıqıyā. 06/34

ş. (**şōfā**) şōfā orŋtaşından ōŋ oĝlānıŋ dışınjā ğawəŋya ğoyıyā'llāŋ. 06/37

ş. (**şōfā**) onu şūnnet edānnān şōfā toy ediyā'llāŋ, qoyun öldürüyā'llāŋ. 06/40

ş. onnan şōfa oloqō'n üç ğuppalı halqa dıyā'llāŋ. 01/49

şowaD: (Ar.) eğitim, okuyup yazma. St Trkm sovat. Far. sevad.

ş.+ıııığ tůrkmaniđ şasımi nā'me inni şid ya'ni oylállar şowaDııığ kā'n bōlup tůrkman řasımlāfini öwe geçirşāııđ biđe eyē bōluř, memnūn şiden. 01/8

şowđat: (Ar.) hediye, armağan. St Trkm sovgat; Az sovgat.

ş.+lı őnşon biçim bu gālinimiđ beylā oturanna gāyin^{an}āşi gāliyā', alin đādli şowđatli gāliniđ yüzün açiyā. 01/39

şöyli: söyle-, de-. St Trkm söyle-.

ş.+cāk mān óđim şöylicāk. 10/47

ş.+niyō (şöyleniyō) tůrkmanlārdā birbirinā 'yeni yıl kutlu olsun', diye ayızla şöyleniyō. 09/10

şöyül-: sevil- St Trkm söyül-.

ş.+şā yād illeşde şöyülşā 07/23

şöd: söz. St Trkm söz.

ş. oloqō'n qāqası bilān bulā şöd ediyā'llār. 04/4

şofra: sofrā. St Trkm supra.

ş. tādā yıl kutlamaşı bā; emmā şofra yayşatmıyaq emmā, şamağan ayDı řār, fetş ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2

şünnet: (Ar.) sünnet. St Trkm sünnet; Az. sünnāt.

ş. efkāçi olan bōlşā bir yaşınna ođlāni şünnet ediyā'llār. 06/39

ş. onu şünnet edānnān şōřā toy ediyā'llār, qoyun öldürüyā'llār. 06/40

ş.+liyā'rlār ohōm erkek bōlşā şünnetliyā'rlār. 06/38

ş. (şünnāt) şünnāt edip bu tayda đād paşacıq ğeydifiyā'llār. 06/44

şüyt: süt. St Trkm süyt; Doe/He. (Gu) şüt ; MK şüt.

ş.+ü (süydü) bir gün otı tdiq ðnsonj bu oylallaıñ süydü, çórfæyi yóqti –çórföği.
05/29

ş. süyt allım, hálwa állım, çórfäy állım. 05/37

s. süyt gāzan a süyt gāzan a süyt gāzaña nā gāfāk 08/9

ş. süyt, çórfäy nasıl alıp giden, axşam bölüpti. 05/29

Ş

şah: şah, padişah. St Trkm şah, şā.

ş.+lan şahlan (ökefe?) gidār 07/45

şāxa: dal. St Trkm şaha.

ş.+sını ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şāxaşımı alıp eē dóliläfi şu dikfi oqıyıp dóliläfi
yençip gāwı ediyamışDıq. 10/4

şā'ngır: ~ şā'ngır şingır şingır.

ş. şēylä şā'ngır şā'ngır şā'ngır ediyä'. 01/54

şay: bezek, takı. St Trkm şay.

ş. hef şay üç dānā guppāşi βā. 01/50

şaylan-: hazırlan-, donan-. St Trkm şaylan-.

ş.+mış dāmifi giymiş şaylanmış 10/8

şafā: Ar. şifa, deva, derman. Far. şāfa شفا

ş. o da yençip ðincifli diwānanı gāwı ediyä', şafā befiyä'. 10/29

şäkär: şeker. St Trkm şeker.

ş. şid şäkär dāD goyiyāñıδ, biδ goymıyaq. 09/5

ş. şonı pay βefiyä'lläf, şäkär goyiyállár -dóft Buşluqlı şäkärcik. 06/15

ş.+cik şonı pay βefiyä'lläf, şäkär goyiyállár -dóft Buşluqlı şäkärcik. 06/15

ş. (**şeker**) ün beŕiyä'llär, çöföy beŕiyä'llär, şeker beŕiyä'llär, çay beŕiyä'llär – qadım fəsimdir dā. 08/20

ş.+ä (**şekerä**) çaylı şekerä gidär 07/43

şä'rdär: (Peh.) belediye başkanı. Far. şährdär شهردار

ş.+a önsöŕ gittim - hattā şä'rdära, şä'rdära gittim diydim ki: 05/30

ş.+ā gitdim; şä'rdära bərdim. 05/36

şems: (Ar.) güneş. Az. şams; Far. şems.

ş. bizimki şöyle şems diyoŕsunuđ dā'mi. 09/9

şey: a. St Trkm şey.

ş. bif kamyon gibi bir şey. 04/39

ş. şucufä şey edip şaqladım şonlafı. 05/39

ş.+lär yoxsa ödiminŕki bā, öyle oloqō'n şeylär, bā'ş dānā ğuppāsi bārdi. 01/58

ş.+lări (**şäyläri**) önsöŕ bu şäyläri şāçaq ediyä'llä – buŕa tüŕkmän şāçaq diyyä'f. 04/8

şeylä: böyle, şöyle. St Trkm şeyle; Doe/He. (Gu) şölä.

ş. o qa'y macik (yaŕcaq?) kiçicik alıp ğäliyə', şeylä. 01/18

ş. bu şeylä kitāptı. 08/25

ş. muŕa da ğaŕŕaq dıyä'llär; bälıyı şeylä tu'tmayā, onuŕ naqşini bu bälıya ğoyıpDı'flaf. 01/25

ş. beylä büdelük Daqıniyāllā, önsöŕ yüdüĕünü Daqıyāllär şeylä, hāwa. 01/45

ş. yumfi yumfi şeylä yalpıllanıp duŕiyā, şaçwāyımıda atıp dıyä'llär. 01/51

ş. muŕa şeylä öriyä'llär. 01/52

ş. şeylä şā'ngıf şā'ngıf şā'ngıf ediyä'. 01/54

ş. üş dānā şeylä ğuppāsi yoqārdan bō'lmalı, bā'ş dānā ğu'ppa eteyindä bō'lmalı. 01/55

ş. muŕ bābaşı da şeylä, dā'däsi de şeylä - dā'däsi íf ayıllı. 10/68

ş. tüŕkmän fəsimlä şeylä ğulyaqaşı bōliyā, tegäläk. 01/42

şıyx: şeyh, şıh. St Trkm şıx.

ş. tayıtşānıñ dā'dāsiniñ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıñ oγlu atacan nācminñ dā'dāsi. 10/41

ş.+ıñ tayıtşānıñ dā'dāsiniñ adı tāyanyaδ şıyx, tāyanyaδ şıyxıñ oγlu atacan nācminñ dā'dāsi. 10/41

şicife: bkz. şucúřā.

ş. ğıyδ bōlsa ğulacıyıñı deşiyállár, halqa taqıyálár -halqacıq taqıyálár awādanlıyálár şicife cān oγul. 06/45

şış-: a.

ş.+iriyä' onı bilmäsāñ sāni şışıfıyā'f -ğarñıñ şışıfıyā'. 10/49

ş.+iriyä' ğōwsün şışıfıyā'. 10/49

ş.+iriyä'f onı bilmäsāñ sāni şışıfıyā'f -ğarñıñ şışıfıyā'. 10/49

ş.+iyä'f emmā āğār boşadan adam bōlmasa şışıyā'f -ğarñı şışıyā'f, ğāwı ölmıyáf. 10/57; 10/57

şol: bu, şu. bkz. şon. St Trkm şol; Doe/He. (Gu) şol.

ş. män şol otırdım. 05/1

ş. şol dā'mi şoñ bā'şi şoña gidip ğaldik. 06/22

ş. şol oylanıma íymişti'f 07/24

ş. ğālin bōlannan şoñ āndaıını, -şol ālın ğıycağini- āndaıını ğoyıyá. 01/37

ş. fāydi ki bunı doldırúptıf; şol bir fořm bunı boşaltmalı. 10/56

şon: bkz. şol.

ş.+i şu ayaşlıq díyā'llár tüřkmānlár, şu āğası, şonı bir oloqō'n bir dāfācā βefiyā'llár. 06/12

ş.+i şonı pay βefiyā'llár, şākār ğoyıyállár -dóřt Buşluqlı şākārcik. 06/15

ş.+ları şucúřā şey edip şaqladım şonları. 05/39

ş.+naDıf kim çāıyırśa şonnaDıf ey 10/11

ş.+nan õnşoñ bu şonnan yañqı aydanım yālāq öyā ğırıptıf, bu dā'dāsi yatıydı. 05/20

ş.+non şonnon öyümä gäldim. 05/38

ş.+ηa şonña ‘āxunumið òtırıp güfrün befcäk dıydi. 05/4

ş.+ηa (şonña) şonña äytyällär: 02/2

ş.+ηa (şonña) şol dä'mi şon bā'şi şonña gidip gäldik. 06/22

ş.+η şol dä'mi şon bā'şi şonña gidip gäldik. 06/22

şu: a. St Trkm şu.

ş. inni män nä'me şu waxtlaş bir äydış çıqtı.02/1

ş. şu ayaşlıq dıyā'llär türkmänläř, şu ağası, şonı bir oloqō'n bir dāfācā beřiyä'llär. 06/12

ş. şārwādiņ -şu şārwād- ya'ni ğoyup şārwādiņ olindän tutup alıp öldürmäyā gittilär. 05/19

ş. ayaçıņ eē - ayaçıņ bir şāxaşımı alıp eē däliläři şu dikşi oqıyıp däliläři yençip ğāwı ediyamişDıq. 10/4

ş. inni xūdāyçırım şu şalamättä, fāxat mađālī; xōmäyni gäldi fāxat bölbuq. 05/43

ş. eē şu dikşi oqıyāņ şän. 10/5

ş.+ηa ğæwnum şuña ğoştı mi 02/13

ş.+ηa yürcek şuña yandı mi02/14

ş.+ı ðnşon oğlan diyyä' nänäşinä ahif bir ğun şunı alaşın diyyä'. 03/23

şucúřä: şöyle. bkz. şicire, şucúřü. [< şu + cürä < şu + cür + ä(st)]

ş. o ğıydiņ olinnän tutup beylä geçiriyä'llär; şucúřä äytiyólář – yenä o tafaf äytiyá. 03/10

ş. şucúřä tafaf ğoymiyólář. 03/18

ş. bōštälli bōřük, tekenaşlı bōřük, üyşürmäli bōřük, o nä o tifälli bōřük, şucúřä bōřük tōkülür ğurwällıqDa. 01/33

ş. şucúřä şey edip şaqladım şonlaşi. 05/39

şucúřü:bkz. şucúřä.

ş. şeyfiyefek, oynayaraq deņDüşläři tamām oğlanıņ yüdüni şıyırmana ğaliyä'llär, ğutlamana ğaliyä'llär şucúřü hämmä dād. 06/30

ş. toylârda -toylârda āxırınna āyDıy nemayış ediyä'llâr, şucúfü film çekiyä'llâr, nemayış ediyä'llâr. 10/30

ş. türkmän yāylıq, türkmäniñ faşimi şucúfü dāDlařı - bu da āndađı iştä. 01/31

ş. kâ'n maşın yōqtı; afaşa bilän ōkitirdilâr şucúfü. 04/43

ş. o şamanna maşın tädä çıqıptı –moDtı dā şucúfü moD tädä, maşın ğıtıfaqtı. 04/49

ş. şucúfü ğadım şamanna oloqō'n dā'dälâr bilän ecälâr βeriyä'fdi. 04/20

şuluğluğ: isyan, ayaklanma, kargaşa, karışıklık. St Trkm şuluqlıq. Az. şuluqluq.

ş. bu ğüşfün βerip otıqālā bif Dōnā oğlan tädāřfū ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5

ş. şuluğluğ edennā yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan ğälän āadamlā hamlättilän. 05/6

şükş: (Ar.) şükür, övgü. St Trkm şükür; Az. şükür/şükş. Far. şokr.

ş. şükş ediyä'llâr dā. 08/31

ş. biðde řamaðan āyı on dōřdı ğecäsi şükş ediyä'llâr. 08/32

ş. şükş ediyä'flâr. 08/31

t

tā: tā ki.

t. birbirläřinnän ğüyç alyón ğälyä'n adamlā tā muñ qāqaşıña yetiyä'. 10/45

tāyanyað: Tāğanyaz, özel isim.

t. tāytişāniñ dā'dāşiniñ adı tāyanyað şıyx, tāyanyað şıyxıñ oğlu atacan nācminñ dā'dāşı. 10/41

tak-: tak-, ilştir-. St Trkm dak-; MK tak-; EUT tak-.

t.+iyólár ğıyð bōlsa ğulacırını deşiyállár, halqa taqıyólár -halqacıq taqıyólár awādanlıyólár şicire cān oğul. 06/45

t.+iyólár (taqıyólár) ğıyð bōlsa ğulacırını deşiyállár, halqa taqıyólár - halqacıq taqıyólár awādanlıyólár şicire cān oğul. 06/45

taqrīban: aşağı yukarı, tahminen, yaklaşık olarak. Ar. taqrībān.

t. õnsoñ taqrīban nā'me yeddi gún geçännän şõra, gatlama Bışırıp, şāçaq edip māmasınıñ öyünä giDiyä'läf. 06/32

tamām: Ar. hepsi, bütünü. St Trkm tamām; Az. tamam.

t. - tamām šektä ediyä'lä. 10/68

t. ohöm şadaqa tamām molannan şõra boşa gitmäsin diyip hef kime fúsäficik bilän üş, dõrt dõnā gantı goyiyä'lläf içinä. 06/15

t. muñá şāçqan diyä'lläf; türkmän malayıñ naqşı ol türkmän naqşidi'f, tamām. 01/21

t. tamām cewliyalafı çāyırıyállaaf dā. 10/25

t. mānim şáyamiñ tamām çarğaDini, yāylıyını, tamām dāDlafını aldılá. 05/26; 05/26

t. şeyfiyefek, oynayafaq deñDüşlafı tamām oğlanıñ yüdünü şıyırmāna gāliyä'lläf, gutlamana gāliyä'lläf şucúru hämmä dāD. 06/30

t. onna tamām ediyä'lläf, õnsoñ gürrüñ edip otıriyállaaf. 02/4

t. şuluğluğ edennä yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan gālän ādamlá hamlättilän. 05/6

t. tamām muñ āyalafı bātdı, āmūlafı. 10/64

t. oqiyállaaf hämmäşi ayışıldı -tamām ayışıldı -oqıyanlarıñ hämmäşi gitti. 10/74

t.+şī hā, šektä hā, tamāmşī beylä böldı. 10/71

taşaf: a. St Trkm tarap; Doe/He. (Gu) taraf; Ar. şaraf.

t. o ğıyđıñ alinnän tutup beylä geçiriyä'läf; şucúřā āytiyállaaf – yenä o taşaf āytiyá. 03/10

t. şucúřā taşaf goymiyállaaf. 03/18

t. o gúyç bölmali ki taşaf maşığı ğāwı etmek için o gúyç faqat, muñ qāqasında bārdı -dā'dāşında bārdı -qāqasında. 10/34

t.+ta bıf taşafta ğıyđ duřiyá bıf taşafta oğlān duřiyá. 03/1

t.+ta o bıf taşafta āytiyá, o da āytiyá: 03/13

t.+ta o taşafta āytiyá: 03/4

tāy: yön, istikamet. St Trkm. tāy; Az. tay.

t. õnsõj bu oğlân gāliyā' atlayıp; bu tāy bõlmiyā; õnsõj bu dæw yatanmışDıq dā. 03/26

t.+da o tāyda õnsõj oğlanıñ -ğıyđıñ ali bilān oğlanıñ alini beylā goyiyāflāf. 04/12

t.+da dört dānā ğıyđ, dört dānā oğlānı goyup bu tāyda öldürcākdi. 05/17

t.+da āyt, altmış üç yaşa barānda bu tāyda nā'me ediliyā'? 06/7

t.+dan şāçını bu tāydan bīf õriyā'f, bu tāydan bīf õriyā'llāf. 01/67

t.+dan bu tāydan bīf õriyā'ñ; bu şaçı õriyā'ñ, bu tāydan bīf õriyā'ñ, bu tāydan õriyā', bu tāydan bīf õriyā'. 01/75

t.+dā dā'dālāřiniñ ğeyimini, dā'dālāřiniñ kōlāxlařını, dā'dālāřiniñ papayını ğeydifip bu tāyda şātif şātif şātif ğoydı. 05/16

t.+dā bu tāyda õnsõj bu tāyda aşıb Dakiyāflāf. 01/53

t. (tayda) şünnāt edip bu tayda dāD parçacıq ğeydiriyā'llāf. 06/44

tāyfa: (Ar.) boy, kabile, aşiret, tayfa. Stn. Türkm taypa; Az. tayfa.

t.+m tāyfam ata. 01/3

t.+ñ tāyfañ nā'me? 01/3

t. (tayfa) āta tayfa. 10/35

tāytişān: Tāyt Hazretleri. (< Tayt + Far. işān/ایشان 'onlar')

t. ğıyđım, māñ qāqam ādī tāytişān. 10/41

t.+ñ tāytişānıñ dā'dāşiniñ adı tāγanyađ şıyx, tāγanyađ şıyxıñ oγlu atacan nācmiñ dā'dāşı. 10/41

tayyiB: Tayyip, özel isim.

t. fāmi'lim tayyiB. 01/4

tāřāk: gerek.

t. āy tāřāk gún tāřāk 03/11; 03/14; 03/5

t. õñ āy tāřāk gún tāřāk 03/2

täðarfü: ?

t. bu gürfünj beşip otıqālā bir Dānā oğlan täðarfü ediyä' şuluğluğ ediyä'. 05/5

täðä: yeni. St Trkm tä'ze.

t. täðä yıl kutlamaşı bā; emmā şuffra yayratmıyaq emmā, şamağan ayDı βār, fetr ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2

t. maşın yōqtı, täðä çıqıptı. 04/36

t. ohōm oğlana dā'mi täðä eyinbaş ğiydiriyä'llāf. 06/43

t. o şamanna maşın täðä çıqıptı –moDtı dā řucúfı moD täðä, maşın ğıtıraqtı. 04/49; 04/49

t. täðä maşın çıqıptı dā; inni kā'n maşın çıqıpdır dā. 04/51

t. täðä yıl ğutlama ğadımdān bā mı? 09/6

t. täðä yılıñ mübarāk bōlśın, řālāmāt bōlśın, ðnśonğ ğālān yılı beřäkātli bōlśın. 09/7

t. dōrt dānā maşın βārdı, maşın -täðä maşın. 04/34

t. täðä yıl yōq. 09/6

tegäläk: yuvarlak. St Trkm tegelek.

t. tüřkmān řařımlā řēylā ğulyaqaşı bōliyā, tegäläk. 01/42

tekenaqşlı: teke nakışlı.

t. bōřtālli bōřük, tekenaqşlı bōřük, üyřürmāli bōřük, o nā o tıřālli bōřük, řucúřā bōřük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33

tēnge: para (20 kapiklik ğümüş para). St Trkm teņğe.

t.+li āřdı tēngeli ğālāk 03/7

tillā: altın. St Trkm tillā.

t.+şı tillāřı βā ballimiņ 07/37

t.+şı tillāřı bā ballimiņ 07/8

tik-: dik-. St Trkm dik-/tik-; MK tik-; EUT tik-; AG tik-.

t.+āf'di türkmänläf nä'me, qadımlär ā dä'mí doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dafarädi käche edärdi. 01/6

t.+ip o gıyðlara tikip giydifirdik 01/34

t.+iyäk muğa da säqçan diyyä'llä, bucúfü bälıya tikiyäk giyiyäk. 01/26

tikin: dikiş. St Trkm tikin.

t. türkmänläf nä'me, qadımlär ā dä'mí doqu doqār'di, tikin tikār'di, yün dafarädi käche edärdi. 01/6

tifälli: bir börük çeşidi.

t. böställi börük, tekenaqlı börük, üyşürmäli börük, o nä o tifälli börük, şucúfä börük tökülür gurwällıqDa. 01/33

tomā'şa: el çarpışıp tomā'şā edip toy edip öwünçák āndağini göyiyá, idinden de bu yāylıgı göyiyá. 01/38

t.+dan yenä tomāşadan ceng turdu. 05/39

toy: düğün. St Trkm toy; Doe/He. (Gu) toy; Az. toy; EUT toy; Çağ. toy TMEN 1352.

t. ohöm māmāşı öyünnä toy ediyä', şadaqa ediyä'. 06/33

t. el çarpışıp tomā'şā edip toy edip öwünçák āndağini göyiyá, idinden de bu yāylıgı göyiyá. 01/38

t. onu şünet edännän şofā toy ediyä'llär, qoyun öldürüyä'llär. 06/40

t. döşläfi, deñtüşläfi, bā'cılafi, gardeşläfi hämmäşi úşışyá, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41

t. ohöm toy ediyä'llär. 06/37

t.+a onu bu gıyðlar äytıp gälällä', toya gidällär, olafi Daqı'nırdi. 01/69

t.+a hemişä toya galediñid. 06/48

t.+lärda toylärda -toylärda āxırınna äyDıp nemayiş ediyä'llär, şucúfü film çekiyä'llär, nemayiş ediyä'llär. 10/30

t.+lärda bir fāşim ya'ni aftıq bağı kädè toylärda. 10/31

toynuq: tahta, çengel, kanca. St Trkm toynuq.

t.+la' toynuqla' deptirmä, 04/16

tökül-: dökül-, serpil-, saçıl-. St Trkm dökül-; MK tökül-; EYT tökül-; AG tökül-.

t.+ür böstalli bórük, tekenaşlı bórük, üşürmäli bórük, o nä o tirälli bórük, şucufä bórük tökülür gurwällıqDa. 01/33

töwörök: çevre, etraf. St Trkm töverek.

t.+ü (töwörögü) õnşoñ bunõñ döft töwörögü döwüx õliyá; ortaşınna ğıyð böliyá. 03/24

tuş-: başla-, çık-. St Trkm tur-, Doe/He. (Gu) tur-; Az. dur-, ET tur-, AG tur- 'dur-, kalk-, ayakta dur-'.
.

t.+an şayfap tuşan ğıyðıl diyşli ğıyð gäřäk. 03/15

t.+dĩ şuluğluğ edennä yanqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan gälän ādamlá hamlättilän. 05/6

t.+du yenä tomāşādan ceng tuşdu. 05/39

tut-: tut-, ele geçir-, avla-. St Trkm tut-; Az. tut-; MK tut-; ET tut-; EUT tut-; AG tut-

t.+mayá muğa da ğaņřaq diyä'lläř; bālry şēylä tu'tmayá, onõñ naqşını bu bālrya ğoyıpDı'řlaf. 01/25

t. tut ağaçtan pay alim 07/16

t.+ıyór nāřāxatçılıq tutıyór dā. 10/57

t.+iliyá sektä -ğalbiñ tutiliyá. 10/70

t.+ilmiyá muğá ğaņřaq diyyä'lläř; ol bālry tutilmıyá, onıñ ğaņřaq naqşı. 01/20

t.+iyyaq munı heyweřä ğāwı tutiyyaq. 09/3

t.+iyyaq üç gún tutiyyaq. 09/4

t.+iyá ayayını beylä beylä beylä beylä başıyá, bu ğıyđıñ alindän tutiyyá. 03/27

t.+iyárlár altmış üç yaşa barānda diyi; bış cāşın tutiyyárlár, diyi. 06/5

t.+up o ğydyň alinnän tutup beylä geçiřiyä'läř; şucúfä äytiyálar – yenä o tafaf äytiyá. 03/10

t.+up şäřwädiň -şu şäřwäđ- ya'ni goyup şäřwädiň alindän tutup alıp öldürmäyä gittilär. 05/19

t.+uşıllar altmış üç yaşına bafānda nä'me edip cāşinlär tutuşıllar. 06/1

tüfāň: tüfek. St Trkm tüpeň.

t. ayayına tüfāň deydi. 05/11

türkmän: Türkmen. St Trkm Türkmen.

t. ohöm dä'mi biđ diyām üç waqtā türkmän řasimlāřimidiň birniçägi yitip gitti. 01/10

t. muňā şāçqan diyä'llär; türkmän malayıň naqşı ol türkmän naqşidi'f, tamām. 01/21; 01/21

t. türkmän řasimlär yowaş yowaş yitip bafiyá. 01/29

t. yāylıy kókāt türkmän türkmän yāylıq iştä góđđä. 01/30

t. türkmän yāylıq, türkmäniň şasimi şucúfä dāDlāři - bu da āndağı iştä. 01/31

t. góđđä ol türkmän şasim. 01/41

t. türkmän řasimlär kändiř. 06/49

t. türkmän dēp āyt diyyä'. 01/6

t. ōnsoň bu şāylāři şāçaq ediyä'llä – buňa türkmän şāçaq diyyä'f. 04/8

t. türkmäniň şasimi nä'me inni şid ya'ni oylāllar şowaDıığ kän bölup türkmän řasimlāřini öwe geçiřsäniđ bide eye bölur, memnün şiden. 01/8

t. şäřwäđ düşünmäđdim männä farşı bilemoq dā türkmän. 05/41

t. türkmän dēp mi? 01/6

t. türkmän goymiyá –ğyđi, türkmäniň ğyđlāři bórük giyyä'. 01/32

t. türkmän řasimlā şēylä ğulyaqaşı bölüyä, tegäläk. 01/42

t.+iň türkmän yāylıq, türkmäniň řasimi şucúfä dāDlāři - bu da āndağı iştä. 01/31

t.+iň türkmäniň řasimi nä'me inni şid ya'ni oylāllar şowaDııđ kän bölup türkmän řasimlāřini öwe geçiřsäniđ bide eye bölur, memnün şiden. 01/8

t.+iň türkmän goymiyá –ğyđi, türkmäniň ğyđlāři bórük giyyä'. 01/32

t.+lär şu ayaşlıq diyä'llär türkmänlär, şu ağası, şoni bir oloqō'n bir dāfäcä βeriyä'llär. 06/12

t.+lär türkmänlär nä'me, qadımlär ā dā'mí doqu doqār'di, tikiñ tikär'di, yün dāfärdi kaçē edärdi. 01/6

t.+lärdä türkmänlär'dä birbirinä 'yeni yıl kutlu olsun', diye ayzla söyleniyō. 09/10

t.+lär türkmänlär paytōñ bilän okitiřdilär. 04/42

t.+lär paytōñ diyär türkmänlär. 04/41

türkmänçä: Türkmençe.

t. türkmänçä gepleş. 01/9

t. (türkmänçe) türkmänçe, türkmänçe. 04/3

türkü: a.

t.+ læri türkülæfi? 01/79

u

ulal-: yetiş-, büyü-. St Trkm ulal-.

u.+śa mäniñ ballim ulalśa 07/33

ün: a. St Trkm ün; Az. un. MK ün, un. Çuv. śiñih (Lig. 192). Bulg. 8 ün.

ū. ün βeriyä'llär, çöföy βeriyä'llär, şeker βeriyä'llär, çay βeriyä'llär – qadım řaşimdif dā. 08/20

uşaq: çocuk. St Trkm uşaq 'ufak, küçük'. Az. uşaq. MK uşak; EUT uşak; AG uşaq, uwşaq 'ufak'.

u.+laşım mäniñ uşaqlaşım āç, diydim. 05/30

ú

úç: bkz. üç.

ú. üç gün tutiyaq. 09/4

ü

üç: a. bkz. üç, üş. St Trkm üç; Az. üç; MK üç; EUT üç; AG üç, üç.

ü. altmış üç yaşına bafānda nā'me edip cāşinlāf tutuşılla. 06/1

ü. ohōm dā'mi biδ diyām üç waqtá tüfkmān fāşimlāfimiδiñ birniçāği yitip gitti. 01/10

ü. õnsoñ üç gūnnān gāliyā'llā; bu ğıyđı alıp ğiDiyá'llāf. 04/11

ü. õnsoñ üç dōrt gün şofā bulamaq ediyā'llāf. 06/29

ü. oña üç dōnā qulxwallah oqıyá'llāf, bir dōnā alkım oqıyá'llāf. 02/3

ü. õnsoñ, üç gūnnān sonfa dōş getirdilāf. 04/31

ü. onnan şōfa oloqō'n üç ğuppālī halqa dıyā'llāf. 01/49

ü. altmış üç yaşa bafānda diyi; bir cāşin tutiyá'rlāf, diyi. 06/5

ü. hef şay üç dōnā ğuppāşī βā. 01/50

ü. yoqarısında üç dōnā ğuppāşī βārdī, işitir Daqınardıq. 01/59

ü. āyt, altmış üç yaşa bafānda bu tāyda nā'me ediliyā'? 06/7

ü. altmış üç yaşına. 06/8

ü. altmış üç yaşlarında pīyğambār yaşı diyip şadaqa ediyā'llāf. 06/9

ü. üç dōnā ğıyđım oluptu. 08/18

üçün: için, amacıyla, maksadıyla. bkz. için. St Trkm üçün; Az. üçün.

ü. bunu düşündir dā nā'me üçün āytaflāf. 08/16

ü. yayın yaymax üçün. 08/16

ü. yenā oylalla. inni vilayet bilān ğatışanşañ onon üçün olā edenşañ biδ de ediyaq. 09/6

üst: bir şeyin yukarı, göge doğu olan yanı. St Trkm üst, Az üst EUT üst.

ü.+üñä gödünü āşğawaf ğoyıp källāşinā sellā ğoydum; üsşünä dā içmāk ğoydum. 05/21

ü.+ine oğlanıñ üstine pul şaçıyá'llāf. 04/45

ü.+ünde ikki dōnā dişeti üstünde çıqıyá'f. 06/35

üş: bkz. üç.

ü. ohöm şadaqa tamām molannan sófa boşa gitmäsin diyip heş kime fúsäficik bilän üş, dört dónä ğantı ğoyıyállár içinä. 06/15

ü. arqamıdđa doğanlar bōlmān bōlmān üş dónä doğanım bōldi. 04/28

ü. üş dónä şeylä ğuppāşı yoqarđan bō'lmali, bā'ş dónä ğu'ppa eteyindä bō'lmali. 01/55

üşiş-: toplaş-. St Trkm üş- 'bir yere toplan-'.
ü.+iyä'llär oğlanlı bōlup beylä geçifännän sófä, bir göweği kāsılännän son, õnsõn ğıydıñ ğāyınları, ğāyıntaları hemmäşi üşişiyä'llär. 06/27

ü.+işiýá (üşişyá) dōstları, deñtüşları, bā'cıları, ğarđaşları hämmäşi üşişyá, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41

üşürmäli: bir bōrük çeşidi.

ü. bōstālli bōrük, tekenaşlı bōrük, üşürmäli bōrük, o nā o tıfālli bōrük, şucurā bōrük tōkülür ğurwāllıqDa. 01/33

V

vār: bkz. bār.

v. ateşlef vār. 08/28

vefāt: (Ar.) a. St Trkm vepāt, Az. vāfat.

v. o da ayfıldı, vefāt etti gitti o, wāli –gōdli āta. 10/35

vef-: bkz. bef-.

v.şāñid idin vefsāñid ğıydıñıdı oğlumıda ğālin edip alcaq. 04/23

vilayät: (Ar.) vilayet, il. St Trkm velāyet, Az. vilayät, Far. velayät.

v.+iñki yōq çarşamba, o çarşamba vilayätinķi hāwa, hāwa. 08/28

v. (vilayet) yenä oylallaf inni vilayet bilän gatişansaň onoň üçün olá edenseň bið de ediyaq. 09/6

vuş-: a. Doe/He. (Gu) ur-, wu^{ruş}

v.+dim yeşe vuşdım palta'nı 10/15

v.+uşıyállár xanı şoqı da xanı şoqı, xanı şoqı da xanı şoqı da, vuřuşıyállár. 03/29

W

waxt: vakit, zaman. St Trkm vağt, Doe/He. (Gu) waxt; Az. waxt, Ar waqt.

w.+tá (waqtá) ohóm dá'mi bið diyám üç waqtá türkman fásimláfimiðiň bífniçägi yitip gitti. 01/10

w. (wax't) õnnon şofá bíf yenä wax't geçännän māması öyüne ákitiyállár. 06/31

w. yāddan çıxıpdıf inni, waxt geçipdir. 03/31

w. o waxt oğlān alıp gāçiyá gidiyá'. 03/32

w. inni yāda gālmıyá', waxt geçiyá' onu āytıp bōlmıyá. 03/35

w. gālini βermiyá'llá dā, waxtuñda βermiyá'llár gālini - waxt geçiyá'f. 01/97

w.+ıñda gālini βermiyá'llá dā, waxtuñda βermiyá'llár gālini - waxt geçiyá'f. 01/97

w.+lař inni mān nā'me şu waxtlaf bíf āydiş çıqtı. 02/1

wāli: (Ar.) ama, lakin, ancak. St Trkm velı, Az. vāli.

w. o da ayırdı, vefāt etti gitti o, wāli –gōdli āta. 10/35

w. muñ annāsi dā bā -annāsi de wāli, šeşi dāD inni bōlmıyá. 10/59

w. yāddan çıqmāsın diyyá' wāli edilmıyá'. 10/32

w. muñ qāqası wāli gitti. 10/33

y

yā: ya. St Trkm ya; Az. ya; MK ya; EUT ya; AG ya.

y. yā qutlu beyk yā bawam 10/13

y. yā bähawättin cewliya 10/23; 10/9

y. (yā) yā rımağan gälif geçeş 08/22

yād: yabancı.

y. yād illeşde söyülsä 07/23

yād: (Peh.) hatıra, anı, yad. ~**böl-** ‘unut-’, ~**dan çıq-** ‘unut-, hatırlama-’, ~**dan çıx-** ‘unut-’. ~**ma düş-** ‘hatırla-’, ~**a gäl-** ‘hatırla-’. Far. yād یاد

y. **böl-** cawānláf giymiyä’f onı cawānláf giymiyä’f onı; cawānláf inni yād böldi. 01/28

y.+**a gäl-** inni yāda gälmiyä’, waxt geçiyä’ onu äytıp bölmüyä. 03/35

y.+**dan çıq-** o δād aqlimiδ -yāddan çıqtı. 01/14

y.+**dan çıq-** kâ'n δādlař βārdi, ödim nâ'me yāddan çıqtı. 04/24

y.+**dan çıx-** inni bular da yāddan çıxıp βarıyá yowaş yowaş. 01/27

y.+**dan çıx-** yāddan çıxırdır inni, waxt geçipdir. 03/31

y.+**dan çıq-** yāddan çıqmaşın diyyä’. 10/32

y.+**dan çıq-** inni nâ'me heş kim dâ'mi öñ yäləq şasımlar yāddan çıqtı, gitti. 06/48

y.+**dan çıq-** hämmäşi yāddan çıqıp qaldı. 06/49

y.+**dan çıq-** yāddan çıqmaşın diyyä’ wäli edilmüyä’. 10/32

y.+**mığa düş-** başqa şasımlar δādlař yādınıđa düşüyä'n bölša şid de bir äydıñ biđe aydıp aydıp ğutardıq onı. 06/19

ya da: a.

y. oqiyp oqiyp onu qaldırmalı ya da ölmüyä, xüşa getirmäli. 10/55

yay-: yağ-. St Trkm yağ-.

y.+**max** yayın yaymax üçün. 08/16

y.+sın yüdüñä nuflár yağsın 02/20; 02/24

yağçavq: (?)

y.+a oy otırma' yengäsi (yağçavqa?) gidäyli. 07/5

yağın: yağış. St Trkm yağın.

y. yağın yağmax üçün. 08/16

yağın: yakın. St Trkm yaqın; Doe/He. (Gu) yağın, yaqın..

y.+ıñ biçim oğlallaşımığı yağınıñ aşayına ğoyup bir şa'at, ikki şa'at öñnon řöfä öyä şalıp -öñnon řöfä çıxıp gittilä'. 05/27

yāğlıq: baş örtüsü. St Trkm yāğlıq.

y.+i el çarşısıp tomā'şā edip toy edip öwünçäk āndağini ğoyiyá, iğinden de bu yāğlıđı ğoyiyá. 01/38

y.+inı mānim śáyamiñ tamām çafğadını, yāğlıynı, tamām dāDlařını aldılá. 05/26

y. yāğlıy kókát tūřkmān tūřkmān yāğlıq iřtä ğóđđä. 01/30

y. tūřkmān yāğlıq, tūřkmāniñ řasimi řucúřü dāDlařı - bu da āndađı iřtä. 01/31

y. mān yāğlıq alayım, yāğlıq alayım. 01/72

y.+ı yāğlıy kókát tūřkmān tūřkmān yāğlıq iřtä ğóđđä. 01/30

yak-: a.

y.+āřlar şöyle ateş yakaşlar şokakta. 08/28

yaqa: yaka. St Trkm yaqa.

y.+mığı yaqamığı da çā'qmaq edāřdik, đincıř edāřdik. 01/13

y.+sı yaqaşı kifli bā'wek 07/50

yalpılla-: parla-, ışıldıa-. St Trkm yalpılda-.

y.+nıp duř- yumşı yumşı řēylä yalpıllanıp duřiyá, řaçwāyımıda atıp dıyā'llāř. 01/51

yali: gibi. St Trkm yalı.

y. eski oylalla ki annäm yalı oylalla bilär. 08/1

yäləq: gibi.

y. önsöñ bu şonnan yañqı aydanım yäləq öyä giriptir, bu dädäsi yatıydı.
05/20

y. inni nä'me hef kim dämı öñ yäləq fäsimläf yäddan çıqtı, gitti. 06/48

ya'ni: yani. St Trkm Ar. ya'nı.+-

y. şärwädin -şu şärwäd- ya'ni göyüp şärwädin alından tutup alıp öldürmäyä
gittilär. 05/19

y. bið ya'ni 'afüslä barma'đdıq. 04/21

y. bir fäsim ya'ni aftıq bağı kädə toylarfa. 10/31

y. buların hemmäsi güyçli adamlä - ya'ni feyð befyä'n adamlä, güyçli
adamlä. 10/44

y. türkmäniñ fäsimi nä'me inni şid ya'ni oylalla şowaDıñıđ kän bölup
türkmän fäsimläfini öwe geçirşäñid biðe eyè böluf, memnün şiden. 01/8

y. çün göca- ğafrıyıptır, -ğafrı bölıptır, ya'ni göca bölıptır. 10/59

y. **(yani)** män nä'me däl mi yani? 06/21

yäñaq: yanak. St Trkm yanaq; Doe/He. (Gu) yañaq`.

y.+**tan** äl yäñaqtan öpşädin 04/17

yan-: a. St Trkm yan-; Doe/He. (Gu) yan-.

y.+**di** yürcek şuña yandı mi02/14

y.+**iyä'f** onı görmäsäm yüreğim yaniyäf" diyyä'f dā 01/85

yañcaq: ?

y. o qa'ymacik (yañcaq?) kiçicik alıp gäliyä', şeylä. 01/18

yañqı: biraz önceki, biraz önce. St Trkm yañqı; Doe/He. (Gu) yañqı.

y. õnsoñ bu şonnan yañqı aydanım yäləq öyä gıfıptıf, bu dä'däsi yatıydı.
05/20

y.: bu ğıyđıñ soqırınna alıyá alıñä, ğaçıyá, ğaçänna yañqı döwlä. 03/28

y. (yañqı) şuluğluğ edennä yañqı ceng tuşdı - ceng tuşdı; tamām da halqtan ğälän ädamló hamlättilän. 05/6

yap-: a. St Trkm yap-.

y.+ıpdır ğadım ğoca heläylär beylä yapıpdır. 02/5

yaşa: a. St Trkm yara.

y. çıqşañ, díydim ayayını díydim šädeme düřär -yařa düřär, díydim. 05/10

yaşa-: a. St Trkm yara-.

y.+şın íyđi yaşasın íymänli bõlsın. 02/27

y.+şıñ “íyđi yaşasın íymänli bõlsın” díyä'llär, bāramıdda. 02/2

yaşıq: yastık. St Trkm yaşıq.

y.+ıñ (yaşırıñ) hāşsa yaşırıñ haşsaşı 07/19

y.+ta (yaştıqta) ğul yaştıqta källäşi 07/4

yaş: a. bkz. yáš. St Trkm yāş.

y.+a altmış üç yaşa başanda diyi; bir cāşın tutıyáflár, diyi. 06/5

y.+a äyt, altmış üç yaşa başanda bu täyda nä'me ediliyä'? 06/7

y.+ına altmış üç yaşına başanda nä'me edip cāşınlar tutuşıllar. 06/1

y.+ına altmış üç yaşına. 06/8

y.+ında pıyğambär yaşında -pıyğambär yaşında ahā şaşimdir. 06/5

y.+ınna altmış yaşınna šadaqa edip ohöm köynäk ğıydırdılar, ğatlamā öşttılar. 06/2

y.+ınna efkâçi olan bõlsa bir yaşınna oğlāni şünet ediyä'llär. 06/39

y.+i inni hāli yōq, yaşı kâ'n. 10/60

y.+i altmış üç yaşlarında pıyğambär yaşı diyip šadaqa ediyä'llär. 06/9

y.+larında altmış üç yaşlarında pıyğambär yaşı diyip šadaqa ediyä'llär. 06/9

y.+li ağduq yaşli bölmadı 02/12

y.+ta hämmäsi šektä etti, älli yaşta, älli bir yaşta. 10/66

y.+ña (yāşña) nä'me yatdıñ önnan šöfa nä'çä yāşña yetändä gälin bölđiñ?
04/26

y.+ta (yāşta) o da beylä öldi, elli bir yāşta. 10/73

yaşa-: a. St Trkm yaşa-.

y.+ıyáf (yaşıyáf) yaşıyáf hä. 10/61

yat-: a. St Trkm yat-; Doe/He. (Gu) yat-.

y. ay öylärdä yat bä'wek 07/26; 07/49

y.+anmışDıq: önsön bu oğlan gäliyä' atlayıp; bu tây bölmiyá; önsön bu döw yatanmışDıq dā. 03/26

y.+dıñ nä'me yatdıñ önnan šöfa nä'çä yāşña yetändä gälin bölđiñ? 04/26

y.+ıydı önsön bu şonnan yanqı aydanım yäləq öyä giriptir, bu dā'däsi yatıydı.
05/20

yay-: ser-. St Trkm yay-.

y.+ ratmıyaq tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şufra yayfatmıyaq emmā, famağan ayDı βāf, fetf ayDı, gufbanlıq ayDı bā. 09/2

yáš: bkz. yaş.

y.+ımda altmış döft yášımda. 01/5

y.+ıñda nä'çä yášıñda? 01/5

yätım: yetim. St Trkm yetım.

y. yätım oğlan çäyirdim 08/12; 08/6

yenç-: vur-. St Trkm yenç-.

y.+ip o da yençip öincifli diwānanı gāwı ediyä', şafā befiyä'. 10/29

y.+ip: ayaçıñ eē - ayaçıñ bir şaxasını alıp eē däliläfi şu dikfi oqıyıp däliläfi yençip gāwı ediyemişDıq. 10/4

yeddi: yedi. St Trkm yedi; Doe/He. (Gu) yeDdi .

y. ðnsoŋ taqşıban nã'me yeddi gún geçãnnãn sóřa, ğatlamã Bışırıp, şãçaq edip mãmasınıŋ öyünã giDiyã'lãř. 06/32

y. o qadımlãř ğãlini kökãdmãddilãř, yeddi yılda, şãkkið yılda ğãlini ğaytaşıp akıtırđilãř. 01/86

y. ðnsoŋ yeddi yılda, altı yılda oylãnı ğöşüp bilmeyã' dã; bayşı dãř böliyã. 01/89

yenã: daha, bir de, gene. St Trkm yene.

y. o ğıyđıŋ alinnãn tutup beylã geçiriyã'lãř; řucúřã äytiyãlãř – yenã o tarãf äytiyã. 03/10

y. ðŋ yenã bış dãnã dãřtãn ßã - o ğadım ðamãŋqı. 03/19

y. yenã tomãřãdan ceng tuşdu. 05/39

y. yenã oylallař inni vilayet bilãn ğatıřãnsãŋ onoŋ üçün olã edensẽŋ bið de ediyãq. 09/6

y. õnnon sóřã bış yenã wax't geçãnnãn mãması öyüne akıtiyãlãř. 06/31

y. **(yene)** ðnsoŋ yene mamasınnan ğãlãnnãn sóřa dışçağı çiqiyã. 06/34

yeŋ: yen. St Trkm yeŋ.

y.+**imiði** nã'me yeŋimiði naqış ediyãřdik, köyneĝimiðiŋ eteĝini awãdan ğışa diyyã' naqış edyãřdik. 01/11

y.+**imiði** yeŋimiði çúçebuřnu edãřdik. 01/12

yengã: yenge. St Trkm yeŋŋe.

y.+**şi** oy otırma' yengãřı (yağçauqa?) ğidãyli. 07/5

y.+**li** řãn āğali yengãli 07/12

y.+**li** öwi yengãli ğãlãk 03/6

yeř: a. St Trkm yer; Doe/He. (Gu) yër.

y. yeş demış oylan çıqtı ey 10/17

y.+**e** yeşe vuşdım palta'nı 10/15

y.+iñ bafān yefiñ βāfilsin02/16

y.+iñ yefiñ yūfduñ śaltanī 10/18

yet-: yet; yetiş-; var-, eriş-. St Trkm yet-.

y.+ä'ndä nä'me yatdın önnan söfa nä'çä yāşıña yetändä gälin böldiñ? 04/26

y.+irşin şidä dä xudāy yetirşin. 06/17

y.+iyä' birbirläfinnän güyç alyón gälyä'n adamlá tā muñ qāqasıña yetiyä'.
10/45

y.+ip onıñ hıqmatınóm yetişip bilmäyäf. 10/50

yıkıl-: a. St Trkm yıkıl-.

y.+iyú bunı yüröekden oqiyānlař fäyð bilān yıkiliyú. 10/51

yıl: a. St Trkm yıl; Doe/He. (Gu) yıl.

y. tüfkmānlárdä birbirinā 'yeni yıl kutlu olsun', diye ayzla söyleniyö. 09/10

y. tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şufra yayfatmıyaq emmā, famaðan ayDı βāř, fetř ayDı, ğurbanlıq ayDı bā. 09/2

y. oylállar hef yıl afaðada oqiyállá. 08/26

y. tädä yıl ğutlama ğadımdān bā mı? 09/6

y. tädä yıl yōq. 09/6

y.+da o qadımlar gälini kökädmäðdilär, yeddi yılda, şakkið yılda gälini ğaytarıp akitiřdilär. 01/86

y.+da ðnşoñ yeddi yılda, altı yılda oylanı ğörüp bilmeyä' dā; bayrı dāş bölüyü. 01/89; 01/89

y.+iñ tädä yılıñ mübaräk bölşin, şälāmät bölşin, ðnşoñ gälān yılı beřäkätli bölşin. 09/7

y.+i tädä yılıñ mübaräk bölşin, şälāmät bölşin, ðnşoñ gälān yılı beřäkätli bölşin. 09/7

yit-: yit-, kaybol-. St Trkm yit-.

y.+ip git- ohōm dā'mi bið diyām üç waqtá tüfkmān řasimlāřimidiñ birniçäği yitip gitti. 01/10

y.+ip baş- türkmen fásimlár yowaş yowaş yitip bařiyá. 01/29

yoxsa: yoksa. St Trkm yogsa.

y. yoxsa ödimiňki bā, öyle oloqō'n şeylár, bā's dónā guppāsi bārdi. 01/58

yōq: yok. St Trkm yōq; Doe/He. (Gu) yo, yoq, yōq, yox.

y. muň qāqasi ki ayfıllı, başqa hiç kimde yōq -āđ bā, o güyçdā āđ bā. 10/46

y. inni hāli yōq, yaşı kā'n. 10/60

y. inni nā'me xanī, hiş dāD yōq. 01/64

y. yōq sizinki gibi değil. 09/9

y. tādā yıl yōq. 09/6

y. yōq çarşamba, o çarşamba vilayätiňki hāwa, hāwa. 08/28

y.+tī maşın yōqtı, tādā çıqıptı. 04/36

y.+tī dört dónāsi bilān akittilár; ama o đamanlar maşın yōqtı, gıttı. 04/40

y.+tī bir gün otı`tdıq önsöň bu oylallarıň süydü, çóřæyi yōqtı –çóřöđi. 05/29

y.+tu kā'n maşın yōqtu; afaβa bilān akitifdilár şucúřu. 04/43

y. (yō) yō mān ata minā'mōq, mān maşınā mindim, -dört dónā maşınā mindim. 04/48

y.+tur (yōktır) emmā dāifemde adam yōktır. 10/48

yoqarı: yukarı. St Trkm yoqarı; Doe/He. (Gu) yoqqarı, yoqqorı, yuqqorı, yuqqoru.

y.dan üş dónā şeylä guppāsi yoqarıdan bō`lmalı, bā's dónā gu`ppa eteyindā bō`lmalı. 01/55

y. etmādi, gētti yoqarı. 05/11

y.: oğul díydım; çı'xma yoqarı díydım. 05/10

y.+sında yoqarısında üç dónā guppāsi bārdi, işitiş Daqınardıq. 01/59

yoşan: a. St Trkm yorgan.

y. āllı yořan dēşādiň 04/18

yórtiş- karşılıklı yürümek, koşuştur-.

y.+ip bař- önsöň birbirinā yórtişiř bařiyálar. 03/9

y.+iyállá ðnsoŋ yórtiŋiyállá. 03/16

y.+iyállár gīw gīw diye yórtiŋiyálláf. 03/17

y.+iyállár gīyk da çıyq oğlállar düşiniyállár ofayı, yórtiŋiyállár. 03/33

yó'f(e): yürü-, koş-. St Trkm yöre-.

y. yó'f git, diydi. 05/35

yowaş: ~**yuvaş** 'yavaş yavaş'. St Trkm yuvaş yuvaş.

y. **yowaş** inni bulaf da yāddan çıxıp baŋiyá yowaş yowaş. 01/27

y. **yowaş** tüfkmän řasımlár yowaş yowaş yitip bafiyá. 01/29

yumfi: ~**yumfi** 'yumru yumru'. St Trkm yumru.

y. **yumfi** yumfi yumfi ŧeylä yalpillanıp duŋiyá, ŧaçwāyımıda atıp diyá'llár.
01/51

yurđ: yurt. St Trkm yürt.

y.+**uŋ** yeŋiŋ yürduŋ ŧaltanı 10/18

yüŋ: yün. St Trkm yün; Doe/He. (Gu) yuŋ.

y. tüfkmänlár ná'me, qadımlár ā dá'mí doqu doqāf'di, tikin tikāf'di, yün
daŋārdi kâçe edārđi. 01/6

yürek: yürek, kalp. ~ **islä-** 'özle-'. bkz. yürök. St Trkm yürek.

y.+**i (yüreği islä-)** o gālinçā yüreği isliya'rdi āfiriŋ. 01/87

y.+**im (yüreğim)** onı görmäsäm yüreğim yaniyā'f" diyyā'f dā 01/85

yürök: bkz. yürek.

y.+**im** onı görmäsäm yüröğim gāşli, diyyā'f. 01/84

y.+**im** onı görmäsäm yüröğim isliya'f" diyyā'f. 01/95

y. yürök ŧuŋa yandı mi02/14

y.+**den** bunı yürökden oqiyānlár fāyđ bilān yıkılıyá. 10/51

yüδ: a. St Trkm yüz; Doe/He. (Gu) yüδ.

y.+ünü şeyfiyefek, oynayaşaq deŋDüşlafı tamām ođlanıŋ yüδünü sıyırmāna gāliyā'llāf, ğutlamana gāliyā'llāf ŧucúru hāmmā δāD. 06/30

y.+ün õnsoŋ biðim bu gālinimið beylā otufanna ğāyin^{an}āsi gāliyā', alin δāDli şowğatli gāliniŋ yüzün açıyā. 01/39

y.+üŋä yüδüŋä nufılāf yağsın 02/20

y.+üŋä yüδüŋä nūflāf yağsın 02/24

yüδük: yüzük. St Trkm yüzük.

y.+ünü beylā büdeλük Daqıniyāllā, õnsoŋ yüδüğünü Daqıyāllāf şeýlä, hāwa. 01/45

y. ol bir alinā yüδük Daqıyā'llāf, bir çarğaD Daqıyāllāf. 06/11

y. muğa yüδük Daqıyāllāf, muğa halqa dıyā'llāf. 01/46

δ

δāD: her türlü eşya, şey. St Trkm zāt.

δ. o δāD aqlimið -yāddan çıqtı. 01/14

δ. řamaðan āyda, āy orta olanna õn dórđi ğecādā bir aydılıyan δāD. 08/21

δ. çófek δāD alanını āyt nā'ne. 05/29

δ. şeyfiyefek, oynayaşaq deŋDüşlafı tamām ođlanıŋ yüδünü sıyırmāna gāliyā'llāf, ğutlamana gāliyā'llāf ŧucúru hāmmā δāD. 06/30

δ. sünnāt edip bu tayda δāD parçacıq ğeydiriyā'llāf. 06/44

δ. šið ŧākāf δāD ğoyıyāŋıð, bið ğoymıyaq. 09/5

δ. muğ annāsi dā bā -annāsi de wāli, şeşi δāD inni bōlmiyā. 10/59

δ. inni nā'me xanī, hiş δāD yōq. 01/64

δ. hef kim onıŋ pulona ğuşanıp şattılāf cānım, δāD ğoyıp. 01/65

δ. hiç δāD aydanımıðōq. 06/20

δ.+ı hāmmā δāDı ortada āwadōlap ğoyıyā'llāf, şoffadan (çürıyn?) edıyā'llāf. 06/14

δ.+ı ğıyđiŋ ğaptalında ğıdıł soqu bilān õđ δāDı bōliyā - soqu dā'mi dā'l. 03/25

δ.+ı õnsoŋ bu δāDı örtip ğaytiyā. 01/40

δ.+lař başqa fəsilmlər dədlər yədində düşüyə'n bəlsə sidi de bir əydiñ bide aydıp aydıp gutaşdıq onı. 06/19

δ.+laş gəwı dədlər aydannışınığ-a! 06/20

δ.+laş kə'n dədlər bərdi, öğim nə'me yəddan çıqtı. 04/24

δ.+laşını mənim sáyamiñ tamām çarğaDını, yəylıyını, tamām dədlərini aldılá. 05/26

δ.+laşı türkmən yəylıq, türkməniñ fəsimi řucúřu dədlərini - bu da əndağı iřtə. 01/31

δ.+lı önsöñ bideim bu gəlinimiđ beylə oturanna gəyin^{an}əsi gəliyə', əlin dədlə şowğatlı gəliniñ yüzün açiyá. 01/39

đaman: zaman; devir. St Trkm zamān.

δ.+ñqı (đamāñqı) öñ yenə bíf dənə dəstān bə - o gədım đamāñqı. 03/19

δ.+laş o đamanlar maşın gıttı'. 04/34

δ.+laş dört dənəsi bilən əkittilər; ama o đamanlar maşın yəqtı, gıttı. 04/40

δ.+na řucúřu gədım đamanna oloqō'n də'dälər bilən ecälər bəfiyə'rdi. 04/20

δ.+na: o đamanna maşın tədə çıqıptı –moDtı də řucúřu moD tədə, maşın gıtırfaqtı. 04/49

δ.+na: önsöñ gəlini əkitip oğlanıñ öyüne đamanna. 04/46

đerāng: çevik, zeyrek, eli çabuk, zeki, yıldı. Far. zerāng زرنگ

δ.+di muñ bíf əmmiři bətdi; gəwı oqiyatDı heywefə đerāngdi. 10/72

đincır: zincir, zincir şeklinde yapılan bir mıtifin adı. St Trkm zıncır; Doe/He. (Gu) zancır

đ. yaqamığı da çə'qmaq edərdik, đincır edərdik. 01/13

đincirli: zıncırlı. St Trkm zıncırlı.

đ. o da yençip đincirli diwānanı gəwı ediyə', řəfə bəfiyə'. 10/29

đikr: (Ar.) zikir. Far. zekr نكر

đ. nemayışı oqiyúllař; emmə đikr bəfmiyə'llər. 10/75

δ.+ī ağaçıñ eē - ağaçıñ bir şaxasını alıp eē dânilâfi şu dikfî oqıyıp dânilâfi
yençip ğâwı ediyamışDıq. 10/4

δ.+i eē şu dikfî oqıyāñ sän. 10/5

δōr: güç, zor. St Trkm zōr.

δ. õnsoñ nâ'me biðä δōr ettilä' - kâ'n δōr ettilä', ediyät beřdilä'. 05/42; 05/42

δ. ğıyn õliyá, δōr õliyá.02/8

δōřä: Zöhre, kayanak kişinin kızı, özel isim.

δ. bir ğıyđımınñ adı δōřä. 01/1

SONUÇ

Günbed Ağzı'nın çalışmamızda en belirgin şekilde görülen dil özellikleri kısaca şu şekildedir:

1. Standart Türkmencede olduğu gibi asli uzun ünlüler korunmuştur: āyın on dördiñä nä şalkımşeçer. 08/23 (< ET āy), ğıyđım, män qāqam **ādī** täytişän. 10/41 (<ET āt), inni hāli yōq, yaşı **kä'n**. 10/60, oğlan **bō**landa nä'me rāşimlārimiđ bār biğim? 06/23 (< ET bār); **süyt** ğāzan a süyt ğāzan a süyt ğāzaña ne ğäräk 08/9 (< ET sūt).vb.

2. Yuvarlak ünlünün etkisi ile sonraki hecelerdeki düz ünlüler yuvarlaklaşır: sorā ortasından õñ oğlāniñ dişiñä ğawərya ğoyıyāllár. 06/37; õnsoñ ğālini ákitip oğlāniñ öyüñä ákitiyāllár. 04/46; ğuppāmıđi mi? 01/57 biçim oğlallarımıği yayınıñ aşayına ğoyup bir sa'at, ikki sa'at õnnon sōrā öyā şalıp -õnnon sōrā çıxıp gittilä'. 05/27; şonnon öyümä ğāldim. 05/38; yüræk şuña yandı mi02/14 vb.

Yuvarlaklaşma olayı w ünsünün etkisi ile de ortaya çıkmaktadır: nä'me yeñimiđi naqış ediyārdik, köyneğimiđiñ eteğini awādan ğıra diyyä' naqış edārdik. 01/11, beylä büdelük Daqıniyāllā, õnsoñ yüdüğünü Dakiyāllár şeýlä, hāwa. 01/45; pəygambārlār æwlaDī 10/22

3. Standart Türkmencede açık e (ä)'li bazı kelime ve ekler, ä yerine, Günbed Ağzında a~ä arasında daha açık olan bir á sesi ile söylenmektedir. Bu durum a ile telaffuz edilen kelimelerde de görülmektedir: ğıyđ bölśa ğulacıyını deşiyāllár, halqa taqıyāllár -halqacıq taqıyāllár awādanlıyāllár şicire cān oğul. 06/45, dört dānāşi bilān ákittilār; ama o đamanlar maşın yōqtī, ğittī. 04/40 vb.

4. Günbed Ağzı'nda Standart Türkmencede de olduğu gibi kelime sonundaki ı ünlüsü i'ya değişir: ayayını beylä beylä beylä beylä başıyā, bu ğıyđiñ alindān tutıyā. 03/27; cennāttān cāyī bölśın 02/21; çapatī pişiriyā'llār, poşsuq ediyā'llār,

ekmek pişiryä'llär, gátlamó ediyä'llär. 06/13; döştlari, deñtüşlari, bā' cıları, gardaşlari hämmäsi úşişyá, oğlanıñ dāşından toy ediyä'llär, şadaqa ediyä'llär. 06/41 vb.

Bu değışime bazen kelime içinde de rastlanır: bíf gún otıdıq¹²² öñsoñ bu oylallarıñ süydü, çörœyi yōqtı –çöröği. 05/29; - emmā, oqıyıp bilmiyā'. 10/61; tut ayaçtan pay alım 07/16; gālin bōlannan soñ āndağini şol ālın giycañini āndağini gōyiyā. 01/37

5. Bazı yuvarlak ünlülerin düzleştigi görülür: ayđi kümüş ey xaltanı 10/16 (< MK kümüş, St. Trkm. kümüş); ğıyđ bōlsa ğulacıyıñı deşiyāllár, halqa taqıyálár - halqacıq taqıyálár awādanlıyálár şicire cān oğul. 06/45; bu kitabı oqıysalar. 10/38; bunu düşündir dā nā'me üçün āytarlar. 08/16

6. ET'de kelime başında bulunan b sesleri korunmuştur: türkman rāsimlär yuwáš yuwáš yitip bariyā. 01/29, šāniñ ğıyđiñ ğudaçlığa berelim; maya berçäk mi? 04/5; gālin bōlannan soñ āndağini şol ālın giycañini āndağini gōyiyā. 01/37 vb.

7. ET'de kelime başında bulunan bazı t sesleri korunmuştur: türkmenlär nā'me, qadımlär ā dā'mı doqu doqār'di, tikiñ tikār'di, yüh darārdi kaçə edardı. 01/6; ğıyđ bōlsa ğulacıyıñı deşiyāllár, halqa taqıyálár -halqacıq taqıyálár awādanlıyálár şicire cān oğul. 06/45; o ğıyđlara tikip giydirirdik 01/34.

Bazı kelimelerde ise d ile t arası bir sesle telaffuz edilmektedir: bucürü bífibifinā bífibifinā' **Daqıniyā** gidiyā' dā. 10/41; beylā büdelek **Daqıniyāllā**, öñsoñ yüdüğünü Dakiyāllár şeylä, hāwa. 01/45; bu täyda öñsoñ bu täyda asıb **Dakiyálár**. 01/53

8. ET biş-, biş- fiili, Standart Türkmencede (biş-) kullanımını sürdürmektedir. Günbed Ağzı'nda ise bu fiil Biş- şeklindedir: āş Bişirdim, Bişirdim 08/11; 08/5.

¹²² < otır-ıp-dı-q

9. Standart Türkmençede f'ler birkaç örnek hariç düzenli olarak p'ye değişirken Günbed ağzında bazı f'ler korunmaktadır: ayayına tūfāñ deydi. 05/11; bíf tarafta ğıyδ duriyá bíf tarafta oğlān duriyá. 03/1; tädä yıl kutlamaşı bā; emmā şúfra yayratmıyaq emmā, ramağan ayDı βār, fetr ayDı, kurbanlıq ayDı bā. 09/2 (< St. Trkm. supra)

10. ET'de kelime başında bulunan q ve k'lerin bir kısmı Standart Türkmençede de olduğu gibi g sesine değişir: onu bu ğıyδlar āytıp gālällä', toya ğidällär, oları Dakı'nırdı. 01/69 (< MK kit-); āyDıp āyDıp feyδ alıp, feyδ alıp bîhüş öliyá, hāldan ğiDiyä' onı ğaldırmaýına biri ğäräk feyδ alıp xüşdan gidiyá. 10/53; gāliniñ gāliyä'ni mālum böliyá. 01/65 (< MK kel-, St. Trkm. gel-)

11. r, d ve k ünsüzlerinin ikizleşmesi ses olayının örnekleri vardır: ohōm ğarrı ecām muña öruşghat berdi. 04/30, o qadımlär gālini kökädmäddilär, yeddi yılda, şakkiδ yılda gālini ğaytarıp ákitirdilär. 01/86, inni hāmānāDān nā'me, bíf ğıyδ öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā gāliyä' muñı ğudaçlığa. 04/1 vb.

12. h, r, q, k, b, l, n, y ünsüzleri bazı kelimelerde düşer: onıñ **hıqmatınóm** yetişip bilmäyär. 10/50 (< hıkmāt+ı+n+a+ham); yāylıyı **kókát** türkmen türkmen yāylıq iştä gödä'. 01/30 (< kör-kāt-. St. Trkm. kokat kókát); bîrbîflärinnän güyç alyón gālyä'n **adamló** tā muñ qāqaşıña yetiyä'. 10/45; **yō** mān ata minä'mōq, mān maşınā mindim, -dört dānā maşınā mindim. 04/48; öñsoñ bunıñ dört töwöröğü döwüx **öliyá**; ortasıñna ğıyδ böliyá. 03/24; ā ol päridä **dä'mi**, yeddi ğarış etti ğıyδlarıñ hef (ğayşı?) da bíf **dä'mi** şäcki şäçtilär, noýul şäçtilär. 06/4; hiç dāD **aydanımıδoq**. 06/20 vb.

13. Günbed Ağzı'nda -çok az örneği bulunmakla beraber- kelime başı h ünsüzü türemesi oluşmaktadır: inni hāmānāDān nā'me, bíf ğıyδ öydä mi, ikki Dānā ğoca nānā gāliyä' muñı ğudaçlığa. 04/1; mäniñ ballim **hıncıdı**'r 07/53

14. Standart Türkmençede de olduğu gibi Günbed Ağzı'nda da s ve r sesleri peltektir.

15. Yer değiştirme (Göçüřme / Metathésé) çok nadirdir. -gř- > -řğ-, -λ-δ- > -δ-λ- şeklinde örneklere vardır: qāqāřı bilān nā'neři -ecāřı öşuşğat beriyā'r. 04/10, öňsoņ alıne Daqılıyā kümüş ğulp, kümüřtān bu büdeλüğü böliyā, ğoşma büdeλük dıyā'llār oņa. 01/43 vb.

16. Gerileyici ünsüz benzeşmesi (nl- > -ll-, -rl > -ll-, -ln- > -nn-) sıkça görölür: emmā, oqıyāllarımıđ ayrılı. 10/63; oylālların ħāmmāřını çıkarcaq mān, öldürcek, dıydi. 05/12, bular ğāliyā'llār, ğiDıyā'llār öylārinā ğatlama Biřiriyā'llār; poşluq Biřiriyā'llār; dōř getiriyā'llār. 04/7, kümmetğawuş. 05/3, oğlanlı bölup beylā geçirānnān řorā, bir ğöweği kāřilānnān řoņ, öňsoņ ğıyđın ğāyınları, ğāyıntaları hemmāři üřiřiyā'llār. 06/27 vb.

17. İlerleyici ünsüz benzeşmesinin (-t- -p- > -t- -t-, -ld- > -ll-, -nd- < -nn-, -řt- > -řř-, -nl- > -nn-, -ld- > -ll-, -m b- > -m m-, -řl- > -řř-, -td- > -tt-) örneklere de çoktur: bir ğün otitđıq öňsoņ bu oylalların şüydü, çörceği yōqtı -çöröği. 05/29 (< otırıp-dı-q), muņ qāqāřı ki ayrılı, başqa hiç kimde yōq -āđ βā, o ğüyçdā āđ βā. 10/46, inni ħāli yōq, yaşı kā'n. 10/60, onnan řora oloqō'n üç ğuppālī ħalqa dıyā'llār. 01/49, ğödünü āřğawar ğoyıp kālāřınā řellā ğoyđum; üřřünā dā içmāk ğoyđum. 05/21, onřoņ nā'me ğālinlār, ğıyđlar, oğlāllar hediye ğātiriyā'llār. 06/10, oğlāllar: ğıyk da çıyq oğlāllar dūřiniyā'llār orayı, yōrtiřiyā'llār. 03/33, řüyt allım, ħālwā āllım, çörāy āllım. 05/37, ohōm şadaqa tamām molannan řora bořa ğitmāřın dıyıp ħeř kime ruřāricik bilān üř, dōrt dānā ğantı ğoyiyā'llār içinā. 06/15, çapatı piřiriyā'llār, poşşuq ediyā'llār, ekmek piřiriyā'llār, ğatlamā ediyā'llār. 06/13, öňsoņ gittim - hattā řā'rdāra, řā'rdāra gittim diydım ki: 05/30

18. Standart Türkmenceden farklı olarak şimdiki zaman eki -(I)yA(f) şeklinde dir. şimdiki zaman ekinin sonundaki r ünsüzü sıklıkla dūřmeye meyillidir: bu ğıyđın şoqıyın(ı)na **aliyā** alıñā, ğaçıyā, ğaçānna yaņqı dāwłā. 03/28, ayayını beylā beylā beylā beylā **bařıyā**, bu ğıyđın alindān tutıyā. 03/27, öňsoņ yeddi yılda, altı yılda oylānı görüp **bilmeyā**' dā; baıyı dāř böliyā. 01/89 vb. Aynı durum ekin eski gerundium şeklinde de görölür. -IyA ekinde I'ler çoklukla redüksiyona uğramıştır.

19. Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi için -Standart Türkmencede görülmeyen-, -IyAmIşItk eki kullanılmaktadır: önsöj bu oğlân gäliyä' atlayıp; bíf dónä oylân gäliyä'mışDıq - bíf öyä gäliyä'mışDıq. 3/20 vb.

20. Günbed Ağzı'nda Azeri Türkçesinin etkisi görülmektedir: ohöm oğlana dâ'mi tädä **eyinbaş** giydiriyä'llär. 06/43 (<Az eyinbaş) ,çığsañ, dıydım ayağını dıydım **şädeme** düşär -yara düşär, dıydım. 05/10 (Az sedeme), türkmäniñ fäsimi nä'me inni şid ya'ni oylállar şowaDıñıd kâ'n bölüp türkmän fäsimplärini öwe geçirsäñid biđe **eyé bölür**, memnün şidden. 01/8 (<MK edhgü, Az. eyi); **böyük böyük** ecälär βerif - öruşgat alıp giDärdik. 04/22; apafdılar diymä, akıtDilär! 04/33.vb.

Bir cümlede ise Azeri Türkçesindeki şimdiki zaman eki -(y)Ir'ın kullanıldığı görülmektedir: bular nä'me günäciktir, öyüñ içinde baxıyırlar otirillä, dıydım. 05/14

21. Günbed Ağzı'nda leksikolojik bakımdan Farsçanın etkisi de görülmektedir.: önsöj oğlân bumv, oğlân bilän otiriyállár, **cüft** otiriyállár. 04/47 (Far. coft جفت); munı heywerä gâwı tutıyaq. 09/3; lāyır layır lāyır lāyır edip, hef **möge** ki gälin gäliyäkân o şäs bilän bilirdik. 01/60 (Far. möqe' موقع); **nāfāxatçılıq** tutıyár dā. 10/57 (Far. nā نا + Ar. rahat راحت + Tü. çı + lıq); **ğarağ** cān xudāy şaylıq bölşin, şalāmatlıq bölşin. 06/48 (< Ar. ğaraz غرض); o da yençip dincifli diwānanı gâwı ediyä', **şofā** ber'ya'. 10/29 (< şafa شفا); önsöj **taqrıban** nä'me yeddi gün geçännän şōfa, ğatlamα Bışifip, şāçaq edip māmasınıñ öyünä giDiyä'lär. 06/32 (< Ar. taqrıbān تقریباً)

KAYNAKÇA

Açıkgöz, H., M. Yelten (2005), *Kelime Grupları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Akalın, Ş. H. (1997), *Azerbaycan Türkçesi*, (Ders Notları) Adana.

Altaylı, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, C. I-II, İstanbul: MEB Yayınları.

Annanurov, A., R. Berdiyev, N. Durdiyev, K. Şamıradov, *Türkmen Dilinin Ersarı Dialekti*, Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası Magtumulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı.

Arazkuliyev, S., S. Ataniyazov, R. Berdiyev, G. Saparova (1977), *Türkmen Dilinin Gısgaça Dialektologiya Sözlüğü*, Aşgabat: İlim Neşriyatı.

Ataman, S. Y. (1992), *Eski Türk Dügünleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ataziyanov, S. (1999), “Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği”, *Bilig*, S.10, s.1-30.

Azımov, P., G. Sopiyeve, Ya. Çönneyev (1992), *Türkmen Dili*, Aşgabat: Magarif.

Azmun, Y. (1966), “Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında”, *Reşit Rahmeti İçin*, Ankara: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, s. 68-83.

----- (2003), “Söz Mirasımız - Öz Mirasımız”, *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Kaf Dağının Ötesine Varmak Günay KUT Armağanı I, C. 27/I, s.161-177.

----- (1983), *Ana Çizgileriyle Türkmen Dilbilgisi*, Ankara: Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları / Doğu Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

----- (1990), “Türkmencede Aslı ve Dolaylı Uzun Ünlüler”, *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Fahir İz Armağanı I, Volume 14.

Banguoğlu, T. (2007), *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Başdaş, C. (1999), “Türkmen Türkçesinde +(I)k (İntensivum) Eki ve Kullanılışı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S., s. 492-496.

Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (1998), Cilt 10 / Türkmenistan Türk Edebiyatı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bazin, L. (1959), “Le Türkmène”, *Philologiae Turcicae Fundamenta (PhTF)*, 1.C, s. 308-317, Wiesbaden.

Bayatlı, H. K. (1996), *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.

Benzing, J. ve Sabit S. Paylı (1988) “Altay Filolojisi ve Türkoloji ETlerine Kılavuz II”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı BELLETEN 1958*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Benzing, J. (1939), *Über die Verbformen im Türkmenischen*, Berlin: Inaugural-Dissertation.

Berdiyev, R., S. Kürenov, K. Şamıradov, S. Arazkuliyev (1970), *Türkmen Dilinin Dialektlerinin Oçerki*, Aşgabat: Türkmenistan İlimler Akademiyası Magtumulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitüti.

Bosnalı, S. (2001), “İran Türklerinin Dil ve Toplumsal Kimliği”, *Türk Dili*, S. 594, s.669-678.

Budak, A. (1983), “Türkmen Türkçesinin Dialektolojik Atlası”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 86, s. 65-67.

----- (1995), “Türkmence’de -galı > -alı Zarf Fiili”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 97, s.219-232.

----- (1999), “Türkmenistan’da Bugünkü Oğuz Boyları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 146, s.45.

Buran, A. “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, <http://turkoloji.cu.edu.tr>.

Bozkurt, F. (1992), *Türklerin Dili*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Caferoğlu, A. (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ceylan, E. Y. (1991), “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, s.151-165.

Clark, L. (1998), *Turkmen Reference Grammar*, Wiesbaden: Harassowitz Verlag.

Çağatay, S. (1972), *Türk Lehçeleri Örnekleri II - Yaşayan Ağız ve Lehçeler*, Ankara, s.28-39.

Çeneli, İ. (1986), “Türkmen Türkçesi Sözlüğü”, *TDAY-Belleten 1982-1983*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, s. 29-84.

Develioğlu, F. (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (Düz.) (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

Duymaz, A. (1998), “Türkmen Tekerlemelerinin (Sanavaçlarının) Şekil ve Tür Özellikleri Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, s. 172-189.

Ercan, Ö. A. (2005), “Türklerin Geçidi, Yurdu, İnançların Tutsağı İran”, *Türk Dünyası Tarih-Kültür Dergisi*, S. 227, s.23-29.

Ercilasun, A. B. (2002), *Kars İli Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2001), “Oğuz-Türkmen Dil Kaynakları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 11, s. 7-12.

Erdem, M. (2000), “Türkmen Türkçesi Ağızlarında Olumlu Şimdiki Zaman Kullanımı”, *Bilig*, S. 14, s.55-71.

Eren, H. (1999), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basım Evi.

Ergin, M. (1993), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım / Yayın / Tanıtım.

Ergin, M. (1981), *Azerî Türkçesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Ärnazarov, S. (1996), “Dolaylı ve Dolaysız Anlatımın Sözdizimsel Özellikleri”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, S. 6, s.67-69.

Evlîyâlar Ansiklopedisi (1992), C.3, İstanbul: İhlâs Gazeecilik Holding A.Ş.

Eyuboğlu, İ. Z. (1988), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gabain, A. V. (2000), *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gabain, A. V. (1988), “Türkçede Fiil Birleşmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN 1953*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Gemalmaz, E. (1987), *Türkmençe Metinler*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Gerhard, D., W. Hecshe (1993), *Charasantürkisch*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

----- (1998), “Turkmenische Materialien aus Gonbad-e Qābūs”, *Materialia Turcica*, Band 19.

Gerhard, D. (1988), *Grammatik des Chaladsh*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

----- (1969), İran’daki Türk Dilleri, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*.

Golden, P. B. (2002), *Türk Halkları Tarihine Giriş* (Çev. O. Karatay), Ankara: KaraM.

Golkarian (Güldiken), K. (2005), *Moheg Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Gökdağ, A. B. (2006), *Salmas Ağzı*, Çorum: KaraM Araştırma veYayıncılık.

Grönbech, K. (2000), *Türkçenin Yapısı* (Çev. M. Akalın), Ankara: TDK Yayınları.

Grunina, E. A. (2005), *Türkmenkiy Yazık*, Moskva: İzdatelskaya Firma “Bostaçnaya Literatura” RAN.

Gülseren, C. (2000), *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, Ankara: TDK Yayınları.

Hamzayev, M. Y. (1962), *Türkmen Diliniñ Sözlügi*, Aşgabat.

Hanser, O. (1977), *Turkmen Manual* (Descriptive Grammar of contemporary Literary Turkmen Text, Glossary), Wien.

İlker, A. (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Ankara: TDK Yayınları.

İran ve Türkiye Arasındaki Tarihi ve Kültürel İlişkiler Konulu Makaleler Mecmuası I (2002), Ankara: İslami Kültür ve İlişkiler Teşkilatı Türk Tarih Kurumu.

Kadı, H. M. D., (Hicrî 1381), *Türkmen Folkloru (Aydımlar, Lele, Hüvdü)*, C. I, Gorgan.

----- (Hicrî 1382), *Türkmen Folkloru (Hüvdü, Lele, Toy Aydımları, Atalar Nakli)*, C. II, Gorgan.

----- (Hicrî 1382), *Ferhangi Kadı: Farsi - Türkmeni*, Meşhed: Gol Neşr.

Kara, M. (2001), *Türkmence (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

------(1998), “Türkmen Türkçesinde Ünlüler”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.6, s.824-837.

------(1998), *Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karadoğan, A. (2004), “-Ip ile Kurulan Zarf-Fiilli Parçaların Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarımı”, *Bilig*, S. 31, s.207-217.

Karayanık, S. (1999), “Türkmence Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 7, s. 227-249.

Kartal, A. (1999), “Farsça’da Türkçe Kelimeler ve Fars Edebiyatı’nda ‘Türk’ kavramı ile İlgili Unsurlar”, *Bilig*, S.11, s.49-52.

*Kıral, F. (2001), *Das gesprochene Aserbaidshanisch von Iran, Eine Studie zu den syntaktischen Einflüssen des Persischen*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Koçu, R. E. (1969), *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.

------(1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

------(1994), *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.

Kürenow, S. (1996), “Türkmen ve Türk Dillerinin Ünlülerinin Özellikleri”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, S. 6, s.70-73.

Laziboğlu, H. (1980) “İran’da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Otururlar”, *Türk Kültürü*, S. 211-212-213-214, s.195-203.

Lessing, F. D. (2003), *Moğolca Türkçe Sözlük* (Çev. Günay Karaağaç), Anakar: TDK Yayınları, C. I-II.

Memova Süleymanova, H. (1976), *Türk Dili Ses Bilgisi*, Sofya: “Kliment Ohridski” Üniversitesi, Batı Filolojileri Fakültesi.

Nişanyan, S. (2003), *Sözlerin Soyağacı / Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları.

Orazgulyev, S., G. Amangulyeva (1995), Gözli Ata, Ruh: “Ruh” Döredicilik - Önümçilik Birleşigi.

Özbekçe - Türkçe ve Türkçe - Özbekçe İzahlı Lugat (1997), Taşkent: Özbekistan Cumhuriyeti Halk Talim Vezirliği Silm A.Ş. Özbek-Türk Liseleri Genel Müdürlüğü.

Özkan, N. (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

Öztürk, M. (2001), *Farsça Dilbilgisi*, Ankara: Murat Kitabevi Yayınları.

Öztürk, R. (1997), *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, Ankara: TDK Yayınları.

Rahmeti, N. (1999), *Aserbajdışçanisch - Deutsches Wörterbuch*, Verlag auf dem Ruffel, Engelschoff.

Sağlık, G. S. (2006), “Türkmen Düğün Geleneği”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.2, s. 71-85.

Sarı, B., N. Güder (1998), *Türkmencenin Grameri (I Fonetika: Ses Bilgisi)*, Ankara: Türk Dünyası Gençleri'nin Mahtumkulu Yayın Birliği.

----- (1998), *Türkmencenin Grameri (II Morfolojiya: Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dünyası Gençleri'nin Mahtumkulu Yayın Birliği.

----- (1998), *Türkmencenin Grameri (III Sintaksis)*, Ankara: Türk Dünyası Gençleri'nin Mahtumkulu Yayın Birliği.

Sarihanov, M. (2002), “Türkmen Dili” (Çev. Selcan Sağlık), *Türkler*, C. 19, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 840-848.

Sarrafi, A. R. (2002), “İran Türkleri'nin Etnografyası ve Türk Folklorunun Araştırılmasındaki Sorunlar”, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı 26-28 Mayıs 2000*, s.641-664, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sümer, F. (1992), *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanlar*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Tabaklar, Ö. (1996), “Türkmen Türkçesi'nde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar ve Eklerdeki Uzun Ünlüler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı BELLETEN 1994*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 145-155

Tathioğlu, D., “Din Sosyolojisi Açısından Türkmen Ailesi ve Kuruluşu Düğün Nikah ve Boşanma”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 9-10. <http://www.academical.org/dergi/>

----- (2002), “Türkmenistan'da Sosyal Yapı”, *Türkler*, C. 19, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 840-848.

Tekin, T. (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara: Simurg Yay.

------(2003), *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul: Kitap Matbaası.

Tekin, T., M. Ölmez (2003), *Türk Dilleri Giriş*, İstanbul: Kitap Matbaası.

------(1995), *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Ankara: Simurg Yayınları.

Tietze, A. (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Sprachgeschichtliches Und Etymologisches Wörterbuch Des Türkei-Türkischen)*, Cilt 1 A-E, İstanbul / Wien: Simurg Yayınları / Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Tseng, L. (2002), *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi*, Ankara: TDK Yayınları.

Tulu, Sultan (2008), “İran’a Yapılan Bir Araştırma Gezisi ve Günbed Ağzı” (Yayıma hazır.)

Tulu, Sultan (1989), *Chorasantürkische Materialien Kalāt bei Esfarāyen*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag.

------(2005), *Aslı-Kerem Hikayesinin Türkçe Varyantı*, Ankara: Ürün Yayınları.

------(2005), *Bocnurd’dan Folklor Derlemeleri*, Ankara: Ürün Yayınları.

------(2002), “Horasan Türkçesi’nde -mag ve -dığ Eklerinin İşlevi Üzerine”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Osman Nedim Tuna Hatıra Sayısı, S. 139, s.289-294.

Türk Ansiklopedisi (1983), C.32, “Türkmençe”, “Türkmenistan” maddeleri, Ankara: MEB Basımevi.

Türkçe Sözlük (2005), Ankara: TDK Yayınları.

Türkmen Dilinin Grammatikası (Morfolojiya) (2000), Aşgabat: Ruh Neşriyatı.

Türkmen Dilinin Sözlüğü (1962), Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı.

Türkmen, N. (2001), *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Yılmaz, C. E. (1991), “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, S. I, s.151-165.

Zülfikar, H. (2005), *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara: TDK Yayınları.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Zeynep YILDIRIM

Doğum Yeri : İstanbul

Doğum Yılı : 1980

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1994 - 1997 : 19 Mayıs Lisesi / Samsun

Lisans 1997 - 2001 : 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü

Lisans 2002 - 2004 : Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2001 - 2003 : Selimiye Şükrü Tugay İ.Ö.O., Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2003 - : Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Araştırma Görevlisi